

Publikatieblad

van de Europese Gemeenschappen

ISSN 0378-7079

C 19

36e jaargang

25 januari 1993

Uitgave
in de Nederlandse taal

Mededelingen en bekendmakingen

Nummer	Inhoud	Bladzijde
	I <i>Mededelingen</i>	
	.....	
	II <i>Vorbereidende besluiten</i>	
	Economisch en Sociaal Comité	
	Zitting van november 1992	
93/C 19/01	Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot wijziging van Richtlijn 92/12/EEG van de Raad van 25 februari 1992 betreffende de algemene regeling voor accijnsprodukten, het voorhanden hebben en het verkeer daarvan en de controles daarop	1
93/C 19/02	Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad inzake de rechtsbescherming van databanken	3
93/C 19/03	Advies over het voorstel voor een beschikking van de Raad inzake de bevordering van hernieuwbare energiebronnen in de Gemeenschap — Altener-programma	7
93/C 19/04	Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad betreffende de overbrenging van radioactieve stoffen binnen de Europese Gemeenschap	13
93/C 19/05	Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot vaststelling van communautaire maatregelen voor de bestrijding van bepaalde visziekten . .	14
93/C 19/06	Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot wijziging van Richtlijn 90/679/EEG betreffende de bescherming van de werknemers tegen de risico's van blootstelling aan biologische agentia op het werk	16

Nummer	Inhoud (vervolg)	Bladzijde
93/C 19/07	Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad betreffende aanpassingsmaatregelen ten behoeve van de douane-expediteurs met het oog op de totstandkoming van de interne markt	18
93/C 19/08	Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad tot verlenging in 1993 van de toepassing van de Verordeningen (EEG) nr. 3831/90, (EEG) nr. 3832/90, (EEG) nr. 3833/90, (EEG) nr. 3834/90 en (EEG) nr. 3835/90 houdende toepassing van algemene tariefpreferenties voor het jaar 1991 op bepaalde produkten van oorsprong uit ontwikkelingslanden, en aanvulling van de lijst van voor deze preferenties in aanmerking komende landen	21
93/C 19/09	Advies over de consument en de interne markt	22
93/C 19/10	Advies over: — het voorstel voor een beschikking van de Raad betreffende de totstandbrenging van een netwerk voor gecombineerd vervoer in de Gemeenschap, — het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot wijziging van Richtlijn 75/130/EEG houdende vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor bepaalde vormen van gecombineerd vervoer van goederen tussen bepaalde lid-staten, en — het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad tot wijziging van Verordening (EEG) nr. 1107/70 betreffende de steunmaatregelen op het gebied van het vervoer per spoor, over de weg en over de binnenwateren	29
93/C 19/11	Advies over: — het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad tot wijziging van Verordening (EEG) nr. 3359/90 van 20 november 1990 betreffende de tenuitvoerlegging van een actieprogramma op het gebied van de vervoersinfrastructuur met het oog op de verwezenlijking van de geïntegreerde vervoermarkt in 1992, — het voorstel voor een besluit van de Raad betreffende de totstandbrenging van een transeuropees wegennet, en — het voorstel voor een besluit van de Raad betreffende de ontwikkeling van een Europees waterwegennet	32
93/C 19/12	Advies over: — het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toewijzing van de frequentiebanden voor de gecoördineerde invoering van telematicasystemen voor het wegverkeer in de Gemeenschap, waaronder verkeersinformatie en routegeleidingssystemen, en — het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toewijzing van gemeenschappelijke frequentiebanden voor de gecoördineerde invoering van het Terrestrisch Telecommunicatiesysteem voor vliegtuigpassagiers (TFTS) in de Gemeenschap	36
93/C 19/13	Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de vaststelling en het gebruik van compatibele technische normen en specificaties voor de aanschaf van apparatuur en systemen voor het beheer van het luchtverkeer	39
93/C 19/14	Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad inzake een systeem voor de verdeling van met transitorechten overeenkomende punten (Ecopunten) voor in een lid-staat ingeschreven voertuigen met een totaal gewicht van meer dan 7,5 ton die worden gebruikt voor transitovervoer door de Republiek Oostenrijk	42

93/C 19/15	Advies over:	
	— de ontwerp-verordening van de Commissie betreffende de toepassing van artikel 85, lid 3, van het Verdrag op bepaalde groepen overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen die betrekking hebben op de gezamenlijke planning en coördinatie van de dienstregelingen, op de gezamenlijke exploitatie, op het overleg over passagiers- en vrachttarieven bij geregelde luchtdiensten en op de toekenning van landings- en starttijden op luchthavens, en	
	— de ontwerp-verordening van de Commissie tot wijziging van Verordening (EEG) nr. 83/91 betreffende de toepassing van artikel 85, lid 3, van het Verdrag op bepaalde groepen overeenkomsten tussen ondernemingen met betrekking tot geautomatiseerde boekingsystemen voor luchtvervoerdiensten	44
93/C 19/16	Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad tot wijziging van Verordening (EEG) nr. 1785/81 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector suiker	46
93/C 19/17	Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad tot invoering van een communautaire regeling voor de visserij en de aquacultuur	48
93/C 19/18	Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot wijziging van Richtlijn 77/388/EEG wat de regeling van de belasting over de toegevoegde waarde voor het personenvervoer betreft	50
93/C 19/19	Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot wijziging van Richtlijn 77/388/EEG en tot invoering van vereenvoudigingsmaatregelen	53
93/C 19/20	Advies over:	
	— het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad betreffende de statistische classificatie van produkten, gekoppeld aan de economische activiteiten in de Europese Economische Gemeenschap,	
	— het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad inzake de statistische eenheden voor waarneming en analyse van het produktiestelsel in de Europese Gemeenschap, en	
	— het voorstel voor een beschikking van de Raad betreffende het kaderprogramma van prioritaire maatregelen op het gebied van de statistische informatie 1993-1997	60
93/C 19/21	Advies over:	
	— conclusies en aanbevelingen van het comité van onafhankelijke deskundigen onder voorzitterschap van de heer Ruding over de belastingen op ondernemingen, en	
	— de mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europese Parlement ingevolge de conclusies van het studiec comité onder voorzitterschap van de heer Ruding en betreffende richtsnoeren op het gebied van de belastingen op ondernemingen in het kader van de verbetering van de interne markt	65
93/C 19/22	Advies over de wijziging van het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toerekening van de kosten van vervoersinfrastructuur aan zware vrachtwagens	71
93/C 19/23	Advies over de betrekkingen van de EG met de Midden- en Oosteuropese landen — Bulgarije en Roemenië	74
93/C 19/24	Advies inzake het XXI ^e verslag over het mededingingsbeleid	90

93/C 19/25	Advies over het ontwerp van een verordening van de Commissie betreffende de toepassing van artikel 85.3 van het Verdrag op bepaalde groepen van overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen in de verzekeringssector	97
93/C 19/26	Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector bananen	99
93/C 19/27	Advies over het voorstel voor een besluit van de Raad betreffende aanvullende financiering van het derde kaderprogramma van communautaire werkzaamheden op het gebied van onderzoek en technologische ontwikkeling (1990-1994)	106
93/C 19/28	Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de bescherming van de consument bij op afstand gesloten overeenkomsten	111
93/C 19/29	Advies over de sociaal-economische organisaties in de landen van Midden- en Oost-Europa: overlegstructuren	114
93/C 19/30	Advies over het structuurbeleid van de Gemeenschap — Balans en perspectieven	118
93/C 19/31	Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad inzake de toepassing van „Open Network Provision” (ONP) op spraaktelefonie	126
93/C 19/32	Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de voorwaarden voor het verlenen en het gebruik maken van vergunningen voor de prospectie, de exploratie en de winning van koolwaterstoffen	128
93/C 19/33	Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot de beperking van kooldioxide-emissies door verbetering van de energie-efficiëntie (in het kader van het SAVE-programma voorgelegd voorstel)	134

II

*(Vorbereidende besluiten)***ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ**

Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot wijziging van Richtlijn 92/12/EEG van de Raad van 25 februari 1992 betreffende de algemene regeling voor accijnsprodukten, het voorhanden hebben en het verkeer daarvan en de controles daarop ⁽¹⁾

(93/C 19/01)

De Raad heeft op 5 november 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor economische, financiële en monetaire vraagstukken is met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden belast. In de loop van de werkzaamheden heeft het Economisch en Sociaal Comité besloten, de heer Giacomelli als algemeen rapporteur aan te wijzen (artt. 18 en 46, richtlijn van Verordening).

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Voorwaarde voor de totstandkoming en het functioneren van de grote interne markt — waarbij de belastingcontroles aan de intracommunautaire grenzen komen te vervallen — is dat er sprake is van vrij verkeer van goederen, ook van accijnsgoederen. In Richtlijn 92/12/EEG van de Raad van 25 februari 1992 is een regeling vastgelegd voor produkten waarop, op rechtstreekse dan wel op onrechtstreekse wijze, accijnzen of andere indirecte belastingen worden geheven, met uitzondering van de belasting op de toegevoegde waarde en de door de Commissie vastgestelde belastingen (art. 3, lid 2 en 3 van bovengenoemde Richtlijn). De regeling heeft betrekking op minerale oliën, op alcohol en alcoholhoudende dranken, en op tabaksfabrikaten.

1.2. Doel van onderhavig richtlijnvoorstel is, bepaalde artikelen van Richtlijn 92/12/EEG van 25 februari 1992 te vereenvoudigen en te preciseren, zonder de inhoud noch de wezenlijke strekking ervan te veranderen.

1.3. Aangezien vereenvoudiging en precisering van de basisrichtlijn alleen maar ten goede kan komen aan de in de conclusies van de buitengewone Europese Raad van Birmingham in het vooruitzicht gestelde transparantie, is het Economisch en Sociaal Comité ingenomen

men met dit initiatief van de Commissie en hecht het zijn goedkeuring aan onderhavig voorstel voor een richtlijn.

2. Algemene opmerkingen

2.1. In lid 1, 2 en 3 van artikel 2 van Richtlijn 92/12/EEG worden een aantal nationale grondgebieden van de lid-staten omschreven die van het toepassingsgebied van deze richtlijn alsook van de richtlijnen betreffende de structuren en de tarieven van de accijnzen zijn uitgesloten. In artikel 1 van onderhavige ontwerp-richtlijn wordt voorgesteld, bovenbedoelde nationale grondgebieden alsmede de Kanaaleilanden in lid 2 van artikel 5 van Richtlijn 92/12/EEG op te nemen en gelijk te stellen met derde landen wanneer het erom gaat, te bepalen wanneer produkten geacht worden zich onder schorsing van accijns te bevinden.

2.2. Krachtens lid 1 van artikel 15 van Richtlijn 92/12/EEG moet het verkeer van accijnsprodukten dat onder de schorsingsregeling plaatsvindt, geschieden tussen belasting-entrepôts. In artikel 3, sub a) van het voorstel wordt deze bepaling mutatis mutandis uitgebreid tot het intracommunautaire verkeer van accijnsprodukten waarvoor een nultarief geldt.

2.3. Met sub b) van artikel 3 van het voorstel wordt beoogd, een nieuw lid 5 aan artikel 15 toe te voegen; artikel 4 van het voorstel heeft tot doel, in Titel III van

⁽¹⁾ PB nr. C 283 van 31. 10. 1992, blz. 8.

Richtlijn 92/12/EEG een nieuw artikel 15 bis op te nemen. Beide toevoegingen, waarin gerefereerd wordt aan de procedure van artikel 24 van Titel VI van Richtlijn 92/12/EEG met betrekking tot het „Accijnscomité”, dat de Commissie moet bijstaan, hebben tot doel, een rechtskader te scheppen voor het voorleggen aan bovengenoemd comité van voorstellen voor technische vereenvoudigingen betreffende specifieke aspecten van bepaalde typen verkeer van accijnsprodukten, met name bij verandering van geadresseerde alsook ten behoeve van de verificatie van de hoedanigheid van de geadresseerde door de afzender.

2.4. In artikel 5 van de ontwerp-richtlijn wordt voorgesteld, artikel 18 van de basisrichtlijn op diverse punten te vereenvoudigen en te verduidelijken. Onder meer wordt voorgesteld om, in tegenstelling tot het bepaalde in lid 1 van artikel 18, geen geleidedocument meer te gebruiken wanneer geautomatiseerde procedures worden toegepast, zulks ter vereenvoudiging van de administratieve procedures. Wanneer de verzending van accijnsprodukten voorts leidt tot plaatsing onder de regeling intern douanevervoer door middel van het enig document (b.v. verzendingen tussen lid-staten via landen van de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA), heeft dit document dezelfde rechtskracht als het in artikel 18 van Richtlijn 92/12/EEG bedoelde geleidedocument. In het verkeer van accijnsprodukten tussen de lid-staten via EVA-landen behoeven de documenten dan niet meer te worden vervangen, wat de formaliteiten zal vereenvoudigen; wel moeten in dat verband een aantal instructies, die zijn vastgelegd in het eerste en het tweede gedachtenstreepje van de nieuwe paragraaf 1 bis ter aanvulling van artikel 18 van de basisrichtlijn, worden opgevolgd.

2.5. In lid 3 van artikel 20 van Richtlijn 92/12/EEG wordt het volgende bepaald: wanneer accijnsprodukten niet op de plaats van bestemming aankomen en niet kan worden vastgesteld waar de overtreding of de onregelmatigheid is begaan, wordt deze overtreding of onregelmatigheid geacht te zijn begaan in de lid-staat van vertrek, die in beginsel dient over te gaan tot het invorderen van de accijns. Overeenkomstig artikel 6 van het voorstel zou hieraan het volgende worden toegevoegd: indien de lid-staat van vertrek een accijns met nultarief toepast op produkten die niet op de plaats van bestemming aankomen als gevolg van een overtreding of onregelmatigheid, wordt deze overtreding of onregelmatigheid geacht te zijn begaan in de lid-staat van bestemming, die in dat geval overgaat tot invordering van de accijns.

2.6. Met artikel 7 van de ontwerp-richtlijn wordt beoogd, de procedure van het „Accijnscomité”, (Titel VI van Richtlijn 92/12/EEG) uit te breiden tot de regels

die nodig zijn voor de toepassing van de artikelen 15 en 15 bis (nieuw) van de basisrichtlijn met betrekking tot de modaliteiten waarover de deelnemers aan het verkeer van accijnsprodukten alsook de bevoegde autoriteiten beschikken om de hoedanigheid van de geadresseerde te verifiëren, met name bij verandering van geadresseerde.

2.7. Overeenkomstig artikel 8 van het voorstel dient een artikel 26 bis te worden toegevoegd aan Titel VII (Slotbepalingen) van Richtlijn 92/12/EEG: accijnsprodukten die zich vóór 31 december 1992 om 24.00 uur onder een (fiscale of douane-)schorsingsregeling bevinden, worden geacht zich na deze datum onder schorsing van accijnzen te bevinden.

3. Bijzondere opmerkingen

Aangezien de verschillende bepalingen van onderhavige ontwerp-richtlijn tot doel hebben, een aantal artikelen van de basisrichtlijn 92/12/EEG van 25 februari 1992 te vereenvoudigen, te preciseren en op zinvolle wijze aan te vullen, heeft het Comité geen bijzondere opmerkingen, behalve over artikel 6. Als aan een ander tarief dan het nultarief onderworpen accijnsprodukten niet op de plaats van bestemming aankomen en niet kan worden bepaald waar een onregelmatigheid of overtreding is begaan, dan wordt deze onregelmatigheid of overtreding geacht te zijn begaan in de lid-staat van vertrek, die vervolgens over dient te gaan tot de inning van de rechten (omkering van het beginsel van opeisbaarheid van de rechten in het land van verbruik) (lid 3, art. 20 van de Richtlijn). Aangezien de naam van de verzender bekend is, moet verondersteld worden — er zijn immers geen andere aanwijzingen — dat voor de inning bij hem wordt aangeklopt. Artikel 6 van het voorstel houdt voorts in dat produkten waarvoor een nultarief geldt, en ten aanzien waarvan niet kan worden vastgesteld waar de inbreuk of onregelmatigheid heeft plaatsgevonden, deze inbreuk of onregelmatigheid geacht wordt te hebben plaatsgevonden in het land van bestemming, dat vervolgens dient over te gaan tot de inning van de verschuldigde accijnzen. In dit geval, temeer daar in de tekst geen verdere aanwijzingen zijn te vinden, moet worden aangenomen dat de inning zal plaatsvinden bij de geadresseerde, op voorwaarde althans dat deze geadresseerde bekend is, dat het om de werkelijke geadresseerde en niet om een vals adres gaat.

Het zou de nagestreefde helderheid ongetwijfeld ten goede komen indien deze inningsprocedure verder zou worden uitgewerkt voor de twee gevallen die geregeld worden in het aan te vullen lid 3 van artikel 20 van de gewijzigde Richtlijn 92/12/EEG.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad inzake de rechtsbescherming van databanken⁽¹⁾

(93/C 19/02)

De Raad heeft op 18 juni 1992 besloten, overeenkomstig artikel 100 A van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor industrie, handel, ambacht en diensten, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 6 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Moreland.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Samenvatting van het Commissievoorstel

1.1. Het doel van de richtlijn is elektronische databanken te beschermen door middel van het auteursrecht enerzijds en van een specifiek nieuw recht op „verhinderende van onrechtmatige opvraging” uit een databank anderzijds.

1.2. De in de lid-staten bestaande wetgeving loopt uiteen. In het Verenigd Koninkrijk, dat het grootste marktaandeel heeft in de Gemeenschap, de schattingen lopen uiteen, maar het marktaandeel van het Verenigd Koninkrijk zou een goede 60 % zijn en 37 % van de in het Verenigd Koninkrijk geproduceerde databanken worden elders in de Gemeenschap gebruikt (zie redevoering van D.R. Warlock, Londen 7 mei 1992) is gezorgd voor een veelomvattende auteursrechtelijke bescherming van databanken en komen de meeste databanken ook voor die bescherming in aanmerking. In Spanje worden databanken als zodanig beschermd en is precies gedefinieerd wat onder „databank” moet worden verstaan. In andere lid-staten is de bescherming geringer en in sommige gevallen is de situatie onduidelijk.

1.3. Alleen elektronische databanken worden beschermd door middel van de onderhavige richtlijn. Verder komt een databank alleen voor auteursrechtelijke bescherming in aanmerking als deze „oorspronkelijk” is, in die zin dat de keuze of de rangschikking van het materiaal de eigen intellectuele schepping van de auteur moet zijn. Deze „keuze of rangschikking” moet oorspronkelijk zijn, niet de inhoud van de databank.

1.4. De Commissie stelt wel enige bescherming voor van databanken die geen „intellectuele schepping” zijn (voor de „noeste arbeid”). De maker van een databank krijgt namelijk het recht op verhinderende van onrechtmatige opvraging, dat hem in staat stelt te verhinderen dat de inhoud van de databank zonder zijn toestemming geheel of gedeeltelijk voor commerciële doeleinden wordt gebruikt door anderen. Dit recht geldt ongeacht of die databank zelf auteursrechtelijke bescherming geniet, maar het is niet van toepassing op de inhoud van een databank indien die inhoud reeds door het auteursrecht wordt beschermd.

1.5. In sommige lid-staten zijn telefoonboeken b.v. auteursrechtelijk beschermd. Indien die telefoonboeken vervolgens ook op CD-ROM beschikbaar worden gesteld, wat dikwijls gebeurt, zullen die adressenbestanden zelf niet als originele databanken worden beschermd (omdat er geen creatieve intellectuele inbreng vereist is om de gegevens van papier op een elektronisch leesbaar medium over te brengen); ook zullen die elektronische bestanden niet worden beschermd door het recht van verhinderende van onrechtmatige opvraging, omdat, in sommige lid-staten althans, die adressenbestanden al auteursrechtelijk beschermd werden.

1.6. Indien de inhoud van een voor iedereen toegankelijke databank

- a) niet uit enige andere bron kan worden verkregen, dan wel
- b) ter beschikking wordt gesteld door een overheidsinstantie die tot taak heeft informatie te verzamelen en te ontsluiten,

dan dient opvraging van die inhoud onder licentie plaats te vinden op redelijke en niet-discriminerende voorwaarden. In het voorstel wordt echter niet aangegeven wat „redelijke en niet-discriminerende voorwaarden” zijn.

1.7. Het recht op verhinderende van onrechtmatige opvraging geldt gedurende tien jaar (in tegenstelling tot het auteursrecht dat ten minste 50 jaar *post mortem auctoris* geldt, wat dus ook het geval is voor het op een databank toepasselijke auteursrecht).

2. Algemene opmerkingen

2.1. Hoewel het Comité enkele wijzigingen in het richtlijnvoorstel bepleit, is het verheugd over het voorstel van de Commissie voor wettelijke bescherming van databanken; er moet immers voor worden gezorgd dat de communautaire databankindustrie een sterke positie krijgt en kan concurreren met bedrijven elders. Het Comité vindt dat de Raad bij de beoordeling van het voorstel de behoefte aan een sterke databankindustrie als belangrijkste doelstelling voor ogen moet houden.

⁽¹⁾ PB nr. C 156 van 23. 6. 1992, blz. 4.

Bij de behandeling zou de Raad zich dan ook moeten concentreren op de vraag of de voorgestelde wettelijke bescherming aan die doelstelling beantwoordt en geen belemmering zal vormen voor nieuwkomers op de markt. De Raad mag zich niet laten afleiden door een discussie over de rechtsfilosofische beginselen die aan de richtlijn ten grondslag zouden liggen, met name wat de „originaliteit” betreft.

2.2. Uit de ervaring die in het Verenigd Koninkrijk is opgedaan met het aantrekken van een noemenswaardig aantal databankproducerende bedrijven (vooral ten opzichte van de Verenigde Staten), blijkt dat de ontwikkeling van een krachtige lokale databanksector samen gaat met een hoog niveau van bescherming van de intellectuele eigendom. Als de bescherming van de intellectuele eigendom wordt afgezwakt, zal de Gemeenschap het risico lopen dat potentiële makers van databanken voor hun toekomstige werkzaamheden naar derde landen (b.v. Canada) gaan omzien, waar de bescherming beter is.

2.3. Het voorgestelde recht op „verhindering van onrechtmatige opvraging” biedt onvoldoende garanties voor een sterke databanksector.

- a) In de eerste plaats genieten de EG-onderdanen die bescherming alleen indien de inhoud van de databank zelf niet auteursrechtelijk beschermd is.
- b) In de tweede plaats is de termijn gedurende welke het recht geldt, te kort. Bovendien is het onduidelijk wanneer de termijn van het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging en de termijn van het auteursrecht beginnen te lopen. Databanken worden voortdurend bijgewerkt. Of de beschermingsduur doorloopt of niet hangt af van de vraag of een wijziging „niet-wezenlijk” is, omdat een „niet-wezenlijke” verandering geen nieuwe beschermingstermijn doet ingaan. Het zal moeilijk zijn objectief te beoordelen of een wijziging wezenlijk is of niet.
- c) Ten slotte zal moeilijk af te bakenen zijn of een databank de vrucht van „intellectuele schepping” dan wel van alleen „noeste arbeid” is, met het risico van langdurige (en dure) juridische touwtrekkerij van dien. Dit doet de vraag rijzen of dat onderscheid wel zo nodig moet worden gemaakt. Databanken, die anderen voor commerciële doeleinden zouden willen kopiëren, kunnen veel inspanning en veel investeringen geleverd hebben, zonder dat aan het criterium van de eigen intellectuele schepping is voldaan. Toch zouden die databanken slechts beschermd worden door het beperkte recht op verhindering van onrechtmatige opvraging.

2.4. Het Comité meent dan ook dat het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging wel eens inadequaat zou kunnen blijken te zijn als middel om de voor een sterke communautaire databankindustrie benodigde bescherming te bieden en om het werk van databank-makers afdoende tegen kopiëren te beschermen.

2.5. Het Comité vindt dat de Raad de volgende alternatieven in overweging zou moeten nemen.

2.6. Het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging zou niet als een apart recht moeten worden opgenomen in de ontwerp-richtlijn, maar zou moeten worden ondergebracht bij de aan toestemming onderworpen handelingen i.v.m. het auteursrecht op een databank. Het Comité heeft de volgende redenen voor die aanbeveling.

2.6.1. Het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging is een sui-generis-bepaling. Tot nu toe heeft de Commissie in haar voorstellen inzake de harmonisatie van intellectuele-eigendomsrechten de idee van nieuwe sui-generis-rechten afgewezen en de Raad heeft die benadering bij zijn besluitvorming overgenomen. Er zij met name op gewezen dat de Raad deze opvatting ook was toegeedaan bij de onlangs uitgevaardigde richtlijn inzake de bescherming van computerprogramma's (de zogenaamde „software-richtlijn”). Ook het Comité heeft zich eerder voor deze aanpak uitgesproken.

2.6.2. De vraag of iets beschermd dient te worden of niet zou niet moeten worden afgedaan met een compromis, namelijk het invoeren van een vorm van bescherming van intellectuele eigendom gedurende beperkte tijd met verplichte licentie. Het verdient de voorkeur te beslissen of iets beschermd dient te worden en zo ja dan ook te zorgen voor een behoorlijk niveau van bescherming van de intellectuele eigendom.

2.6.3. Aangevoerd zou kunnen worden dat het opnemen van het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging uit een databank als één van de rechten van de houder van het auteursrecht, in strijd is met het beginsel dat het auteursrecht de rechten beschermt van auteurs. In de „software-richtlijn” is al van de opvatting uitgegaan dat het auteursrecht, in een industriële context, een belangrijk economisch recht is, en die benadering van het auteursrecht is overal in de Gemeenschap gunstig onthaald.

2.7. Een tweede mogelijkheid is het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging uit een databank als een sui-generis-recht te beschouwen, maar ervoor te zorgen dat het even doeltreffend wordt, als het zou zijn indien het een aan toestemming onderworpen handeling in verband met het auteursrecht op de databank zou zijn. Met andere woorden: het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging zou qua duur niet zo beperkt moeten worden als in artikel 2, lid 5 gebeurt en de bepaling betreffende de verplichte licentie in artikel 8, lid 1 zou moeten worden ingeperkt. Aangezien de communautaire regelgeving ter waarborging van eerlijke mededinging steeds verfijnder wordt, kan elk misbruik door de houders van het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging met behulp van die regelgeving worden aangepakt.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. Preamble

Het Comité vindt het een goed idee de overwegingen te nummeren, maar vraagt zich af of het er echt 40

moeten zijn, waarin dikwijls dezelfde bewoording herhaald wordt.

3.2. Artikel 1.1

De reikwijdte van de voorgestelde richtlijn is beperkt tot „elektronische” databanken. Het Comité spreekt er zijn bezorgdheid over uit dat dit met zich mee zal brengen dat twee verschillende wettelijke regelingen van toepassing zullen zijn op dezelfde databank als deze zowel in elektronische als in papier-vorm bestaat. Dit zal niet alleen de wettelijke regeling bemoeilijken, maar ook ongewenste praktische gevolgen kunnen hebben.

3.3. Artikel 1.4

Het gebruik van de uitdrukking „niet-wezenlijke wijzigingen” als middel om vast te stellen wanneer een databank een nieuwe „oorspronkelijke” databank wordt met het oog op de beschermingsduur (art. 9.2) is onbevredigend. Het is moeilijk denkbaar dat wijzigingen die in de keuze of de rangschikking van de inhoud worden aangebracht (in tegenstelling tot de inhoud zelf) niet wezenlijk zouden zijn.

3.4. Artikel 2.1

De verwijzing naar de Berner Conventie houdt in dat de lid-staten ook verplicht zijn databanken te beschermen die afkomstig zijn uit derde landen die partij zijn bij die overeenkomst (met name de Verenigde Staten). Dit zou ook gelden voor het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging, indien dat recht zou behoren tot de aan toestemming onderworpen handelingen in het kader van het auteursrecht op een databank. Volgens het Comité is dat geen ernstig bezwaar; de verschillen tussen de rechten die in de Verenigde Staten bestaan en de rechten die in sommige lid-staten gewaarborgd worden, lijken de databanksector in de betrokken lid-staten geen noemenswaardig nadeel te berokkenen.

3.5. Artikel 2.5

Indien het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging als een sui-generis-bepaling gehandhaafd blijft in het voorstel, dient te worden verduidelijkt dat het van toepassing is op onrechtmatige toegang, opvraging en hergebruik.

3.6. Artikel 3.1

De lid-staten worden niet verplicht databanken te beschermen die door een computer zijn samengesteld (dus databanken die niet door een mens zijn gemaakt); hiermee sluit het richtlijnvoorstel aan bij de „software-richtlijn”. Dit is een punt waarop beslist nog wel eens terug gekomen zal moeten worden.

3.7. Artikel 4.1

Deze bepaling lijkt eerder een wijziging noodzakelijk te maken in de wijze waarop in de lid-staten het auteurs-

recht op de werken die de inhoud van een databank vormen, geregeld is, dan betrekking te hebben op rechten op databanken zelf. Volgens het Comité is dit een punt dat pas geregeld zou moeten worden na de harmonisatie van het auteursrecht.

3.8. Artikel 5

De exclusieve rechten zijn in wezen gelijk aan die welke genoemd worden in de richtlijn inzake de bescherming van computerprogramma's. Dat is de juiste aanpak.

3.9. Artikel 7

Het zou wenselijk zijn de uitzonderingen op de aan toestemming onderworpen handelingen in het kader van het auteursrecht, welke in artikel 7, lid 1, worden genoemd, uit te breiden met verslaggeving over b.v. actuele zaken en met andere uitzonderingen die normaliter in het recht van de meeste lid-staten gemaakt worden op de exclusieve rechten van de houder van het auteursrecht.

3.10. Artikel 8.1

Misschien zou moeten worden verduidelijkt dat de bepalingen betreffende de verplichte licentie m.b.t. het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging (zo het al opportuun is licenties verplicht te stellen, wat niet het geval zou zijn indien het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging onderdeel van het auteursrecht zou zijn) alleen van toepassing zijn op het recht dat op grond van artikel 2, lid 5, ontstaat en niet op het auteursrecht dat eventueel van toepassing is op de databank of de inhoud ervan.

3.11. Artikel 8.2

Het begrip „overheidsinstantie” zou duidelijker moeten worden omschreven, rekening houdend met het feit dat voor meer consistentie gezorgd moet worden in het soort activiteiten dat overal in de Gemeenschap onder deze bepalingen zou moeten vallen.

3.12. Artikel 8.3

Deze bepaling is erg vaag. Is het de bedoeling dat in alle lid-staten een instantie in het leven wordt geroepen (indien er niet al een is) die overeenkomt met de „Copyright Tribunal” in het Verenigd Koninkrijk? Indien dit het geval is, dan dienen de bevoegdheden en plichten van een dergelijke gerechtelijke instantie en de beginselen aan de hand waarvan zij te werk moet gaan, nader te worden omschreven.

3.13. Artikel 9.3

Het is niet duidelijk waarom er specifiek gekozen is voor een termijn van 10 jaar. Zoals in paragraaf 3.4 reeds is opgemerkt, blijkt het bestaan van een equivalent

van het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging als onderdeel van het auteursrecht in sommige lidstaten de industriële groei niet te hebben afgeremd.

3.14. Artikel 9.4

De definitie van „niet-wezenlijke wijziging” in artikel 1.4 heeft betrekking op wijzigingen van de keuze of rangschikking van de inhoud van een databank. De formulering is niet geschikt om met betrekking tot de inhoud zelf te bepalen wanneer het recht op verhindering van onrechtmatige opvraging begint te gelden. Verder zou het Comité zijn in paragraaf 2.3 b) geformuleerde kritiek willen herhalen. Het lijkt het Comité praktischer om, voor het vaststellen van het begin van een nieuwe beschermingstermijn, ieder ingebracht gegeven elektronisch of anderszins te dateren op het ogenblik dat het in de databank wordt opgenomen. Elk gegeven kan dan vanaf de ingangsdatum worden beschermd gedurende de vastgestelde termijn.

3.15. Artikel 10

De Raad zou moeten overwegen of een soortgelijke bepaling wenselijk zou zijn als artikel 7.1 c) van de

„software-richtlijn” bevat, namelijk dat middelen om de technische bescherming van databanken te omzeilen onwettig zijn.

3.16. Artikel 11.3

Dit zou betekenen dat de Commissie over dit punt zal gaan onderhandelen met derde landen.

3.17. Artikel 13

De voorgestelde datum van 1 januari 1993 is volledig onrealistisch. Dit is ook niet een van de onderwerpen uit het Witboek over de voltooiing van de interne markt van 1985.

3.18. Het Comité merkt op dat de Raad in eerdere richtlijnen de Commissie verzocht heeft regelmatig verslag uit te brengen over aspecten van het auteursrecht. Indien de Raad mocht besluiten dit ook nu te vragen, zou het Comité die verslagen ook graag ontvangen.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een beschikking van de Raad inzake de bevordering van hernieuwbare energiebronnen in de Gemeenschap — Altener-programma⁽¹⁾

(93/C 19/03)

De Raad heeft op 16 juli 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 130 S van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor energie, nucleaire vraagstukken en onderzoek, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 30 oktober 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Von Der Decken.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Op 29 oktober 1990 heeft de gezamenlijke Raad Energie/Milieu een doelstelling voor de Gemeenschap vastgelegd, nl. om de emissie van CO₂ in het jaar 2000 te stabiliseren op het niveau van 1990. In dat jaar bedroeg de CO₂-uitstoot 2 738 m.t.

1.2. Daartoe heeft de Commissie in oktober 1991 een strategie voorgesteld die een reeks fiscale en niet-fiscale maatregelen omvat en die erop gericht is, enerzijds de energie-efficiency te vergroten, en anderzijds het gebruik van minder belastende (minder CO₂-uitstoot) energiebronnen te stimuleren [doc. SEC(91)] 1744 def. van 14 oktober 1991). Indien dergelijke maatregelen achterwege blijven, zal de CO₂-uitstoot in de Gemeenschap tussen 1990 en 2000 naar verwachting met ten minste 12 % toenemen.

1.3. In dat verband acht de Commissie het vooral zaak dat op grotere schaal gebruik wordt gemaakt van duurzame energiebronnen, die een significante bijdrage kunnen leveren tot de stabilisering van de CO₂-uitstoot. Dit veronderstelt evenwel dat de onderzoeks-, ontwikkelings- en demonstratieprogramma's worden geïntensifieerd, dat de marktpositie van deze energiebronnen ten opzichte van de andere wordt verbeterd en dat daartoe de nodige maatregelen worden genomen.

1.4. De gezamenlijke Raad Energie/Milieu heeft op 13 december 1991 met deze strategie ingestemd. In punt 8 van de conclusies van die vergadering staat dat op EG-niveau specifieke maatregelen moeten worden genomen ten einde het gebruik van „nieuwe en hernieuwbare energiebronnen” krachtig te stimuleren.

1.5. De Commissie wil in drie richtingen activiteiten ontplooiën die elkaar aanvullen en die bovendien een aanvulling zijn en een stimulerend effect moeten hebben op in nationaal verband uitgevoerde werkzaamheden:

— voortzetting en intensivering van de Onderzoek en Ontwikkelingswerkzaamheden (O & O) op het gebied van duurzame energie (Joule-programma). Beschikking van de Raad van 14 maart 1989 tot vast-

stelling van een specifiek programma voor onderzoek en technologische ontwikkeling op energiegebied — niet-nucleaire energie en rationeel energiegebruik (1989-1992) (Programma Joule)⁽²⁾, en op dat van de bevordering van energietechnologie [Thermie-programma⁽³⁾];

— invoering door de Gemeenschap van een energie/CO₂-heffing die ertoe moet bijdragen, de concurrentiepositie van met name duurzame energiebronnen te versterken;

— begeleidende maatregelen om de uitvoering van onderzoeks-, ontwikkelings- en demonstratieprojecten op het gebied van duurzame energie commercieel interessant te maken en om een gunstig klimaat te creëren voor een sterkere marktpenetratie van duurzame energie.

1.6. Deze maatregelen worden voorgesteld in onderhavige ontwerp-beschikking, die betrekking heeft op de periode 1993-1997 en waarover het Comité zich thans moet uitspreken.

1.7. Het Altener-programma moet bijdragen tot een beter gebruik van de plaatselijke energiebronnen, tot een goede allocatie van de overheidsgelden, tot een betere bescherming van het milieu door beperking van de uitstoot van broeikasgassen en andere verontreinigende stoffen, en zijn steentje bijdragen tot de voltooiing van de interne markt en de vermindering van de afhankelijkheid van de Gemeenschap van ingevoerde energie.

1.8. Met de in paragraaf 1.5 genoemde activiteiten zouden in het jaar 2005 de volgende doelstellingen moeten worden gehaald:

— opvoering van de bijdrage van duurzame energiebronnen in de totale energievoorziening van bijna 4 % in 1991 via 5 à 6 % in 2000 tot 8 % in 2005;

— verdrievoudiging van de elektriciteitsproductie met behulp van duurzame energie (excl. grote waterkrachtcentrales);

⁽¹⁾ PB nr. C 179 van 16. 7. 1992, blz. 4.

⁽²⁾ PB nr. L 98 van 11. 4. 1989, blz. 13.

⁽³⁾ PB nr. L 185 van 17. 7. 1990, blz. 1.

- opvoering van het marktaandeel van biobrandstoffen in het totale verbruik van motorvoertuigen tot 5 %.

1.9. De Commissie meent derhalve dat de CO₂-uitstoot in 2005 met 180 m.t. kan worden teruggebracht. De tenuitvoerlegging van alleen het Altener-programma zou moeten bijdragen tot een afname van de CO₂-uitstoot in het jaar 2000 met één procentpunt, d.w.z. ruim 30 m.t.

1.10. In concreto worden in het kader van het Altener-programma de volgende vier groepen maatregelen voorgesteld:

- bevordering van de markt voor duurzame energiebronnen en integratie daarvan in de interne energiemarkt;
- financiële en economische maatregelen;
- opleiding, voorlichting en begeleiding;
- samenwerking met derde landen (ontwikkelingslanden, Midden- en Oost-Europa, incl. de landen van de voormalige Sovjet-Unie).

1.11. In het kader van dit programma wil de Commissie werkzaamheden ter bevordering van het gebruik van duurzame energie op de volgende vier gebieden financieel steunen:

- studies en technische evaluaties voor het opstellen van technische normen en specificaties;
- ondersteuning van activiteiten van de lid-staten die erop zijn gericht, infrastructuur op het gebied van duurzame energie te creëren of bestaande infrastructuur uit te breiden;
- bevordering van de totstandbrenging van een informatienetwerk waarmee de coördinatie van de activiteiten in nationaal, communautair en internationaal verband kan worden verbeterd;
- industriële proefprojecten voor de benutting van biomassa voor de energieproductie, met name de productie van biobrandstoffen en biogas, alsook het gebruik van hakhout met een korte omlooptijd en C4-planten.

1.12. De Commissie stelt voor, een bedrag van 40 miljoen ecu voor dit vijfjarenprogramma uit te trekken.

1.13. In het voorstel worden de EG-bijdrage en de selectiecriteria voor elk van de bedoelde werkzaamheden gepreciseerd. Tijdens het derde jaar zal tussentijds verslag van de bereikte resultaten worden gedaan, eventueel met voorstellen tot wijziging van het programma, terwijl na afloop tot een evaluatie van de resultaten zal worden overgegaan.

2. De ontwikkeling van duurzame energiebronnen in het kader van het communautair energiebeleid

2.1. Het Altener-programma is de meest recente poging om het aandeel van duurzame energie in de energiebalans van de Gemeenschap aanzienlijk te vergroten.

2.2. Nadat de Raad op 16 september 1986 „nieuwe doelstellingen inzake het energiebeleid van de Gemeenschap voor 1995”⁽¹⁾ had goedgekeurd, heeft het Comité zich uitgesproken over verscheidene voorstellen voor resoluties en aanbevelingen van de Raad waarmee beoogd werd de ontwikkeling en het gebruik van duurzame energie in de Gemeenschap te stimuleren en hiervoor een gunstiger klimaat te scheppen.

2.3. Het Comité betreurt in dit verband dat het slechts over de informatie uit de toelichting bij het Commissievoorstel beschikt en nooit een verslag over dit onderwerp heeft toegezonden gekregen. Was dit laatste wel gebeurd, dan had het beter kunnen beoordelen hoe de situatie op het gebied van duurzame energie in de Gemeenschap zich in de voorbije jaren heeft ontwikkeld. Zulke verslagen hadden bovendien uitstekend gebruikt kunnen worden bij de beoordeling van het actieprogramma dat thans wordt voorgesteld.

2.4. Voorts moet worden betreurd dat er tot op heden geen degelijke, samenhangende en uniforme statistische gegevens bestaan waarmee een duidelijker en betrouwbaarder beeld zou kunnen worden verkregen van het aandeel van duurzame energie in de energiebalans van de Gemeenschap. Aan de hand van dergelijke gegevens zouden ook de ontwikkelingsperspectieven kunnen worden geschetst. Met name statistische gegevens over de produktie van primaire en secundaire energie en de ontwikkeling van het energieverbruik in de verschillende bedrijfstakken hadden goed van pas kunnen komen.

2.4.1. In dit verband is het Comité ingenomen met de acties die de Commissie momenteel in samenwerking met de lid-staten onderneemt om een systeem te ontwikkelen waarmee regelmatig vergelijkbare statistische gegevens over duurzame energie verzameld en verschaft kunnen worden. Het in 1990 door de Commissie gelanceerde plan heeft het al mogelijk gemaakt vergelijkbare (hoewel nog niet in alle gevallen volledige) statistische gegevens over 1989 te verzamelen.

2.5. Ondanks de verschillende aanbevelingen en resoluties van de Raad is het aandeel van duurzame energie in de afgelopen jaren nog steeds niet wezenlijk toegenomen.

2.6. In 1985 werd het aandeel van verhandelde en in de statistieken opgenomen duurzame energie geschat op 15 miljoen toe, d.w.z. nauwelijks 1 % van de totale vraag naar energie. Bovendien was ongeveer 85 % van deze duurzame energie afkomstig van waterkrachtcentrales. In datzelfde jaar werd het tot het jaar 2000 reëel exploiteerbare potentieel op 42 tot 52 miljoen toe geraamd.

2.7. Zoals de Commissie echter opmerkt in haar op 2 juni 1988 gedateerde Mededeling „Voornaamste bevindingen van het overzicht van de Commissie van het energiebeleid van de lid-staten” [doc. COM(88) 174

⁽¹⁾ PB nr. C 241 van 25. 9. 1986, blz. 1.

def.], zijn deze prognoses opgesteld vóór de spectaculaire val van de aardolieprijzen en zijn sindsdien de economische conjunctuur en de concurrentiepositie van duurzame energie verslechterd (zie punt 62).

2.8. In 1991 dekte de verkochte duurzame energie nog geen 2 % (23 miljoen toe) van de vraag naar primaire energie; hiervan werd meer dan 13 miljoen toe geleverd door grote waterkrachtcentrales. Wanneer men ook hout voor energiewinning (20 miljoen toe) in aanmerking neemt, bedraagt het aandeel van duurzame energie bijna 4 %.

2.9. Het Altener-programma zal er volgens de bedoeling van de Commissie toe bijdragen dat in het jaar 2005 8 % (109 miljoen toe) van de behoefte aan primaire energie in de Gemeenschap door duurzame energie wordt gedekt.

2.10. Deze stijging zou dan echter wel voor ongeveer de helft het resultaat moeten zijn van een toename van het gebruik van biomassa (incl. hout voor energiewinning), waarvan het aandeel van 25,4 tot 66 miljoen toe zou moeten worden opgevoerd. Het aandeel van biobrandstoffen zou van 0 tot 11 miljoen toe in 2005 moeten stijgen.

2.11. De Commissie is namelijk de volgende mening toegedaan: „De enige duurzame energiebron die op korte en middellange termijn een belangrijke bijdrage aan de vervanging van traditionele brandstoffen kan leveren (...), is biomassa.” Er zal „prioriteit worden verleend aan de commerciële penetratie van agrarische en biobrandstoffen” (punt 56 van de toelichting).

2.12. Zij meent voorts dat de opvoering van de bijdrage van duurzame energie tot de energievoorziening van de Gemeenschap ook afkomstig zou moeten zijn van (punt 38 van de toelichting):

- energie uit stedelijk en industrieel afval;
- windkracht;
- mini-waterkrachtcentrales.

3. Algemene opmerkingen over het Altener-programma

3.1. Totaalindruk

3.1.1. Het Comité heeft zich al vele malen uitgesproken voor stimulering van de ontwikkeling van duurzame energie. Het laat zich daarbij leiden zowel door het streven naar een grotere bevoorradingszekerheid in Europa als door sociaal-economische en milieu-overwegingen in ruimere zin. „Beleidslijnen van de Gemeenschap voor de ontwikkeling van nieuwe en hernieuwbare energiebronnen” — ESC-advies van 18. 8. 1986⁽¹⁾; „Voorstel voor een aanbeveling van de Raad aan de lid-staten betreffende de ontwikkeling van de exploita-

tie van hernieuwbare energiebronnen in de Gemeenschap” — ESC-advies van 27. 1. 1988⁽²⁾; „Voorstel voor een aanbeveling van de Raad aan de lid-staten ter bevordering van de samenwerking tussen openbare elektriciteitsbedrijven en zelfopwekkers” — ESC-advies van 27. 10. 1988⁽³⁾.

3.1.2. Het heeft in dit verband dikwijls getwijfeld aan de werkelijke politieke bereidheid van de lid-staten om een klimaat te scheppen waarin duurzame energie daadwerkelijk tot de energievoorziening in de Gemeenschap kan bijdragen. Het heeft er met name op aangedrongen, de wettelijke en bestuursrechtelijke obstakels, alsmede de problemen betreffende normalisatietechnieken uit de weg te ruimen, ten einde een grootschalig gebruik van duurzame energie in de praktijk mogelijk te maken.

3.1.3. Het Comité heeft ook naar voren gebracht dat de huidige randvoorwaarden en infrastructuurvoorzieningen moeten worden aangepast om het potentieel aan duurzame energie ten volle te kunnen exploiteren.

3.1.4. Het is tevens van mening dat de doelstellingen van de maatregelen op dit gebied (of op andere gebieden binnen het energiebeleid) pas verwezenlijkt kunnen worden als er voor de nodige samenhang wordt gezorgd met communautaire maatregelen op andere beleidsterreinen die de verwezenlijking van de doelstellingen van het energiebeleid rechtstreeks beïnvloeden.

3.1.5. Het steunt daarom opnieuw de initiatieven van de Commissie op dit gebied en is ingenomen met het verschijnen van het Altener-programma, dat de meest recente poging is (en deze keer worden ook streefcijfers genoemd) om de ontwikkeling van duurzame energie en een blijvend gebruik daarvan te stimuleren.

3.1.6. Het stelt echter vast dat het door de Commissie voorgestelde programma gebaseerd is op een analyse en een beeld van de huidige en verwachte ontwikkeling van duurzame energie in de Gemeenschap waarvan het Comité behalve de in de toelichting genoemde informatie de waarde niet goed kan beoordelen.

3.1.7. Het Comité kan slechts nota nemen van de gunstige ontwikkeling die vanaf 1988 op dit gebied zou zijn opgetreden, en van de vanzelfsprekende noodzaak deze ontwikkeling te versterken, met name via initiatieven ter ondersteuning van de inspanningen van de lid-staten. Deze initiatieven moeten bijdragen tot het scheppen van een klimaat waarin duurzame energie een blijvend marktaandeel verwerft dat niet in gevaar mag komen door een daling van de prijzen van traditionele energiedragers.

3.1.8. Het Comité dringt er ook op aan dat deze nieuwe bereidheid van de lid-staten vertaald wordt in meer financiële steun voor onderzoeks-, ontwikkelings- en demonstratie-activiteiten op het gebied van duurzame energie. In de afgelopen jaren is voor deze onder-

⁽²⁾ PB nr. C 80 van 28. 3. 1988, blz. 5.

⁽³⁾ PB nr. C 337 van 31. 12. 1988, blz. 64.

⁽¹⁾ PB nr. C 316 van 9. 12. 1986, blz. 1.

zoekssector namelijk steeds minder geld uitgetrokken. In dit verband moet worden opgemerkt dat zulke activiteiten van belang kunnen zijn voor met name de beoogde versterking van de economische en sociale samenhang in de Gemeenschap (zie par. 3.2).

3.1.9. Het Comité vindt de doelstelling van het Altener-programma bijzonder ambitieus. De mogelijkheid om deze daadwerkelijk te verwezenlijken, moet niet al te hoog worden ingeschat. Ondanks talrijke intentieverklaringen is het gebruik van duurzame energie de laatste jaren namelijk slechts in zeer geringe mate toegenomen. Dit stemt tot enige scepsis, vooral ten aanzien van het plan om het aandeel van duurzame energie in de totale energievoorziening van bijna 4 % in 1991 tot 8 % in 2005 op te voeren.

3.1.10. Zelfs al zou dit doel bereikt kunnen worden, dan nog mag de rol van duurzame energie, zowel in de terugdringing van de CO₂-uitstoot als in de communautaire energievoorziening, niet worden overschat.

3.1.11. Er moet in dit verband op worden gewezen dat het totale energieverbruik in de Gemeenschap tussen nu en 2005 naar verwachting met 20,7 %, nl. van 1 160 tot 1 400 miljoen toe zal stijgen. In het gunstigste geval zal in die periode slechts ongeveer 4 % van die vraagtoename door duurzame energie worden gedekt. Volgens de allerjongste ramingen zal het totale energieverbruik tussen 1990 en 2005 met slechts iets meer dan 19 %, d.w.z. van 1 226 tot 1 461 miljoen toe, stijgen. Het aandeel van duurzame energie in de dekking van de totale communautaire energiebehoefte zou dan niet meer dan 7,4 % bedragen (zie „A view to the future” in een speciaal nummer van 'Energy in Europe', september 1992).

3.2. *Duurzame energie en economische en sociale samenhang*

3.2.1. Het Comité onderstreept daarentegen wel het belang van de ontwikkeling van duurzame energie voor de versterking van de economische en sociale samenhang in de Gemeenschap.

3.2.2. De beschikbare statistische gegevens hierover hebben betrekking op de Gemeenschap als geheel, waardoor geen werkelijk beeld kan worden verkregen van de stand van ontwikkeling van duurzame energie in de verschillende lid-staten en regio's. In sommige gevallen voorziet deze energie in meer dan 10 % van de behoefte aan primaire energie.

3.2.3. De benutting van duurzame energie vormt zodoende een sleutelfactor voor economische en sociale ontwikkeling, vooral voor achtergebleven of perifere regio's in de Gemeenschap, die over een weinig uitgebouwde energie-infrastructuur en/of over een aanzienlijk en exploiteerbaar eigen potentieel aan energie beschikken.

3.2.4. Deze aspecten werden reeds belicht in tal van eerdere adviezen van het Comité (zie met name voetnoten 1, 2 en 3, blz. 9).

3.2.5. Grootschalige ontwikkeling van duurzame energie, als bedoeld in het Altener-programma, roept nog verschillende andere vragen op.

3.3. *Gevolgen voor het milieu*

3.3.1. Ten eerste moet erop worden gewezen dat een dergelijke ontwikkeling negatieve gevolgen voor het milieu kan hebben. Uiteindelijk kan er een situatie ontstaan waarin de verwachte positieve gevolgen (terugdringing van de CO₂-uitstoot) lang niet meer tegen de negatieve effecten opwegen.

3.3.2. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het mogelijke optreden van geluidshinder door toename van het aantal windmolens, milieuschade door de ontwikkeling van mini-waterkrachtcentrales en aantasting van de bodem en het oppervlaktewater door het gebruik van hakhout met een korte omlooptijd en harsbomen.

3.3.3. Bij een aantal beweringen van de Commissie dienaangaande moet een groot voorbehoud worden gemaakt. Het Comité dringt er daarom op aan dat regelmatig wordt onderzocht welke gevolgen een sterkere ontwikkeling van de verschillende vormen van duurzame energie met zich meebrengt voor het milieu, en dat de onderzoeksresultaten gepubliceerd en bekendgemaakt worden.

3.3.4. Deze overwegingen doen niets af aan het standpunt van het Comité dat het gebruik van duurzame energie in de huidige situatie veelal positiever kan uitvallen voor het milieu dan dat van conventionele brandstoffen. Dit onderstreept het economische belang van de ontwikkeling van duurzame energie.

3.4. *Elektriciteitsproductie op basis van duurzame energie in het licht van de interne energiemarkt*

3.4.1. Ten tweede twijfelt het Comité aan de haalbaarheid van het doel om de elektriciteitsproductie op basis van duurzame energie, met name via mini-waterkrachtcentrales, te verdrievoudigen, waarmee het aandeel hiervan tussen 1991 en 2005 zou worden verdubbeld.

3.4.2. In het ESC-advies van oktober 1988 over het „Voorstel voor een aanbeveling van de Raad aan de lid-staten ter bevordering van de samenwerking tussen openbare elektriciteitsbedrijven en zelfopwekkers” (zie voetnoot 3, blz. 9) stemt het Comité in met de Commissievoorstellen tot vaststelling van een passend kader voor de ontwikkeling van elektriciteitsproductie op basis van duurzame energie. Het formuleert hierin zelf een aantal suggesties in deze richting.

3.4.3. Het Comité spreekt zich in dat advies uit vóór de bouw en de exploitatie van mini-waterkrachtcentrales. Het betuigt derhalve zijn instemming met het opruimen van de wettelijke en bestuursrechtelijke obstakels die deze in de weg staan.

3.4.4. Het opruimen van deze obstakels is echter niet voldoende. Evenmin mag uit het oog worden verloren

dat elektriciteitsproductie op basis van duurzame energie — als alleen de directe kosten in aanmerking worden genomen — in veel gevallen pas op termijn economisch rendabel zal zijn. Dit geldt in het bijzonder voor mini-waterkrachtcentrales.

3.4.5. Om het doel van de Commissie te kunnen verwezenlijken, moet op deze wijze geproduceerde elektriciteit verkocht worden tegen een dusdanige prijs dat minimaal de investeringen en alle directe kosten worden terugverdiend. Men kan zich daarom afvragen of een dergelijk doel wel verenigbaar is met hetgeen wordt beoogd met de voorgestelde liberalisering van de elektriciteitssector in het kader van de totstandbrenging van een opener interne energiemarkt waarop meer wordt geconcentreerd.

3.4.6. Het Comité is daarom van mening dat de gevolgen van de totstandbrenging van een interne energiemarkt voor de ontwikkeling van duurzame energie moeten worden onderzocht.

3.5. Biomassa en biobrandstoffen

3.5.1. Het Comité wil voorts enige kanttekeningen plaatsen bij de nadruk die de Commissie op het gebruik van biomassa en biobrandstoffen legt.

3.5.2. Allereerst wijst het Comité erop dat het zich voorstander heeft getoond van een groter gebruik van land- en bosbouwproducten voor energiedoeleinden, en met name van de productie van biobrandstoffen. „Uitbreiding van het gebruik van landbouw- en bosbouwproducten in de non-food-sector en de energiesector: door onderzoek en technologische innovatie geboden vooruitzichten” — ESC-advies van 29. 3. 1990⁽¹⁾; „Voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de accijnzen op uit landbouwgewassen gewonnen motorbrandstoffen” — ESC-advies van 26. 5. 1992⁽²⁾.

3.5.3. Het Comité vindt het dus een goede zaak dat gebruik wordt gemaakt van de potentiërende wisselwerking tussen het gemeenschappelijk landbouwbeleid en het energiebeleid. Het „waarschuwt echter tegen de ontwikkeling van landbouwmethodes die schadelijk zijn voor het plattelandsmilieu en die de landbouwstructuur ontwrichten en het milieu aantasten”⁽¹⁾.

3.5.4. In dit verband neemt het Comité nota van de zeer expliciete vermelding dat voor verwezenlijking van de Commissiedoelstelling (opvoering van het aandeel van biobrandstoffen in het totale energieverbruik van motorvoertuigen tot 5%) momenteel 7 miljoen ha grond nodig is om 11 miljoen toe te produceren. Deze hoeveelheid grond komt overeen met 5,5% van het bruikbare landbouwareaal in de Gemeenschap, dat op 128 080 miljoen ha wordt geraamd. Zie „De toestand van de landbouw in de Gemeenschap — Verslag 1991” (Commissie van de Europese Gemeenschappen — 1992).

3.5.4.1. Aangezien het hier om een relatief belangrijk percentage gaat, had mogen worden verwacht dat de bezorgdheid ten aanzien van zowel het milieu als de vermindering van de landbouwsubsidies was weggenomen.

3.5.5. Verder vraagt het Comité zich af op welke uitgangspunten de doelstelling van de Commissie is gebaseerd (met name wat betreft de ontwikkeling van het wagenpark tot het jaar 2005 en het verwachte brandstofverbruik), en hoe deze doelstelling kan worden ingepast in de „strategie van de Gemeenschap gericht op een milieuvriendelijke ontwikkeling van het vervoer”, die door diezelfde Commissie in haar „Groenboek betreffende de invloed van het vervoer op het milieu” [doc. COM(92) 46 def.] is uiteengezet.

3.5.6. De Commissie stelt voor, in het kader van het Altener-programma steun te verlenen voor de bouw van proefinstallaties voor biobrandstoffen, bestemd voor dieselmotoren. Het Comité vindt dat moet worden overwogen, ook voor zuurstofhoudende additieven voor benzine (bio-ethanol) industriële proefprojecten op te zetten.

3.6. Zonneënergie

3.6.1. Het gebruik van zonneënergie in de Gemeenschap loopt sterk uiteen. Er bestaan niet alleen grote verschillen tussen de noordelijke en de zuidelijke lidstaten (logisch, gezien de klimaatsverschillen), maar ook tussen de zuidelijke lidstaten onderling. Er is zelfs sprake van een duidelijke oost-west-tegenstelling: Griekenland voert de ranglijst aan, op grote afstand gevolgd door Frankrijk en Italië, terwijl in Spanje nauwelijks zonneënergie wordt benut. Voor de productie van zonnepanelen gelden soortgelijke verhoudingen.

3.6.2. Het Comité verzoekt de Commissie te onderzoeken waardoor deze verschillen worden veroorzaakt, en strategieën te ontwikkelen om met name in de zuidelijke lidstaten waar slechts in geringe mate zonneënergie wordt benut, het marktaandeel daarvan op te voeren.

4. Bijzondere opmerkingen over het voorstel voor een beschikking

4.1. Het Comité stemt in met het voorstel voor een beschikking, op voorwaarde dat de volgende opmerkingen en voorstellen voor wijzigingen en aanvullingen in aanmerking worden genomen.

4.2. Begrotingsaspecten

4.2.1. Het Comité constateert ten eerste dat nog geen enkel bedrag is vastgesteld (zelfs niet ter indicatie) voor bepaalde subsidiemaatregelen en voor samenwerking met derde landen.

4.2.2. Het is in dit opzicht zeer opmerkelijk dat met geen woord wordt gerept over de kosten van de maatregelen inzake biobrandstoffen, terwijl hieraan nog wel prioriteit wordt verleend.

⁽¹⁾ PB nr. C 124 van 21. 5. 1990, blz. 47.

⁽²⁾ PB nr. C 223 van 31. 8. 1992, blz. 1.

4.2.3. Ten tweede stelt het Comité vast dat in het voorstel voor een beschikking zelf niet is gepreciseerd hoeveel de tenuitvoerlegging van het programma de Gemeenschap zal kosten. Het in het Commissiedocument genoemde bedrag van 40 miljoen ecu en de verdeling daarvan zijn slechts bedoeld als indicatie, en sommige maatregelen zijn zelfs helemaal niet van een prijskaartje voorzien.

4.2.4. Volgens de Commissie ontbreekt een bepaling betreffende de kosten van het programma, omdat zij speelruimte wil houden bij de onderhandelingen met de verschillende takken van de begrotingsautoriteit, ten einde jaarlijks de middelen te ontvangen die zij voor de tenuitvoerlegging van het programma noodzakelijk acht. Bovendien kan zij zo beter reageren op onverwachte ontwikkelingen en de prioriteiten zo nodig bijstellen.

4.2.5. Het Comité vreest echter dat de financiering van het Altener-programma tijdens de begrotingsprocedure zal worden geregeld, met alle onzekerheden van dien. Bij de lid-staten ontbreekt immers de politieke bereidheid om de ontwikkeling van duurzame energie te stimuleren. In financieel opzicht blijkt dit dan ook uit de ontwerp-beschikking.

4.2.6. Voorts vraagt het Comité zich af of door de keuze van de Commissie niet getwijfeld gaat worden aan de vastberadenheid van Gemeenschap en lid-staten om daadwerkelijk een significante bijdrage te leveren tot de terugdringing van de CO₂-uitstoot, met name door zich duidelijk voor duurzame energie uit te spreken.

4.3. *Maatregelen die op EG-steun kunnen rekenen*

4.3.1. Het Comité zou graag zien dat in de beschikking wordt bepaald hoe maatregelen die op EG-steun kunnen rekenen, moeten worden geselecteerd.

4.3.2. Het vindt bovendien dat regelmatig verslag moet worden uitgebracht over de tenuitvoerlegging van alle maatregelen waarvoor de EG middelen beschikbaar stelt, ten einde een goede controle op de besteding van Gemeenschapsgelden mogelijk te maken.

4.4. *Evaluatie van de resultaten van het programma*

4.4.1. Het Comité stelt vast dat de Commissie geen enkel streefcijfer noemt voor het aandeel van duurzame energie in de totale behoefte aan primaire energie in 1997, d.w.z. na afloop van het Altener-programma.

4.4.2. Daarom vraagt het zich af op welke basis de vooruitgang in de richting van de doelstellingen voor 2005, die bereikt moet worden d.m.v. het Altener-programma en alle andere, in paragraaf 1.5 genoemde maatregelen, zal worden beoordeeld.

4.4.3. Het Comité vindt ook dat na afloop van het programma een evaluatie moet plaatsvinden van:

- de gevolgen van de nationale en communautaire maatregelen voor het milieu (indien relevant);
- de mate waarin het programma heeft bijgedragen tot de beoogde versterking van de economische en sociale samenhang binnen de Gemeenschap.

4.5. *Toezending van de in artikel 8 genoemde verslagen aan het Economisch en Sociaal Comité*

4.5.1. Het Comité verzoekt de Commissie in artikel 8 van de ontwerp-beschikking op te nemen dat zowel het tijdens het derde jaar in te dienen tussenverslag, als het na afloop op te stellen verslag over de evaluatie van de resultaten ook aan het Comité wordt toegezonden.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad betreffende de overbrenging van radioactieve stoffen binnen de Europese Gemeenschap

(93/C 19/04)

De Commissie heeft op 28 juli 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 31 van het Euratom-Verdrag, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor energie, nucleaire vraagstukken en onderzoek, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 30 oktober 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Flum.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. De Commissie heeft op 23 juli 1992 een voorstel voor een verordening van de Raad betreffende de overbrenging van radioactieve stoffen binnen de Europese Gemeenschap voorgelegd. Doel van het voorstel is, het huidige stralingsbeschermingsniveau ook na de afschaffing van de intracommunautaire grenscontroles op 1 januari 1993 te handhaven.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Het Comité stemt in met dit initiatief van de Commissie en verzoekt haar de volgende aanvullingen en opmerkingen in aanmerking te nemen.

2.2. Aangezien de controles aan de binnengrenzen zullen worden afgeschaft, moet gezorgd worden voor een uniform controlesysteem aan de buitengrenzen, maar ook op het niveau van de lid-staten, zodat de met het vervoer van radioactieve stoffen verbonden risico's kunnen worden beperkt.

2.3. Het Comité verzoekt de Commissie na te gaan of de bestaande richtlijnen inzake overbrenging van radioactieve stoffen door de lid-staten in nationale wetgeving zijn omgezet en daadwerkelijk worden toegepast. Mocht blijken dat op dit gebied leemtes bestaan, dan dient de Commissie volgens het Comité adequate maatregelen te nemen.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. Het Comité wijst erop dat het in bijlage I opgenomen formulier zo moet worden samengesteld dat het mogelijk is iedere afzonderlijke overbrenging op identieke wijze te identificeren, en dat zodoende de bevoegde nationale instanties in staat zijn te allen tijde controles door te voeren.

3.2. Het Comité benadrukt nogmaals dat in de documenten betreffende de overbrenging per se de volgende gegevens moeten worden vermeld:

- soort en kwaliteit van de verpakking, evenals de hoeveelheid splijtstof;
- stralingsintensiteit;
- naam verantwoordelijke stralingsbescherming en eindbestemming van de stoffen.

3.3. Het Comité wijst er met klem op dat zulks inhoudt dat geen algemene verklaring met betrekking tot meerdere overbrengingen mag worden gebruikt, anders gezegd: voor iedere overbrenging moet een apart formulier worden gebruikt.

3.4. De bewoording van artikel 7 is niet eenduidig. Er moet worden gezorgd voor een duidelijke en ondubbelzinnige formulering.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

*De Voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité*

Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot vaststelling van communautaire maatregelen voor de bestrijding van bepaalde visziekten

(93/C 19/05)

De Raad heeft op 2 juli 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor landbouw en visserij, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 3 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Wick.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Het Comité stemt in met het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot vaststelling van communautaire maatregelen voor de bestrijding van bepaalde visziekten, dat erop gericht is de gevolgen en de verspreiding van deze visziekten te beperken.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Aangezien vissen in aquacultuur in een beperkte ruimte worden gehouden, kunnen sommige visziekten zich na het uitbreken zeer snel tot epizootiën ontwikkelen. Dit kan betekenen dat gehele bestanden binnen korte tijd ziek worden en er zich aanzienlijke verliezen voordoen.

2.2. De bestrijding van visziekten is evenwel gezien de natuurlijke omstandigheden veel moeilijker dan bestrijding van ziekten in de veehouderij.

2.3. Volgens het Comité is het daarom zaak dat visziekten zeer snel worden bestreden, aangezien anders het voortbestaan van de bedrijven in het gedrang komt.

2.4. Vis wordt binnen en ook buiten de Gemeenschap in de handel gebracht, en daarom zijn uniforme bestrijdingsmaatregelen voor deze ziekten, althans binnen de Gemeenschap, noodzakelijk. Het zou in dit verband wenselijk zijn dat ook met de landen van de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA) contact wordt opgenomen.

2.5. Het Comité constateert met voldoening dat er naar wordt gestreefd bijzonder besmettelijke ziekten in het gebied van de Gemeenschap uit te roeien.

2.6. Het is de bedoeling endemische ziekten in officieel als ziektevrij erkende gebieden en bedrijven uit te roeien, en deze ziekten in andere bedrijven onverwijld te bestrijden.

2.7. Het Comité stemt in met het algemene vaccinatieverbod, aangezien bij vaccinatie van vissen niet geheel kan worden uitgesloten dat vaccinstoffen in het water terecht komen en andere bestanden besmetten.

2.8. Het Comité wijst erop dat afwijkingen van het vaccinatieverbod gevaarlijk kunnen zijn en dat hiervoor alleen maar toestemming mag worden verleend wanneer adequate veiligheidsmaatregelen zijn getroffen en een en ander uit wetenschappelijk oogpunt verantwoord is.

2.9. Het is een goede zaak dat de diagnose van visziekten in de Gemeenschap geharmoniseerd zal worden en uitsluitend in handen van bevoegde laboratoria komt. Positief is ook dat een en ander door een referentielaboratorium gecoördineerd zal worden.

2.10. Het Comité wijst erop dat voor voldoende laboratoriumcapaciteit moet worden gezorgd, aangezien de definitieve diagnoses zeer snel moeten worden gesteld zodat bij het vermoeden dat de ziekte is uitgebroken, verdere uitbreiding kan worden voorkomen. Dit betekent ook dat voldoende gekwalificeerd personeel beschikbaar moet zijn.

2.11. Het Comité dringt er in dit verband bij de Commissie op aan, statistisch materiaal over het economische belang van de aquacultuur en de rol hiervan binnen de visserijsector te presenteren.

2.12. Het Comité constateert dat de onderhavige richtlijn van de Raad tot invoering van EG-maatregelen ter bestrijding van bepaalde visziekten consequent inhaakt op de Richtlijn van de Raad van 28 januari 1991 betreffende veterinaire rechtelijke voorschriften voor het in de handel brengen van aquacultuurdieren en -produkten. Het heeft hierover op 19 september 1990 advies uitgebracht⁽¹⁾.

2.13. Het Comité verwijst in dit verband ook naar zijn advies over het voorstel voor een beschikking van de Raad inzake een financiële actie van de Gemeenschap met het oog op de uitroeiing van infectieuze hematopoïetische necrose bij zalmachtigen in de Gemeenschap [doc. COM(89) 502 def.].

⁽¹⁾ PB nr. C 332 van 31. 12. 1990, blz. 105.

2.14. Het Comité dringt erop aan dat de Commissie voor noodzakelijke uitroeiingsprogramma's financiële middelen ter beschikking stelt.

2.15. Het Comité stelt voor, de kennis die in de Gemeenschap bestaat omtrent de besmettelijkheid en uitbreiding van visziekten en omtrent ervaringen met resistente vissen in een wetenschappelijke studie samen te brengen. Op basis van een dergelijke studie zou de verdere ontwikkeling van het wetenschappelijk onderzoek naar visziekten moeten worden bevorderd.

2.16. Het Comité neemt er nota van dat bij de Commissie een Raadgevend Comité Aquacultuur bestaat. In dit comité zouden alle economische en sociale kringen die betrokken zijn bij de aquacultuur, vertegenwoordigd moeten zijn.

2.17. Het Comité wijst erop dat in het Commissievoorstel niet overal waar sprake is van vissen en eieren ook de gameten worden genoemd. Om misverstanden te voorkomen, zou een en ander moeten worden aangepast.

2.18. Sommige artikelen van het Commissievoorstel wijken in de verschillende taalversies van elkaar af (met name de artt. 5, 10 en 13). De versies zouden daarom aan elkaar aangepast moeten worden.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. Het Comité constateert dat het voorstel van de Commissie beperkt is tot maatregelen ter bestrijding van bepaalde visziekten, en dat het niet van toepassing is op weekdieren. Er zou zo snel mogelijk een aparte richtlijn met soortgelijke maatregelen voor weekdieren moeten komen.

3.2. Artikel 2

Hier zouden ook de definities uit artikel 2 van de Richtlijn van de Raad van 28 januari 1991 betreffende veterinairerechtelijke voorschriften voor het in de handel brengen van aquacultuurdieren en -produkten moeten worden opgenomen, aangezien in de onderhavige richtlijn herhaaldelijk naar deze definities wordt verwezen.

3.3. Artikel 2, lid 3

Het Comité stelt de volgende formulering voor:

„Van besmetting verdachte vis:

Vis die klinische symptomen vertoont, waarbij post-mortem letsels worden geconstateerd en waarvoor bij laboratoriumtests positieve resultaten zijn verkregen, die wijzen op de mogelijke aanwezigheid van een ziekte van lijst I of lijst II.”

Met deze formulering wordt verduidelijkt dat niet alleen op basis van vermoedens zal worden vastgesteld of er sprake is van een mogelijke besmetting.

3.4. Artikel 3

Het begin van het artikel zou als volgt moeten luiden:

„Alle bedrijven waar vis wordt gehouden of gevangen van de soorten ...”.

Met name voor ziekten van lijst I zouden ook bedrijven moeten worden opgenomen die in rivieren of op zee alleen „in het wild levende” vis vangen. Deze vis kan nl. ook besmet of drager van ziekten zijn. Gebeurt dat niet, dan kunnen de in artikel 6, lid 1, sub c), genoemde maatregelen niet worden uitgevoerd.

3.5. Artikel 3, lid 2

Het Comité stelt voor, in de Duitse versie de woorden „führen Buch über” te vervangen door „registrieren”, aangezien zodoende verschillende deugdelijke procedures in de lid-staten kunnen worden gehandhaafd⁽¹⁾.

3.6. Artikel 4

Er zou in lid 2 op moeten worden gewezen dat artikel 5 uitsluitend van toepassing is op in lijst I genoemde visziekten.

3.7. Artikel 8, lid 2

Het Comité acht een uitzondering voor vissoorten die geen drager van de ziekte kunnen zijn, niet juist. Dit lid zou daarom moeten worden geschrapt.

3.8. Artikel 10, lid 3

Hier zou moeten worden verduidelijkt dat er bij het vervoer voor moet worden gezorgd dat geen ziekteverwekkende agentia uit de voor het vervoer gebruikte voertuigen kunnen geraken.

3.9. Artikel 13, lid 1

Hier zou moeten worden bepaald dat vaccinatie met levende vaccins verboden is.

3.10. Artikel 15

Het Comité constateert dat met de voorgestelde vorm van de comité-procedure (Permanent Veterinair Comité) fundamenteel wordt afgeweken van de tot dusverre gebruikelijke procedures bij regelingen op veterinairerechtelijk gebied. Er kan op geen enkele manier politieke invloed worden uitgeoefend op de maatregelen die in concrete gevallen genomen moeten worden.

De lid-staten zouden hun inspraak moeten hebben; overeenkomstig de voorgestelde procedure zullen zij echter alleen maar worden gehoord. Het Comité acht derhalve een besluit van de Raad, of althans een beslissing in het kader van het Permanent Veterinair Comité overeenkomstig de tot dusverre gehanteerde procedure noodzakelijk.

⁽¹⁾ Niet van toepassing op de Nederlandse versie — vert.

3.11. *Bijlage*

Bijlage A van de Richtlijn van de Raad van 28 januari 1991 inzake de veterinaire rechtelijke voorschriften voor

het in de handel brengen van aquacultuurdieren en -produkten zou als bijlage bij deze richtlijn moeten worden opgenomen, aangezien in het onderhavige verordeningvoorstel herhaaldelijk wordt verwezen naar de in deze bijlage genoemde visziekten.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot wijziging van Richtlijn 90/679/EEG betreffende de bescherming van de werknemers tegen de risico's van blootstelling aan biologische agentia op het werk⁽¹⁾

(93/C 19/06)

De Raad heeft op 10 augustus 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 118 A van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité om advies te vragen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor sociale aangelegenheden, gezinsvraagstukken, onderwijs en cultuur, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 19 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Etty.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. De ontwerp-richtlijn is bedoeld tot wijziging van Richtlijn 90/679/EEG betreffende de bescherming van werknemers tegen de risico's van blootstelling aan biologische agentia op het werk. Deze richtlijn was één van de bijzondere richtlijnen die voortvloeiden uit de Kaderrichtlijn 89/391/EEG inzake de tenuitvoerlegging van maatregelen ter bevordering van de verbetering van de veiligheid en de gezondheid van de werknemers op het werk. Het Comité bracht over het ontwerp van Richtlijn 90/679/EEG in december 1988 een advies uit.

1.2. Het onderhavige ontwerp voor een wijziging van Richtlijn 90/679/EEG werd reeds in die Richtlijn aangekondigd. In artikel 18 wordt namelijk gezegd dat de Raad binnen zes maanden na het in werking treden van de richtlijn, in dit geval vóór 28 mei 1994, een eerste lijst van biologische agentia van de groepen 2, 3 en 4 zal vaststellen.

1.3. Bijlage III bij Richtlijn 90/679/EEG bevat een lijst van bacteriën, virussen, parasieten en schimmels, met opmerkingen over de toepassing van deze lijst.

1.4. In zijn advies van december 1988 is het Comité niet ingegaan op het desbetreffende deel van het ontwerp van Richtlijn 90/679/EEG.

⁽¹⁾ PB nr. C 217 van 24. 8. 1992, blz. 32.

1.5. Het Comité stelt vast dat het raadgevend comité voor de veiligheid, de hygiëne en de gezondheidsbescherming op de arbeidsplaats zich positief heeft uitgesproken over eerdere ontwerpen van de nu voorgelegde Commissievoorstellen, ook al heeft het daarbij op een aantal lacunes gewezen. Deze betroffen de voorgestelde classificatie en de voorgestelde lijst van biologische agentia.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Het Comité neemt met voldoening kennis van de voorgestelde wijziging op Richtlijn 90/679/EEG, en van de verzekering van de Commissie dat de lijst overeenkomt met de huidige stand van de kennis in dezen. Het Comité acht het een goede zaak dat de lijst van agentia in het licht van nieuwe informatie kan worden aangevuld en gewijzigd, nadat de Commissie en nationale deskundigen zich hierover hebben gebogen. Gezien de snelle ontwikkelingen die zich op dit terrein voordoen, wijst het Comité op de bepalingen m.b.t. de technische vooruitgang in artikel 19 van Kaderrichtlijn 89/391/EEG.

2.2. Het Comité onderstreept dat de onderhavige richtlijn en de overkoepelende Richtlijn 90/679/EEG specifiek betrekking hebben op de bescherming van werknemers tegen risico's van blootstelling aan biologische agentia op het werk. In dit verband merkt het Comité op dat er een duidelijk onderscheid tussen blootstelling op de werkplek en op andere plaatsen moet worden gemaakt, en dat dit in verband met de uiteenlopende systemen die in de lid-staten worden gehanteerd, wel eens moeilijk kan zijn.

2.3. Het Comité dringt erop aan dat adequate beschermende maatregelen worden getroffen voor bijzondere categorieën werknemers (met name zwangere vrouwen, maar ook andere kwetsbare groepen), zonder dat deze andere maatregelen van de Gemeenschap overlappen of hiermee in tegenspraak zijn. De Commissie zou door deskundigen moeten laten nagaan of, aan de lijst nog andere bijzondere aanwijzingen kunnen worden toegevoegd (b.v. P voor bijzondere risico's in het geval van zwangerschap, of C voor een verhoogde kans op kanker).

2.4. Het Comité vindt dat nieuwe beschermende maatregelen spoedig nadat zij zijn geïdentificeerd, moeten worden ingevoerd. Momenteel wordt b.v. intensief aan de ontwikkeling van vaccins gewerkt.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. Er was vastgesteld dat de Engelse en de Franse tekst van de voorstellen niet met elkaar overeenkwamen, maar de Commissie heeft het Comité verzekerd dat de meeste problemen die uit verschillen tussen de diverse taalversies voortvloeiden, inmiddels zijn opgelost.

3.2. Genetisch gemodificeerde micro-organismen zijn niet in deze eerste lijst opgenomen. Het Comité heeft vernomen dat de Commissie voornemens is, deze agentia in een latere aanvulling van de lijst in Bijlage III op te nemen. Het Comité acht dit moeilijk te verwezenlijken. Alhoewel het van zeer groot belang is dat adequate beschermende maatregelen worden ontwikkeld ten behoeve van werknemers die op de werkplek met biologische agentia in aanraking komen, betwijfelt het Comité of een lijst van geclassificeerde agentia wel het meest geschikte instrument is.

3.3. De voorgestelde lijst heeft betrekking op de effecten van biologische agentia op gezonde werknemers. In zijn algemene opmerkingen is het Comité reeds ingegaan op het vraagstuk van bijzondere risicogroepen, met name vrouwen die zwanger zijn of het willen worden. Het is van het grootste belang dat adequate informatie wordt verstrekt aan werknemers in bedrijven waar blootstelling aan biologische agentia mogelijk is. Dit aspect wordt in de artikelen 10 en 14, lid 6, van Richtlijn 90/679/EEG niet uitvoerig genoeg behandeld.

3.4. Het Comité voorziet problemen bij de aanwijzing „vaccinatie aanbevolen” in de voorgestelde lijst. Het is duidelijk dat de Commissie niet verder kan gaan dan de bepalingen van artikel 14 van Richtlijn 90/679/EEG toelaten, en men kan zich afvragen of volgens dit artikel vaccinatie verplicht is voor werknemers die niet reeds immuun zijn voor de biologische agentia waaraan zij (eventueel) worden blootgesteld. Niet duidelijk is wie de kosten van vaccinatie moet dragen. Het Comité is van mening dat dit punt dient te worden verduidelijkt. Verder vindt het dat de mogelijkheid van vaccinatie moet geboden aan werknemers die het risico van blootstelling lopen.

3.5. De lijst van ondernemingen in de „toelichting inzake de gevolgen” bij het Commissievoorstel is niet identiek met de lijst in Bijlage I bij Richtlijn 90/679/EEG (indicatieve lijst van activiteiten). Met name activiteiten op het terrein van de landbouw komen in de toelichting niet voor. Het Comité merkt op dat in de landbouw veel kleine en middelgrote ondernemingen actief zijn.

3.5.1. Het Comité beseft dat het Commissievoorstel uitsluitend betrekking heeft op Bijlage III. Toch zou het, in aansluiting op het voorgaande, de vraag willen stellen of de indicatieve lijst van activiteiten in Bijlage I nog steeds adequaat is.

3.6. Volgens het Comité moet er duidelijk op worden gewezen dat de lijsten van ondernemingen slechts indicatief zijn en dat overeenkomstig artikel 3 van Richtlijn 90/679/EEG een evaluatie van de risico's is vereist bij „werkzaamheden waarbij werknemers door hun werk worden of kunnen worden blootgesteld aan biologische agentia”. Tegen deze achtergrond beschouwt het Comité de lijst als een waardevol instrument voor de evaluatie van risico's.

3.7. Ten slotte beseft het Comité weliswaar dat nog niet geïdentificeerde biologische agentia om redenen van bescherming in een bepaalde categorie worden ondergebracht, maar het adviseert de Commissie toch

na te gaan welke gevolgen deze bepaling kan hebben, wat de wetenschappelijke waarde ervan is en of zij als principe op haar plaats is in een richtlijn.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad betreffende aanpassingsmaatregelen ten behoeve van de douane-expediteurs met het oog op de totstandkoming van de interne markt

(93/C 19/07)

De Raad heeft op 13 augustus 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor sociale aangelegenheden, gezinsvraagstukken, onderwijs en cultuur, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 19 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer R. Müller.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 25 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat zonder stemmen tegen, bij 1 onthouding, is goedgekeurd.

1. Algemene opmerkingen

1.1. Het Comité stemt in met het voorstel voor een verordening, onder voorbehoud van de hierna volgende opmerkingen.

1.2. Als rechtstreeks gevolg van de krachtens de Europese Akte op gang gebrachte voltooiing van de interne markt zullen fiscale grenzen en douanecontroles binnen de Gemeenschap met ingang van 1 januari 1993 worden opgeheven. Dit zal aanzienlijke gevolgen hebben voor de werklust van de met de afwikkeling van grensformaliteiten belaste douane-expediteurs wier taak het is tussen douane-autoriteiten en economische subjecten te bemiddelen. Over de hele Gemeenschap bekeken heeft de betrokken bedrijfstak, die meer dan 16 000 ondernemingen met 239 000 werknemers telt, een jaaromzet van 5 694 miljoen ecu. De verwachting is dat 63 100 arbeidsplaatsen (ongeveer 25 %) verloren zullen gaan, waarbij vooral in het geval van oudere werknemers herscholing, aanpassing en het vinden van nieuw werk problemen oplevert.

1.3. Onder deze omstandigheden is het de taak van de Gemeenschap, maar ook van de lid-staten en de rechtstreeks betrokken regio's om voor een maatschappelijk verantwoorde omschakeling te zorgen. In het kader van EG-maatregelen voor de begeleiding van die omschakeling is al ruimschoots geput uit het Europees Sociaal Fonds (ESF) en Interreg. Het kan ook worden toegejuicht dat de Commissie heeft besloten om douane-expediteurs in de Gemeenschap die hun baan verloren hebben, gelijk te stellen met langdurig werklozen. Dat dit eenmalige budget voor het nemen van dringende aanvullende maatregelen nu wordt voorgesteld, duidt niettemin op een ernstig gevoel van onbehagen, alsof de Gemeenschap, maar ook de lid-staten, en de betrokken regio's en bedrijfstakken zich wellicht onvoldoende op de onvermijdelijke reorganisatie van de werkgelegenheid en de economische bedrijvigheid hebben voorbereid.

1.4. Het Commissievoorstel is derhalve in beginsel goed ontvangen, maar heeft in sommige kringen kritiek uitgelokt omdat het te laat zou zijn gekomen (hierop

heeft het Comité overigens al eerder gewezen in zijn advies van 27 februari 1991 betreffende het Matthaeus-programma⁽¹⁾. Ook is het de vraag of bedrijven die wel op tijd zijn begonnen met het nemen van herstructureringsmaatregelen, en de herscholing en de reorganisatie van hun personeel, nu door dit voorstel — dat per 1 januari 1993 van kracht wordt — niet te kort worden gedaan. Het Comité dringt er daarom met klem op aan dat de Commissie de nodige soepelheid betracht en ook financiële steun toekent aan bedrijven die al eerder zijn overgegaan tot het nemen van de maatregelen die nu door dit voorstel voor steun in aanmerking komen en die qua arbeidsplaatsen en economische bedrijvigheid ook in 1993 nog hun uitwerking zullen hebben. In diezelfde lijn ligt de gedachte van het Comité dat voor steun in aanmerking komende maatregelen die volgens plan in 1993 in werking zullen treden maar pas in 1994 aflopen, ook uit dit speciale fonds kunnen worden gefinancierd.

1.5. Het is zaak dat de verordening snel van kracht wordt: vertraging zou betekenen dat de maatregelen hun doel missen.

Het Comité verzoekt de Commissie het toepassingsgebied van de steunmaatregelen, en met name de in de begroting 1993 opgenomen steun, te verruimen: ook werknemers in loondienst zouden als rechtstreekse begunstigen in aanmerking moeten komen.

1.6. Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan mobiliteitspremies voor douane-expediteurs die bij de douane willen blijven, maar bereid zijn om daarvoor ergens anders te gaan werken. Kleine bedrijven zouden niet alleen „sociale” en „technische”, maar ook „economische” steun kunnen ontvangen (bv. rechtstreekse subsidies, of leningen tegen gunstige voorwaarden enz. aan bedrijven die hun activiteiten proberen te diversifiëren).

1.7. Het Comité merkt op dat vooral voor kleine en middelgrote bedrijven geldt dat de crisis waarin deze zich momenteel bevinden, het gevolg is van de Europese eenwording en niet aan deze bedrijven zelf kan worden geweten.

2. Bijzondere opmerkingen

2.1. Budget

Het Comité is van mening dat een eenmalig budget van tenminste 30 miljoen ecu noodzakelijk is.

2.2. Artikel 1

Tot tevredenheid van het Comité heeft de Commissie, in samenwerking met de lid-staten, al nagegaan hoeveel gebieden moeten worden beschouwd als „gebieden die het meest getroffen worden door het afschaffen van de grenzen”. Het zou er ook graag zeker van willen zijn dat alle lid-staten samen dit probleem gaan aanpakken

en dat er geen lid-staten zijn die dit als een probleem beschouwen dat eenvoudigweg door het marktmechanisme moet worden opgelost.

2.3. Artikel 2

Het Comité heeft de verzekering gekregen dat de in dit artikel opgesomde maatregelen ruim kunnen worden geïnterpreteerd en dat het van de lid-staten zelf afhangt in welke omvang en hoe gediversifieerd de maatregelen worden genomen. In zijn ogen is het voor het welslagen van de maatregelen van doorslaggevend belang dat de sociale partners bij de uitwerking, toepassing en evaluatie ervan worden betrokken.

2.4. Artikel 3

Alle gebieden van de Gemeenschap kunnen voor financiering van maatregelen in aanmerking komen. Het Comité heeft de toezegging gekregen dat de Commissie over de nodige middelen beschikt om de verwachte aanvragen met bekwame spoed te behandelen en dat een en ander zal gebeuren in combinatie met het beheer van de door het ESF en Interreg gefinancierde acties. Bij het Comité bestaat overigens de indruk dat belangstellende partijen gemakkelijker de toegang vinden tot het ESF dan tot Interreg. In verband hiermede bepleit het Comité maatregelen om het Interreg-programma toegankelijker te maken. Daarom dringt het Comité erop aan dat gebieden met een ontwikkelingsachterstand en die met een teruglopende industrie op gelijke behandeling kunnen rekenen.

2.5. Artikel 4

Gezien het grote aantal kleine bedrijven of zelfstandigen en het eveneens grote aantal werknemers dat hierbij betrokken is, acht het Comité het uiterst noodzakelijk dat de steunverlening aan goed onderbouwde projecten zo snel mogelijk op gang komt. Uitbetaling ervan zou eventueel via beroepsorganisaties kunnen plaatsvinden. Het Comité stelt bovendien nogmaals (zie par. 1.4) dat bedrijven en bedrijfstakken die al eerder zijn overgegaan tot het nemen van de maatregelen die nu krachtens het onderhavige voorstel voor steun in aanmerking komen en die qua arbeidsplaatsen en economische bedrijvigheid nog hun uitwerking zullen hebben in 1993, ook onder dit voorstel moeten kunnen vallen.

2.6. Artikel 5

Het Comité stemt nadrukkelijk in met de voorgestelde hoogte van de steun. Er moet op worden toegezien dat de communautaire steun daadwerkelijk een aanvullende functie vervult.

2.7. Artikelen 6 en 7

Het Comité pleit ervoor dat de Commissie overweegt, soepelere termijnen voor de steunaanvragen vast te stellen, voor zover dit ten minste een goede evaluatie

⁽¹⁾ PB nr. C 102 van 18. 4. 1991, blz. 5.

niet in de weg staat. Het mag niet zo zijn dat te laat ingediende aanvragen niet meer voor steun in aanmerking kunnen komen.

2.8. Artikel 8

Het Comité acht het wenselijk dat het begrip „technische bijstand” precies wordt gedefinieerd. Het is bijvoorbeeld niet duidelijk of hieronder ook de deskundige hulp moet vallen die ondernemingen bij de uitvoering van begeleidende maatregelen wordt verschaft.

Het Comité pleit ervoor dat deze vorm van steun tot 5 % van het totaal in het kader van deze verordening op de begroting uit te trekken bedrag kan uitmaken.

2.9. Artikel 9

Er dient een officieel evaluatieverslag te worden opgesteld dat vervolgens zowel aan het Europees Parlement als aan het Economisch en Sociaal Comité moet worden voorgelegd. In de evaluatie dient een sociaal toetsings-element te worden ingebouwd.

Bij overleg dienaangaande moeten ook de sociale partners worden betrokken.

2.10. Artikel 10

Het Comité pleit ervoor dat de betalingen snel plaatsvinden, vooral wanneer de aanvragers kleine of middelgrote bedrijven zijn.

Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

De Voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité
Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad tot verlenging in 1993 van de toepassing van de Verordeningen (EEG) nr. 3831/90, (EEG) nr. 3832/90, (EEG) nr. 3833/90, (EEG) nr. 3834/90 en (EEG) nr. 3835/90 houdende toepassing van algemene tariefpreferenties voor het jaar 1991 op bepaalde produkten van oorsprong uit ontwikkelingslanden, en aanvulling van de lijst van voor deze preferenties in aanmerking komende landen

(93/C 19/08)

De Raad heeft op 22 oktober 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité om advies te vragen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor externe betrekkingen, handels- en ontwikkelingsbeleid, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 5 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Giesecke.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met meerderheid van stemmen (1 onthouding) is goedgekeurd.

1. Het Comité kan zich met de voorgestelde verdere verlenging van het in 1992 toegepaste stelsel van algemene preferenties (SAP) verenigen en spreekt nogmaals met klem de hoop uit dat de onderhandelingen van de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel (GATT) in het kader van de Uruguay-ronde zo spoedig mogelijk met succes kunnen worden afgerond, zodat de herziening van het stelsel voor de jaren '90, waar het Comité zich al eerder over heeft uitgesproken⁽¹⁾, definitief haar beslag kan krijgen.
2. Verder kan het zich er volledig mee verenigen dat de Commissie het voor 1993 voorgestelde stelsel ook voor de Baltische staten, de elf GOS-staten en Georgië wil laten gelden. Het heeft daar in bovengenoemd advies trouwens zelf voor gepleit.
3. Het staat ook achter het voorstel om de lijst van minst ontwikkelde landen aan te passen aan die van de Verenigde Naties door er zeven nieuwe landen in op te nemen.
4. In dit verband dringt het er evenwel nogmaals op aan de doeltreffendheid van de preferenties te verhogen door het aantal begunstigde landen aan de hand van de door het Comité voorgestelde criteria te beperken⁽¹⁾.
5. Het staat ook positief tegenover het voorstel om binnen het GOS en Georgië regionale oorsprongscumulatie toe te staan. Wel is het van oordeel dat het in Lomé-verband toegepaste cumulatiesysteem beter aansluit bij de arbeidsverdeling in de voormalige Sovjetunie.
6. Voorts sluit het zich aan bij het voorstel van de Commissie om met het oog op de voltooiing van de interne markt de over de lid-staten verdeelde tariefcontingenten door vaste bedragen met nulrecht te vervangen. Verwacht mag worden dat deze wijziging het beheer van het stelsel zal vergemakkelijken en de betrokken landen en de importeurs in staat zal stellen meer profijt van de regeling te trekken.
7. Gelet op de ervaringen die met de Oosteuropese landen zijn opgedaan, kan het Comité zich met de voorgestelde regelingen voor gevoelige produkten ruimschoots verenigen. Het acht het evenwel wenselijk dat deze in sommige gevallen worden versoepeld.
8. Ten slotte dringt het Comité erop aan dat zowel de Commissie als de regeringen en de overheidsinstanties in de lid-staten alles in het werk stellen om het nieuwe beheerssysteem zo spoedig mogelijk op een efficiënte manier te kunnen toepassen.

⁽¹⁾ PB nr. C 69 van 18. 3. 1991, blz. 36.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

*De Voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité*

Susanne TIEMANN

Advies over de consument en de interne markt

(93/C 19/09)

Het Economisch en Sociaal Comité heeft op 26 november 1991 overeenkomstig artikel 24 van het Reglement van Orde besloten, een advies op te stellen over de consument en de interne markt.

Het Comité heeft de Afdeling voor milieu, volksgezondheid en consumentenvraagstukken met de voorbereiding van de werkzaamheden dienaangaande belast.

Op verzoek van deze Afdeling heeft het Comité tijdens zijn Zitting van 1 en 2 juli 1992 besloten, overeenkomstig artikel 20 (derde alinea) van zijn Reglement van Orde van dit informatief rapport een advies te maken als vervolg op zijn initiatiefadvies over „De voltooiing van de interne markt en consumentenbescherming”.

De Afdeling voor milieu, volksgezondheid en consumentenvraagstukken heeft haar advies op 4 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Ataíde Ferreira; de heren De Knecht en Proumens waren co-rapporteur.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat zonder stemmen tegen, bij 3 onthoudingen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Op 26 september 1991 heeft het Comité een initiatiefadvies over „De voltooiing van de interne markt en consumentenbescherming”⁽¹⁾ uitgebracht. Omdat dit advies moest voldoen aan de procedure voor de goedkeuring van adviezen van het Comité, wordt hierin vooral ingegaan op de politieke aspecten van het behartigen van de consumentenbelangen tegen de achtergrond van de voltooiing van de interne markt. Er wordt dus niet uitvoerig ingegaan op de inhoud van gemeenschappelijk beleid dat van invloed op de consument is.

1.2. Er moet nog eens op worden gewezen dat het Comité er in voornoemd advies sterk bij de lid-staten op heeft aangedrongen, bij de goedkeuring van het Verdrag betreffende de Europese Unie de bevoegdheid van de EG-instellingen tot het nemen van maatregelen op het terrein van consumentenbescherming uitdrukkelijk te erkennen. Ook heeft het Comité beklemtoond dat het stelselmatig dient te worden geraadpleegd inzake aangelegenheden die verband houden met het consumentenbeleid. Gezien zijn samenstelling en werkwijze is het Comité namelijk de plaats bij uitstek voor de dialoog tussen bedrijfsleven en consumenten.

1.3. Het Comité stelt met voldoening vast dat aan de in het initiatiefadvies naar voren gebrachte verlangens in het op 7 februari 1992 ondertekende Verdrag van Maastricht tegemoet is gekomen. Zo noemt artikel 3s) de bijdrage tot de versterking van de consumentenbescherming als een van de doelstellingen van de Gemeenschap. Deze bijdrage wordt verder uitgewerkt in het nieuwe artikel 129 A van het EG-Verdrag, op grond waarvan de Gemeenschap specifieke maatregelen op het vlak van het consumentenbeleid kan ne-

men. Hiermee krijgt dit EG-beleid dezelfde status als de andere gemeenschappelijke beleidsgebieden, met name het beleid inzake de interne markt. Tevens wordt in dit artikel bepaald dat de Raad de specifieke maatregelen vaststelt volgens de procedure van „medebeslissing” door het Europees Parlement, na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité. Artikel 129 A luidt als volgt:

„1. De Gemeenschap draagt bij tot de verwezenlijking van een hoog niveau van consumentenbescherming door middel van:

- a) maatregelen die zij op grond van artikel 100 A in het kader van de totstandbrenging van de interne markt neemt;
- b) specifieke maatregelen ter ondersteuning en aanvulling van het beleid van de lid-staten om de gezondheid, de veiligheid en de economische belangen van de consumenten te beschermen en adequate consumentenvoorlichting te verschaffen.

2. De Raad neemt volgens de procedure van artikel 189 B en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité de specifieke maatregelen, bedoeld in lid 1, onder b), aan.

3. De uit hoofde van lid 2 aangenomen maatregelen beletten niet dat een lid-staat maatregelen voor een hogere graad van bescherming treft en handhaaft. Deze maatregelen moeten verenigbaar zijn met dit Verdrag. Zij worden ter kennis van de Commissie gebracht.”

1.4. Het Comité wijst erop dat de Gemeenschap zich bij het uitvoeren van de haar in artikel 129 A gegeven opdracht in de eerste plaats zou moeten concentreren op het scheppen van voorwaarden, zodat de consument zijn functie als vrager op de markt zo goed mogelijk

⁽¹⁾ PB nr. C 339 van 31. 12. 1991, blz. 16 e.v.

kan uitoefenen. Is dit niet het geval, dan kan de markt in een markteconomie niet goed functioneren. Aldus wordt het consumentenbeleid gezien als maatregel die de economische politiek flankeert, omdat het gezien de tekortkomingen, de onevenwichtigheden en de lacunes die negatief op de markt kunnen inwerken, correctiemechanismen tot stand brengt. Deze mechanismen luiden als volgt:

- consumentenvoorlichting, zodat de markt efficiënt kan functioneren;
- verbetering van de marktwerking door een mededingingsbeleid waarin de consumentenbelangen hun plaats hebben; hier wordt met name gedacht aan anti-dumpingregels en de vaststelling van normen t.a.v. reclame;
- in algemene zin, integratie van het consumentenbeleid in alle andere EG-beleidssectoren die direct of indirect van invloed zijn op de consumentenbelangen; hier wordt vooral gedacht aan het landbouwbeleid, financiële dienstverlening, toerisme, openbare diensten, telecommunicatie, farmaceutica en levensmiddelen;
- rechtsbescherming van de consument en wel vooral toegang tot de rechter, zodat de consument kan opkomen voor de hem toegekende rechten;
- het scheppen van de voorwaarden voor een dialoog als logisch gevolg van de erkenning van de consument als marktpartij; hierbij moet worden voldaan aan enkele doelmatigheidscriteria, zoals vermeld in het in 1984 door het Comité uitgebrachte initiatiefadvies over dit onderwerp⁽¹⁾.

2. Doel van het vervolgadvis

2.1. In zijn initiatiefadvies heeft het Comité aandacht besteed aan een reeks politieke aspecten van de behartiging van consumentenbelangen, zoals consumentenvertegenwoordiging, een steviger juridisch draagvlak in het Verdrag en een hele reeks problemen die rechtstreeks verband houden met de verwezenlijking van de interne markt. In aansluiting op dit initiatiefadvies, dat ingaat op de algemene relatie tussen interne markt en consumentenbeleid, en gezien een aantal nieuwe elementen die uit de ondertekening van het Verdrag van Maastricht voortvloeien, gaat het Comité in het onderhavige vervolgadvis gericht in op de inhoud die het consumentenbeleid van de EG zou moeten hebben.

2.2. Tijdens de voorbereiding van het initiatiefadvies is namelijk gebleken dat nog geen algemeen analytisch onderzoek naar de behartiging van de consumentenbelangen door de Gemeenschap is ingesteld. Dit hiaat is voornamelijk te wijten aan het feit dat de EG-beleidsgebieden die van invloed op de consumentenbelangen en de bescherming hiervan zijn, geleidelijk gestalte hebben gekregen. Een dergelijke algemene analyse blijkt evenwel zeer nuttig wanneer de toekomstige koers van het consumentenbeleid van de EG, zeker nu het Verdrag

betreffende de Europese Unie is ondertekend, moet worden uitgezet. Om deze reden heeft het Comité besloten, een opdracht te verstrekken voor het verrichten van een grondige studie over de consument in de interne markt. (Étude sur „La protection des consommateurs et le marché intérieur — Bilan et perspectives”. Publikatie verwacht begin 1993; zal ook beschikbaar zijn in het Engels, Duits en Spaans.)

2.3. Algemener gezegd, alle in het initiatiefadvies opgenomen aanbevelingen aan de andere EG-instellingen en de lid-staten blijven relevant en moeten in samenhang met de in dit vervolgadvis opgenomen constatering worden gezien.

3. Algemene opmerkingen

3.1. Om te beginnen is de volgende opmerking op haar plaats: de EG-instellingen hebben door hun talrijke initiatieven tot een betere consumentenbescherming in de diverse lid-staten bijgedragen. Op dit gebied kan van een zwaar pakket wet- en regelgeving worden gesproken. Wel moet worden vastgesteld dat tegenover de zo talrijke maatregelen ter bescherming van gezondheid en veiligheid van de consument minder talrijke maatregelen ter bescherming van hun economische belangen en vrijwel geen maatregelen ter vergroting van de rechtsbescherming van de consument staan.

3.2. Met uitsluitend een formele analyse van de EG-wetgeving kon, zoals is gebleken, de rol van het EG-recht bij de behartiging van de consumentenbelangen onvoldoende worden getaxeerd. Daarom is het zaak na te gaan of en in hoeverre wetgeving van de EG in nationaal recht, en vooral in nationale gewoonten is omgezet. Zo wordt aan een bekend rechtsbegrip als „gebrek” door de nationale jurisprudentie niet altijd dezelfde uitleg gegeven. De EG zou dichter bij de concrete realiteit moeten blijven, omdat alleen dan het effect van een norm op de doelgroep kan worden afgemeten. Deze aanpak wordt echter nog niet systematisch door de EG-instellingen gevolgd. Het resultaat is dat de informatie van economische subjecten belangrijke hiaten vertoont en dat er een onjuist beeld van de stand van de harmonisatie der wetgevingen bestaat. Het Comité stelt vast dat er geen nauwkeurige, bijgewerkte en pragmatische inventaris is om de stand van omzetting en uitvoering van EG-teksten goed te kunnen meten. Het betreurt bijgevolg dat de informatie van de economische subjecten lacunes vertoont. Dit gebrek aan pragmatisme komt duidelijk tot uiting in het negende jaarlijkse verslag van de Commissie aan het Europees Parlement over de controle op de toepassing van het Gemeenschapsrecht — 1991⁽²⁾.

3.3. Ook is opgevallen dat de EG-instellingen in verscheidene sectoren van de economische of juridische consumentenbelangen (financiële diensten, toegang tot de rechter) nogal eens hebben gekozen voor niet-dwingende instrumenten, zoals resoluties of aanbevelingen,

⁽¹⁾ PB nr. C 206 van 6. 8. 1984.

⁽²⁾ PB nr. C 250 van 28. 9. 1992.

die nu eens tot de lid-staten, dan weer tot een bepaalde bedrijfstak waren gericht. De ervaring leert hoe moeilijk het is, de in deze instrumenten vervatte beginselen ten uitvoer te leggen. In gevallen waarin wetten of verordeningen geen geschikt middel zijn, zou vaker moeten worden gekozen voor invoering van door de bedrijfstakorganisaties bepleite gedragscodes en vrijwillige afspraken, zelfs wanneer deze voor de rechter geen bindend karakter zullen hebben. Wel is het gewenst en zelfs noodzakelijk dat deze gedragscodes of convenanten in overleg met de consumentenorganisaties tot stand komen.

3.4. Gezien het liberaliseringsstreven is overigens te verwachten dat de regelgeving steeds meer een zaak van de betrokken partijen zal worden. In zijn initiatiefadvies vestigt het Comité de aandacht op de noodzaak van een dialoog tussen bedrijfsleven en consumenten⁽¹⁾. In de praktijk blijkt evenwel dat de pogingen tot het opzetten van een geïnstitutionaliseerde dialoog in de meeste gevallen mislukken. Er dient grondig te worden nagegaan waarom de bestaande dialoogformules geen succes hebben, zodat voorwaarden tot stand kunnen worden gebracht om op alle niveaus van wet- en regelgeving een realistische en doeltreffende dialoog te laten plaatsvinden.

3.5. Het is volgens het Comité een goede zaak dat het voor 1992 goedgekeurde budget voor het beleid inzake consumentenbescherming dank zij het doorzettingsvermogen van het Europees Parlement tweemaal zo hoog is uitgevallen als door de Commissie was aangevraagd. Het is te hopen dat de Commissie uitvoerig verslag zal uitbrengen over de wijze waarop de middelen zijn besteed om een uitgebreide voorlichting van de bevolking op te zetten over de rechten waarover de consumenten beschikken. Bij de analyse van het consumentenrecht van de EG is namelijk gebleken dat de regelgevingsinitiatieven slechts zelden vergezeld gaan van instrumenten om de betrokkenen op de hoogte te stellen van de in hun rechten en plichten aangebrachte wijzigingen. Het is duidelijk dat het niets uithaalt beschermingsvoorschriften uit te vaardigen als de te beschermen personen door het ontbreken van informatie dienaangaande niet van deze voorschriften gebruik kunnen maken. Zie ook de resultaten van de enquête in Eurobarometer van september 1991, die aangeven dat de consument weinig vertrouwen in het functioneren van de interne markt heeft (52 %). Indien de overheid niet in staat is deze informatie-opdracht te vervullen, zou zij de consumentenorganisaties de nodige middelen moeten verstrekken om hiervoor te zorgen.

3.6. Tot besluit: de door artikel 129 A van het nieuwe Verdrag geboden mogelijkheden dienen optimaal te worden aangewend. In dit verband kan het in artikel 3 B van dit Verdrag ingevoerde subsidiariteitsbeginsel, dat weliswaar de garantie biedt dat de Gemeenschap dichter bij de burger wordt gebracht en efficiënter optreedt, tot situaties leiden die een bedreiging vormen voor elk specifiek Gemeenschapsinitiatief op het terrein

van de bescherming van consumentenbelangen. Het Comité ziet in dat het subsidiariteitsbeginsel, mits correct opgevat, bevorderlijk is voor de goede werking van de Gemeenschap, maar vestigt de aandacht op het feit dat een eenzijdige interpretatie van dit beginsel ertoe zou kunnen leiden dat alle EG-maatregelen die niet absoluut nodig zijn voor de voltooiing van de interne markt, in de ijskast belanden. Eenzijdige toepassing van dit beginsel zou dus vooruitgang in het consumentenbeleid van de EG in de weg staan, terwijl op grond van de algemene Verdragsbeginselen de handelingsvrijheid van de lid-staten sterk wordt ingekrompen. Zulks kan leiden tot een „regulatory gap” (tekort aan wet- en regelgeving), zoals in het initiatiefadvies werd aangetoond. Het Comité vindt het een goede zaak dat het Europees Parlement is begonnen met een grondige studie van het subsidiariteitsbeginsel, ten einde dit zowel in de diepte als in de breedte af te bakenen.

4. Resultaten van de inventaris van EG-maatregelen met gevolgen voor de consumentenbescherming

4.1. Bij analyse van de wetgeving op de diverse terreinen die voor het consumentenbeleid relevant zijn, blijkt dat de EG verscheidene initiatieven heeft ontlooid die de positie van de consument ten opzichte van de producent van goederen en diensten meehelpen te versterken. Vermeld moeten worden de richtlijn inzake produktaansprakelijkheid, de richtlijn betreffende oneerlijke reclame, de richtlijn over veiligheid van speelgoed, de richtlijn over pakketreizen en de (ontwerp)-richtlijn tot bescherming van kopers in time-sharing-contracten m.b.t. onroerend goed. Bij die analyse is echter ook gebleken dat de aanpak van de EG uit het oogpunt van een doeltreffende behartiging van de consumentenbelangen tekortschiet. Een van de belangrijkste oorzaken van dit tekortschieten is dat de genomen maatregelen niet uitsluitend en evenmin bij voorrang op bescherming gericht zijn. Hiermee wordt duidelijk (zie initiatiefadvies) hoe moeilijk het is, de voltooiing van de interne markt en de bescherming van de consument op één noemer te brengen. De voornaamste oorzaken van dit tekortschieten luiden als volgt.

4.2. Op het gebied van de reglementering van producten heeft een nieuwe aanpak t.a.v. technische harmonisatie onder het mom van een betere veiligheid voor de consument geleid tot een soort EG-paspoort voor EG-producten, nl. het EG-merk. Nodig is evenwel dat officiële of erkende instellingen veiligheids- en kwaliteitscontroles op het certificeringsproces uitoefenen.

4.3. Daarenboven is de omschrijving van de essentiële vereisten, die in de door de „nieuwe aanpak” geïnspireerde richtlijnen zijn vastgelegd, niet altijd nauwkeurig. Hierdoor kunnen grijze zones ontstaan die uit het oogpunt van de veiligheid van de consument gevaarlijk kunnen zijn. Voorts is normalisatie in de procedure voor het vastleggen van veiligheidseisen dermate belangrijk geworden dat de erkende consumentenvertegenwoordigers sterker hierbij zouden moeten worden betrokken. Die wens wordt door het Comité tot uiting gebracht in

⁽¹⁾ PB nr. C 339 van 31. 12. 1991.

zijn initiatiefadvies, waar het stelt dat consumentenvertegenwoordigers daadwerkelijk bij het vaststellen van nauwkeurige veiligheidsnormen voor verbruiksgoederen moeten worden ingeschakeld.

4.4. Aan regelgeving op het gebied van levensmiddelen is geen gebrek. Daarentegen ontbreken nog gedetailleerde gemeenschappelijke voorschriften voor de officiële keuring van levensmiddelen, terwijl juist die voorschriften de consument de zekerheid kunnen bieden dat niet langer de nationale normen, maar de EG-normen worden nageleefd. De conclusie luidt dan ook dat het Comité met recht heeft gewezen op de noodzaak van gemeenschappelijke criteria m.b.t. de vereiste kwalificaties van het met de controle op levensmiddelen belaste personeel, de kwaliteit van de laboratoria en de mogelijkheid voor nationale autoriteiten om ervaringen uit te wisselen ⁽¹⁾.

4.5. Het Comité stelt vast dat de verschillende bevoegde Commissiediensten kennelijk langs elkaar heen werken. Daarom dienen de werkzaamheden van deze diensten te worden gerationaliseerd en dient de inbreng van de dienst Consumentenbeleid hierin te worden vergroot. Er bestaat een verscheidenheid aan regelingen en concept-regelingen voor additieven en contaminanten (bestrijdings-, extractiemiddelen), die tekenend is voor het spanningsveld tussen consumentenbeleid, interne marktbeleid en ook gemeenschappelijk landbouwbeleid. Dit geldt mede voor bepaalde informatie (bescherming van merknamen ⁽²⁾), beweringen omtrent eigenschappen van levensmiddelen ⁽³⁾, enz.) die aan de consument wordt verstrekt.

4.6. Het voorstel tot oprichting van een Europees bureau voor de geneesmiddelenbeoordeling vindt het Comité een goede zaak. Wel moet de taak van dit bureau op den duur worden uitgebreid. Het in de Gemeenschap gevoerde geneesmiddelenbeleid is overigens op economische belangen gericht en de belangen van de consument krijgen hierin onvoldoende gewicht. Dit geldt vooral t.a.v. parallelimport en generica. Het Comité vraagt de Commissie dan ook, via voorstellen overeenkomstig de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de EG ⁽⁴⁾ parallelimport en de handel in generica te bevorderen. Deze maatregelen zijn nodig nu de Raad heeft besloten, in de Gemeenschap een aanvullend beschermingscertificaat voor geneesmiddelen in te voeren waardoor farmaceutische ondernemingen voor bepaalde farmaceutica de octrooiperiode kunnen verlengen en zodoende langer een monopoliepositie genieten. Door deze aanvullende bescherming kunnen de Europese farmaceutische bedrijven hun research met eigen middelen financieren. Hier is een met name met het vergoedingsstelsel samenhangend correctiemechanisme nodig om na afloop van de octrooiperiode door grotere concurrentiemogelijkheden de met dit monopolie verband houdende economische gevolgen te kunnen ondervan-

gen (bevordering van het gebruik van loco-preparaten, het recht van de apotheker om in plaats van een merkartikel een gelijkwaardig genericum af te leveren).

4.7. Het komt nog steeds te vaak voor dat lid-staten of particuliere bedrijven het consumenten moeilijk maken in een andere lid-staat een auto te kopen en die naar het eigen land over te brengen. Hierdoor wordt het de consument onmogelijk gemaakt, echt van de in de automobielsector voorkomende grote prijsverschillen te profiteren. Daar komt nog bij dat de EG-instellingen niet stelselmatig in het geweer komen tegen overtredingen van het Verdrag die door lid-staten of particuliere bedrijven worden begaan.

4.8. Aan de veiligheid van weggebruikers valt nog veel te verbeteren. Er zijn wel vorderingen gemaakt, maar het tempo hiervan is om allerlei redenen zeer traag (men denke hierbij vooral aan de technische harmonisatie van voertuigen). Bovendien is er geen specifieke rechtsgrondslag voor beleid op het gebied van de verkeersveiligheid, waardoor initiatieven van de Commissie om het gedrag van weggebruikers te beïnvloeden (maximaal toegestaan alcoholpromillage, het verplicht dragen van helmen door fietsers of het verplicht gebruik van veiligheidsgordels), uitermate traag door de Raad worden goedgekeurd. Zo zijn de besprekingen over de technische harmonisatie van voertuigen uiterst moeizaam verlopen. Om het gedrag van de weggebruikers te beïnvloeden, zouden de nationale instanties de desbetreffende wetsteksten dan ook niet moeten afwachten, maar zouden zij alvast samen met de organisaties van weggebruikers campagnes moeten voeren om de mensen aan te zetten tot het dragen van veiligheidsgordels of helmen en tot alcoholvrij rijden.

4.9. Het Comité wijst erop dat Richtlijn 85/374/EEG inzake produktaansprakelijkheid in 1995 voor herziening vatbaar is. Het is belangrijk dat een diepgaand onderzoek wordt gedaan naar het effect van de richtlijn op de schadeloosstelling van gelaedeerden. Dit moet vooral worden bekeken vanuit het oogpunt van de keuzemogelijkheden waarover de lid-staten beschikken. Het Comité is voorstander van een initiatief waardoor een betere bescherming tot stand komt van personen die door diensten met gebreken zijn gelaedeerd, maar verwerpt de aanpak die de Commissie heeft gekozen in haar richtlijnvoorstel betreffende de aansprakelijkheid van dienstverleners ⁽⁵⁾.

4.10. Inmiddels heeft de Commissie overigens meege-deeld dat de bouwnijverheid en de medische sector buiten de werkingssfeer van de richtlijn worden gehouden. Een dergelijke uitzonderingspositie is voor het Comité alleen maar aanvaardbaar indien de Commissie tegelijkertijd specifieke richtlijnen voor deze beide sectoren voorbereidt om de slachtoffers van diensten met gebreken niet in de kou te laten staan. In de algemene richtlijn zou overigens moeten worden bepaald dat in afwachting van specifieke richtlijnen de bepalingen van de algemene richtlijn van toepassing zijn. Het mag dan

⁽¹⁾ PB nr. C 347 van 22. 12. 1987.

⁽²⁾ PB nr. L 208 van 24. 7. 1992.

⁽³⁾ PB nr. C 122 van 14. 5. 1992.

⁽⁴⁾ Cf. zaken 215/87 Schumacher, arrest van 7. 3. 1989, en 347/89 Eurim-Pharma, arrest van 16. 4. 1991.

⁽⁵⁾ PB nr. C 269 van 14. 10. 1991.

ook niet zo zijn dat de grondbeginselen van schadevergoeding in de uitgesloten sectoren sterk afwijken van hetgeen dienaangaande in de algemene richtlijn is geregeld. Op het terrein van produkten en diensten zou de Gemeenschap een globaal beleid m.b.t. veiligheid, en in het verlengde daarvan aansprakelijkheid, moeten voeren dat zowel produkten als diensten omvat.

4.11. De bescherming van de economische belangen van de consument is op verscheidene punten onjuist aangepakt.

4.11.1. Wat reclame betreft is er alleen een regeling getroffen voor misleidende reclame, maar niet voor oneerlijke reclame⁽¹⁾ (discriminatie naar ras, geslacht e.d.). De regeling blijkt ondoeltreffend bij het tegengaan van misleidende reclameboodschappen over de grenzen heen, omdat o.m. het recht van consumentenorganisaties om hiertegen in het geweer te komen, niet duidelijk wordt erkend en deze al helemaal niet in een andere lid-staat kunnen optreden. Evenmin komt de consument die op basis van misleidende reclame een overeenkomst heeft gesloten, op grond van de regeling in aanmerking voor schadevergoeding. Onlangs werd een voorstel ingediend om vergelijkende reclame als instrument tot voorlichting van de consument toe te staan. Hoewel dergelijke reclame de consument zeker van betere informatie zal voorzien, mag niet uit het oog worden verloren dat het hoofddoel van elke vorm van reclame is, de verkoop van een produkt of een dienst direct of indirect te bevorderen.

4.11.2. Wat televisiereclame betreft, stelt het Comité met name vast dat het land van uitzending toezicht op de reclame moet uitoefenen, terwijl de consument verwacht dat hij wordt beschermd door het land van ontvangst van de boodschap.

4.11.2.1. Een uitermate belangrijke zaak is dat de Gemeenschap tot dusverre nog geen begin met het uitwerken van een algemene aanpak m.b.t. handelspraktijken heeft gemaakt. Het vaststellen van specifieke maatregelen tegen bepaalde verkoopmethoden houdt in verband met de verticale aanpak risico's in. Het gaat hier met name om de beperkingen voor het toepassingsgebied ervan. In een EG-regeling met een algemene norm voor handelspraktijken kunnen deze beter worden afgepaald.

4.11.3. Wat consumentenovereenkomsten betreft, neemt het Comité kennis van het gemeenschappelijk standpunt van de Raad dienaangaande. Hoewel hierin verscheidene opmerkingen van het Comité zijn meegenomen, heeft dit standpunt een veel geringere draagwijdte dan het richtlijnvoorstel waarover het Comité destijds advies heeft uitgebracht. Het is te betreuren dat raadplegingen in de EG betrekking hebben op teksten die naderhand tijdens onderhandelingen op ministerniveau nog grondig kunnen worden gewijzigd en dus totaal niet meer met de aanvankelijk door de voorstellende instelling gekozen koers overeenkomen. Verder

erkent het Comité dat behoefte bestaat aan een regeling van de diverse technieken voor afstandsverkoop (telewinkelen, viditel, postorderverkoop, telefoonverkoop en verkoop via een automatisch oproepsysteem) en heeft het met genoeg geconstateerd dat de Commissie hem onlangs een richtlijnvoorstel over op afstand gesloten overeenkomsten voor advies heeft voorgelegd⁽²⁾. Een EG-initiatief blijkt vanwege het potentieel grensoverschrijdende karakter van telecommunicatietechnieken namelijk nodig.

4.11.3.1. Ook hier zou met een algemene aanpak op het stuk van het contractenrecht doeltreffender kunnen worden tegemoetgekomen aan de beschermingsbehoefte van de consument in de interne markt (regels voor de totstandkoming van de overeenkomst, bewijsrecht, uitvoering van de overeenkomst, verjaring, enz.). Bijzondere aandacht dient uit te gaan naar het vaststellen van een EG-systeem dat de consument een voor het hele gebied van de EG geldende, doeltreffende garantie tegen verborgen gebreken biedt. Nu er verscheidene nationale of communautaire regelingen inzake garantiefondsen voor consumenten zijn ingevoerd, is het ook zaak voor zodanige werkings- en beheersvoorschriften zorg te dragen dat op doeltreffende wijze kan worden voorzien in de behoeften van de consumenten voor wie deze fondsen in het leven zijn geroepen.

4.11.4. Op het gebied van financiële dienstverlening is de Gemeenschap zeer actief geweest. De specifiek op consumentenbescherming gerichte EG-instrumenten zijn echter niet bindend en worden blijkbaar niet in acht genomen. Hier moet o.m. worden gedacht aan de Aanbevelingen van de Commissie van 17 november 1988 inzake betalingssystemen en met name de betrekkingen tussen de kaarthouder en de verstrekker van de kaart, resp. van 14 februari 1990 inzake de transparantie van de bankvoorwaarden die van toepassing zijn op grensoverschrijdende financiële transacties. Het Comité heeft vernomen dat de Commissie een handvest voor gebruikers m.b.t. grensoverschrijdend betalingsverkeer heeft gepubliceerd. Het betreurt dat de Commissie er na jarenlange activiteit op dit terrein maar niet in slaagt, tastbaar vooruitgang te boeken bij het bepalen van de rechten van gebruikers van deze diensten en dan een instrument (handvest) hanteert waaraan in het EEG-Verdrag geen enkele rechtswaarde is toegekend: dit is niets meer dan een uitnodiging aan de banken om te trachten zich aan te passen aan de vereisten van de interne markt, die voor de banken, in andere opzichten, juist zo profijtelijk is. Volgens het Comité is het voor de geloofwaardigheid van de EG-instellingen van het grootste belang dat de Gemeenschap de vastgestelde niet-bindende instrumenten stelselmatig aan een onderzoek onderwerpt en waar nodig door instrumenten met een bindende werking vervangt. Voor een bevredigend resultaat van de interne markt is het ook uitermate belangrijk dat internationale betalingssystemen de gebruikers van hun diensten niet benadelen en dat met name betaling in ecu door de financiële instellingen als gelijkwaardig met betaling in nationale valuta worden beschouwd.

⁽¹⁾ Behalve in zekere zin voor vergelijkende reclame (zie richtlijnvoorstel in PB nr. C 180 van 11. 7. 1991).

⁽²⁾ PB nr. C 156 van 23. 6. 1992.

4.11.4.1. Ook al heeft de EG enige aandacht aan het consumptief krediet besteed, is het niet haar bedoeling actief te worden op het gebied van hypotheeken. Op dit laatste gebied is bescherming van de consument juist zo belangrijk omdat hypotheekuitgaven fors beslag leggen op het gezinsbudget. Daarom dienen op dit terrein beslist gemeenschappelijke voorschriften ter bescherming van de consument te worden uitgevaardigd, zodat deze zonder risico van een buitenlands hypotheekaanbod gebruik kan maken. Zeer belangrijk is ook het probleem van de consument die zich te zwaar in de schulden heeft gestoken, een zaak waarvoor in sommige lid-staten wettelijke regelingen zijn getroffen. De Gemeenschap heeft hier nog niets ondernomen, hoewel deze problematiek een EG-dimensie heeft.

4.11.4.2. In een sociale markteconomie behoort een systeem te worden uitgewerkt dat de kwetsbaarste consumenten beschermt. Zo komt het voor dat klanten door banken worden geweigerd, om nog een vorm van maatschappelijke uitsluiting te noemen. Daarom dient diep te worden nagedacht over het begrip „basisdienstverlening” d.w.z. het basispakket dat financiële instellingen aan iedereen dienen aan te bieden. Ook hier valt een EG-dimensie te bespeuren: verschillen tussen de nationale wetgevingen op dit terrein kunnen de concurrentie scheef trekken, hetgeen zich niet met de interne markt verdraagt.

4.11.5. Op het gebied van verzekeringen moet worden vastgesteld dat de derde generatie richtlijnen inzake het vrije dienstenverkeer betreffende levens- en andere verzekeringen niet zorgt voor de mate van harmonisering die de verzekeringsmaatschappijen nodig hebben om in het kader van de vrije dienstverlening daadwerkelijk contracten aan buitenlandse consumenten aan te bieden, en die de consument nodig heeft om in alle vertrouwen een dergelijke contractrelatie aan te gaan. De richtlijnen voeren een star en ingewikkeld systeem in voor het bepalen van het op verzekeringscontracten toe te passen recht, waarmee de partijen geen enkele rechtszekerheid wordt geboden. Uit recente enquêtes is gebleken dat maatschappijen aarzelen met het aanbieden van contracten in het kader van de vrije dienstverlening omdat zij niet weten welk recht van toepassing is en welk risico zij lopen. Daarom verzoekt het Comité de Commissie teksten voor te bereiden om enkele minimumvoorschriften t.a.v. verzekeringscontracten te harmoniseren (wijze van afsluiting van het contract, gedekte risico's, aangifte van schadegevallen, overleggen van het bewijs, oorzaken van verval van rechten, enz.), zodat zowel de verzekeringsmaatschappijen als de consumenten op basis van vergelijkbare voorwaarden contracten over de grenzen heen kunnen afsluiten.

4.11.6. In het mededingingsbeleid valt op dat de consumentenvertegenwoordigers te weinig invloed uitoefenen. Dit heeft te maken met het beperkte budget waarover de consumentenorganisaties beschikken ten opzichte van een groot aantal dossiers die (al dan niet) bij de bevoegde diensten van de Commissie zijn gedeponereerd. Daar komt nog bij dat de Commissie geheel overeenkomstig de mededingingsvoorschriften het publiek maar met zeer grote vertraging over bepaalde

zaken informeert en dat het om te beginnen al in materieel opzicht moeilijk is binnen de voorgeschreven termijn een volledig dossier samen te stellen.

4.11.6.1. Het extern handelsbeleid van de EG en wel vooral het gemeenschappelijk landbouwbeleid en het anti-dumpingbeleid doen de consumentenbelangen tekort, maar de consumenten draaien wel op voor de door deze beleidssectoren veroorzaakte prijs- en belastingverhogingen. Het Comité moet helaas vaststellen dat de EG-instellingen geen coherent standpunt innemen: enerzijds staan zij voor liberalisering van het handelsverkeer binnen de Gemeenschap, anderzijds willen zij de Europese industrie tegen concurrentie van buiten beschermen. Deze houding gaat voorbij aan de toenemende internationalisering van de wereldhandel en laat bovendien zien dat er een niet al te groot vertrouwen is in het concurrentiemechanisme als factor voor het concurrentievermogen van ondernemingen. Voorts moet het extern beleid van de EG stroken met de afspraken van de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel (GATT). Het is nooit aangetoond dat protectionisme een beter wapen is dan buitenlandse concurrentie als het erom gaat de Europese industrie uit te bouwen en te bevorderen. Het Comité dringt er met klem bij de Commissie op aan, in haar beoordeling van het belang van de Gemeenschap het belang van de consument op meer uitgesproken wijze mee te wegen, zodat de te nemen besluiten voor de belastingbetaler en de consument rechtvaardiger uitvallen.

4.11.6.2. Voorts werkt het gemeenschappelijk landbouwbeleid de toepassing van intensieve teeltmethoden in de hand, die veel minder milieuvriendelijk zijn dan traditionelere produktietechnieken. Milieubescherming is echter een van de doelstellingen die in artikel 2 van de Maastrichtse versie van het Verdrag zijn vermeld. Nu een van de drie hoofddoelstellingen van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) (zelfvoorziening) is bereikt, zou dit beleid dan ook met het verwachtingspatroon van de consument moeten meëvolueren en meer moeten meegaan met het streven naar kwaliteitsverhoging ten einde de gezondheid te beschermen en het optreden van bepaalde ziekten tegen te gaan.

4.11.7. Het milieubeleid komt in veel opzichten aan de verwachtingen van de consument tegemoet. Bepaalde besluiten op milieugebied, zoals de CO₂-heffing of maatregelen m.b.t. verpakkingsafval, kunnen belangrijke gevolgen voor de consument hebben. Het Comité verzoekt de Commissie en de andere EG-instellingen de vertegenwoordigers van de consumenten en vooral de dienst Consumentenbeleid bij de activiteiten inzake milieubescherming te betrekken, zodat de consumentenbelangen worden onderkend en bij het opzetten van initiatieven en instrumenten kunnen worden meegenomen.

4.11.7.1. Het Comité heeft destijds zijn instemming betuigd met het „Beleidsplan en actieprogramma van de Gemeenschap inzake het milieu en duurzame ontwikkeling”⁽¹⁾, waarin is geprobeerd een evenwicht te

⁽¹⁾ PB nr. C 287 van 4. 11. 1992.

vinden tussen milieu- en consumentenbeleid. Hieraan heeft het de voorwaarde verbonden dat bepaalde aspecten ervan verder worden uitgediept.

4.11.8. In het energiebeleid van de Gemeenschap dat thans wordt geconcretiseerd, dient te worden gelet op het specifieke karakter van de vraag van de kleinverbruikers, die niet over speelruimte (geen mobiliteit, geen vraagelasticiteit) beschikken. De maatregelen ter bevordering van prijsdoorzichtigheid moeten ook gelden voor het kleinverbruik en het prijsbeleid mag als gevolg van de economische macht van industriële afnemers niet ten koste gaan van de kleinverbruikers. Bijzondere aandacht moet uitgaan naar verbruikers in probleemsituaties, met name gezinnen met jonge kinderen en bejaarden. Voorts dient de EG haar initiatieven m.b.t. energiebesparing te intensiveren en daarbij verder te gaan dan maatregelen als verbruikersvoorlichting d.m.v. energie-etikettering. In dit verband dient aan fiscale of tarifaire stimulansen te worden gedacht.

4.11.9. Ook in het telecommunicatiebeleid van de EG dient gericht te worden gelet op de behoeften van kleingebruikers. Terwijl de Gemeenschap streeft naar sterkere concurrentie in deze sector, blijven de voorzieningen en diensten die voor de kleingebruikers het meest belangrijk zijn, volgens de waarnemingen van het Comité nogal eens een zaak van monopolies. In dit verband moet met name voor spraaktelefonie het begrip „openbare dienst” dringend worden afgepaald. Zeer belangrijk is het ook EG-kwaliteitscriteria voor PTT-diensten aan te leggen, zodat kleingebruikers profijt kunnen trekken van nieuwe ontwikkelingen op technologisch gebied. Zo kost een lokaal telefoongesprek in Nederland, Italië en Spanje minder dan 0,10 ecu, terwijl men hiervoor in het Verenigd Koninkrijk soms 0,82 ecu moet betalen. Een internationale telefoonverbinding van Berlijn naar Dublin kost minimaal 2,12 ecu, terwijl in omgekeerde richting 3,11 ecu in rekening wordt gebracht.

4.12. Ook bij de rechtsbescherming van consumenten kan een aantal vraagtekens worden geplaatst. Hierop is in het initiatiefadvies al kort ingegaan⁽¹⁾. Wat de toegang tot de rechter betreft, is het optreden van de EG zeer voorzichtig geweest, daar de lid-staten soeverein zijn bij het opzetten van hun gerechtelijk bestel. Toch is een betere rechtsbescherming van de consument denkbaar zonder op deze soevereiniteit inbreuk te maken. Ervan uitgaande dat geschillen in consumentenaangelegenheden meestal van geringe omvang zijn, constateert het Comité dat behoefte bestaat aan vereenvoudigde, snelle en betaalbare procedures die al dan niet via de rechter kunnen lopen. Voorts is bij grensoverschrijdende geschillen een grote behoefte vastgesteld aan specifieke scholing en voorlichting van personen die in de rechtsbijstand van consumenten werkzaam zijn. Er doen zich steeds meer geschillen voor met in een andere lid-staat gevestigde producenten van goederen en diensten. Het Comité herinnert dan ook aan zijn in het advies over het „Europa van de burgers”⁽²⁾ ingenomen standpunt dat in de hele Gemeenschap dient

te worden gewerkt aan één betere toegang van de Europese burger als consument tot de rechter.

5. Slotopmerkingen

5.1. In zijn initiatiefadvies, waaraan nu dit vervolgvadvis wordt toegevoegd, doet het Comité de EG-instellingen een aantal ideeën aan de hand over de wegen die volgens de sociale partners met het toekomstige consumentenbeleid van de EG moeten worden ingeslagen. Ten aanzien van de in het verleden genomen maatregelen moet helaas worden vastgesteld dat de EG-instellingen beschikken over een onvolledig beeld van de stand van omzetting van EG-recht in nationaal recht.

5.2. In het wetgevingsprogramma van de Commissie voor 1992 wordt niet voldoende rekening gehouden met de aspecten die het Comité in zijn initiatiefadvies heeft belicht. Zo wordt geen aandacht besteed aan het feit dat de consument de totstandkoming van de interne markt met grote scepsis tegemoet ziet. Het programma is eenzijdig gericht op voltooiing van de interne markt en er is niet echt moeite gedaan om het vertrouwen van de consument in de grote Europese markt te winnen.

5.3. Wat de door het Comité vastgestelde resultaten en tekortkomingen betreft, kan 1992 als overgangsjaar worden beschouwd waarin de EG-instellingen niet alleen aan het programma voor totstandbrenging van de interne markt de laatste hand moeten leggen, maar ook moeten nagaan wat er met de in dit verband genomen maatregelen dreigt mis te lopen. Daarnaast dienen zij de uit de Europese Unie voortvloeiende beleidsvormen die tot een sterkere economische, maar ook sociale en politieke integratie moeten leiden, concreet te gaan invullen. Dit nieuwe beleid vereist een communautaire aanpak van de consumentenbescherming die verder gaat dan het vrij verkeer van goederen en die deel uitmaakt van het Sociaal Europa en het Europa van de Burgers. Het Comité stelt vast dat het consumentenbeleid nog steeds niet volledig een vast bestanddeel van de andere beleidsvormen van de EG is, in weerwil van de door de Commissie gelanceerde ideeën. Het dringt erop aan, adequate oplossingen te vinden waarin de belangen van de consumenten beter worden meegewogen in de besluiten die hen aangaan.

5.4. Het Comité wijst erop dat de consumenten als Europese burgers over rechten beschikken en dat zij dus in staat moeten worden gesteld deze rechten te doen gelden, door betere oplossingen uit te denken voor de problemen die de toegang tot de rechter belemmeren. Daarom acht het Comité het een goede zaak dat na de ratificatie van het Verdrag van Maastricht bij het Europees Parlement een ombudsman wordt ingesteld. Het kijkt met belangstelling uit naar de uitkomsten van het beraad hierover bij het Europees Parlement.

5.5. Het Comité spreekt de hoop uit dat de Commissie uitgaande van de in zijn initiatiefadvies en dit vervolgvadvis opgenomen voorstellen verdergaande initiatieven gaat ontplooiën zodra het nieuwe Verdrag is geratificeerd. Aldus zou in 1993 een consumentenbeleid van de EG van start kunnen gaan dat door een nieuwe dynamiek wordt gekenmerkt. In dit verband is de Reso-

⁽¹⁾ PB nr. C 339 van 31. 12. 1991.

⁽²⁾ PB nr. C 313 van 30. 11. 1992, blz. 34.

lutie van de Raad van 13 juli 1992 betreffende toekomstige prioriteiten voor de ontwikkeling van het beleid inzake consumentenbescherming⁽¹⁾ een belangwek-

⁽¹⁾ PB nr. C 186 van 23. 7. 1992.

kend initiatief op weg naar een EG-systeem dat de consument in de interne markt een hoge mate van bescherming biedt. Het Comité betreurt tot slot dat de Raad op geen enkel punt in deze resolutie naar het initiatiefadvies van het Comité verwijst.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over:

- het voorstel voor een beschikking van de Raad betreffende de totstandbrenging van een netwerk voor gecombineerd vervoer in de Gemeenschap,
- het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot wijziging van Richtlijn 75/130/EEG houdende vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor bepaalde vormen van gecombineerd vervoer van goederen tussen bepaalde lid-staten, en
- het voorstel voor een Verordening (EEG) van de Raad tot wijziging van Verordening (EEG) nr. 1107/70 betreffende de steunmaatregelen op het gebied van het vervoer per spoor, over de weg en over de binnenwateren⁽¹⁾

(93/C 19/10)

De Raad heeft op 5 oktober 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikelen 75 en 84(2) van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over de voornoemde voorstellen.

De Afdeling voor vervoer en communicatie, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 18 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Tukker.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Het ESC waardeert het initiatief van de Commissie om zich in te zetten voor verbetering en uitbreiding van het gecombineerd vervoer.

1.2. Het Commissiedocument COM(92) 230 bevat o.a.:

- een mededeling van de Commissie aan de Raad;
- een voorstel aan de Raad voor een besluit betreffende de invoering van een gecombineerd transportnet in de EG;

— ontwerp voor een richtlijn van de Raad ter verbetering van Richtlijn 75/130/EEG;

— ontwerp voor een richtlijn van de Raad ter wijziging van Richtlijn 89/1100/EEG betreffende de financiële hulpverlening.

1.3. Van deze vier documenten is het eerste verreweg het interessantst en het belangrijkste. Dit advies zal voor het grootste gedeelte daaraan gewijd zijn.

2. Algemeen

2.1. De Commissie wijst erop dat de volgende factoren een verbetering van het gecombineerd vervoer (tus-

⁽¹⁾ PB nr. C 282 van 30. 10. 1992, blz. 8, 10, 12.

sen de diverse transportmodi weg, rail, binnenvaart en zeevaart onderling) noodzakelijk maken:

- de wegen binnen de EG zijn of raken vol,
- de toename van het vervoer die na 1993 wordt verwacht, kan niet alleen door het wegvervoer worden opgevangen,
- mits de samenwerking van de spoorwegen internationaal wordt verbeterd, kunnen de spoorwegen een groter pakket vervoeren,
- de binnenwateren hebben nog capaciteit genoeg voor uitbreiding,
- ook de zeevaart (en vooral de kustvaart) zou een belangrijke rol in het gecombineerd vervoer kunnen spelen (een Commissievoorstel inzake de zeevaart is in voorbereiding),
- het vervoer per spoor of via het water is milieuvriendelijker dan wegvervoer.

2.2. Het doel dat de Commissie voor ogen staat, is het creëren van een structuur die gecombineerd vervoer mogelijk maakt om zodoende vervoer van de overvolle wegen naar andere transportmodi te verleggen. Dit geldt niet alleen voor weg/rail en weg/binnenvaart, maar dient ook uitgebreid te worden tot de zeevaart.

2.3. Een en ander dient echter zodanig te geschieden dat het verleggen van het vervoer van de ene vervoerwijze naar de andere natuurlijk verloopt, d.w.z. zonder dwangmaatregelen.

2.3.1. De verlader moet vrij kunnen bepalen aan welke vervoerwijze hij de voorkeur geeft.

2.4. Daartoe zal het noodzakelijk zijn de kosten van de weg en de zgn. „externe kosten” aan ieder der transportmodi toe te rekenen, ten einde concurrentievervalsing te voorkomen.

2.5. De vraag of de Gemeenschap moet ingrijpen ter verbetering en uitbreiding van het gecombineerd vervoer, beantwoordt zij zelf met „ja”. Gezien het belang van het vervoer binnen de EG, de invloed op het milieu (CO₂), het broeikas-effect, de congesties en het verschil tussen het vervoer in het centrum van de Gemeenschap en het vervoer van en naar de perifere gebieden, vindt het Comité dat in dit geval het EG-belang boven dat van de lid-staat gaat.

3. Commentaar

3.1. Het Comité deelt de mening van de Commissie dat plannen ter bevordering van het gecombineerd vervoer slechts effect kunnen sorteren, wanneer zij centraal in de EG worden genomen en door alle lid-staten worden goedgekeurd.

3.2. Het Comité is echter van mening dat gecombineerd vervoer slechts een gedeelte van de toename van

het vervoer na 1993 kan opvangen en dat het weinig ontlastend van de congesties op de wegen zal bieden. Andere maatregelen, zoals vrije cabotage en uitbreiding of verbetering van het wegnet, zullen daarom van belang blijven.

3.2.1. In het streven van de spoorwegen in de EG naar zg. high-productive lines, is een studie en een kosten/baten-analyse voor het double stack-container-vervoer evenals trouwens alle andere technische systemen, die de produktiviteit verhogen, aan te bevelen.

3.3. Het doel van de Commissie, de uitstoot van CO₂ te verminderen en zo het milieu te ontzien, kan en moet ook op andere wijze geschieden [zie Stichting NEA = Transportonderzoek en -opleiding, (NEA)-rapport van maart 1992].

3.4. Het Comité is van mening dat bij de uitvoering van de planning van de infrastructuur er door de Commissie op moet worden toegezien dat in het kader van de subsidiariteit niet nieuwe knelpunten worden geschapen door gebrek aan overleg en samenwerking bij de uitvoering van de gezamenlijke plannen.

3.4.1. De Commissie dient er bovendien voor te zorgen dat de bouw van de infrastructuur door de lid-staten zodanig geschiedt dat aansluiting tussen de lid-staten tijdig plaatsvindt.

3.4.2. Voorkomen moet worden dat een lid-staat de bouw van geplande gecombineerd-vervoerprojecten uit concurrentie-overwegingen niet bouwt of vertraagt.

3.4.3. Bij de bestudering van de kaarten die als bijlage bij het Commissievoorstel zijn gevoegd, is bij het Comité de vrees ontstaan dat een aantal prioriteiten die door lid-staten worden gesteld, voorrang zullen verkrijgen boven het Europese kader. Het Comité legt er de nadruk op dat Europese netwerken gebaseerd dienen te zijn op kostenbeheersing binnen de Europese planning.

3.5. Het Comité vreest dat bij verscheidene Europese spoorwegmaatschappijen interne moeilijkheden in verband met reorganisatie en/of privatisering, vertragingen bij de invoering van het gecombineerd vervoer kunnen opleveren.

3.5.1. Bovendien bestaat de angst dat de voor de infrastructuur aanwezige financiële middelen in eerste instantie gebruikt zullen worden voor de aanleg van TGV-lijnen en dat het overige vervoer op de tweede plaats komt.

Het Comité vraagt zich af of er, voordat een besluit tot investering genomen wordt, een kosten/baten-analyse gemaakt wordt.

3.6. Financiering

3.6.1. In bijlage 4 behandelt de Commissie de financiële hulp aan het gecombineerd vervoer (wijziging van Verordening (EEG) nr. 1107/70).

3.6.2. Het Commissievoorstel is nogal vaag over de wijze van financiering.

3.6.2.1. Gedeeltelijk zal de financiering kunnen geschieden uit het Cohesiefonds (perifere gebieden) en/of het Regionaal Fonds, maar het grootste gedeelte zal door de lid-staten zelf moeten worden opgebracht.

3.6.2.2. Daarbij zullen dus een goede planning van en toezicht op de financiering onontbeerlijk zijn. Geschiedt dit niet, dan is het niet uitgesloten dat er gaten zullen vallen in de infrastructuur, doordat één of meer lid-staten niet in staat zijn aan de financiële verplichtingen te voldoen.

3.6.3. Het Comité kan akkoord gaan met het voorstel tot verstrekking van financiële bijstand door de regeringen (of eventueel lagere overheden) van de lid-staten voor de bouw van de infrastructuur, voor zover het vaste installaties en rollend materieel betreft, mits beperkt in tijd en tot een bepaald percentage van de investering, dat in alle lid-staten gelijk moet zijn. Subsidie van de vrachtprijs van het gecombineerd vervoer dient in welke vorm dan ook te worden verboden.

3.6.3.1. Financiële steun ten behoeve van de infrastructuur voor transitovervoer door derde landen moet mogelijk zijn, mits deze in het belang van de EG is.

4. Verdere opmerkingen

4.1. Wanneer de plannen voor de bouw van infrastructuur voor het gecombineerde vervoer aan de Commissie ter goedkeuring dienen te worden voorgelegd, zal dat belemmerend werken. Zo niet, dan moeten er wel goede criteria worden vastgelegd.

4.2. De technische uitwisselbaarheid van systemen wordt bedreigd door:

- grotere maten van containers in de VS,
- andere vormen van gecombineerd vervoer.

4.2.1. Deze technische vernieuwingen zorgen voor grotere problemen in de uitwisselbaarheid van laadeenheden op wagons en op terminals. Er zijn steeds meer systemen, die niet of nauwelijks uitgewisseld kunnen worden.

4.2.2. De Commissie zal een keuze moeten maken tussen :

- uitwisselbaarheid van nieuwe met bestaande systemen,
- gewoon één systeem voorschrijven,
- de beste systemen naar boven laten komen ten koste van de uitwisselbaarheid, m.a.w. niet ingrijpen.

4.3. In hoeverre is de kans uitgesloten (of aanwezig) dat infrastructuurprojecten EG-steun wordt onthouden, alleen omdat een buurland bevreemd is voor zijn concurrentiepositie?

4.4. Volgens de EG moet ook weg/watervervoer worden bevorderd, maar:

- weg/watervervoer is slechts relevant voor een paar landen;
- de overige EG-landen bezitten vrijwel geen binnenvaart en hebben er weinig kennis van.

4.5. In het Commissievoorstel worden trajecten opgesomd die in 1997 en in 2005 gereed moeten zijn. Daarin worden niet alle lid-staten genoemd.

4.6. In het nieuwe artikel 2 is de oude definitie van weg/railvervoer met daarin ... „naar het dichtstbijzijnde geschikte station van lading/lossing ...” gehandhaafd. Dit zou echter moeten worden vervangen door: „De meest geschikte laad- of losplaats binnen 150 km.”

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over:

- het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad tot wijziging van Verordening (EEG) nr. 3359/90 van 20 november 1990 betreffende de tenuitvoerlegging van een actieprogramma op het gebied van de vervoersinfrastructuur met het oog op de verwezenlijking van de geïntegreerde vervoermarkt in 1992,
- het voorstel voor een besluit van de Raad betreffende de totstandbrenging van een transeuropees wegennet, en
- het voorstel voor een besluit van de Raad betreffende de ontwikkeling van een Europees waterwegennet

(93/C 19/11)

De Raad heeft op 11 september 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 75 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over de voornoemde voorstellen.

De Afdeling voor vervoer en communicatie, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 18 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Bonvicini.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

I. INLEIDING

1.1. De Commissie tracht in de onderhavige mededeling aan te geven hoe de voor twee vormen van vervoer — over de weg en over de binnenwateren — voorgenomen transeuropese netwerken tot stand kunnen worden gebracht, en vervolgens in een bredere multimodale aanpak kunnen worden ingepast. Over de totstandbrenging van een netwerk voor gecombineerd vervoer heeft de Commissie al een mededeling doen uitgaan (doc. COM(92) 230), terwijl zij nu spoedig met plannen wil komen betreffende netwerken voor spoor-, lucht- en zeevervoer. Daarmee zijn dan regelingen getroffen voor alle vormen van vervoer.

1.2. In haar mededeling wijst de Commissie op de drie „gevaarzones” die de vervoersector in de gehele Gemeenschap kent, nl.:

- veiligheid;
- milieu;
- verzadiging van vervoernetten.

1.3. De voornaamste conclusie die uit de beschikbare gegevens kan worden getrokken, is tweeledig:

- het vervoer/verkeer, met name over de weg, zal sterk gaan toenemen;
- die toename zou moeten overeenkomen met een evenredige groei van de investeringen op het gebied van de vervoersinfrastructuur. Dit is echter steeds minder het geval: in het tijdvak 1975-1990 zijn die investeringen juist teruggevallen van 1,5 % tot 1 % van het bruto nationaal product (BNP).

1.4. Die situatie heeft ertoe geleid dat de Gemeenschap in het Verdrag van Maastricht op dat gebied een belangrijke verbintenis aangaat, waarbij het „gemeenschappelijk belang” wordt erkend van een gecoördineerd en overal in de Gemeenschap aansluitend vervoernet dat door zijn „hoge kwaliteitsgehalte” aan de steeds hogere eisen van een continent in volle expansie voldoet.

1.4.1. Het is de bedoeling dat door de totstandbrenging van een transeuropees vervoersnetwerk de goede werking van de interne markt d.m.v. „duurzame mobiliteit” van personen en goederen wordt verwezenlijkt. Het optreden van de Gemeenschap op dit gebied moet dan ook aan de drie volgende basiscriteria worden getoetst:

- de ontwikkelingsplannen voor de netwerken, met inbegrip van de daarvoor uit te werken richtschemas, moeten duidelijk zijn;
- de voorwaarden voor aansluiting met de nu nog ontbrekende schakels moeten worden geschapen;
- de verbindingslijnen en netten waarvan de tekortkomingen de ontwikkeling van bepaalde gebiedsdelen van de Gemeenschap in de weg kunnen staan, moeten worden verbeterd.

1.4.2. Het is belangrijk te benadrukken dat het hier bedoelde schema voor een Europese vervoersinfrastructuur bedoeld is als indicatie: de lid-staten blijven bevoegd voor het vastleggen van specifieke tracés, en zij bepalen zowel het tijdstip van de aanleg als de snelheid waarmee dat zal gebeuren (zie hierover par. 1.4.4).

Het Comité bepleit een regeling voor de raadpleging van de lid-staten. Op die manier is coördinatie mogelijk

van het tijdstip waarop projecten worden uitgevoerd en kunnen knelpunten en vertraging bij de totstandbrenging van de transeuropese netwerken worden voorkomen.

1.5. Dat de Commissie voor de netwerken van de onderhavige takken van vervoer netplannen heeft kunnen opstellen, is te danken aan de medewerking van de lid-staten.

1.5.1. De prioriteit ligt bij doelstellingen op lange termijn (10 à 20 jaar) en projecten die op middellange termijn (d.w.z. op een met de looptijd van de begrotingsramingen overeenkomende termijn van vijf jaar) moeten worden uitgevoerd.

1.6. De onmiddellijk te verwezenlijken doelstellingen kunnen dus als volgt worden samengevat:

- eind 1993 moeten voor alle vormen van vervoer (met inbegrip van multimodaal vervoer) richtsnoeren zijn vastgelegd;
- de financieringsregeling van 1982 moet worden verlengd en er moeten meer middelen ter beschikking worden gesteld;
- de technische harmonisatie van de netwerken moet op gang worden gebracht.

2. Het voorstel voor een verordening

2.1. Het onderhavige voorstel voor een verordening heeft in feite maar één doel: de overgang te regelen van het lopende actieprogramma (1990-1992) naar het nieuwe Verdrag.

2.2. Juridisch gezien worden de in de mededeling neergelegde beginselen in het voorstel overgenomen. Een uiterst belangrijke rol is daarbij weggelegd voor artikel 3 van Verordening (EEG) nr. 3359/90 omdat die een opsomming omvat van de prioritaire projecten van het actieprogramma die onder bepaalde voorwaarden voor financiële steun van de Gemeenschap in aanmerking kunnen komen.

2.3. Tenslotte moet nog worden vermeld dat het algemene programma in twee delen is opgesplitst, te weten: een overgangsfase tot eind 1993, en vervolgens de definitieve inwerkingtreding als het nieuwe Verdrag van kracht wordt en de financiële regeling bijgevolg kan worden goedgekeurd.

3. Infrastructuur voor het vervoer over de weg

3.1. Het sociaal-economische belang van een zeer goede wegeninfrastructuur voor de werking van de interne markt wordt nogmaals benadrukt. Ook wordt gewezen op de noodzaak daarvan voor de onderlinge koppeling van de verschillende vervoertakken. Het doel van het basisschema is dan ook, geleidelijk een multimodaal vervoersysteem op te bouwen.

3.2. De doelstellingen van de door de Commissie voorgestelde beschikking van de Raad zijn derhalve:

- de aanleg van de ontbrekende schakels waardoor de onderlinge koppeling van de nationale netten kan worden verwezenlijkt;
- de verbetering van de bestaande verbindingen;
- de verwezenlijking van de „interoperabiliteit” tussen de verschillende netten d.m.v. technische normalisatie.

3.3. Bij het onderhavige voorstel zijn kaarten gevoegd ter verduidelijking van het richtplan voor een transeuropees wegnnet en de in artikel 2 opgesomde prioritaire acties.

3.4. Het richtplan behelst:

- 37 000 km wegverbindingen;
- 12 000 km wegen en snelwegen van hoge kwaliteit die de komende tien jaar moeten worden aangelegd; 40 % daarvan is gepland in de vier perifeer gelegen landen (in deze landen zal het wegnnet dan ook met ongeveer 70 %, oftewel van 7 000 naar 12 000 km, worden uitgebreid).

3.5. In de bij dit voorstel behorende mededeling van de Commissie wordt ook gedacht aan het verkeersbeleid. De volgende drie aspecten worden daarbij uitdrukkelijk vermeld:

- rationalisatie van het verkeer;
- stimulering van overschakeling van het vervoer op andere aanvullende vervoerwijzen (dit geldt met name voor het goederenvervoer);
- het rechtstreeks in rekening brengen aan de gebruikers van de directe en indirecte reële kosten van gebruikmaking van het net.

4. Waterwegen

4.1. In de mededeling van de Commissie wordt erop gewezen dat waterwegen de druk die momenteel op het vervoer over de weg en per spoor rust, kunnen verlichten. De economische doelmatigheid van het vervoer over de binnenwateren zou dan ook moeten worden verbeterd door het opheffen van knelpunten en de aanleg van ontbrekende schakels.

4.2. Van 1984 tot 1990 is het aandeel van het vervoer over de binnenwateren in het totale overlandvervoer van goederen (uitgedrukt in t/km) van 12,5 % naar ongeveer 10 % teruggevallen. De Gemeenschap heeft gegronde redenen om het vervoer over de waterwegen in combinatie met andere wijzen van vervoer te bevorderen, nl.:

- lage vervoerkosten;
- beperkte milieuschade;
- gering energieverbruik;
- grote reservecapaciteit aan infrastructuur en voer materiaal.

4.2.1. Uit gegevens van Eurostat blijkt evenwel dat ongeveer 90 % van het vervoer over de binnenwateren (426 miljoen ton in 1990) slechts in drie landen, nl. Duitsland, Nederland en België, plaatsvindt. Als het vervoer over de binnenwateren in Frankrijk wordt meegerekend, loopt dat percentage op tot 99 %.

4.2.2. In het richtplan worden vier grote binnenwatertroutes onderscheiden die in eerste instantie moeten worden ontwikkeld, nl.:

- de Oost-Westroute;
- de Noord-Zuidroute;
- de Rijn-Rhône-route;
- de Zuid-Oostroute.

4.3. Ook met betrekking tot deze vervoertak is vooral aandacht geschonken aan de twee volgende aspecten:

- de onderlinge koppeling in de Gemeenschap waardoor de Europese dimensie van het netwerk meer naar voren komt;
- de noodzaak van een algemeen vervoerbeleid.

II. OPMERKINGEN VAN HET COMITE

1.1. Het door de Commissie voorgestelde plan is zeker niet eenvoudig van opzet, maar verdient desalniettemin — gezien ook de moeilijkheden waarop de Commissie bij de uitwerking ervan ongetwijfeld is gestuit — een positieve beoordeling.

1.2. Het staat buiten kijf dat aan de groei van vervoer en verkeer, zoals die in de in het onderhavige Commissiedocument uitgevoerde analyse wordt geschetst, talrijke problemen en risico's zijn verbonden, en wel op de volgende terreinen:

- A. veiligheid
- B. verzadiging van de netten
- C. kwaliteit van het leven (milieu)
- D. gebrek aan evenwicht tussen de verschillende vervoerwijzen
- E. energieverbruik.

1.3. Het huidige infrastructuurnet is ontoereikend. De kosten van de benodigde aanpassingen worden voor de vervoersinfrastructuur alleen geraamd op ongeveer vier miljard ecu per jaar. Als ingrijpende maatregelen uitblijven, zal dat bedrag naar verwachting over twintig jaar verdrievoudigd zijn.

1.4. Het Comité acht het noodzakelijk de volgende kanttekeningen te plaatsen:

1.4.1. Ten eerste moeten er nauwgezette en goed onderbouwde technische en financiële haalbaarheidsstudies worden uitgevoerd waarin vooral aandacht

wordt geschonken aan de volgende twee belangrijke aspecten, nl.:

- het personen- en goederenverkeer ingedeeld naar oorsprong en bestemming;
- inzicht in de bestaande programma's voor alle betrokken vervoerwijzen in een bepaald gebied en in de mogelijkheden die deze bieden; hiermee moeten dure en totaal ondoeltreffende overlappingsen worden voorkomen. Het is hoe dan ook zaak te voorkomen dat netten louter en alleen worden aangelegd uit kleinschalig eigenbelang of als prestigeobject.

1.4.2. Ten tweede moet worden gezorgd voor zeer goede infrastructuurnetwerken die qua situering en technisch ontwerp aan hoge eisen voldoen. Er bestaat namelijk een nauw verband tussen industrie, landbouw, dienstensector en infrastructuur: door innovatie en internationalisering van de economie is het opzetten van geïntegreerde netten een noodzaak geworden.

De totstandbrenging van moderne netwerken vergt een „systemsgewijze” aanpak. De problemen die daarbij ontstaan, hebben vooral te maken met de moeilijkheid om de verschillende systemen op elkaar aan te sluiten en dus met de intermodale benadering van de verschillende wijzen van vervoer.

1.4.3. Ten derde zij gewezen op de zeer hoge kosten waarmee de aanleg van netten gepaard gaat en waarvoor nieuwe geldbronnen moeten worden aangeboord; men denke daarbij niet alleen aan investeringen van overheidswege, maar ook aan particuliere investeerders. Dit laatste veronderstelt echter wel dat het evenwicht wordt hersteld tussen de effectieve kosten van de verleende diensten en de tarieven die aan de gebruikers worden opgelegd, daar anders de rentabiliteit van de investeringen in het gedrang komt.

1.4.4. Om dezelfde reden moeten de procedures voor het verlenen van de vergunningen en de financieringsregelingen sneller verlopen: alvorens infrastructuurprojecten kunnen worden goedgekeurd, moeten deze immers door de bevoegde autoriteiten aan een hele reeks controles worden onderworpen. Voorkomen moet worden dat maanden nadat de geldkraan is opengedraaid nog steeds maar een fractie van de ter beschikking gestelde bedragen daadwerkelijk kan worden besteed. Het komt er op neer dat de aanleg van complexe netwerken vooronderstelt dat de betrekkingen tussen bestuurlijke overheden en projectbeheerders op een nieuwe leest worden geschoeid.

1.4.5. Het Comité wijst met grote nadruk op de gevolgen van een situatie waarbij naast de overheid ook particuliere ondernemers in een bepaald project investeren, alsmede op de problemen die daarbij kunnen rijzen. Zonder afbreuk te doen aan de bevoegdheden van de Gemeenschap en de lid-staten, moeten de functionele, financiële en beheersaspecten daarbij toch steeds in het oog worden gehouden. Zo kan worden voorkomen dat een op zich lofwaardig netplan in de praktijk niet wordt uitgevoerd.

1.5. De Commissie noemt drie werkkerreinen waar investeringen nodig zijn, nl.:

- de uitbreiding van het gecombineerde vervoer;
- het aanleggen, uitbreiden en verbeteren van infrastructuurnetten voor alle vervoertakken; in verband daarmee moet met behulp van de desbetreffende EG-instrumenten (b.v. Drive) ook veel worden gedaan op het gebied van telematica, wegenbouw, „smart cars”, bewegwijzering, enz. De aandacht moet daarbij vooral uitgaan naar de positieve gevolgen van het programma Ertico voor de vervoersector. Tenslotte moet nog worden gewezen op de specifieke programma's van de Commissie op dit gebied (b.v. Combicom-Frame/gevaarlijke goederen en Metafora-IFMS);
- het betalen van de vervangingskosten door de gebruikers.

1.5.1. Een en ander krijgt de steun van het Comité, aangezien de komende generaties alleen op die manier van een evenwichtige groei verzekerd kunnen zijn. Daarbij moeten de twee volgende nauw met elkaar in verband staande kanttekeningen worden geplaatst:

- A. Het stimuleren van andere en/of aanvullende wijzen van vervoer kan alleen indien daarbij het door de Commissie en de Raad meerdere malen bekrachtigde principe van „vrije keuze” in acht wordt genomen. Het opleggen van een dergelijke keuze van hogerhand mag en kan niet, al was het maar omdat het volstrekt zinloos is van te voren te willen vastleggen welk aandeel een bepaalde vervoertak in het verkeer moet hebben.
- B. De toerekening van de infrastructuurkosten moet voor alle vervoertakken op dezelfde wijze gebeuren. Opgemerkt zij dat de Commissie er nog niet in is geslaagd daarvoor een duidelijke regeling uit te werken.

1.6. Over de zuiver technische aspecten kan het Comité geen oordeel vellen, ook al omdat niet kan worden nagegaan in hoeverre de door studiegroepen op hoog niveau geleverde cijfers en prognoses betrouwbaar zijn.

1.6.1. Dat verklaart ook waarom het Comité geen uitspraak kan doen over de besluiten met betrekking tot de hoofdverbindingen die in de verschillende netplannen zijn vastgelegd. Wel zijn tijdens de besprekingen twijfels geuit over de keuze van de tracés aangezien de Commissie daarbij niet aan alle wensen van de lidstaten gehoor heeft gegeven.

1.6.2. In een onlangs door de Commissie gepubliceerd document over de transeuropese netwerken (VI/B08/92) is enig cijfermateriaal verstrekt.

In Europa wordt in dit verband ieder jaar 40 miljard ecu uitgegeven waarvan 55 % bestemd is voor de aanleg van nieuwe wegen.

Na een constante groei te hebben gekend, is het investeringspeil in 1989 weer terugvallen op dat van 1975, terwijl ondertussen het verkeer aanzienlijk is blijven toenemen.

Volgens de eerste ramingen vergt het grootschalige programma voor de aanleg van een transeuropees wegennet voor het tijdvak 1992-2002 een bedrag van 120 miljard ecu.

Het percentage van de investeringen dat voor infrastructuur is bestemd, staat derhalve niet in verhouding tot de groeiende vervoerbehoefden.

1.7. Volgens het Comité is de procentuele verdeling van de middelen correct en in overeenstemming met de algemene strekking van de mededelingen. Onduidelijk is wel waar de betrokken middelen vandaan moeten komen en hoe ze moeten worden bijeengebracht.

1.7.1. De astronomische bedragen die, naar gebleken is, nodig zijn, kunnen vanwege de veranderde omstandigheden en de grote begrotingstekorten niet uit de nationale kassen komen.

Coördinatie van de bevoegdheden is onontbeerlijk om te voorkomen dat de gebruikers te veel en te willekeurig financieel moeten bijdragen.

De wezenlijke aspecten van het probleem zijn:

- belastingen (BTW, accijnzen op brandstoffen, enz.);
- gebruik van de infrastructuurvoorzieningen (de gebruiker betaalt);
- milieubescherming (de vervuiler betaalt).

De Gemeenschap zou de nadruk moeten leggen op de twee volgende aspecten waarmee de aan transnationale aangelegenheden verbonden „politieke” risico's uit de weg kunnen worden geruimd:

- de verklaring van „Europees belang”: hiermee wordt bevestigd dat projecten aan de door de Gemeenschap gestelde „kadervereisten” voldoen;
- onmiddellijke financiële bijdrage aan haalbaarheidsstudies.

1.7.2. Er zou derhalve meer aandacht moeten worden geschonken aan de twee volgende fundamentele aspecten, die doorslaggevend zijn voor en onlosmakelijk deel uitmaken van het hele programma:

- autofinanciering met behulp van de van de gebruikers afkomstige rechtstreekse inkomsten;
- stimulering van de integratie van de netten waardoor particuliere ondernemers (die zeker moeten kunnen zijn van de snelheid waarmee de projecten worden uitgevoerd en van de tijd die daarvoor nodig is) tot investeren kunnen worden aangemoedigd.

Voor een aantal grote projecten op het gebied van de wegeninfrastructuur (zoals bruggen en tunnels) is al een beroep gedaan op de kapitaalmarkt. Voorbeelden

daarvan zijn de Mont Blanc-tunnel, de St.-Bernard-tunnel, de tunnel onder de Pyreneeën, de Schelde-tunnel, en de bruggen van Tancarville, Dartford en Dublin. Andere projecten worden momenteel in Groot-Brittannië en Frankrijk bestudeerd of ten uitvoer gebracht.

Daaruit kan worden afgeleid dat het mogelijk is bij particuliere investeerders interesse te wekken voor echt nuttige projecten en dat de gebruikers bereid zijn voor infrastructuurvoorzieningen te betalen.

1.7.3. De Gemeenschap moet al haar vindingrijkheid gebruiken om de haalbaarheid na te gaan van de een of andere vorm van „Authorities” voor de aanleg en

het beheer van grote infrastructuurprojecten waarmee andere projecten dan weer kunnen worden bekostigd.

1.8. De slotsom is dat het Comité zijn instemming betuigt met de onderhavige Commissievoorstellen en vaststelt dat deze in ruimere zin deel uitmaken van een op een intermodale aanpak gebaseerd vervoerbeleid waarmee de beste resultaten alleen kunnen worden bereikt als wordt gewerkt aan de verwezenlijking van netten voor alle vervoertakken, dus ook het vervoer over zee en de bijbehorende haveninfrastructuur. Het hoopt in de gelegenheid te worden gesteld om zich over dat beleid (dat in het Witboek dat de Commissie nu spoedig zal uitbrengen ongetwijfeld zal worden uiteen-gezet) uit te spreken.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over:

- het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toewijzing van de frequentiebanden voor de gecoördineerde invoering van telematicasystemen voor het wegverkeer in de Gemeenschap, waaronder verkeersinformatie en routegeleidingssystemen, en
- het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toewijzing van gemeenschappelijke frequentiebanden voor de gecoördineerde invoering van het Terrestrisch Telecommunicatiesysteem voor vliegtuigpassagiers (TFTS) in de Gemeenschap ⁽¹⁾

(93/C 19/12)

De Raad heeft op 13 augustus 1992 en 18 augustus 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 100 A van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over de voornoemde voorstellen.

De Afdeling voor vervoer en communicatie, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 18 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Bell.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Deze voorstellen hebben betrekking op de harmonisatie van frequenties voor telematicasystemen voor het wegverkeer (RTTS) in de Gemeenschap, waaronder

verkeersinformatie- en routegeleidingssystemen, alsmede de harmonisatie van frequenties voor een terrestrisch systeem voor openbare communicatie met vliegtuigen (Aeronautical Public Correspondence — APC), dat heel Europa bestrijkt, en dat inmiddels beter bekend staat als het Terrestrisch Telecommunicatiesysteem voor vliegtuigpassagiers (Terrestrial Flight Telecommunications System — TFTS).

⁽¹⁾ PB nr. C 222 van 29. 8. 1992, blz. 10.

1.2. De laatste jaren is het aantal diensten, zowel openbare als particuliere, die gebruik wensen te maken van het radiofrequentiespectrum, spectaculair toegenomen. Dit frequentiespectrum is echter niet oneindig; om er het grootst mogelijke nut van te hebben, moet het efficiënt worden beheerd en dient vooral de toewijzing van frequenties met de grootst mogelijke zorg te geschieden.

1.3. Omdat het aantal bruikbare frequenties ten slotte beperkt is en omdat vele gebruikers voor hun behoeften aanspraak maken op die frequenties, (voor militaire zowel als burgerlijke, openbare zowel als particuliere doeleinden) ligt het voor de hand dat internationale harmonisatie van frequentietoewijzingen een optimaal gebruik van het radiospectrum ten goede komt. Het is dan ook zaak dat een einde wordt gemaakt aan onderling tegenstrijdige frequentietoewijzingen op landelijk niveau. Bovendien zal de harmonisatie van de frequentietoewijzing in de gehele Gemeenschap bijdragen tot de totstandkoming van een heel Europa omvattende markt voor RTTS en TFTS die niet gehinderd wordt door nationale grenzen en haaks op elkaar staande benaderingen op het gebied van frequentietoewijzing.

1.4. De behoefte aan internationale coördinatie op het gebied van frequentietoewijzing wordt reeds jaren erkend en op grote schaal in praktijk gebracht door zowel de Internationale Telecommunicatie Unie als het Europees Comité voor Radiotelecommunicatie (ERC) van de Conferentie van Europese PTT-administraties (CEPT). Behalve de PTT's van de twaalf EG-lid-staten, nemen ook die van de volgende landen aan de werkzaamheden van de CEPT deel: Albanië, Bulgarije, Cyprus, Finland, Hongarije, IJsland, Liechtenstein, Litouwen, Malta, Monaco, Noorwegen, Oostenrijk, Polen, Roemenië, San Marino, Tsjecho-Slowakije, Turkije, Vaticaanstad, Zweden en Zwitserland. Het Comité onderschrijft het principe van paneuropese coördinatie van frequentietoewijzing, zoals neergelegd in de Resolutie van de Raad van 28 juni 1990. Aangaande de wijze waarop deze coördinatie dient te worden uitgevoerd, dienen echter de navolgende opmerkingen te worden gemaakt:

2. Het RTTS-voorstel

2.1. Het voorstel aangaande RTTS bevat bepalingen waardoor de lid-staten van de Europese Gemeenschappen worden verplicht in het Onderzoek en Ontwikkelingsprogramma (O&O) „Drive” — Dedicated Road Infrastructure for Vehicle Safety in Europe — opgenomen en door het Europees Comité voor Radiocommunicatie (ERC) aangewezen frequentiebanden voor RTTS te reserveren (nl. 5 795-5 805 GHz — eventueel uit te breiden tot 5 815 GHz — 63-64 GHz en 76-77 GHz).

2.2. Doel van het voorstel is de ontwikkeling van RTTS te bevorderen door specifieke frequentiebanden voor verkeers telematiscasystemen te bestemmen.

Verwacht wordt, dat daardoor de vooruitgang die reeds met de ontwikkeling van RTTS is geboekt, zal worden

versneld, zodat de volgende doelstellingen worden verwezenlijkt:

- a) Voltooiing van één Europese norm voor RTTS. De werkzaamheden op het gebied van normstelling zullen door het Europees Instituut voor Telecommunicatienormen (ETSI) moeten worden verricht.
- b) Gecoördineerde invoering van RTTS-toepassingen in de hele Gemeenschap, waardoor het wegverkeer veiliger en efficiënter zal verlopen met een zo gering mogelijke milieuschade.
- c) Gebruik van RTTS in heel Europa doordat gemeenschappelijke Europese frequenties beschikbaar worden gesteld.
- d) Ontwikkeling van de Europese transportinfrastructuur doordat het in de hele Gemeenschap mogelijk wordt RTTS-apparatuur mee te voeren en te gebruiken.
- e) Creëren van een grote, heel Europa omvattende markt voor RTTS om het vertrouwen van fabrikanten en exploitanten te versterken.

3. Het TFTS-voorstel

3.1. Het voorstel aangaande TFTS bevat bepalingen waardoor de lid-staten van de Europese Gemeenschappen worden verplicht door het Europees Comité voor Radiocommunicatie (ERC) en de Mondiale Administratieve Radioconferentie 1992 (WARC 92) aangewezen frequentiebanden voor TFTS te reserveren (nl. 1 670-1 675 Mhz voor grond-lucht- en 1 800-1 805 MHz voor lucht-grond-verbindingen).

3.2. Doel van het voorstel is de ontwikkeling van TFTS te bevorderen door specifieke frequentiebanden voor dit telecommunicatiesysteem te bestemmen.

Verwacht wordt dat daardoor de vooruitgang die reeds met de ontwikkeling van TFTS is geboekt, zal worden versneld, zodat de volgende doelstellingen worden verwezenlijkt:

- a) Voltooiing van één Europese norm voor TFTS. De normalisatiewerkzaamheden daartoe dienen worden te verricht door ETSI en zouden volgens het tijdschema in de loop van 1992 moeten zijn voltooid. Daarnaast worden momenteel door het European Aeronautical Electronics Committee (EAEC) normen ontwikkeld voor het gebruik van TFTS-apparatuur aan boord samen met boordapparatuur, terwijl het Airline Electronic Engineering Committee (AEEC) aan normen werkt voor vliegtuigcabinesystemen en telecommunicatiediensten aan boord.
- b) Gecoördineerde invoering van TFTS in de hele Gemeenschap.
- c) Gebruik van TFTS in heel Europa door gemeenschappelijke Europese frequenties voor dit systeem beschikbaar te stellen.

- d) Ontwikkeling van de Europese transportinfrastructuur, dank zij de mogelijkheid in de hele Gemeenschap TFTS-communicatieapparatuur vrij mee te voeren en te gebruiken.
- e) Creëren van een grote, heel Europa omvattende markt voor TFTS om het vertrouwen van fabrikanten en exploitanten te versterken.

4. Algemene opmerkingen

4.1. Het Comité staat volkomen achter de invoering van RTTS en TFTS en is het er qua principe ook volledig mee eens dat voor deze systemen gemeenschappelijke frequentiebanden worden gereserveerd. Het Comité vraagt zich echter af, of het wel nodig is dat de Commissie daartoe richtlijnen voorstelt, om de volgende redenen:

4.2. Behalve door de Commissie wordt de toewijzing van frequentiebanden in Europa ook door het ERC en de CEPT gecoördineerd.

4.3. In de toelichtingen bij deze voorstellen zegt de Commissie dat het ERC de meest geschikte frequentiebanden voor RTTS heeft aangewezen, en dat deze precies dezelfde zijn als die welke de Commissie voorstelt, nl. 5 795-5 805 Ghz (met een uitloopmogelijkheid tot 5 815 Ghz), 63-64 Ghz en 76-77 Ghz; hetzelfde geldt voor TFTS, waarvoor de frequentiebanden 1 670-1 675 Mhz (grond-luchtverbindingen) en 1 800-1 805 Mhz (lucht-grondverbindingen) worden aangewezen.

4.4. Een tot dusver veelgehoorde kritiek op de maatregelen van het Europees Comité voor Radiocommunicatie op het gebied van frequentiebandtoewijzing was, dat deze niet voldoende waren om het vertrouwen van fabrikanten te versterken, omdat zij slechts als aanbeveling golden en dus niet bindend waren. Het Comité wijst er echter op dat de procedures van het ERC sinds kort zijn veranderd. Op zijn zesde vergadering heeft het ERC in principe besloten meer bindende maatregelen vast te stellen, de zgn. „besluiten”, en een schriftelijke procedure in te voeren waarbij CEPT-leden de voorzitter van het ERC binnen twee maanden na de goedkeuring van een besluit door het ERC, dienen mee

te delen of zij zich er al dan niet toe verbinden het besluit ten uitvoer te leggen.

4.5. Op zijn zevende vergadering van 20-23 oktober 1992 heeft het ERC deze maatregelen m.b.t. de tenuitvoerlegging van zijn besluiten bekrachtigd. Tijdens die vergadering heeft het ERC bovendien een besluit goedgekeurd met betrekking tot de bestemming van frequentiebanden voor RTTS en TFTS.

4.6. In het besluit van het ERC wordt de toewijzing van dezelfde frequenties voor RTTS en TFTS voorgesteld als in de ontwerp-richtlijn.

4.7. Betoogd kan worden dat door het ERC genomen maatregelen op Commissiemaatregelen vóór hebben, dat zij onmiddellijk betrekking hebben op een groter aantal landen (inclusief de twaalf EG-lid-staten) en soepeler zijn dan richtlijnen van de Raad, omdat zij gemakkelijker kunnen worden herzien of gewijzigd. Een en ander pleit dus voor de stelling dat het ERC een geschikter forum voor de coördinatie van de frequentietoewijzing zou zijn.

4.8. Het Comité acht het echter twijfelachtig of de tenuitvoerlegging van ERC-besluiten kan worden afgedwongen. Indien de betrokken instantie in een lid-staat een ERC-besluit niet ten uitvoer zou leggen (ook al heeft zij zich daartoe verbonden), dan zou het afdwingen van de tenuitvoerlegging een kwestie zijn van algemene beginselen van het volkenrecht. Ook al zou het mogelijk blijken de tenuitvoerlegging langs die weg te verkrijgen, dan zou dit in elk geval tijdrovend en lastig zijn. Indien daarentegen een lid-staat van de Gemeenschap een EG-richtlijn niet ten uitvoer zou leggen, zou bij het Europees Hof van Justitie een vordering worden ingesteld. Dit zou weliswaar ook niet snel resultaat opleveren, maar in elk geval een duidelijke en welomlijnde rechtszaak zijn waarin een beproefde procedure wordt toegepast.

4.9. Tot besluit mag dus worden gesteld dat het Comité zich weliswaar kan vinden in de opvatting dat de frequentietoewijzing beter kan worden toevertrouwd aan het ERC dan aan de Commissie, maar dat zij niettemin meent, zich achter de voorstellen te moeten scharen, omdat de tenuitvoerlegging van Gemeenschapsmaatregelen nu eenmaal gemakkelijker kan worden afgedwongen.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de vaststelling en het gebruik van compatibele technische normen en specificaties voor de aanschaf van apparatuur en systemen voor het beheer van het luchtverkeer

(93/C 19/13)

De Raad heeft op 14 augustus 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 84, lid 2, van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor vervoer en communicatie, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 18 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Schmidt.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Het Comité stemt in beginsel in met het initiatief van de Commissie om de harmonisatie van de luchtverkeersleidingssystemen in Europa te bevorderen. De doelstellingen die met de ontwerp-richtlijn worden nastreefd, komen overeen met die welke door de luchtvaartgebruikers zijn aangegeven, o.m. in de studie „The Crisis of European Air Traffic Control” van het adviesbureau „Planungsbüro Luftraumnutzer/Wilmer Cutler & Pickering” (1989).

1.2. De harmonisatie van de luchtverkeersleidingssystemen wordt beschouwd als overgang naar de totstandkoming van een geïntegreerd Europees luchtverkeersleidingssysteem. Op lange termijn dient namelijk gestreefd te worden naar één Europees luchtverkeersleidingssysteem dat gelijke tred kan houden met de te verwachten vraag naar dienstverlening ten behoeve van het luchtverkeer en voldoet aan de operationele eisen van de luchtvaartgebruikers.

1.3. In de strategie van de Europese Burgerluchtvaartconferentie (ECAC) voor de jaren '90 en het daarvan afgeleide „European Air Traffic Control Harmonisation and Integration Programme” (Eatchip) zijn de algemeen aanvaarde doelstellingen voor de verdere ontwikkeling van de Europese luchtverkeersleiding voor de korte en de middellange termijn aangegeven. De ECAC heeft Eurocontrol gelast de afzonderlijke maatregelen uit te werken die voor de uitvoering van het Eatchip-programma nodig zijn. Deze taak omvat o.m. ook het opstellen van normen, aanbevelingen en gemeenschappelijke specificaties op relevante gebieden. Voor de tenuitvoerlegging van de desbetreffende maatregelen zijn echter uitsluitend de lid-staten zelf bevoegd.

1.4. De opzet van de onderhavige ontwerp-richtlijn is, bij te dragen tot de verwezenlijking van de ECAC-doelstellingen, door de door Eurocontrol opgestelde of nog op te stellen normen en technische specificaties voor de EG-lid-staten wettelijk bindend te maken. De door Eurocontrol op dit gebied te nemen besluiten zouden dus gelijkgesteld worden met EG-wetgeving.

Daardoor zou de invoering van de maatregelen op nationaal vlak wellicht worden bespoedigd.

1.5. Tijdens hun vergadering van 17 maart 1992 zijn de ministers van verkeer van de ECAC-lid-staten en EG-commissaris Van Miert overeengekomen, de verdeling van de bevoegdheden tussen de Commissie en Eurocontrol in een akkoord vast te leggen. Het richtlijnvoorstel van de Raad wordt te beperkt geacht om een dergelijk akkoord, dat alle relevante gebieden moet omvatten, te vervangen. Overigens dient te worden beklemtoond dat luchtverkeersleiding niet wordt beschouwd als een terrein waarop het subsidiariteitsbeginsel van toepassing is, integendeel: algemeen wordt ingezien dat de problemen op het gebied van luchtverkeersleiding in Europa alleen op paneuropees niveau kunnen worden opgelost.

2. Algemene opmerkingen

2.1. In het Commissiedocument wordt op verschillende factoren gewezen die ertoe bijdragen dat de capaciteit van de luchtverkeersleidingssystemen niet optimaal wordt benut, o.m. het feit dat sommige maatschappijen „uiterst krappe schema's hebben” voor het gebruik van materieel en personeel. Het Comité is het met deze zienswijze niet eens; luchtvaartmaatschappijen stemmen hun diensten namelijk in de eerste plaats af op de vraag. Willen luchtvaartmaatschappijen kunnen concurreren, dan moeten zij hun materiële en personele middelen optimaal gebruiken, wat noodgedwongen in de desbetreffende schema's tot uiting komt. Bijgevolg moet de capaciteit van de infrastructuur — lees: van luchthavens en verkeersleidingssystemen — worden afgestemd op de uit die schema's voortvloeiende eisen, voor zover zulks financieel haalbaar is.

2.2. Volgens de Commissie zouden grotere compatibiliteit en gemeenschappelijke specificaties voor apparatuur de Europese industrie evidente voordelen opleveren. Het is echter niet zo evident, waaruit deze voordelen zouden voortvloeien, tenzij de specificaties van dien aard zijn dat alleen de Europese industrie eraan kan

voldoen. Daardoor zou echter de mededinging worden beperkt en zouden de kosten kunnen stijgen.

2.2.1. Het concurrentievermogen van de Europese industrie zou kunnen worden vergroot door in EG-verband steun te verlenen aan Onderzoek en Ontwikkelingsprogramma's (O&O) op dit terrein.

2.2.2. Voor luchtruimgebruikers maakt het niet uit of Air Traffic Management-systemen (ATM) of onderdelen daarvan in Europa dan wel elders zijn ontwikkeld en geproduceerd. De beslissing om een bepaald systeem aan te schaffen, dient te zijn gebaseerd op een grondige en doorzichtige kosten-batenanalyse waarin de kosten en baten zowel voor de exploitanten van het systeem als voor de luchtruimgebruikers zijn meegenomen.

2.3. Het Comité meent dat het richtlijnvoorstel tot doel heeft bij te dragen tot een hoog veiligheidsniveau in het luchtruim van de Gemeenschap. Dit betekent niet dat de veiligheid van het luchtverkeer momenteel onvoldoende zou zijn. Het Comité vindt dat de capaciteit van de Air Traffic Control-systemen (ATC) dient te worden uitgebreid, terwijl het bestaande hoge veiligheidsniveau wordt gehandhaafd of verbeterd.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. Artikel 1

3.1.1. De term „air control” in de Engelse tekst klopt niet met de ICAO-terminologie. Deze term dient te worden vervangen door „Air Traffic Control” of „Air Traffic Services”.

3.2. Artikel 2

3.2.1. De definitie van de term „norm” klopt niet met de wijze waarop deze term door ICAO en Eurocontrol wordt gebruikt. Voor deze richtlijn zijn de definities echter wel voldoende nauwkeurig.

3.3. Artikel 3

3.3.1. Het zou in beginsel een goede zaak zijn dat de doelstellingen van de ECAC-strategie in de ontwerp-richtlijn worden overgenomen. De in artikel 3 opgenomen doelstellingen zijn echter nogal vaag geformuleerd, zodat het moeilijk zal zijn na te gaan of het gestelde doel is bereikt. Bij de formulering van de doelstellingen en de vaststelling van de termijnen voor de daarmee samenhangende maatregelen, dient terdege rekening te worden gehouden met de technische uitvoerbaarheid en het kostenplaatje. Zo mag het richtlijnvoorstel bijvoorbeeld niet tot gevolg hebben dat de vervanging van sinds kort geïnstalleerde en volkomen bruikbare apparatuur een hogere prioriteit krijgt, want dit zou een effect hebben op de door de ATC-gebruikers te betalen retributie. Bij de in artikel 3 opgesomde doelstellingen dienen de volgende kanttekeningen gemaakt:

— in de Engelse tekst dient de term „air control centres” te worden vervangen door „air traffic control centres”;

— volgens de ECAC-doelstelling moet slechts „tegen uiterlijk 1995 de gehele zone (lees: de continentale ECAC-zone) met radar worden bestreken”; volgens de ontwerp-richtlijn daarentegen, moeten bovendien „de radarinstallaties met het oog op een volledige en georganiseerde bewaking op elkaar aansluiten”. Hoewel ter wille van een optimaal gebruik van de radarapparatuur in heel Europa daar op zich naar dient te worden gestreefd, is het twijfelachtig of deze aansluiting vóór 1996 op rendabele wijze tot stand kan worden gebracht. Een verplichting om vóór 1996 op elkaar aansluitende radarinstallaties te gebruiken, zou tot gevolg hebben dat pas geïnstalleerde apparatuur moet worden vervangen, wat volgens louter financiële criteria moeilijk zou zijn te verantwoorden;

— de eis, „computergesteunde uitvoering van alle met de luchtverkeersleiding verbonden taken vanaf 1996” mogelijk te maken, dient nader te worden omschreven. Deze eis is niet rechtstreeks terug te voeren op een doelstelling van de ECAC-strategie. Het is niet duidelijk welke taken of functies dienen te worden uitgevoerd en in hoeverre dit met behulp van computers dient te gebeuren. Er zou kunnen worden aangevoerd dat alle bestaande ATM-systemen in Europa van computers gebruik maken, zodat de luchtverkeersleiding reeds tot op zekere hoogte geïnformatiseerd is;

— de optimalisering van het ATS-routenet en de structuur van het luchtruim is niet alleen een kwestie van het opstellen en het gebruiken van op elkaar afgestemde technische en operationele specificaties; daarvoor zijn een aantal maatregelen nodig die buiten het bestek van deze ontwerp-richtlijn vallen;

3.3.2. Voorshands is niet concreet aan te geven, welke maatregelen zullen moeten worden genomen om de in artikel 3 opgesomde doelstellingen te verwezenlijken. Daarom wordt voorgesteld, de in artikel 3 opgenomen doelstellingen onder te brengen in een bijlage. Deze bijlage dient bindend te zijn, met mogelijkheid tot wijziging. Eventuele wijzigingen van doelstellingen en termijnen dienen door de Commissie te worden voorgesteld, na raadpleging van het Raadgevend Comité (art. 7) en de belanghebbende partijen (art. 8).

3.3.3. Met name valt niet te bepalen, welke onderdelen van ATM-systemen moeten worden gestandaardiseerd en hoe gedetailleerd de desbetreffende normen dienen te zijn. Dit zal pas duidelijk worden naarmate de door Eurocontrol uit te voeren werkzaamheden van fase 2, 3 en 4 van het Eatchip-programma vorderen en het toekomstige European Air Traffic Management System (EATMS) vaste vorm krijgen.

3.4. Artikel 9

3.4.1. Volgens het richtlijnvoorstel zelf behoudt de Commissie zich het recht voor, passende maatregelen voor te stellen wanneer Eurocontrol binnen de in artikel 3 voorgeschreven termijnen geen technische specificaties zou hebben vastgesteld. Het Comité steunt

dit initiatiefrecht van de Commissie; het gaat ervan uit dat de vertegenwoordigers van de luchtruimgebruikers conform artikel 8 zullen worden geraadpleegd over de door de Commissie voor te stellen „passende maatregelen”.

3.5. Artikel 10

3.5.1. De Commissie dient ook verslag uit te brengen aan het Economisch en Sociaal Comité.

3.6. Bijlage 1

3.6.1. De indeling van het aantal „gebieden” bij de gegeven systemen lijkt in de navolgende gevallen minder gelukkig:

Onder „communicatiesystemen”:

- automatische SSR-code toewijzigingssystemen (deze horen veeleer thuis bij „bewakingssystemen”).

Onder „navigatiesystemen”:

- radarseparatie (dit hoort bij „bewakingssystemen”);
- Short-Term Conflict Alert (STCA) (STCA is een specifieke functie van een ATC-systeem en zou in een rubriek als „automatische assistentie aan luchtverkeersleiding” kunnen worden ondergebracht);
- overdracht van het luchtruim (dit hoort thuis in de rubriek „beheer van het luchtruim”; zoals eerder is opgemerkt, wordt dit geacht buiten het bestek van deze richtlijn te vallen).

3.7. Effectbeoordeling

De uitspraak in punt 4 („mogelijke economische invloed van het voorstel”) betreffende het „concurrentievermogen van de ondernemingen”, is aan twijfel onderhevig. Het is namelijk niet duidelijk, hoe met deze richtlijn het concurrentievermogen van de Europese producenten van apparatuur kan worden verbeterd. Specificaties zouden geen invloed mogen hebben op het concurrentievermogen van ondernemingen.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad inzake een systeem voor de verdeling van met transitorechten overeenkomende punten (Ecopunten) voor in een lidstaat ingeschreven voertuigen met een totaal gewicht van meer dan 7,5 ton die worden gebruikt voor transitovervoer door de Republiek Oostenrijk

(93/C 19/14)

De Raad heeft op 23 september 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 75 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor vervoer en communicatie, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 18 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Tukker.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Het verdrag, gesloten tussen de Europese Economische Gemeenschap en de Republiek Oostenrijk inzake transitovervoer over de weg door Oostenrijk, voorziet in de artikelen 15 t/m 17 in het terugdringen van de milieuverontreiniging (NO_x) in de periode 1992 tot 2003 met 60 % (basis 1991) en in het bevorderen van het gecombineerd vervoer.

1.2. Daarvoor wordt het thans bestaande vergunningssysteem vervangen door een ECO-punten-systeem, dat als volgt functioneert:

- a) Op basis van de NO_x -uitstoot van vrachtwagens van meer dan 7,5 ton in 1991 heeft men een totaal aantal ECO-punten berekend dat aan de EG ter beschikking wordt gesteld. Omgerekend betekent dit voor het eerste jaar 1 264 000 ritten (leeg en geladen), voor zowel het beroepsgoederenvervoer als het eigen vervoer.
- b) Het aantal ECO-punten (1 264 000) kan jaarlijks worden verhoogd met 8 % (niet cumulatief), mits de NO_x -uitstoot versneld wordt afgebouwd (d.w.z. met meer dan 5 %). Wordt in een bepaald jaar de 8 % overschreden, dan wordt in het volgende jaar een maximumgroei van slechts 4 % toegestaan, ongeacht de hoogte van de overschrijding.

1.3. Het onderhavige Commissievoorstel COM(92) 343 def. behandelt alleen de verdeling van de ECO-punten onder de lid-staten.

2. Inhoud voorstel

De artikelen 1 t/m 6 van het Commissievoorstel behandelen de wijze waarop de ECO-punten door de Gemeenschap worden uitgegeven.

Artikel 4 bevat een voorstel inzake niet-gebruikte en door de lid-staten teruggegeven ECO-punten, de zgn. communautaire reserve.

Artikel 5 behelst een voorstel voor de instelling van een Comité van Bijstand ingevolge artikel 4 van de beslissing van de Raad, genomen op basis van het voorstel vervat in document COM(92) 107 def.

3. Commentaar

3A. Algemeen

Het Comité is van mening dat het ECO-puntensysteem uiterst gecompliceerd is en in de praktijk voor het vervoerend bedrijfsleven moeilijkheden kan opwerpen.

Het Comité verzoekt derhalve de Commissie om goede controle en bij het ontstaan van problemen om steun aan en begeleiding van de EG-vervoerders.

3B. Specifiek

1. Het Comité gaat akkoord met artikel 1.
2. Akkoord met artikel 2, lid 1, maar wat betreft lid 2: Het Comité vraagt zich af waarom de ECO-punten tweemaal per jaar moeten worden verdeeld en niet éénmaal, zoals ook thans met de contingenten geschiedt.
Het bedrijfsleven geeft de voorkeur aan éénmaal per jaar.
3. Artikel 3 zou ook voor het gehele jaar moeten gelden, en de teruggave van niet gebruikte ECO-punten zou dan alleen aan het eind van het jaar dienen plaats te vinden.
4. In artikel 4 geeft de Commissie enkele criteria voor de toekenning van de ECO-punten aan de lid-staten:
  - a) een ongunstige uitgangspositie;
  - b) problemen bij de technische verbetering van het wagenpark met betrekking tot NO_x -emissies;
  - c) geografische omstandigheden;
  - d) onvoorziene gebeurtenissen.

Het Comité plaatst volgende vragen c.q. opmerkingen bij deze criteria:

ad. b):

Het Comité is van mening dat lid-staten wier wagenpark gemoderniseerd wordt, niet mogen lijden onder lid-staten die niet of nauwelijks bijdragen tot verlaging van de NO_x-uitstoot.

De Commissie dient daarmede rekening te houden bij de verdeling van de ECO-punten en goedwillenden te steunen.

Het Comité is van mening dat een modernisering van het wagenpark en vooral van de motoren dient te worden bevorderd.

ad. c):

Wat bedoelt de Commissie met „geografische omstandigheden” en hoe vertaalt de Commissie deze naar

ECO-punten? Houdt de Commissie genoeg rekening met de specifieke problemen van de perifere gebieden?

ad. d):

De Commissie verwijst hierbij naar het inzakken van een brug in Oostenrijk enkele jaren geleden.

Het Comité is van mening dat in een dergelijk geval binnen Oostenrijk de Oostenrijkse regering het ECO-punten-stelsel tijdelijk dient aan te passen of buiten werking te stellen.

Mocht een dergelijke stremming, die het vervoer door Oostenrijk ernstig beïnvloedt, zich elders voordoen, dan dient de Commissie direct overleg te plegen met het in artikel 5 genoemde Comité.

5 en 6:

Het Comité stemt in met de inhoud van de artikelen 5 en 6 van het voorstel.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over:

- de ontwerp-verordening van de Commissie betreffende de toepassing van artikel 85, lid 3, van het Verdrag op bepaalde groepen overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen die betrekking hebben op de gezamenlijke planning en coördinatie van de dienstregelingen, op de gezamenlijke exploitatie, op het overleg over passagiers- en vrachttarieven bij geregelde luchtdiensten en op de toekenning van landings- en starttijden op luchthavens, en
- de ontwerp-verordening van de Commissie tot wijziging van Verordening (EEG) nr. 83/91 betreffende de toepassing van artikel 85, lid 3, van het Verdrag op bepaalde groepen overeenkomsten tussen ondernemingen met betrekking tot geautomatiseerde boekings-systemen voor luchtvervoerdiensten⁽¹⁾

(93/C 19/15)

Het Bureau heeft op 22 september 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 20, lid 3, van het Reglement van Orde, een advies op te stellen over de voornoemde voorstellen.

De Afdeling voor vervoer en communicatie, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 18 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Moreland.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Commissievoorstel

1.1. Het Commissievoorstel is gebaseerd op artikel 85, lid 3, van het Verdrag (i.c. de mededingingsregels) en betreft bepaalde aspecten van het luchtvervoer, in het licht van het recentelijk door de Raad goedgekeurde „Derde pakket luchtvaartmaatregelen”.

1.2. De ontwerp-verordeningen hebben tot doel, onder bepaalde voorwaarden uitzonderingen toe te staan op de toepassing van de mededingingsregels m.b.t. de onderstaande besluiten, overeenkomsten en feitelijke gedragingen:

- gezamenlijke planning en coördinatie van dienstregelingen voor luchtdiensten tussen EG-luchthavens;
- gemeenschappelijke exploitatie van geregelde luchtdiensten tussen EG-luchthavens op nieuwe routes of routes met een gering verkeersaanbod;
- overleg over tarieven voor het vervoer van passagiers met hun bagage en voor vrachtvervoer op geregelde luchtdiensten tussen EG-luchthavens;
- toewijzing van start- en landingstijden („slots”) en opstellen van luchthavendienstregelingen voor zover deze op luchtdiensten tussen EG-luchthavens betrekking hebben;
- overeenkomsten om geautomatiseerde boekings-systemen aan te bieden.

Daartoe dienen de volgende hoofdvoorwaarden te zijn vervuld:

- planning en coördinatie dienen een betere spreiding van de luchtdiensten tijdens de daluren of een betere „interlining” ten doel te hebben;
- gemeenschappelijke exploitatie mag alleen op routes met een lage capaciteit of routes waarop niet eerder luchtdiensten werden aangeboden;
- tariefoverleg moet „interlining” mogelijk maken en mag alleen op multilaterale basis plaatshebben — m.b.t. normale tarieven éénmaal, en m.b.t. promotietarieven tweemaal per jaar;
- 50 % van de nieuwe of ongebruikte slots dient bij voorrang aan nieuwe gegadigden te worden toegevoerd;
- de Commissie mag de vrijstellingen intrekken indien blijkt dat deze tot het ontbreken of belemmering van de concurrentie leiden;
- een moederluchtvaartmaatschappij moet een concurrerend geautomatiseerd boekingssysteem dezelfde informatie verstrekken als haar eigen geautomatiseerd boekingssysteem.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Het Comité constateert dat de groepsvrijstellingen een uitvloeisel zijn van het door de Raad vastgestelde „Derde pakket luchtvaartmaatregelen”. Het Comité onderschrijft in het algemeen de opvatting dat behoefte bestaat aan een groepsvrijstelling en stemt er in het

⁽¹⁾ PB nr. C 253 van 30. 9. 1992, blz. 6.

bijzonder mee in dat tariefoverleg tot interlining beperkt dient te blijven. Het is vóór de mogelijkheid van overleg in uitzonderlijke omstandigheden.

Het Comité oppert echter de volgende bedenkingen:

- a) Bij tariefoverleg zou de Commissie geen al te bureaucratistische rol mogen spelen;
  - b) De Raad dient zich momenteel nog uit te spreken over voorstellen betreffende resp. toewijzing van slots en geautomatiseerde boekingsystemen. Zoals het Comité reeds in zijn advies over vroegere groepsvrijstellingen op deze gebieden heeft beklemtoond, dient het nemen van een besluit over deze kwesties niet slechts „opnieuw bezien” te worden, maar voorrang te krijgen. (Mocht de Raad niet vóór eind 1992 tot een besluit komen, dan zou de Commissie de bestaande vrijstellingen moeten verlengen of deze moeten baseren op de stand van de besprekingen in de Raad, met dien verstande dat de vrijstellingen worden herzien wanneer de Raad een definitief besluit neemt.
3. Ontwerp-verordening van de Commissie betreffende de toepassing van artikel 85, lid 3, van het Verdrag op bepaalde groepen overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen die betrekking hebben op de gezamenlijke planning en coördinatie van de dienstregelingen, op de gezamenlijke exploitatie, op het overleg over passagiers- en vrachttarieven bij geregelde luchtdiensten en op de toekenning van landings- en starttijden op luchthavens

Bijzondere opmerkingen

3.1. Preamble

Considerans 1: Het is niet duidelijk dat het om luchtvervoerdiensten tussen EG-luchthavens gaat.

3.2. Artikel 3: Bijzondere bepalingen betreffende gemeenschappelijke exploitatie

3.2.1. Het Comité ziet in dat luchtvaartmaatschappijen, binnen de beperkingen van het „Derde Pakket”, dank zij de mogelijkheid om een groepsvrijstelling te verkrijgen, niet langer de tijdrovende procedure hoeven te volgen om van de Commissie toestemming te krijgen voor het opzetten van een gezamenlijke luchtdienst. De omstandigheden waarin gezamenlijke exploitatie verantwoord is, variëren echter aanzienlijk en hoeven niet noodzakelijk binnen de beperkingen van het „Pakket” te vallen. De Commissie zou bijgevolg de mogelijkheid moeten overwegen elk geval afzonderlijk te beoordelen.

3.2.2. Artikel 3 f)

Het is niet duidelijk, in hoeverre het feit dat groepsvrijstelling voor de gemeenschappelijke exploitatie van een

luchtdienst is verleend, afbreuk doet aan de mogelijkheid om voor gevallen die buiten het bestek van deze groepsvrijstelling vallen, een individuele vrijstelling te verkrijgen of deze te laten verlengen.

3.3. Artikel 4: Bijzondere bepalingen betreffende tarieven

3.3.1. Het Comité is het in het algemeen met dit artikel eens. Wel meent het, zoals reeds in paragraaf 2.1 is opgemerkt, dat de Commissie niet per se waarnemers hoeft te sturen en niet hoeft te eisen dat binnen een bepaalde termijn verslag wordt uitgebracht. Degelijk toezicht is echter wel nodig, om de kans op misbruik van de regeling uit te sluiten. Verder dienen de begrippen „normale tarieven” en „promotietarieven” nader te worden omschreven. De Commissie dient er bovendien zorg voor te dragen dat de beperkingen op de mogelijkheid tot overleg geen nadeel vormen voor kleinere luchtvaartmaatschappijen.

3.4. Artikel 5: Bijzondere bepalingen betreffende slots

3.4.1. Het Comité neemt er nota van dat de Commissie het standpunt van het Comité heeft overgenomen dat dit onderwerp te belangrijk is voor een beschikking van de Commissie en dat het eigenlijk aan de Raad is hierover een besluit te nemen. Het neemt aan dat dit artikel tot doel heeft een dergelijk besluit van de Raad (dat naar de mening van het Comité inderdaad zo spoedig mogelijk dient te worden genomen) te forceren.

3.4.2. Het valt het Comité op dat deze regeling in wezen dezelfde is als die waarin de beschikking van de Commissie uit 1990 voorzagt. Had de regeling niet moeten worden bijgewerkt in het licht van de discussie in de Raad (die de Commissie mag bijwonen) (zie par. 2 b)?

4. Ontwerp-verordening van de Commissie tot wijziging van Verordening (EEG) nr. 83/91 betreffende de toepassing van artikel 85, lid 3, van het Verdrag op bepaalde groepen overeenkomsten tussen ondernemingen met betrekking tot geautomatiseerde boekingsystemen voor luchtvervoerdiensten

4.1. Het Comité neemt nota van het voornemen van de Commissie, artikel 7 bis opnieuw te bezien in het licht van het door de Raad te nemen besluit betreffende het voorstel inzake gedragsregels.

4.2. Voorgesteld nieuw artikel 7 bis

Lid 2: Deze bepaling is ongetwijfeld in strijd met de voorgestelde wijziging in de gedragsregels, waarin verplichte deelname aan alle geautomatiseerde boekingsystemen op het hoogste niveau wordt afgewezen.

4.3. De in de ontwerp-verordening opgenomen voorwaarden gelden eigenlijk voor systemen die eigendom zijn van een luchtvaartmaatschappij. De Commissie

dient er zich bijgevolg van bewust te zijn dat de toepassing van de groepsvrijstelling discriminatie tussen CRS-systemen tot gevolg zal hebben. Daarom is het des te noodzakelijker dat de groepsvrijstelling wordt vervangen door de „gedragsregels” (zoals het Comité eerder heeft opgemerkt).

4.4. Het Comité zou de Commissie willen herinneren aan de noodzaak om ervoor te zorgen dat CRS-syste-

men in de hele Gemeenschap kunnen concurreren en dat een systeem dat eigendom is van een bepaalde luchtvaartmaatschappij die in een gegeven lid-staat een machtspositie inneemt, niet ook de markt van CRS-systemen in die lid-staat mag domineren.

4.5. Het Comité zal alle verdere opmerkingen over geautomatiseerde boekingsystemen opnemen in haar advies over de gedragsregels voor die systemen.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad tot wijziging van Verordening (EEG) nr. 1785/81 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector suiker⁽¹⁾

(93/C 19/16)

De Raad heeft op 9 oktober 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité advies te vragen over het voornoemde voorstel.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft besloten, de heer Ch. Pelletier als algemeen rapporteur aan te wijzen en hem met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden te belasten.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 25 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Artikel 303 van de Akte van Toetreding van Portugal van 12 juni 1985 bevat een overgangsregeling met betrekking tot de invoer van ruwe suiker, met het doel de voorziening van de Portugese raffinage-industrie veilig te stellen.

1.2. Volgens deze overgangsregeling mag dat land jaarlijks 75 000 ton ruwe suiker invoeren uit vier landen van de staten in Afrika, het Caribische gebied en de Stille Oceaan (ACS) waarmee de Portugese raffinage-industrie meerjarige overeenkomsten heeft gesloten toen Portugal nog geen lid was van de Gemeenschap.

1.3. In afwijking van het bepaalde in artikel 16, lid 2, van Verordening (EEG) nr. 1785/81 geldt voor deze hoeveelheid suiker een verlaagde invoerheffing, die berekend wordt op basis van de interventieprijs, en niet van de drempelprijs.

1.4. In de Akte van Toetreding is verder bepaald dat Portugal bij een tekort aan ruwe suiker in de Gemeenschap d.m.v. een verordening van de Commissie toestemming kan krijgen om tegen hetzelfde verlaagde tarief de hoeveelheid ruwe suiker in te voeren die voor de voorziening van de raffinage-industrie nodig is.

1.5. De overgangsregeling voor de invoer van suiker in Portugal, die dus bedoeld is om de voorziening van de raffinaderijen veilig te stellen voor zover de behoefte aan suiker op de nationale markt dit vereist, loopt op 31 december 1992 af.

⁽¹⁾ PB nr. C 265 van 14. 10. 1992, blz. 3.

1.6. Daar komt bij dat op 30 juni 1993 de huidige regeling inzake produktiequota in de suikersector ten einde loopt. Volgens Verordening (EEG) nr. 1785/81 moet de Raad vóór 1 januari 1993 een besluit nemen over de nieuwe gemeenschappelijke ordening der markten in de sector suiker, die dan per 1 juli 1993 moet ingaan.

1.7. Aangezien de Commissie hierover tot nog toe geen voorstellen heeft voorgelegd, is het uiterst onwaarschijnlijk dat de Raad zich aan deze datum kan houden.

1.8. Om ervoor te zorgen dat de bepalingen inzake de invoer van ruwe suiker in Portugal op 1 juli 1993 in overeenstemming zijn met de nieuwe gemeenschappelijke marktordening voor suiker, moeten voor Portugal bij verordening bepalingen worden vastgesteld voor de periode van 1 januari t/m 30 juni 1993. Tegelijkertijd dient de nieuwe suikerverordening die op 1 juli 1993 in werking moet treden, bepalingen te bevatten inzake de voorziening van de raffinage-industrie in de Gemeenschap (Portugal inbegrepen).

1.9. Tegen deze achtergrond stelt de Commissie derhalve voor, de looptijd van de geldende bepalingen bij verordening met zes maanden te verlengen, waarbij de hoeveelheid suiker die in deze periode mag worden ingevoerd, dienovereenkomstig wordt aangepast.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Het Comité betreurt dat de Commissie niet op hetzelfde tijdstip voorstellen m.b.t. enerzijds de nieuwe

suikerverordening en anderzijds de voorziening van de raffinage-industrie in de Gemeenschap heeft voorgelegd. In dat geval had het Comité namelijk in het betrokken advies ook het vraagstuk van de Portugese raffinaderijen kunnen behandelen.

2.2. Nu moet het Comité zich binnenkort opnieuw over dit onderwerp uitspreken, wanneer het advies uitbrengt over de gemeenschappelijke ordening der markten in de sector suiker die per 1 juli 1993 moet ingaan.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. Om te voorkomen dat de regeling inzake de voorziening van de Portugese suikerraffinaderijen in enkele maanden tijd wordt gewijzigd — hetgeen het verloop van de handel aanzienlijk zou bemoeilijken — gaat het Comité akkoord met het door de Commissie voorgelegde voorstel voor een verordening.

3.2. Met dit positieve standpunt zegt het Comité evenwel niets over het advies dat het zal uitbrengen over de verwachte voorstellen van de Commissie m.b.t. de voorziening van de raffinage-industrie in de EG, met inbegrip van Portugal, vanaf 1 juli 1993.

3.3. Het Comité wijst erop dat in deze voorstellen rekening moet worden gehouden met de communautaire preferentie op de Portugese markt t.a.v. witte suiker en uit de EG afkomstige ruwe suiker.

Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad tot invoering van een communautaire regeling voor de visserij en de aquacultuur

(93/C 19/17)

Op 21 oktober 1992 heeft de Raad van de Europese Gemeenschappen besloten, overeenkomstig artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft besloten, de heer Silva als algemeen rapporteur voor de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden aan te wijzen.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Het onderhavige verordeningvoorstel sluit aan op de voorstellen die zijn opgenomen in het Verslag over het gemeenschappelijk visserijbeleid⁽¹⁾ dat de Commissie overeenkomstig Verordening (EEG) nr. 170/83⁽²⁾ aan de Raad heeft voorgelegd.
2. Aangezien het Comité zijn advies moet uitbrengen alvorens de Raad een besluit over deze kwestie neemt, kan hierin alleen op de belangrijkste aspecten van het voorstel worden ingegaan. Een en ander zal dan in een vervolgadvisie nader worden uitgewerkt.
3. In een aantal op verzoek van de Commissie uitgebrachte adviezen⁽³⁾ heeft het Comité ten volle deelgenomen aan het debat over de situatie van de visserijsector in de periode 1983-1990 en over de vooruitzichten voor de periode 1993-2002.
4. Het stemt het Comité tot voldoening dat de Commissie in het onderhavige verordeningvoorstel een aantal suggesties heeft overgenomen die het meermaals in zijn adviezen naar voren heeft gebracht, met name met betrekking tot:
  - een meer samenhangende benadering van alle factoren die van invloed zijn op de vissterfte;
  - meer doorzichtigheid in de besluitvorming en grotere inschakeling van de betrokken beroepskringen hierbij;
  - de noodzaak, het totaal toegelaten vangst (TAC)-en quota-systeem te verbeteren;
  - de noodzaak, multispecies- en meerjaren-TAC's vast te leggen om een en ander beter op de realiteit af te stemmen;
  - een stelsel voor overboeking van TAC's en quota van het ene jaar naar het andere.
5. Een aantal uitermate belangrijke kwesties die niet alleen door het Comité, het Europees Parlement en de betrokken sociale en beroepskringen, maar ook door de Commissie zelf in bovengenoemd verslag naar voren zijn gebracht, vindt evenwel onvoldoende zijn neerslag in het onderhavige verordeningvoorstel. Het Comité hecht wel zijn goedkeuring aan het verordeningvoorstel mits met de onderstaande opmerkingen rekening wordt gehouden.
6. De instandhouding van de visbestanden moet zonder enige twijfel absolute prioriteit krijgen. Maar zoals het Comité in vorige adviezen heeft onderstreept, is niet de visserij alleen verantwoordelijk voor de huidige stand van zaken. Ook andere factoren dragen ertoe bij dat de visserij momenteel een kwetsbare sector is⁽³⁾.
7. Als men de visbestanden op peil wil houden en ervoor wil zorgen dat de visserij-activiteit in behoorlijke omstandigheden voortgezet kan worden, dan moet een aantal ingrijpende maatregelen worden genomen en moeten de grondslagen van het gemeenschappelijk visserijbeleid zelf onder de loep worden genomen.
8. Afgezien van de zuiver technische aspecten van het vraagstuk, mag echter niet uit het oog worden verloren dat de visserij en aanverwante sectoren een uitermate belangrijke economische en sociale rol blijven spelen, vooral in bepaalde gebieden waar deze activiteit geconcentreerd is of in streken die in grote mate daarvan afhankelijk zijn. Het specifieke belang van de sector is dus veel groter dan uit het relatieve aandeel ervan in het BIP van de Gemeenschap blijkt.
9. Bij de vastlegging van prioritaire beleidslijnen met het oog op de toekomstige ontwikkeling van de sector moet volgens het Comité in ieder geval worden gekozen voor een globale en samenhangende aanpak waarbij ten volle met alle aspecten rekening wordt gehouden. In dit verband, en tegen de achtergrond van de latente crisis in deze sector, moet bijzondere aandacht aan het sociale beleid worden geschonken.
10. Het Comité herhaalt dat vastgehouden moet worden aan het beginsel van relatieve stabiliteit. In het licht van de ontwikkeling sedert 1983 zijn aanpassingen en bijstellingen echter in het algemeen wel aanvaardbaar.
11. De invoering van een communautair vergunningstelsel ten einde de visserij-activiteit te rationalise-

⁽¹⁾ Doc. SEC(91) 2288 def.

⁽²⁾ PB nr. L 24 van 27. 1. 1983.

⁽³⁾ PB nr. C 339 van 31. 12. 1991, blz. 76; PB nr. C 223 van 31. 8. 1992, blz. 30.

ren, kan nuttig zijn. Vergunningen kunnen een middel zijn om schepen te identificeren, gegevens te verzamelen omtrent de visserij-inspanning en zelfs de voorschriften te doen naleven.

12. Niet alleen om de stabiliteit in de sector te garanderen, maar ook om ervoor te zorgen dat de vergunningen betrekking hebben op gemeenschappelijke visbestanden, moet duidelijk worden gesteld — zoals het Comité eerder reeds heeft gedaan ⁽¹⁾ — dat vergunningen niet overdraagbaar zijn.

13. De inkrimping van de visserijvloot om tot een beter evenwicht tussen beschikbare bestanden en visserij-activiteit te komen, zal een weerslag hebben op de werkgelegenheid in en de rendabiliteit van de gehele visserijsector en de aanverwante activiteiten.

Wil men dat de betrokken sectoren levensvatbaar blijven, dan moet financiële compensatie worden verleend.

⁽¹⁾ PB nr. C 223 van 31. 8. 1992, blz. 30.

14. Zoals wordt gesteld in het door de Raad goedgekeurde Verslag 1991 over het gemeenschappelijk visserijbeleid, is het noodzakelijk de sociaal-economische problemen in deze sector via passende begeleidende maatregelen te ondervangen ⁽²⁾.

15. Vooral daar het in het onderhavige geval om een kaderverordening gaat, moet hierin worden bepaald dat de maatregelen tot aanpassing van de structuur ook begeleidende sociale en regionale maatregelen moeten omvatten, zodat het gemeenschappelijk visserijbeleid goed aansluit op de activiteit van de structuurfondsen, met name via de nieuwe doelstelling 6.

16. Ten slotte moeten voor de hervorming en aanpassing van het gemeenschappelijk visserijbeleid ook voldoende financiële middelen ter beschikking worden gesteld om de nagestreefde doelstellingen daadwerkelijk te kunnen verwezenlijken.

⁽²⁾ Doc. SEC(91) 2288 def.

Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

De Voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité
Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot wijziging van Richtlijn 77/388/EEG wat de regeling van de belasting over de toegevoegde waarde voor het personenvervoer betreft

(93/C 19/18)

De Raad heeft op 12 november 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

Het Comité heeft de Afdeling voor economische, financiële en monetaire vraagstukken met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden belast. In de loop van deze werkzaamheden heeft het Economisch en Sociaal Comité de heer Giacomelli als algemeen rapporteur aangewezen.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat nagenoeg met algemene stemmen (één onthouding) is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Het onderhavige richtlijnvoorstel behelst een wijziging van de in de Zesde BTW-Richtlijn opgenomen regeling m.b.t. personenvervoer over de weg en de binnenwateren, ten einde die af te stemmen op de situatie die zal ontstaan wanneer op 1 januari 1993 de interne markt zonder binnengrenzen een feit is.

De desbetreffende regeling moet worden aangepast omdat controle en inning van de BTW op personenvervoer tot dusver steeds bij de grensposten hebben plaatsgevonden.

1.2. Om dat doel te bereiken acht de Commissie het noodzakelijk dat vóór 1 januari 1993 de volgende maatregelen worden genomen:

- wijziging van de plaats waar de te belasten vervoerdienst (wegvervoer en binnenvaart) wordt geacht te zijn verricht, m.a.w. vervanging van het tot dusver gehanteerde „territorialiteitsbeginsel” (Zesde Richtlijn, art. 9, lid 2 b), waarbij de belasting wordt geheven op basis van de op het grondgebied van de betrokken lid-staat of lid-staten afgelegde afstand, door het beginsel „plaats van vertrek”, waarbij de lid-staat waar de reis begint als de plaats wordt beschouwd waar de dienst in zijn geheel is verricht (art. 1, lid 1, eerste en tweede alinea);
- invoering van het begrip „achtereenvolgende vervoerdiensten” (art. 1, derde en vierde alinea), waarbij elk van die vervoerdiensten wordt geacht op een eigen plaats van vertrek te zijn begonnen;
- aanpassing van de maatstaf van heffing aan het nieuw ingevoerde begrip „achtereenvolgende vervoerdiensten”; de maatstaf zou worden berekend op de grondslag van een verdeling over de betrokken lid-staten (art. 1, lid 2);
- vrijstelling van BTW voor vervoerdiensten naar een bestemming buiten de Gemeenschap (art. 1, lid 3).

1.3. Omdat het lucht- en railvervoer van personen vooralsnog buiten het toepassingsgebied van deze ont-

werp-richtlijn valt, stelt de Commissie voor de kwestie vóór 31 december 1995 opnieuw door de Raad te laten bekijken aan de hand van een vóór 31 december 1994 door de Commissie in te dienen voorstel over alle wijzen van personenvervoer, waarbij vooral aandacht zal worden besteed aan het gevaar van concurrentiedistorsie tussen de diverse vervoerwijzen.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Het Comité stemt in met het doel van het richtlijnvoorstel. Het is inderdaad nodig de regelingen inzake BTW-heffing op personenvervoer bij te stellen, nu de belastingcontroles aan de binnengrenzen van de interne markt op 1 januari 1993 worden opgeheven.

2.2. Zoals bekend, geschieden controle en inning van de BTW op personenvervoer over de weg volgens de huidige regeling aan de grenzen van vier lid-staten: Duitsland en Denemarken heffen van buiten hun grenzen gevestigde vervoerders een belasting per kilometer en per vervoerd persoon (respectievelijk 0,007 DM/pkm en 0,05 Dkr/pkm), die door deze landen als equivalent wordt beschouwd van het BTW-tarief (resp. 14 en 25 %) dat binnenlandse touringcarbedrijven moeten betalen. In België moeten buitenlandse touringcarbedrijven een vast bedrag per dag betalen, i.p.v. de 6 % BTW die op de op het eigen grondgebied gerealiseerde omzet van binnenlandse touringcarbedrijven wordt geheven. Frankrijk ten slotte int aan de landsgrenzen een heffing op transitovervoer van groepen tot en met 10 personen. Er wordt 5,5 % geheven op het vervoer (touringcars en taxi's) over het Franse grondgebied.

2.3. Voor de BTW-heffing op personenvervoer over de binnenwateren gelden dezelfde principes als voor het wegvervoer, behalve in het specifieke geval van binnenwateren die een grens vormen en gezamenlijk beheerd worden („condominium”), of onder een andere internationale regeling vallen.

2.4. Het onderhavige voorstel heeft alleen betrekking op personenvervoer over de weg en over binnenwateren.

2.4.1. Volgens de Toelichting (blz. 11, par. 6) zou de Commissie vóór 31 december 1994 een algemeen verslag uitbrengen waarin de gehele situatie van het personenvervoer m.b.t. de BTW zou worden geëvalueerd op grond van de waargenomen ontwikkelingen en de vereisten van een goed functioneren van de interne markt. In dit verslag zou dan bij voorrang het gevaar van concurrentiedistorsies tussen de verschillende wijzen van vervoer worden onderzocht, waarbij de aandacht met name zou uitgaan naar de nieuwe vormen van railvervoer (TGV, ICE), die vooral met het luchtvervoer concurreren.

2.5. Omdat volgens het onderhavige voorstel slechts twee vervoerwijzen aan de BTW worden onderworpen, waardoor deze vervoerwijzen ten opzichte van andere zouden worden gediscrimineerd, acht het Comité het noodzakelijk dat een uniform belastingstelsel wordt ingevoerd voor alle vervoerwijzen. Daarom, en om andere redenen die uit de onderstaande bijzondere opmerkingen voortvloeien, is het Comité van mening dat voorstel COM(92) 416 def. voorlopig dient te worden aangehouden, tot een richtlijnvoorstel kan worden opgesteld waarbij heffing van BTW voor alle vervoerwijzen wordt ingevoerd.

2.5.1. In dit verband geeft het Comité in overweging dat de heffing van BTW op intracommunautair personenvervoer niet alleen een financiële last betekent voor de niet-belastingplichtige vervoersgebruiker, maar ook een hinderpaal vormt voor het vrije personenverkeer en de economische integratie. Het Comité zou dan ook een lans willen breken voor de toepassing van het nultarief op alle vervoerwijzen in de hele Gemeenschap. Daardoor zou distorsie van de concurrentie bij intermodaal vervoer en tussen vervoer binnen en buiten de Gemeenschap worden voorkomen. De afschaffing van grenscontroles met ingang van 1 januari 1993 zou ook gemakkelijker zijn wanneer de heffing in Denemarken, Duitsland, België en Frankrijk zou worden afgeschaft.

Ook al zou nog geen unanimiteit kunnen worden bereikt over een dergelijke maatregel, dan zou deze toch kunnen worden overwogen wanneer de Raad zich moet uitspreken op de grondslag van het verslag dat de Commissie vóór 31 december 1994 dient voor te leggen.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. Vervanging van het criterium „plaats waar het vervoer plaatsvindt” door het criterium „plaats van vertrek” voor de heffing van de BTW, zal niet zonder gevolgen blijven voor de prijs van het personenvervoer per touringcar binnen de Gemeenschap. Voor de meeste reizen zal het belasten van de hele rit op de grondslag van het normale of verlaagde tarief dat in sommige lidstaten wordt toegepast (België: 6%, Duitsland: 14(15)%, Denemarken: 25%, Spanje: 6%, Frankrijk: 5,5%, Griekenland: 8%, Nederland: 6%) tot een hoger af te dragen BTW-bedrag leiden. Hiermee wordt de bewering in de Toelichting weerlegd, als zou de nieuwe regeling geen ongunstige invloed hebben op de prijzen

van het personenvervoer (blz. 10, par. 4). In de meeste gevallen zal de consument wel degelijk het verschil merken.

3.2. Deze opmerking geldt ook (behalve voor binnenwateren in grensgebieden die gezamenlijk worden beheerd of onder een andere internationale regeling vallen) voor personenvervoer binnen de Gemeenschap via binnenwateren.

3.3. Het Comité wijst er dus op dat de hierboven genoemde feiten volkomen logenstraffen wat in de Toelichting wordt beweerd over de voordelen van deze nieuwe regeling voor de consumenten en over het stimulerende effect op de toeristische sector in de Gemeenschap dat ervan zou uitgaan.

3.4. De invoering van het begrip „achtereenvolgende vervoerdiensten” (art. 1, derde en vierde alinea) en de definitie ervan zullen tot gevolg hebben dat de betrokken vervoerders voortaan onder de BTW-regelingen vallen van alle lidstaten van waaruit zij personenvervoer verrichten. Bij pendeldiensten zullen de heen- en terugreis in de desbetreffende lid-staat, en dus automatisch anders, belast worden.

3.4.1. De toegepaste BTW-regeling kan zelfs onderweg veranderen, namelijk bij reizen tijdens welke het vervoermiddel langer dan 24 uur verblijft op het grondgebied van het land van doorreis of bestemming.

3.4.2. Door deze bepaling zal bij vele reizen tussen lidstaten niet alleen een hoger BTW-bedrag verschuldigd zijn — waarvoor tenslotte de reizigers opdraaien — maar zullen ook de administratiekosten aardig oplopen, doordat de vervoerder voortaan:

- genoodzaakt is er buiten eigen land „fiscale vertegenwoordigers” op na te houden;
- verplicht is in verschillende lidstaten voor de BTW een boekhouding bij te houden;
- nog meer papieren moet invullen en bijhouden dan voorheen (facturen, lijsten van verkochte tickets, vervoerdocumenten enz.);
- het zal overigens één of twee jaar kosten om aan deze eisen te voldoen.

3.4.3. Het Comité is van mening dat de toepassing van die bepaling in een sector waar de meeste bedrijven van kleine tot middelgrote omvang zijn, ernstige problemen zal veroorzaken. Te vrezan valt zelfs, dat deze nieuwe administratieve formaliteiten voor vele kleine en middelgrote bedrijven een zo grote last zullen zijn, dat zij de weg naar de markt buiten hun eigen land niet meer vinden. Op een ogenblik dat de Gemeenschap zich opmaakt om de binnengrenzen op te heffen en één grote markt open te stellen, waarbij de nadruk wordt gelegd op de nieuwe kansen voor het midden- en kleinbedrijf (MKB), kan deze regeling dus een averechts effect hebben.

3.5. Artikel 1, lid 2 van de ontwerp-richtlijn bevat een nogal losse formulering van de wijze waarop de maatstaf van heffing voor achtereenvolgende vervoerdiensten dient te worden bepaald, waarbij het BTW-bedrag moet worden verdeeld over verscheidene lidstaten.

3.5.1. Het gevaar bestaat, dat een te grote soepelheid op dit terrein tot interpretatieconflicten tussen de BTW-diensten van de betrokken lidstaten leidt. Hoe het ook zij, de verdeling van de BTW-bedragen dient te geschieden volgens duidelijke en door de betrokken dienstverleners na te rekenen parameters.

3.6. Het Comité vindt dat belastingvrijstelling voor vervoer naar een derde land en met recht van aftrek van voorbelasting, tot averechtse discriminatie kan leiden van de markt voor vervoer per touringcar en op de binnenwateren naar bestemmingen binnen de Gemeenschap, voor zover daarop BTW wordt geheven.

3.6.1. De door de Commissie voorgestelde regeling zou zelfs concurrentievervalsing tot gevolg kunnen hebben bij vervoer van en naar lidstaten, doordat vervoerders via een derde land zouden kunnen gaan om zo „achtereenvolgende vervoerdiensten” te leveren.

3.6.2. Dit is een scenario waarmee evenzeer rekening moet worden gehouden als met het door de Commissie genoemde risico van verlegging van vervoerstromen naar bepaalde derde landen ingeval er geen vrijstelling zou worden verleend (blz. 16, par. 3, tweede alinea).

3.7. Aangezien de controles aan de grensposten op 1 januari 1993 worden afgeschaft, zou een regeling waardoor overschrijding van de grenzen zonder controle mogelijk is normaal op die datum in werking moeten treden. Voor het goederenverkeer binnen de Gemeenschap is daarin voorzien bij Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991.

3.8. Wat echter het personenvervoer over de weg en per binnenschip betreft, gelooft het Comité dat de Raad de ontwerp-richtlijn misschien wel vóór 1 januari 1993 kan goedkeuren, maar dat het zogoed als zeker is dat deze niet bijtijds door de lidstaten in nationaal recht zal kunnen worden omgezet en dat de nieuwe regeling dus niet vanaf die datum zal kunnen worden toegepast — noch door de belastingdiensten van de lidstaten, noch door de vervoerders. Belastingdiensten en vervoerders zullen dus verder de eigen landelijke wetgeving blijven toepassen, en dit zal onvermijdelijk tot botsingen leiden met het Gemeenschapsrecht.

3.9. De EG-wetgevingsprocedure is eigenlijk nog maar pas begonnen, gezien de vertraging waarmee het voorstel aan de Raad is voorgelegd.

3.9.1. De vertaling van de EG-richtlijn in nationale wetgeving dient volgens de in de lidstaten geldende parlementaire procedures te gebeuren.

3.9.2. Ten slotte dienen voor de toepassing van de nieuwe BTW-regeling in de praktijk, de nodige bestuurlijke voorzieningen te worden getroffen.

3.10. Omdat deze wijziging van de regeling voor de BTW-heffing een effect heeft op de hoogte van de afdracht en op de vervoerprijs, moeten de betrokken vervoerders genoeg tijd krijgen om zich daarop voor te bereiden. De meeste reisprogramma's worden ongeveer een half jaar à een jaar van tevoren opgesteld, geregeld, uitgerekend en op de markt aangeboden; de voor de ontwerp-richtlijn voorgestelde ingangsdatum 1 januari 1993 is dus niet realistisch en ten aanzien van de betrokken marktpartijen in elk geval niet haalbaar.

4. Conclusies

4.1. Het Comité komt tot de conclusie dat noch een wettekst, noch de door de Commissie voorgestelde benadering op 1 januari 1993 ingang kunnen vinden.

4.2. In elk geval zullen, voorlopig tot het einde van de overgangperiode (Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991), het in artikel 28, lid 3 van de Zesde BTW-Richtlijn bepaalde en de in bijlage F, punt 17 van die Richtlijn genoemde vrijstelling, van kracht blijven.

4.3. Op grond van deze overwegingen acht het Comité het noodzakelijk dat tijdens diezelfde overgangperiode de heffing van de BTW op personenvervoer op basis van het territorialiteitsbeginsel en van de thans door de lidstaten toegepaste tarieven wordt gehandhaafd.

4.3.1. Het zal dus nodig zijn maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat:

- controle en heffing van de BTW zonder formaliteiten aan de grensovergangen (die immers zullen zijn afgeschaft) plaatshebben;
- de BTW geen zwaardere lasten veroorzaakt dan nu het geval is;
- de op de interne markt afgestemde administratieve procedures niet tot een toename van papierwinkel of uitbreiding van ambtenarij leidt.

4.4. Om daaraan te voldoen zouden intracommunautaire vervoerdiensten tot aan de grens van de lidstaat belast worden volgens het in het land van vertrek geldende BTW-tarief en vandaar volgens het tarief van de landen van doorreis en/of bestemming.

4.4.1. De controle in het land van vertrek zou gebeuren aan de hand van de BTW-aangifte van de vervoerder, die een BTW-nummer zal moeten aanvragen in lidstaten waarnaar of via welke hij vervoerdiensten verzorgt. Bij vervoerdiensten naar andere lidstaten kan

de aangifte in het land van vertrek dan voor verificatiedoeleinden vergeleken worden met de aangiften die

voor de in de andere lid-staten verrichte diensten zijn ingediend.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité
Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot wijziging van Richtlijn 77/388/EEG en tot invoering van vereenvoudigingsmaatregelen

(93/C 19/19)

De Raad heeft op 10 november 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité advies te vragen over het voornoemde voorstel.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft besloten, de heer Giacomelli als algemeen rapporteur voor de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden van het Comité aan te wijzen.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. De Raad is niet overgegaan tot de invoering in het intracommunautaire handelsverkeer van het beginsel van BTW-heffing in het land van oorsprong, omdat het niet gelukt is om, zoals aanvankelijk de bedoeling was, de tarieven binnen een voldoende kleine marge te harmoniseren. Wel heeft de Raad bij wege van Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991 een overgangsregeling vastgesteld op basis waarvan grenscontroles en -formaliteiten in het intracommunautaire handelsverkeer kunnen worden afgeschaft met ingang van 1 januari 1993, wanneer de interne markt van start moet gaan. Aan de verschillende tarieven in de lid-staten en het beginsel van belastingheffing in het land van bestemming heeft de Raad vooralsnog niet getornd.

1.2. Zo zijn in de Zesde BTW-Richtlijn ingrijpende wijzigingen aangebracht met betrekking tot het intracommunautaire handelsverkeer en het handelsverkeer met derde landen.

1.3. Overeenkomstig de bij de vaststelling van Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991 gedane toezeg-

ging, moeten er maatregelen worden genomen om de invoering en toepassing van de bepalingen van bovengenoemde overgangsregeling te vergemakkelijken. Deze maatregelen hebben alle tot doel de belastingheffing bij bepaalde transacties te vereenvoudigen. Bovendien moeten zij ertoe bijdragen, de beginselen van de belastingheffing die met ingang van 1 januari 1993 van kracht zullen zijn, te verduidelijken.

1.4. Voor zover de thans voorgestelde maatregelen ter verduidelijking en vereenvoudiging beantwoorden aan de verwachtingen van de betrokken economische groeperingen alsook aan de door de lid-staten bij de omzetting in nationaal recht van Richtlijn 91/680/EEG naar voren gebrachte bezwaren, stemt het Economisch en Sociaal Comité in met onderhavig voorstel voor een richtlijn. De instemming van het Comité betreft zowel de strekking van het voorstel, dat de BTW-overgangsregeling onverlet laat, als het doel ervan (vereenvoudiging en verduidelijking). Het Comité heeft echter bezwaar tegen de vorm van het voorstel en de zeer korte, volstrekt onvoldoende termijn die tot 1 januari 1993 ter beschikking staat om elk van de voorgestelde bepalingen te analyseren en de betrokken groeperingen te raadplegen.

2. Algemene opmerkingen

2.1. De thans voorgestelde maatregelen ter aanvulling van Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991 zijn enerzijds gericht op een vereenvoudiging van de belastingheffing bij bepaalde transacties, en anderzijds op een verduidelijking van de beginselen die met ingang van 1 januari 1993 op de belastingheffing van toepassing zullen zijn.

2.2. In het algemeen beogen de maatregelen een vereenvoudiging van de wijze van belastingheffing, zowel ten behoeve van de economische subjecten als van de BTW-diensten van de lid-staten. De beginselen die aan de belastingheffing ten grondslag liggen alsook de wijze van aangifte van de belastbare feiten, zoals vastgelegd in de Richtlijn van 16 december 1991, worden echter niet gewijzigd.

2.3. In de toelichting worden vijf groepen bepalingen genoemd.

2.3.1. In de eerste plaats strekken de aanvullende maatregelen tot verbetering van de formulering van sommige bepalingen van de Zesde Richtlijn, zoals gewijzigd bij Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991.

2.3.2. Er komen vereenvoudigingsmaatregelen voor de fiscale behandeling van transacties met derdelandsgebieden die betrekking hebben op goederen welke volgens de douanewetgeving het statuut van communautaire goederen hebben. De maatregelen betreffen de wijze waarop de beginselen van de belastingheffing worden gepresenteerd alsook de toepassing op deze handelingen van dezelfde fiscale bepalingen als die welke gelden voor alle niet-communautaire goederen die het douanegebied van de Gemeenschap binnenkomen.

2.3.3. Voor het intracommunautaire handelsverkeer in accijnsprodukten wordt de wijze van heffing van de BTW aangepast aan de bepalingen van Richtlijn 92/12/EEG van 25 februari 1992 betreffende de algemene regeling voor accijnsprodukten, het voorhanden hebben en het verkeer daarvan en de controles daarop (in een nieuw voorstel, waarover het Comité ook is geraadpleegd — doc. COM(92) 426 def. — wordt een aantal artikelen van deze Richtlijn gewijzigd, verduidelijkt en vereenvoudigd). De in onderhavige ontwerp-richtlijn voorgestelde vereenvoudiging moet voorkomen dat bedrijven die niet zijn onderworpen aan de algemene regeling van belastingheffing op hun intracommunautaire verwervingen, voor BTW-doeleinden moeten zijn geïdentificeerd uitsluitend omdat zij in andere lid-staten accijnsprodukten kopen. In die gevallen mogen de procedures voor de accijnsprodukten ook gebruikt worden voor de toepassing van de BTW. Dit leidt tot een vereenvoudiging van niet alleen de aangifteverplichtingen van de bedrijven, maar ook van de taken van de nationale overheden in verband met de BTW-identificatie en -inning.

2.3.4. Voor de levering van goederen en de verlening van diensten [andere dan de in art. 21, punt 1, onder b) van de Zesde BTW-Richtlijn bedoelde diensten, waarbij

een buitenlandse dienstverrichter samen met de binnenlandse ontvanger van die dienst hoofdelijk verplicht zijn de belasting te voldoen] die belastbaar zijn in een lid-staat op het grondgebied waarvan het bedrijf niet is gevestigd, leidt de huidige tekst van de Zesde Richtlijn tot verplichtingen van verschillende aard naar gelang van de lid-staat waar deze handelingen worden verricht. Doel van onderhavig voorstel is, te garanderen dat deze handelingen gelijkwaardig worden behandeld, ongeacht de lid-staat waar zij worden verricht. Aan de beginselen van de Zesde BTW-Richtlijn wordt niet getornd, maar voorgesteld wordt om de in art. 21, lid 1, sub a) [andere dan de in art. 9, lid 2, sub e) bedoelde belastbare handelingen] geboden keuzemogelijkheid in de gehele Gemeenschap toe te passen. De bedrijven kunnen dan uit twee formules kiezen: zij kunnen een fiscaal vertegenwoordiger aanwijzen die in hun plaats zal voldoen aan de verplichtingen van elke tot betaling van de BTW gehouden persoon, of zij wijzen degene voor wie de goederen of diensten bestemd zijn, aan als de tot voldoening van de belasting gehouden persoon. In het laatste geval behoeft de belastingplichtige leverancier zich niet voor BTW-doeleinden te laten identificeren in een lid-staat waar hij niet is gevestigd.

2.3.5. De laatste groep maatregelen heeft betrekking op de overgang van de tot en met 31 december 1992 geldende bepalingen naar de bepalingen die op 1 januari 1993 in werking zullen treden. Het is bekend dat de begrippen invoer en uitvoer op de grote interne markt zinloos worden: in het eerste geval spreekt men van „plaats van verwerving” en in het tweede geval van „plaats van levering”. De aanvullende maatregelen gelden voor alle handelingen die aanleiding geven tot verkeer van goederen tussen lid-staten en die vóór 1 januari 1993 zijn begonnen — dus volgens een procedure van invoer/uitvoer van goederen —, maar pas zullen eindigen na 31 december 1992, wanneer de begrippen invoer en uitvoer binnen de Gemeenschap zullen zijn afgeschaft. Zonder aanvullende gemeenschappelijke maatregelen zouden deze handelingen definitief dubbel of in het geheel niet worden belast, wat zou leiden tot ongelijke behandeling binnen de Gemeenschap.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. Op het gebied van de BTW zijn alle bedrijven, economische groeperingen en ondernemers in het verleden al geconfronteerd met ontoegankelijke teksten, o.m. de Richtlijn van 17 mei 1977 (77/388/EEG), de zogenaamde Zesde BTW-Richtlijn — die uiteindelijk toch door de betrokkenen is begrepen — en de Richtlijn van 16 december 1991 tot wijziging van de Zesde Richtlijn met het oog op de afschaffing van de belastinggrenzen en ter invoering van een overgangsregeling voor de belastingheffing in het goederenverkeer tussen de lid-staten, een Richtlijn die voor de betrokkenen wel heel ontoegankelijk is gebleken, en waarvan de omzetting in nationaal recht, met alle nodige uitvoeringsbepalingen van dien, nog altijd niet is voltooid, hoewel 1 januari 1993 met rasse schreden nadert.

3.2. Onderhavig voorstel voor een richtlijn tot wijziging van de Zesde BTW-Richtlijn en houdende vereenvoudigingsmaatregelen is in dit verband bepaald geen uitzondering. De auteurs hebben maar liefst tien maand gewacht met het indienen van een lijvig document, dat ook al op 1 januari 1993 van kracht moet worden. Hoewel wordt aangekondigd dat het document maatregelen ter vereenvoudiging en verduidelijking bevat, heeft het alle eigenschappen van een uit 23 bladzijden bestaand document over een zeer complexe materie, met talloze verwijzingen, toevoegingen, veranderingen of aanvullingen met betrekking tot twee bestaande richtlijnen die resp. 22 en 19 bladzijden in het Publikatieblad beslaan.

3.3. Onder voorbehoud van de gemaakte opmerkingen over het feit dat het voorstel te laat is voorgelegd, over de korte termijn die het Comité ter beschikking staat om zich uit te spreken over een zo complex onderwerp, en het feit dat onvermijdelijk overhaast te werk zal worden gegaan bij de tenuitvoerlegging van deze „vereenvoudigende en verduidelijkende” maatregelen — als deze al unaniem door de Raad worden goedgekeurd en nog vóór 1 januari 1993 in nationaal recht kunnen worden omgezet —, heeft het Comité geen bijzondere opmerkingen over de 16 inleidende overwegingen van het richtlijnvoorstel.

3.4. Hoewel men dat op het eerste gezicht niet zou denken, bestaat het richtlijnvoorstel maar uit drie artikelen, waarvan het eerste evenwel 24 punten met vrijwel alle bepalingen omvat, en de andere twee slechts bepalingen van formele aard.

3.5. Onderstaande bijzondere opmerkingen hebben dan ook voornamelijk betrekking op de afzonderlijke punten van artikel 1, voor zover de hierin opgenomen bepalingen nadere toelichting, precisering of wijziging behoeven.

3.6. *Ad artikel 1*

3.6.1. Ter oriëntatie van de lezer en om tegemoet te komen aan de wens van de economische kringen die een grotere transparantie van de teksten wensen, verzoekt het Comité de inleiding van de 24 punten in artikel 1 als volgt te wijzigen:

„Richtlijn 77/388/EEG van 17 mei 1977, zoals gewijzigd bij Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991, wordt als volgt gewijzigd:”.

3.6.2. De titel van het richtlijnvoorstel zou op dezelfde wijze moeten worden aangevuld.

3.7. *Ad punt 1*

3.7.1. Na „Artikel 3” zou moeten worden gepreciseerd dat het gaat om een bij Richtlijn 91/680/EEG gewijzigde bepaling, vooral ook omdat in diverse van de nog volgende punten gerefereerd wordt aan wijzigingen, aanvullingen of toevoegingen die betrekking hebben op ongewijzigd gebleven artikelen of leden.

3.8. *Ad punt 2 en 3*

3.8.1. Na „In artikel 7” moet worden gerefereerd aan Richtlijn 91/680/EEG.

3.9. *Ad punt 4*

3.9.1. De twee leden van artikel 8 zijn bij Richtlijn 91/680/EEG ook aangevuld of gewijzigd, hetgeen dan ook vermeld zou moeten worden na „Artikel 8, lid 1”. De nieuwe formulering van punt c) is inderdaad duidelijker, en het zou geen probleem meer moeten opleveren om deze bepaling overeenkomstig bovengenoemde Richtlijn toe te passen.

3.10. *Ad punt 5*

3.10.1. Artikel 11, B, lid 1, van de Zesde BTW-Richtlijn is gewijzigd bij Richtlijn 91/680/EEG. De tekst uit laatstgenoemde Richtlijn wil de Commissie nu vervangen. Daarom moet worden gerefereerd aan de Richtlijn van 1991.

3.10.2. De verduidelijking die de Commissie voorstelt, is, na de in punt 2 doorgevoerde wijziging, nuttig en noodzakelijk. Het gaat hier om de douanewaarde bij invoer; overeenkomstig de nieuwe regeling geldt de douanewaarde als maatstaf van heffing, ook wanneer de goederen worden ingevoerd uit gebieden die weliswaar tot het douanegebied van de Gemeenschap behoren, maar voor wat de toepassing van het communautaire BTW-stelsel betreft, derdelandsgebieden zijn.

3.11. *Ad punt 6*

3.11.1. Artikel 12 is aangevuld noch gewijzigd bij Richtlijn 91/680/EEG. Het gaat hier dus om de oorspronkelijke tekst van de Zesde BTW-Richtlijn van 1977. De formulering van artikel 10, lid 3, is echter in 1991 wel vervangen, zodat de thans voorgestelde nieuwe tekst voor artikel 12, lid 1, als volgt dient te worden aangevuld:

„b) in de gevallen bedoeld in artikel 10, lid 3, tweede en derde alinea, zoals gewijzigd bij Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991, is het toe te passen tarief het tarief dat van kracht is wanneer de belasting verschuldigd wordt.”

3.12. *Ad punt 7*

3.12.1. Artikel 14, lid 1, onder c) is bij Richtlijn 91/680/EEG anders geformuleerd. Daarom moet naar deze Richtlijn worden verwezen.

3.12.2. De Commissie motiveert de schrapping onder sub c) met de wijzigingen die zijn aangebracht in artikel 7, lid 3 (zie punt 3). Het Comité acht deze motivering plausibel.

3.13. *Ad punt 8*

3.13.1. Artikel 15, punt 2, is, behoudens een kleine wijziging bij de Richtlijn van 1991, ongewijzigd gebleven ten opzichte van de originele tekst van de Zesde Richtlijn, die de Commissie thans wil bijwerken. De vrijstellingen bij uitvoer dienen te worden afgestemd op uitsluitend de betrekkingen met derde landen en derdelandsgebieden. Ten aanzien van deze laatste gebieden dient verwezen te worden naar de thans door de Commissie voorgestelde bepalingen in artikel 3 met betrekking tot het statuut van het Vorstendom Monaco en het Eiland Man.

3.14. De punten 9 tot en met 24 hebben alle betrekking op de bepalingen die zijn opgenomen in de nieuwe Titel XVI bis van Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991 betreffende de overgangsregeling voor de belastingheffing in het handelsverkeer tussen de lid-staten (zie par. 1.1). Om de tekst voor de betrokken economische subjecten leesbaarder en transparanter te maken en hun verwarring weg te nemen, was het beter geweest om op deze plaats een scheiding aan te brengen door een zuiver chronologische opsomming van de wijzigingen, om te bereiken dat — aangezien de toepassing van de overgangsregeling met het naderen van 1 januari 1993 wel heel actueel is geworden — de toekomstige gebruikers minder moeite zullen hebben om uit deze weinig toegankelijke tekst te komen.

3.14.1. *Ad punt 9*

3.14.1.1. Door de suggestie in paragraaf 3.14 over te nemen, zou bij ieder punt niet steeds behoeven te worden verwezen naar Richtlijn 91/680/EEG.

3.14.1.2. Het is de bedoeling dat de tweede alinea van artikel 28 bis, lid 1, onder a) door een nieuwe tekst wordt vervangen. De voorgestelde tekst zou duidelijk zijn geweest als niet verwezen was naar de bij „lid 1 bis vastgestelde voorwaarden”; deze voorwaarden zijn pas terug te vinden onder punt 11, waarnaar dan ook had moeten worden verwezen. Vergissingen voorbehouden, zou men kunnen denken dat de tekst de gehele tweede alinea vervangt, ook de tekst achter de drie gedachtenstreepjes. Als dat inderdaad zo is, dan dient op deze plaats te worden vermeld dat de drie gedachtenstreepjes worden geschrapt en in de genoemde paragraaf 1 bis worden opgenomen, met dien verstande dat de derde alinea gehandhaafd blijft.

3.14.2. *Ad punt 10*

3.14.2.1. Ook dit punt heeft betrekking op artikel 28 bis, lid 1, waaraan een punt c) wordt toegevoegd. Volgens deze nieuwe bepaling worden bepaalde intracommunautaire verwervingen van accijnsprodukten en uit hoofde waarvan de accijnsrechten in het binnenland verschuldigd zijn, overeenkomstig de in paragraaf 2.3.3 genoemde Richtlijn 92/12/EEG aan de BTW onderworpen.

3.14.3. *Ad punt 11*

3.14.3.1. Hier gaat het om de invoeging van de bovengenoemde nieuwe paragraaf 1 bis in artikel 28 bis. Behandeld worden hier de modaliteiten en voorwaarden waaronder intracommunautaire verwervingen door belastingplichtigen of niet-belastingplichtige rechtspersonen niet aan de BTW worden onderworpen:

- de belastingplichtige die onder de forfaitaire regeling van artikel 5 valt (van de Zesde Richtlijn — Gemeenschappelijke forfaitaire regeling voor landbouwproducenten);
- de belastingplichtige die uitsluitend leveringen van goederen of diensten verricht waarvoor geen recht op aftrek bestaat;
- een niet-belastingplichtige rechtspersoon;
- wanneer de verwervingen een totaalbedrag dat in het lopende kalenderjaar niet hoger is dan een drempel die door de lid-staten wordt bepaald, maar die niet lager mag zijn dan 10 000 ecu, en mits deze drempel in het voorafgaande kalenderjaar evenmin is overschreden, met dien verstande dat het niet mag gaan om verwervingen van nieuwe vervoermiddelen of accijnsprodukten.

3.14.4. Hoewel in de toelichting met betrekking tot de punten 9, 10 en 11 wordt opgemerkt dat het gaat om een herschikking van de bepalingen van Richtlijn 91/680/EEG alsook om een vereenvoudiging van de vrijstellingsregeling, betwijfelt het Comité of dit beoogde doel bij de toekomstige gebruikers van de teksten al vóór 1 januari 1993 verwezenlijkt zal zijn. Wel is het dankzij deze wijzigingen van redactionele aard zo dat de identificatieplicht voor BTW-doeleinden voor bedrijven die onderworpen zijn aan de algemene regeling voor de belastingheffing op verwervingen, wordt bevestigd, en dat bedrijven die uitsluitend uit hoofde van verwervingen van accijnsprodukten belastbaar zijn in het land van bestemming, van deze plicht zijn uitgesloten.

3.14.5. *Ad punt 12*

3.14.5.1. Aan artikel 28 ter, A, lid 2, wordt een bepaling toegevoegd ter aanvulling van de vereenvoudigingsmaatregelen die van toepassing zijn op de tot voldoening van de belasting gehouden persoon en die de daadwerkelijke toepassing ervan mogelijk moet maken wanneer de belastingplichtige in een lid-staat waar hij niet is gevestigd, intracommunautaire goederen verwerft ten behoeve van een levering binnen die lid-staat.

3.14.6. *Ad punt 13*

3.14.6.1. Artikel 28, quater, A, onder c) wordt vervangen door een nieuwe en duidelijkere tekst inzake vrijstelling onder bepaalde omstandigheden van leveringen van accijnsprodukten binnen de Gemeenschap, die worden verricht t.b.v. belastingplichtigen of niet-belastingplichtige rechtspersonen die in aanmerking komen

voor de afwijking van artikel 28 bis, lid 1, onder a), tweede alinea, en artikel 16 van Richtlijn 92/12/EEG (zie par. 1.1 van dit advies). De vrijstelling is niet van toepassing op belastingplichtigen die in aanmerking komen voor de vrijstellingsregeling van artikel 24 (bijzondere regeling voor kleine ondernemingen).

3.14.6.2. Wat de vrijstellingen betreft, wordt aan artikel 28 quater, A, een punt d) toegevoegd waarin wordt verwezen naar artikel 28 bis, lid 5, onder b) (overbrenging door een belastingplichtige van een goed van zijn bedrijf naar een andere lid-staat). Dezelfde vrijstelling geldt voor leveringen verricht voor een andere belastingplichtige.

3.14.6.3. Voor het verkeer van accijnsprodukten verwacht het Comité een vereenvoudiging door het feit dat bedrijven en nationale overheden van de verplichtingen inzake de accijnsrechten gebruik mogen maken voor de toepassing van de belasting over de toegevoegde waarde. Het toegevoegde punt d) zal ook een vereenvoudiging tot gevolg hebben omdat de onder de voorgaande punten vastgestelde vrijstellingen aangepast worden en gelijkgesteld worden met leveringen onder bezwaren-de titel.

3.14.7. Ad punt 14

3.14.7.1. In de tekst ter vervanging van Titel E in artikel 28 quater betreffende de „Andere vrijstellingen” worden de voorwaarden toegelicht onder welke de lid-staten overeenkomstig artikel 16, lid 1 of lid 2, bedoelde vrijstellingen ook mogen toepassen op het intracommunautaire handelsverkeer. Daartoe wordt aan artikel 16 van de Zesde BTW-Richtlijn een paragraaf 1 bis toegevoegd, terwijl lid 2 van artikel 16, zoals gewijzigd bij Richtlijn 91/680/EEG, veranderd wordt en met twee alinea's wordt uitgebreid die betrekking hebben op dezelfde vrijstellingsmaatregelen.

3.14.8. Ad punt 15 en 16

3.14.8.1. Artikel 28 quinquies, lid 3, wordt vervangen door een nieuwe tekst, en lid 4, tweede alinea krijgt een aanvulling. Doel hiervan is, nader te definiëren op welk moment de belasting verschuldigd wordt, zowel voor intracommunautaire verwervingen van goederen (vroeger invoer) als voor intracommunautaire leveringen van goederen (vroeger uitvoer) met vrijstelling van BTW.

3.14.9. Ad punt 17 en 18

3.14.9.1. In artikel 28 sexies, lid 1, wordt de tweede zin van de eerste alinea vervangen door een nieuwe tekst, terwijl aan de tweede alinea een zin wordt toegevoegd. De leden 2 en 3 worden de leden 3 en 4, en er wordt een nieuw lid 2 ingevoegd. De verwijzingen naar artikel 11 van de Zesde BTW-Richtlijn worden aangevuld met betrekking tot de voor de heffingsgrondslag in aanmerking te nemen gegevens voor intracommunautaire overdrachten van aan belasting onderworpen goe-

deren. Voor verwervingen van accijnsprodukten die niet onder de accijnsschorsingsregeling vallen, wordt voorts een nieuwe bepaling ingevoegd waardoor de maatstaf van heffing voor de BTW kan worden verlaagd wanneer de afnemer teruggave van de accijnzen die werden betaald in de lid-staat van verbruik, terugkrijgt.

3.14.9.2. Punt 17 en 18 lijken dus aan te sluiten bij het streven naar vereenvoudiging en verduidelijking dat volgens de Commissie aan de basis van onderhavig richtlijnvoorstel ligt.

3.14.10. Ad punt 19

3.14.10.1. Artikel 28 septies, waarin lid 2, 3 en 4 van artikel 17 van de BTW-Richtlijn van 17 mei 1977 met betrekking tot het recht op aftrek werden gewijzigd, wordt aangevuld met een toevoeging aan lid 4 van bovengenoemd artikel 17; deze toevoeging heeft betrekking op de periode van toepassing van de overgangsregeling (zie par. 1.1 van dit advies). Gedurende deze periode kan de in één lid-staat verschuldigde of voldane belasting niet in een andere lid-staat worden afgetrokken, maar slechts worden terugbetaald op de voorwaarden van artikel 17, lid 3 en 4 van de gewijzigde Zesde BTW-Richtlijn. Om dit recht op teruggave te waarborgen voor bedrijven die in een lid-staat waarin zij zelf geen belasting verschuldigd zijn goederen of diensten kopen of goederen invoeren, werd artikel 17, lid 4 aangevuld. Ter voorkoming van fraude gelden deze bepalingen niet voor leveringen van goederen die door de afnemer of voor diens rekening worden vervoerd naar een andere lid-staat.

3.14.10.2. Het Comité stemt in met de in punt 19 voorgestelde wijzigingen omdat deze garanderen dat de aan een niet-belastingplichtige binnen een lid-staat in rekening gebrachte belasting wordt terugbetaald.

3.14.11. Ad punt 20

3.14.11.1. In artikel 28 octies van Richtlijn 91/680/EEG, die de tekst van artikel 21 van de Zesde BTW-Richtlijn met betrekking tot de „Verplichtingen van degenen die tot voldoening van de belasting gehouden zijn” vervangt, wil de Commissie in het nieuwe artikel 21 de tekst van a), b) en d) van punt 1 vervangen. Hiermee wordt beoogd om belastingplichtigen die niet gevestigd zijn in de lid-staat waarin zij belastbare feiten verrichten, binnen de Gemeenschap dezelfde mogelijkheid te bieden als degene die tot voldoening van de belasting gehouden is, nl. om een fiscaal vertegenwoordiger dan wel degene voor wie de levering bestemd is, aan te wijzen. Zo kan de aangifteverplichting van deze belastingplichtige worden verlicht zonder dat inbreuk wordt gemaakt op de fundamentele beginselen met betrekking tot de belastingheffing. Een particulier mag evenwel niet worden aangewezen.

3.14.11.2. Voor diensten waarvan de plaats van belastingheffing door de overgangsregeling wordt gewijzigd, kan de ontvanger ervan alleen wanneer hij een

voor BTW-doeleinden geïdentificeerde belastingplichtige of een niet-belastingplichtige rechtspersoon is, worden aangewezen als degene die tot voldoening van de belasting is gehouden.

3.14.11.3. Volgens de Toelichting van de Commissie gaat het hier ook om een vereenvoudigingsmaatregel.

3.14.12. Ad punt 21

3.14.12.1. Dit punt is een uitvloeisel van de punten 9, 10 en 11, alsook van de wijziging van artikel 28 nonies van Richtlijn 91/680/EEG ter vervanging van artikel 22 van de Zesde Richtlijn (Verplichtingen in het binnenlands verkeer). Deze wijzigingen moeten garanderen dat elk bedrijf dat valt onder de algemene regeling van de belasting op intracommunautaire verwervingen van goederen een BTW-identificatienummer ontvangt, en zo uit een andere lid-staat goederen in ontvangst kan nemen met vrijstelling van de in deze andere lid-staat verschuldigde belasting.

3.14.13. Ad punt 22

3.14.13.1. Artikel 28 decies (bijzondere regeling voor kleine ondernemingen), dat een aanvulling vormde op artikel 24, lid 3 van de Zesde BTW-Richtlijn, wordt vervangen door een nieuwe tekst. Daarbij wordt na „artikel 28 quater, A” de volgende zinsnede toegevoegd: „alsmede de leveringen van goederen en de diensten die worden verricht door een niet in het buitenland gevestigde belastingplichtige”.

3.14.13.2. Afgezien van de leveringen van nieuwe vervoermiddelen overeenkomstig de voorwaarden van artikel 28 quater, A, heeft de in lid 2 van artikel 24 van de Zesde BTW-Richtlijn bedoelde uitsluiting van de belastingvrijstelling dus ook betrekking op leveringen van goederen en diensten die worden verricht door de betrokken belastingplichtige.

3.14.13.3. De in de toelichting gegeven uitleg van punt 22 is op het eerste gezicht moeilijk te begrijpen.

3.14.14. Ad punt 23

3.14.14.1. Volgens onderhavig voorstel dient een artikel 28 quindecies te worden toegevoegd aan Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991. Dit artikel heeft betrekking op de overgang van de t/m 31 december 1992 geldende bepalingen naar de bepalingen die met ingang van 1 januari 1993 van kracht moeten worden.

3.14.14.2. Het is te verwachten of het staat eigenlijk wel vast dat vóór 1 januari 1993 verrichte invoer van goederen vóór die datum niet aan de BTW zal kunnen worden onderworpen. Er zullen b.v. goederen zijn die geplaatst zijn onder een douaneregeling of een regeling tijdelijke invoer, zodat het belastbare feit bij invoer werd uitgesteld tot het tijdstip waarop de goederen aan deze regeling worden onttrokken, overeenkomstig de vóór 1 januari 1993 geldende bepalingen. Deze bepalingen

betreffen niet alleen de invoer van goederen uit derde landen, maar ook het intracommunautaire handelsverkeer. Ten einde een breuk in de voor deze handelingen geldende belastingregels te voorkomen, worden de vóór 1 januari 1993 geldende bepalingen van toepassing verklaard totdat de goederen aan deze „schorsingsregeling” zijn onttrokken. Om te voorkomen dat zich situaties van niet-belastingheffing voordoen, wordt de onttrekking aan deze regeling gelijkgesteld met invoer van de goederen in de zin van de vanaf 1 januari 1993 geldende bepalingen. De invoer wordt overeenkomstig artikel 7, lid 2, van Richtlijn 91/680/EEG geacht plaats te hebben gevonden in de lid-staat waar zij onttrokken zijn aan de regeling waaronder zij vóór 1 januari 1993 werden gebracht.

3.14.14.3. Bepaalde verrichtingen die onder soortgelijke omstandigheden hebben plaatsgevonden, worden op dezelfde wijze behandeld. Invoer van goederen uit derde landen die vóór 1 januari 1993 heeft plaatsgevonden, zal, ongeacht of al dan niet voor de invoer het belastbare feit werd uitgesteld, in dezelfde zin worden belast. Ten aanzien van invoer uit derde landen die vóór 1 januari 1993 heeft plaatsgevonden, maar op die datum nog niet belast was, gelden dezelfde bepalingen als die welke zouden hebben gegolden indien de invoer na 31 december 1992 zou zijn verricht: deze goederen worden geacht de Gemeenschap pas te zijn binnengekomen op het tijdstip waarop zij worden onttrokken aan de regeling waaronder zij in 1992 of eerder werden gebracht. Dientengevolge kan op deze goederen artikel 7, lid 3 van Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991 worden toegepast.

3.14.14.4. Met lid 2 van artikel 28 quindecies, overeenkomstig artikel 7, lid 1 van Richtlijn 91/680/EEG, wordt ook de beëindiging van bepaalde verrichtingen van intern communautair douanevervoer gelijkgesteld met invoer van goederen. Deze gelijkstelling geldt evenwel slechts voor douanevervoer dat is aangevangen ten behoeve van een levering van belastbare goederen die plaatsvindt vóór 1 januari 1993. Leveringen van goederen door een belastingplichtige die plaatsvinden ná 31 december 1992 vallen immers automatisch onder de overgangsregeling. Bovendien geldt de gelijkstelling alleen voor leveringen van goederen die in de lid-staat van vertrek van het vervoer uit hoofde van de uitvoer van de goederen naar een andere lid-staat werden vrijgesteld of vrijgesteld konden worden. Met deze beperking wordt dubbele belastingheffing voorkomen.

3.14.14.5. De Commissie stelt bovendien bijzondere afwijkingsmaatregelen voor ten einde de belasting niet toe te passen in gevallen waarin de goederen weer uit de Gemeenschap worden uitgevoerd of weer worden verzonden naar de lid-staat waaruit zij tijdelijk werden uitgevoerd.

3.14.14.6. Deze maatregelen zijn ook van toepassing op vervoermiddelen die op de algemene voorwaarden van de interne markt van een lid-staat werden verworven of ingevoerd, of waarvan de datum van de eerste ingebruikneming voorafgaat aan 1 januari 1988, of

waarvoor het bedrag van de belasting die verschuldigd zou zijn, te verwaarlozen is. Deze bijzondere maatregelen betekenen een aanzienlijke vereenvoudiging van de belastingheffing op vervoermiddelen die vóór 1 januari 1993 onder een nationale regeling van tijdelijke invoer met vrijstelling van BTW werden geplaatst en die op 31 december 1992 nog niet aan die regeling waren onttrokken.

3.14.14.7. De Commissie heeft niet aangegeven of sommige van de als referentie geciteerde bepalingen waarop de overgangsmaatregelen van het nieuwe artikel 28 quinquies, lid 1 [o.m. art. 14, lid 1, sub b) of sub c), of art. 16, lid 1, A] moeten worden gebaseerd, rechtstreeks voortvloeien uit de Zesde BTW-Richtlijn, of uit de gewijzigde formulering van Richtlijn 91/680/EEG, waarbij artikel 14, lid 1, punt b) is geschrapt en artikel 16, lid 1, A, door een andere tekst is vervangen.

Lid 2 van het nieuwe artikel is ongetwijfeld gebaseerd op artikel 7, lid 1, van Richtlijn 91/680/EEG. In punt a) is artikel 14, lid 1, onder c), zoals opgenomen in de Zesde BTW-Richtlijn, bij Richtlijn 91/680/EEG vervangen door een andere tekst. Wat punt b) betreft, is in voorgaande alinea al ingegaan op artikel 16, lid 1, A. In lid 3 moet artikel 7, lid 2 wel voortkomen uit Richtlijn 91/680/EEG, terwijl in lid 4 de originele tekst van artikel 10, lid 3, afkomstig is uit de Zesde BTW-Richtlijn 77/388/EEG, welke tekst inmiddels vervangen is door Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991.

3.14.14.8. De op zijn minst onnauwkeurige formulering — waar het de referenties en de EG-wetsteksten betreft — van de diverse leden van het nieuwe artikel 28 quinquies duidt helaas op een gebrek aan respect voor de lezer en gebruiker van een tekst met buitengewoon belangrijke maatregelen. Het is nl. de bedoeling dat hiermee de overgang van het op 31 december 1992 van kracht zijnde stelsel naar het met ingang van 1 januari 1993 in te voeren stelsel wordt begeleid. De tekst is misschien begrijpelijk voor ingewijden en deskundigen op dit gebied, maar voor het bedrijfsleven, in het bijzonder het midden- en kleinbedrijf, zal het wel heel moeilijk worden om de draad van Ariadne te vinden in de wirwar van onderling verstrengelde bepalingen die zorgvuldig uit elkaar moeten worden gehaald om te

weten of de desbetreffende bepaling gebaseerd is op de Zesde BTW-Richtlijn 77/388/EEG dan wel op Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991.

4. Conclusie

4.1. Overeenkomstig artikel 2 dienen de lid-staten de nodige wettelijke en bestuursrechtelijke bepaling in werking te doen treden om op 1 januari 1993 aan de richtlijn te kunnen voldoen.

4.2. In dat verband verwijst het Comité naar paragraaf 1.4 en naar zijn opmerkingen in paragraaf 3.2 en 3.3 van dit advies. Het feit dat onderhavig richtlijnvoorstel — voor de uitwerking waarvan meer dan tien maand nodig is geweest — zo laat is voorgelegd, de complexiteit van de bepalingen die tot vereenvoudiging en verduidelijking moeten leiden wat de toepassing van de nieuwe BTW-regeling betreft, de zeer korte termijn die nog rest voordat de richtlijn, zowel in EG-verband als op het niveau van de lid-staten, in werking moet treden, de gebrekkige informatie en instructies waarover het bedrijfsleven met betrekking tot deze bepalingen beschikt, zijn allemaal factoren die de grootste moeilijkheden doen vrezen, of althans een totale wanorde met betrekking tot de wetsteksten op het moment waarop de huidige overgangsregeling op 31 december 1992 afloopt en de nieuwe overgangsregeling op 1 januari 1993 van kracht moet worden.

4.3. De vraag moet dan ook worden gesteld of de Commissie niet op korte termijn moet proberen, een oplossing te vinden voor een situatie die chaotisch dreigt te worden. In ieder geval ziet het er bepaald niet naar uit dat alle thans voorgestelde maatregelen met ingang van 1 januari 1993 al van kracht kunnen worden. Wellicht zou kunnen worden overwogen om gedurende de eerste weken van 1993 alleen nog maar de strikt noodzakelijke bepalingen toe te passen. Het is de taak van de Commissie, die na de vaststelling van Richtlijn 91/680/EEG van 16 december 1991 te lang gedraald heeft met haar werkzaamheden en zichzelf niet kan ontslaan van haar verantwoordelijkheid ten aanzien van de lid-staten, om op korte termijn met een praktikabel interim-voorstel te komen.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over:

- het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad betreffende de statistische classificatie van produkten, gekoppeld aan de economische activiteiten in de Europese Economische Gemeenschap,
- het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad inzake de statistische eenheden voor waarneming en analyse van het produktiestelsel in de Europese Gemeenschap ⁽¹⁾, en
- het voorstel voor een beschikking van de Raad betreffende het kaderprogramma van prioritaire maatregelen op het gebied van de statistische informatie 1993-1997 ⁽²⁾

(93/C 19/20)

De Raad heeft op resp. 13 augustus, 29 september en 1 oktober 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikelen 100 A en 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité om advies te vragen over voornoemde voorstellen.

De Afdeling voor economische, financiële en monetaire vraagstukken, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 17 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Giacomelli.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

Voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad betreffende de statistische classificatie van produkten, gekoppeld aan de economische activiteiten in de Europese Economische Gemeenschap

1. Inleiding

1.1. De deelnemers aan de Europese interne markt moeten over betrouwbare, vergelijkbare en actuele statistische gegevens kunnen beschikken.

1.2. De voorgestelde harmonisatie van de goederen-nomenclaturen naar economische activiteit (CPA) is een belangrijke stap op weg naar een Europees statistisch stelsel.

1.3. De CPA zal bij de vergelijking van statistische gegevens over productie of buitenlandse handel op communautair of mondiaal niveau een rol van wezenlijk belang spelen. Het is de bedoeling dat hiervan in de toekomst zowel in de EG als in mondiaal verband verdere nomenclaturen worden afgeleid.

1.4. Het Economisch en Sociaal Comité is daarom ingenomen met dit voorstel voor een verordening.

2. Kritische opmerkingen

2.1. Het Comité stelt vast dat er geen uniforme codering van de afzonderlijke goederen is voorzien, en dat de goederen ook in de toekomst aan de hand van uiteenlopende nationale criteria kunnen worden geco-

deerd. Er zijn ongetwijfeld redenen waarom de lidstaten in dit verband speelruimte wordt gelaten, maar in de ogen van het Comité zou de harmonisatie van de statistische classificaties in EG-verband meer gediend zijn met een uniforme codering.

2.2. In het meest extreme geval gebruiken alle twaalf EG-landen weliswaar dezelfde goederenomschrijvingen, maar 12 volkomen verschillende alfanumerieke codes. Dat maakt het gebruik van de CPA in de praktijk moeilijker. Iedere gebruiker moet dan met 11 conversiesystemen werken om van de CPA gebruik te kunnen maken.

2.3. Daarom zou het wenselijk zijn dat de EG-verordening in een identieke codering voor alle landen voorziet.

2.4. Volgens het voorstel zal de Commissie zich slechts laten bijstaan door een comité van raadgevende aard. Het Comité heeft zich in vorige adviezen over deze materie al op het standpunt gesteld dat de voorkeur moet worden gegeven aan een beheerscomité. Ook nu is het Comité deze mening toegedaan en deelt het de door de Permanente Groep inzake betrekkingen met producerende en met andere verbruikende landen (SPC) en Algemene systematische bedrijfsindeling in de Europese Gemeenschappen (NACE) — werkgroep (zie blz. 3 van de Toelichting op het voorstel) naar voren gebrachte wens met dezelfde strekking. Bovendien zou het subsidiariteitsbeginsel dan beter tot zijn recht komen.

3. Conclusies

3.1. Een definitieve beoordeling van het voorstel is in het huidige stadium echter nog niet mogelijk omdat het Comité alleen nog maar over de verordeningstekst

⁽¹⁾ PB nr. C 267 van 16. 10. 1992, blz. 3.

⁽²⁾ PB nr. C 277 van 26. 10. 1992, blz. 54.

beschikt, terwijl de belangrijke bijlagen met de goederenclassificaties (overeenkomstig art. 2, lid 2) helaas nog ontbreken.

3.2. Vaststelling van de verordening, of althans de inwerkingtreding ervan, kan volgens het Economisch en Sociaal Comité pas haar beslag krijgen nadat deze bijlagen uitvoerig zijn onderzocht door de betrokken kringen.

3.3. Het ziet er niet naar uit dat dit vóór eind 1992 nog kan gebeuren. Inwerkingtreding van de verordening met ingang van 1 januari 1993 is dus niet aanvaardbaar. Door deze termijn tot 1 januari 1994 te verlengen, zou er voldoende tijd zijn om, als dat noodzakelijk zou blijken, de bijlagen te herzien.

Voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad inzake de statistische eenheden voor waarneming en analyse van het produktiestelsel in de Europese Gemeenschap⁽¹⁾

1. Inleiding

1.1. Door vaststelling van deze verordening inzake statistische eenheden moet de basis worden gelegd voor een gefaseerde uniformering van de in de officiële statistieken van de lid-staten gehanteerde definities.

1.2. Het Economisch en Sociaal Comité onderschrijft het doel dat met deze ontwerp-verordening wordt beoogd.

1.3. De voorgestelde definities zijn een aanvulling op Verordening (EEG) nr. 3037/90 van de Raad⁽²⁾. Zij sluiten aan bij de in die Verordening vastgelegde nomenclatuur van de economische activiteiten in de Europese Gemeenschap (NACE Rev. 1) en het Europees Stelsel van Economische Rekeningen (ESER).

2. Algemene opmerkingen

2.1. Uniforme EG-definities van economische eenheden zijn een sine qua non voor geïntegreerde statistische informatie, niet alleen in verband met de noodzakelijke betrouwbaarheid, actualiteit, flexibiliteit en uitvoerigheid van de statistische gegevens, maar ook omdat alleen op deze wijze de vergelijkbaarheid van de nationale en de desbetreffende EG-statistieken kan worden gegarandeerd. Voorts kan dankzij deze geharmoniseerde definities, die rechtstreeks aansluiten bij de International Standard Industrial Classification (ISIC, Rev. 3) en het System of National Accounts van de Verenigde Naties, worden toegewerkt naar in mondiaal verband vergelijkbare economische statistieken.

2.2. Invoering van gemeenschappelijke statistische normen die de totstandkoming van geharmoniseerde

statistische informatie mogelijk moeten maken, is een maatregel die uitsluitend op Gemeenschapsniveau doeltreffend kan worden doorgevoerd.

Het subsidiariteitsbeginsel vindt hier dus duidelijk toepassing. De voorgestelde onderlinge aanpassing van de definities van statistische eenheden moet daarom in EG-verband bij wege van een verordening van de Raad tot stand komen; beoogd wordt namelijk om de talrijke verschijningsvormen van economische eenheden te systematiseren en operationeel te maken.

2.3. Onderhavig voorstel voor een verordening is daarom een wezenlijk uitgangspunt voor geharmoniseerde economische statistieken in Gemeenschapsverband en zal ertoe leiden dat de nationale statistieken onderling vergelijkbaar zijn.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. In de officiële statistieken van diverse lid-staten worden doorgaans drie statistische eenheden onderscheiden: onderneming, bedrijf en productie-eenheid.

3.2. Deze definities zijn in de bijlage bij de ontwerp-verordening terug te vinden in de statistische eenheden „onderneming”, „lokale eenheid” en „eenheid van economische activiteit”. De definitie van de statistische eenheid „onderneming” sluit beter op de realiteit aan dan de vaak in nationaal verband gehanteerde definitie.

3.3. Dat deze drie statistische eenheden moeten worden geharmoniseerd, is onomstreden. Tevens wordt erkend dat de voor de nationale rekeningen benodigde statistische eenheden „institutionele eenheid” en „homogene productie-eenheid” eveneens dienen te worden geharmoniseerd.

3.4. Wel moet een kritische kanttekening worden geplaatst bij verdergaande statistische eenheden als „ondernemingsgroep”, „eenheid van economische activiteit op lokaal niveau” en „homogene productie-eenheid op lokaal niveau”. De Europese statistiek dient namelijk tot het strikt noodzakelijke beperkt te blijven.

3.5. Deze kritiek is vooral op haar plaats indien het grotere aantal statistische eenheden tot gevolg zou hebben dat de door de ondernemingen te verstrekken informatie nog toeneemt. Aangezien uit de bijlage van de ontwerp-verordening niet blijkt waarom er een „eenheid van economische activiteit op lokaal niveau” en een „homogene productie-eenheid op lokaal niveau” moeten komen en het economische nut van een statistische eenheid „ondernemingsgroep” ook betwijfeld moet worden, pleit het Comité ervoor om van deze drie statistische eenheden af te zien.

3.6. Overeenkomstig artikel 7 van de ontwerp-verordening dient het „Comité statistisch programma” te worden geraadpleegd over de toepassingsmodaliteiten van deze verordening en voorgestelde aanpassingen van deze modaliteiten. De inspraakmogelijkheden van een

⁽¹⁾ PB nr. C 267 van 16. 10. 1992, blz. 3.

⁽²⁾ PB nr. L 293 van 24. 10. 1990.

adviserend comité gaan echter niet ver genoeg om de verschillende nationale belangen voldoende in aanmerking te kunnen nemen. Daarom zou het ook hier wenselijk zijn, net als in andere soortgelijke gevallen, om een beheerscomité — Variant b — in te zetten.

3.7. Dit lijkt vooral gewenst omdat overeenkomstig artikel 6 de toepassingsbepalingen en de maatregelen inzake de aanpassing aan de economische en technische ontwikkeling, die met name betrekking hebben op de statistische eenheden van het produktiestelsel, de gehanteerde criteria en de in de bijlage nader omschreven definities, door de Commissie worden vastgesteld na raadpleging van bovengenoemd comité volgens de procedure van artikel 7.

3.8. Voorts laakt het Comité het feit dat over de uitvoeringsbepalingen die doorgaans een wetstekst begeleiden en deze ook wezenlijk kunnen beïnvloeden, niets bekend is (het gaat hier immers om een verordening die rechtstreeks toepasbaar is in het nationale recht van de lid-staten).

4. Slotopmerking

Volgens de ontwerp-verordening moeten de nieuwe definities al op 1 januari 1993 worden toegepast. De nu nog resterende tijd voor de tenuitvoerlegging van deze verordening in de lid-staten lijkt echter te kort, vooral omdat de voorgestelde definities duidelijk verder gaan dan de tot nog toe gehanteerde definities. Daarom zou het wenselijk zijn om de inwerkingtreding van de verordening tot 1 januari 1994 uit te stellen. Uiteraard dienen de in artikel 4 genoemde overgangperiodes dan ook te worden aangepast.

Voorstel voor een besluit van de Raad betreffende een kaderprogramma van prioritaire maatregelen op het gebied van de statistische informatie (1993-1997) ⁽¹⁾

1. Inleiding

1.1. De Commissie heeft een ontwerp-kaderprogramma voor prioritaire maatregelen op het gebied van de statistische informatie (1993-1997) aan de Raad voorgelegd. Hiermee wordt nog eens extra nadruk gelegd op de grote betekenis van de statistiek voor de EG.

1.2. Het Economisch en Sociaal Comité stemt in met het fundamentele doel van dit kaderprogramma, namelijk het ontwikkelen van normen, methoden en organisatiestructuren waarmee vergelijkbare, betrouwbare en relevante statistieken voor de gehele Gemeenschap kunnen worden opgesteld.

1.3. Het Comité heeft met genoeg kennis genomen van de in het hoofdstuk „Statistieken van de ondernemingen” (Financieel memorandum, par. 9.2, punt 4) gedane toezegging dat de belasting voor de geënkquêteer-

de ondernemingen zal worden verminderd; het Comité zal hierop bij de tenuitvoerlegging van de afzonderlijke subprogramma's zorgvuldig toezien.

2. Algemene opmerking

2.1. Het door de Commissie voorgestelde kaderprogramma is expliciet op het Verdrag van Maastricht gebaseerd. Doel van het programma is, de Europese Instellingen en de nationale regeringen tegen de achtergrond van de bepalingen van het Verdrag betreffende de Europese Unie de nodige statistische informatie te verschaffen voor het uitwerken, begeleiden, controleren en evalueren van het EG-beleid.

3. Kritische opmerkingen

3.1. Het voorgestelde programma is zeer ambitieus. Het feit dat er 35 sectorprogramma's zijn met meer dan 200 specifieke modules, die vrijwel alle statistische werkerterreinen in de EG bestrijken, doet het angstige vermoeden rijzen dat met het thans voorgelegde statistische programma alleen maar wordt beoogd om, wanneer het Verdrag van Maastricht eenmaal is geratificeerd, de vermoedelijke informatiebehoefte van de statistici van de Commissie te bevredigen.

3.2. Een inventaris van de behoeften op de verschillende terreinen vormt echter nog geen statistisch programma. Wezenlijk punt van kritiek op onderhavig voorstel is dan ook dat er een zekere onevenwichtigheid is tussen de politieke en de methodologische prioriteiten. Het is niet mogelijk om in Europa in vijf jaar te komen tot een uniform statistisch stelsel. De financiële beperkingen, de belasting voor de informatieleveranciers, alsook de vereiste garanties voor de kwaliteit van de statistieken vereisen dat omzichtig te werk wordt gegaan. Dit zou op de volgende manier kunnen gebeuren:

3.2.1. Het prestatievermogen van de nationale statistische stelsels binnen de EG is nog altijd zeer verschillend. Het nader tot elkaar brengen van het prestatievermogen van de afzonderlijke stelsels op het hoogst mogelijke niveau zou, als eerste stap op weg naar een Europees statistisch stelsel, dan ook de allergrootste prioriteit moeten krijgen.

3.2.2. In eerste instantie zouden dan de statistische grootslagen, normen en nomenclaturen moeten worden geüniformeerd.

3.2.3. Pas in tweede instantie zou men zich mogen wagen aan het opstellen van extra statistieken, die op bepaalde gebieden inderdaad noodzakelijk en behulpzaam kunnen zijn.

3.3. De opzet van het statistische programma en de tot nog toe hieruit voortgekomen ontwerp-verordeningen wekken evenwel de indruk dat de Commissie nog vóór de totstandkoming van de Economische en Mo-

⁽¹⁾ PB nr. C 277 van 26. 10. 1992, blz. 54.

netaire Unie een zeer complex en gedifferentieerd statistisch systeem wil opzetten dat alle terreinen van de nationale statistische diensten bestrijkt.

3.4. Uit het ontwerp-programma kan worden afgeleid dat de statistiek in eerste instantie een instrument moet zijn voor de totstandbrenging van de Europese Unie. Deze door politieke overwegingen bepaalde informatiebehoefte maakt dat veel minder aandacht wordt besteed aan de informatiebehoefte van het publiek en de betekenis van statistische informatie voor de economische subjecten. Gevreesd moet worden dat deze prioriteitenstelling de concrete invulling van de meer dan 200 statistische programmaonderdelen aanzienlijk zal beïnvloeden. Dit kan vooral dan bezwaarlijk worden indien de harmonisatie van normen, methoden en structuren in de Europese statistiek eenzijdig op de politieke behoeften wordt georiënteerd, terwijl de ondernemers juist voor henzelf bruikbare gegevens willen verstrekken, waarbij kosten en voordelen in een redelijke verhouding tot elkaar moeten staan.

3.5. De onmiskenbare samenhang tussen het voorgestelde statistische programma en het Verdrag van Maastricht doet de vraag rijzen, welke economische politiek wordt nagestreefd. Het is duidelijk dat voor een economische politiek die op markteconomische beginselen berust, hoofdzakelijk macro-economische statistische gegevens benodigd zijn.

3.6. Het concurrentievermogen van de Europese economie is evenwel primair een zaak van het bedrijfsleven zelf. De beleidsbijdrage van de Commissie mag uitsluitend bestaan in de totstandbrenging van randvoorwaarden die aan de gestelde doelen beantwoorden. Statistieken moeten de bedrijven van de logistieke steun voorzien die zij nodig hebben om aan de vooravond van de grote interne markt hun beleid te kunnen uitstippelen.

4. Conclusies

4.1. De EG-statistiek mag niet worden omgevormd tot een instrument voor de sectorpolitiek. De eigenlijke functie van de statistiek moet verbetering van de informatie en de transparantie van economische en maatschappelijke samenhangen blijven. Statistieken zijn in de allereerste plaats een diagnose-instrument en maken het voor de economische subjecten zo gemakkelijker om besluiten te nemen in het kader van een op de markt georiënteerde economische politiek.

4.2. Een samenhangend, flexibel en efficiënt statistisch stelsel, dat in alle EG-landen op dezelfde grondbeginselen berust, dient ook om deze reden beperkt te blijven tot die elementen die hiertoe kunnen bijdragen. Daarnaast kan de beschikbare informatie ook zoveel mogelijk buiten het bedrijfsleven worden benut. Zowel de omvang van de noodzakelijk geachte statistieken als de wijze van opstellen ervan dienen niet alleen door politieke overwegingen te worden bepaald, maar in onderling overleg met de informatieleveranciers

en de gebruikers van statistische gegevens te worden vastgelegd. Dat is uiteindelijk niet alleen efficiënter, maar zal ook de acceptatie bij de betrokkenen ten goede komen.

4.3. De conclusies van de bijzondere Europese Top te Birmingham, waarbij meer transparantie en een breed overleg met alle betrokkenen bij de economische politiek van de Gemeenschap werden toegezegd, is in dit verband hoopgevend.

Aanvullende opmerkingen

Ter aanvulling van zijn behandeling van dit Statistische Programma van de Gemeenschap heeft het Comité het voorts wenselijk geacht, enkele opmerkingen te formuleren over de communautaire coördinatie van de inrichting van ondernemingsregisters voor statistische doeleinden.

1. De Commissie merkt op dat alle lid-staten ondernemingsregisters hebben, maar dat er wezenlijke verschillen zijn wat aard, omvang en kwaliteit van de geregistreerde gegevens betreft.

2. Ondernemingsregisters zijn een hulpmiddel voor de nationale diensten voor de statistiek bij het voorbereiden en uitvoeren van statistische enquêtes. Deze registers kunnen ertoe bijdragen dat de informatieplichtigen worden ontlast of dat de last gelijkmatig wordt verdeeld. Het is dus duidelijk waarom er in de twaalf lid-staten een volgens uniforme criteria opgebouwd ondernemingsregister moet komen.

3. Het Economisch en Sociaal Comité stemt daarom in beginsel in met de ontwikkeling van geharmoniseerde registers met het oog op de vergelijkbaarheid van de statistieken in de Gemeenschap.

4. Onderhavige ontwerp-verordening betreffende de communautaire coördinatie van de inrichting van de ondernemingsregisters voor statistische doeleinden gaat evenwel veel verder dan strikt noodzakelijk is.

5. In een ondernemingsregister dient alleen die informatie te worden opgenomen die voor de identificatie en classificatie van statistische eenheden nodig zijn: codering, naam en adres van juridische eenheden, ondernemingen en plaatselijke eenheden, de desbetreffende NACE-code en informatie over de omvang van de onderneming. Wat dit laatste betreft, kan wellicht worden volstaan met een vermelding van het aantal werkenden. Alle verdere gegevens, in het bijzonder over de omzet en de netto activa, zijn voor een ondernemingsregister niet noodzakelijk, en moeten geval voor geval worden gemotiveerd. De aanwezigheid van dergelijke gegevens kan erop wijzen dat met een geharmoniseerd ondernemingsregister ook andere doelen worden nagestreefd. Dit wordt ook gesuggereerd door de voorgenomen koppelingen met andere registers. Per saldo

kan men zich niet aan de indruk onttrekken, en dit blijkt ook uit de toelichting op de waarschijnlijke gevolgen voor het bedrijfsleven dat de Commissie via onderhavig voorstel en de extra last die hiermee gemoeid is, aan meer statistische informatie over het midden- en kleinbedrijf wil komen, in plaats van gebruik te maken van de reeds beschikbare statistieken en gegevens.

6. Het argument dat de administratieve rompslomp voor het bedrijfsleven door de koppeling van diverse registers en gegevensbestanden minder wordt, is misschien wel juist, maar voor de registervoerende instanties (o.m. Kamers van Koophandel en Fabrieken) zal de rompslomp, door de extra informatie die wordt opgevraagd, des te groter zijn.

7. Zoals bij alle geïnstitutionaliseerde koppelingen van gegevensbestanden is het voorts een bezwaar dat

de informatieverstrekken ondernemingen niet meer weten in welke omvang en in welke combinatie de door hen verstrekte gegevens door derden worden gebruikt. Niet in de laatste plaats om misbruik te voorkomen, dienen ondernemingsregisters alleen relevante en strikt noodzakelijke gegevens te bevatten.

8. De ontwerp-verordening bevat geen aanwijzingen omtrent de datum waarop de geharmoniseerde ondernemingsregisters in de lid-staten een feit moeten zijn.

Ook hier wil het Comité de opmerking maken dat de nog vast te leggen termijn niet te krap mag zijn. Aangezien in diverse landen nog geen omvangrijke registers bestaan, wordt aanbevolen om de overgangperiodes ruim te bemeten.

Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

De Voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité
Susanne TIEMANN

Advies over:

- de conclusies en aanbevelingen van het comité van onafhankelijke deskundigen onder voorzitterschap van de heer Ruding over de belastingen op ondernemingen, en
- de mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europese Parlement ingevolge de conclusies van het studietoelichtend comité onder voorzitterschap van de heer Ruding en betreffende richtsnoeren op het gebied van de belastingen op ondernemingen in het kader van de verbetering van de interne markt

(93/C 19/21)

Het Economisch en Sociaal Comité heeft op 29 april 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 20 (vierde alinea) van het Reglement van Orde, een advies op te stellen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor economische, financiële en monetaire vraagstukken, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 17 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Pelletier.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met 78 stemmen vóór, 54 stemmen tegen, en bij 4 onthoudingen is goedgekeurd.

I. BEOORDELING VAN DE CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN VAN HET COMITÉ-RUDING

ALGEMENE BENADERING VAN HET COMITÉ-RUDING

Het streven naar opheffing van dubbele belasting op grensoverschrijdende inkomensstromen sluit aan bij de reeds door de Commissie geëntameerde werkzaamheden (zie de Richtlijn „moeder-/dochterondernemingen” en de ontwerp-richtlijnen inzake het in aanmerking nemen van verliezen van in andere lid-staten gevestigde vaste inrichtingen en dochterondernemingen alsook in zake de uitkering van rente en royalty's binnen concerns).

Het gaat hier dus om een klassieke benadering waarmee het Economisch en Sociaal Comité zijn instemming al heeft betuigd.

Het streven naar harmonisatie van de stelsels, de tarieven en de grondslag van de vennootschapsbelasting gaat echter verder: op termijn zal dit nl. leiden tot een harmonisatie van de algemene structuur van de nationale belastingstelsels en van het respectieve gewicht van de diverse belastingsoorten: BTW, vennootschapsbelasting, inkomstenbelasting.

Dit doel berust op de door het comité-Ruding opgepakte conclusie dat de fiscale verschillen tussen de lid-staten invloed hebben op beslissingen van multinationals om zich in het buitenland te vestigen, en derhalve tot concurrentiedistorsies leiden.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft bezwaar tegen deze tweede doelstelling. Zijns inziens dient de vennootschapsbelasting tot de beleidsautonomie van de lid-staten te blijven behoren. In dat verband wijst het

erop dat de vorige poging van de Commissie om de vennootschapsbelasting te harmoniseren, niet de unanieme instemming van de lid-staten heeft kunnen wegdragen, wat voor de Commissie aanleiding is geweest om het subsidiariteitsbeginsel naar voren te schuiven.

DE GEDETAILEERDE VOORSTELLEN VAN HET COMITÉ-RUDING

1. Afschaffing van dubbele belastingen op grensoverschrijdende inkomensstromen

1.1. Afschaffing van dubbele belastingen op dividenduitkeringen van een vennootschap in één lid-staat aan een ingezetene in een andere lid-staat

Uitbreiding van de Richtlijn „moeder-/dochtermaatschappijen”

De aanbevelingen van het comité-Ruding sluiten aan bij reeds door het Economisch en Sociaal Comité naar voren gebrachte standpunten.

In het algemeen is de eis dat er sprake moet zijn van een afhankelijkheidsverhouding terecht wanneer het erom gaat, dubbele belastingen op de winst van een groep af te schaffen, maar deze eis heeft niet langer zin wanneer het erom gaat, dividendstromen van bronbelasting vrij te stellen. Op termijn moeten deze stromen, wanneer het betalingen tussen ondernemingen in verschillende lid-staten betreft, van bronbelasting worden vrijgesteld en daarbij mag geen onderscheid worden gemaakt tussen dividendbetalingen en uitkeringen van rente en royalty's.

De invoering van een bronheffing van 30 % op andere dividendbetalingen dan die welke bedoeld zijn in de Richtlijn „Moeder-/dochtermaatschappijen” aan aandeelhouders waarvan de identiteit als ingezetene van een lid-staat niet kan worden vastgesteld, ten einde belastingvlucht tegen te gaan.

Invoering van een bronheffing van 30 % op andere dividendbetalingen dan die welke bedoeld zijn in de Richtlijn „Moeder-/dochtermaatschappijen” aan aandeelhouders waarvan de identiteit als ingezetene van een lid-staat niet kan worden vastgesteld, is weliswaar een loffelijk streven, maar stuit op de volgende ernstige bezwaren:

Deze regeling zou potentiële investeerders uit derde landen ervan kunnen weerhouden, zich in de Gemeenschap te vestigen en zou EG-ingezetenen ertoe kunnen aanzetten, buiten de Gemeenschap te investeren: juist dit dubbele risico heeft de lid-staten ertoe bewogen het richtlijnvoorstel tot invoering van een EG-bronheffing op rente af te wijzen.

Deze regeling zou indruisen tegen de fiscale neutraliteit: financiering met vreemd vermogen zou bevoordeeld worden ten opzichte van financiering uit eigen vermogen, voorwaarde voor een duurzaam herstel van de investeringsactiviteit in de nationale volkshuishoudingen.

1.2. *Afschaffing van de bronheffing door het land van herkomst op betalingen van rente en royalty's tussen in verschillende lid-staten gevestigde ondernemingen*

Dit voorstel van het comité-Ruding sluit aan bij reeds door het Economisch en Sociaal Comité naar voren gebrachte standpunten.

1.3. *Afschaffing van dubbele belastingheffing als gevolg van geschillen inzake transferprijzen*

Het Economisch en Sociaal Comité stemt met de door het comité-Ruding voorgestelde richtsnoeren in. Tevens lijkt het hem verstandig om de problemen in verband met onderkapitalisering en de toerekening van centraal gemaakte kosten ook onder de rubriek transferprijzen en niet onder de rubriek vennootschapsbelasting te behandelen. Het Comité acht het wenselijk de gehele problematiek in verband met de overname van kosten voor door de centrale diensten van een concern verrichte diensten (incl. onderzoeksuitgaven) aan een onderzoek te onderwerpen.

Tevens vestigt het er de aandacht op dat er geharmoniseerde voorschriften moeten komen voor de berekening van de rentevoeten die bij grensoverschrijdende financiering binnen concerns worden toegepast.

Meer in het algemeen zou het volgens het Comité gewenst zijn om bij wege van een richtlijn vast te leggen, welke beginselen bij de berekening van transferprijzen en de toerekening van centraal gemaakte kosten moeten

worden toegepast, zonder zich daarbij te beperken tot de kosten die ten laste van de aandeelhouder komen.

1.4. *Compensatie door moedermaatschappijen van door bedrijfsvestigingen of dochtermaatschappijen in andere lid-staten geleden verliezen*

De voorstellen van het comité-Ruding sluiten aan bij reeds door het Economisch en Sociaal Comité naar voren gebrachte standpunten.

Het Comité wijst erop dat het in aanmerking nemen van de boekverliezen een alternatief zou kunnen zijn voor het in aanmerking nemen van de fiscale verliezen, die immers berekend worden op basis van de voorschriften betreffende de belastinggrondslag van de lid-staat van de betrokken bedrijfsvestigingen en dochtermaatschappijen. Een dergelijke uit boekhoudkundig oogpunt logische benadering zou de goedkeuring van het tweede door het comité-Ruding voorgestelde maatregelenpakket, nl. integrale compensatie van verliezen binnen groepen ondernemingen, dichterbij kunnen brengen.

1.5. *Belastingverdragen*

Het Economisch en Sociaal Comité staat achter de voorstellen van het comité-Ruding.

2. *Vennootschapsbelasting*

2.1. *Eliminatie van discriminatie als gevolg van de nationale stelsels van vennootschapsbelasting en harmonisatie van deze belasting*

Naast zijn principiële bezwaren tegen harmonisatie van de stelsels van vennootschapsbelasting merkt het Economisch en Sociaal Comité op dat de voorstellen van het comité-Ruding tot gevolg zouden hebben dat de lid-staat van de aandeelhouders die dividendbetalingen uit het buitenland ontvangen, eenzijdig de kosten moet opbrengen voor de terugbetaling resp. toerekening van de in de bronstaat betaalde vpb: het Comité acht een dergelijk voorstel weinig realistisch en niet opportuun.

2.2. *Onderlinge aanpassing van de nominale tarieven en de regels voor belastinggrondslag — Nominale tarieven*

Het Economisch en Sociaal Comité merkt op dat de fiscale rivaliteit tussen de lid-staten niet alleen tot uiting komt in de belastingtarieven, maar ook in de belastinggrondslag: het acht het dan ook weinig realistisch om een minimum- en een maximumtarief vast te leggen zo lang de voorschriften inzake de belastinggrondslag niet volledig zijn geharmoniseerd. Daarom dient een op de lange termijn gerichte geleidelijke aanpassing van de vennootschapsbelasting te beginnen met een convergentie van de beginselen van de belastinggrondslag, niet in de laatste plaats om de noodzakelijke transparantie in de concurrentieverhoudingen tussen de bedrijven te verbeteren.

Het voorstel om de plaatselijk geheven belastingen op te nemen in de stelsels van vennootschapsbelasting, acht het Comité voorts onhaalbaar omdat dit gevolgen zou hebben voor de politieke structuur van een aantal lidstaten.

2.3. *Fiscale stimulansen*

Het Economisch en Sociaal Comité acht het van belang dat bij de invoering van fiscale stimulansen die te vergelijken zijn met subsidies, de nodige transparantie in acht wordt genomen.

2.4. *Bepaling van de belastbare winst*

Volgens het Comité zou moeten worden uitgegaan van de boekresultaten om te voorkomen dat de belastinggrondslag ten opzichte van deze resultaten hoger uitvalt; een dergelijke verhoging komt meestal namelijk neer op een versluierde verhoging van de vpb-tarieven, hetgeen zou indruisen tegen het transparantiebeginsel.

2.5. *Afschrijvingen*

Hoewel in het huidige stadium een volledige harmonisatie van de afschrijvingsmethoden nog niet mogelijk is, moeten toch al eerste stappen worden gezet in de richting van een onderlinge aanpassing ervan. Harmonisatie van de afschrijvingspercentages wijst het Comité momenteel nog af.

Daarentegen lijkt het wel juist om bij de berekening van de afschrijvingen uit te gaan van de gevolgen van economische veroudering van investeringen.

2.6. *Immateriële activa — Leasing — Voorraadwaardering — Voorzieningen — Toerekening van zakelijke kosten — Aanvullende pensioenregelingen*

Harmonisatie van de aftrekbaarheidsregels met betrekking tot bovengenoemde rubrieken strookt niet met het subsidiariteitsbeginsel waarnaar het Comité aan het begin van dit advies heeft verwezen.

Volgens het Comité kan in Gemeenschapsverband niet over een dergelijke harmonisatie worden beslist.

2.7. *Aftrekbaarheid van door of voor naar het buitenland vertrokken werknemers aan buitenlandse pensioenfondsen betaalde bijdragen*

Het Comité stemt in met de aanbevelingen van het comité-Ruding, aangezien deze materie samenhangt met het vrije verkeer van werknemers en bovendien een probleem in verband met dubbele belastingheffing doet rijzen.

2.8. *Kosten van het hoofdkantoor — Onderkapitalisatie — Voorwaartse verliescompensatie*

Deze vraagstukken hangen samen met de afschaffing van dubbele belastingheffing in het kader van grensoverschrijdende inkomensstromen.

Opmerkingen hierover zijn terug te vinden in het desbetreffende punt.

2.9. *Kapitaalwinst*

De voorstellen van het comité-Ruding stroken niet met het subsidiariteitsbeginsel waarnaar het Comité aan het begin van dit advies heeft verwezen.

Nog afgezien van dit principiële bezwaar schaart het Comité zich achter de redenering dat uitsluitend dat deel van de meerwaarde belastbaar zou mogen zijn dat overeenkomt met een reële „verrijking” van de onderneming, berekend door de kosten van verwerving te indexeren op basis van het inflatiepercentage.

Bovendien is vrijstelling mits geherinvesteerd wordt in activa niet de enig denkbare formule: de herinvestering kan namelijk ook het gevolg zijn van een toeneming van het bedrijfskapitaal.

Er is daarom net zoveel voor te zeggen om een verlaagd tarief toe te passen op kapitaalwinst als gevolg van de verkoop van activa, mits deze winst niet wordt uitgedeeld: door zich op het actualiseringsbeginsel te baseren, kan deze techniek hetzelfde fiscale lastenverlichtingseffect hebben als de uitgestelde betaling van belasting op kapitaalwinsten bij toepassing van het systeem waarbij belastingvrijstelling wordt toegestaan mits de kapitaalwinst wordt geherinvesteerd. Bovendien zou deze techniek geen distorsies veroorzaken tussen het bedrijfsresultaat en het fiscale resultaat: het is dus gemakkelijker toe te passen.

2.10. *Harmonisatie van de data van opeisbaarheid van belastingen die gemeenschappelijk zullen worden toegepast*

Dit voorstel is moeilijk te rijmen met de begrotingssovereiniteit van de lidstaten. In dat verband moet worden beseft dat het begrotingsjaar van invloed kan zijn op de fiscale vervaldata en niet noodzakelijkerwijs samenvalt met het kalenderjaar.

II. BEOORDELING VAN DE MEDEDELING VAN DE COMMISSIE

De Commissie stemt in met de aanbevelingen van het comité-Ruding betreffende de afschaffing van dubbele belasting van grensoverschrijdende inkomensstromen; zij merkt op dat de aanbevelingen aansluiten bij de reeds door de Raad vastgestelde of door haar voorgestelde maatregelen.

De Commissie komt ten aanzien van de onderlinge aanpassing van de nationale wetgevingen inzake de vennootschapsbelasting met een meer genuanceerde beoordeling: dit houdt verband met de complexiteit van deze wetgevingen, het feit dat de door het comité-Ruding voorgestelde maatregelen economisch minder sterk zijn beargumenteerd en met de consequenties van

deze maatregelen voor de belastingontvangsten en de beleidsautonomie van de lid-staten.

Het Economisch en Sociaal Comité onderschrijft deze algemene uitspraken van de Commissie en stelt zich op het standpunt dat de goedkeuring van de voorstellen inzake de onderlinge aanpassing van de stelsels van vennootschapsbelasting zou indruisen tegen het subsidiariteitsbeginsel.

Het Comité zou de volgende bijzondere opmerkingen over de mededeling van de Commissie willen formuleren:

1. Afschaffing van dubbele belastingheffing op grensoverschrijdende inkomensstromen

1.1. *Uitbreiding van de richtlijnen „Moeder-/dochtermaatschappijen” en „Fusies”, en onderzoek — samen met de lid-staten — naar nieuwe procedures om de toepassing van de verdragsbepalingen inzake bronbelastingen te vereenvoudigen en te bespoedigen*

Het Economisch en Sociaal Comité stemt met de aanbevelingen van de Commissie in, en wijst erop dat het zich reeds heeft uitgesproken voor een verlaging tot 10 % van het thans voor de toepassing van de „Moeder-/dochter”-regeling vereiste deelnemingspercentage van 25 %.

In het algemeen is de eis dat er sprake moet zijn van een afhankelijkheidsverhouding terecht wanneer het erom gaat, dubbele belastingen op de winst van een groep af te schaffen, maar deze eis heeft niet langer zin wanneer het erom gaat, dividendstromen en uitkeringen van rente en royalty's van bronbelasting vrij te stellen. Op termijn moeten al deze stromen, wanneer het betalingen tussen ondernemingen in verschillende lid-staten betreft, van bronbelasting worden vrijgesteld.

Het Comité acht het bovendien zaak dat nieuwe procedures worden gevonden om de toepassing van de verdragsbepalingen inzake bronheffing te vereenvoudigen en te bespoedigen.

1.2. *Algemene regeling transferprijzen*

Het Economisch en Sociaal Comité stemt met de door het comité-Ruding voorgestelde richtsnoeren in: de problemen in verband met onderkapitalisering en de toerekening van centraal gemaakte kosten dienen onder de rubriek transferprijzen en niet onder de rubriek onderlinge aanpassing van de voorschriften betreffende de grondslag voor de vennootschapsbelasting te worden behandeld.

Het Comité acht het voorts wenselijk dat de Commissie in overleg met de lid-staten de gehele problematiek in verband met de overname van kosten voor door de centrale diensten van een concern verrichte diensten (incl. onderzoeksuitgaven) aan een onderzoek onderwerpt.

Tevens vestigt het er de aandacht op dat er geharmoniseerde voorschriften moeten komen voor de berekening van de rentevoeten die bij grensoverschrijdende financiering binnen concerns worden toegepast.

Het Comité is voor een overlegprocedure tussen de lid-staten alvorens tot correcties van transferprijzen wordt overgegaan en ter aanvulling van de desbetreffende verdragsbepalingen; daarnaast acht het Comité het gewenst om bij wege van een richtlijn vast te leggen, welke beginselen bij de berekening van transferprijzen en de toerekening van alle centraal gemaakte kosten moeten worden toegepast.

1.3. *Bilaterale verdragen ter voorkoming van dubbele belastingheffing*

Het Economisch en Sociaal Comité stemt in met de richtsnoeren van de Commissie.

1.4. *Belastingen op groepen van ondernemingen*

Het Economisch en Sociaal Comité verwijst naar het advies dat het heeft uitgebracht over het voorstel voor een richtlijn inzake het in aanmerking nemen van de verliezen van in andere lid-staten gevestigde vaste inrichtingen en dochterondernemingen: het in aanmerking nemen van de boekverliezen zou een alternatief kunnen zijn voor het in aanmerking nemen van de fiscale verliezen, die immers berekend worden op basis van de voorschriften betreffende de belastinggrondslag van de lid-staat van de betrokken bedrijfsvestigingen en dochtermaatschappijen.

Een dergelijke uit boekhoudkundig oogpunt logische benadering zou de goedkeuring van het tweede door het comité-Ruding voorgestelde maatregelenpakket, nl. integrale compensatie van verliezen binnen groepen ondernemingen, dichterbij kunnen brengen.

1.5. *Gelijke behandeling van dividend uit buitenlandse bron en dividend uit binnenlandse bron*

Het Economisch en Sociaal Comité wijst erop dat het comité-Ruding zijn aanbeveling inzake de afschaffing van discriminatie bij de heffing van belasting op dividendbetalingen uit een andere lid-staat, in de rubriek vennootschapsbelasting heeft ondergebracht.

Deze aanbeveling, samen met het voorstel van de Commissie om de wederkerigheidsvoorwaarde los te laten, zou tot gevolg hebben dat de lid-staat van de aandeelhouders die dividendbetalingen uit het buitenland ontvangen, eenzijdig de kosten moet opbrengen voor de terugbetaling resp. toerekening van de in de bronstaat betaalde vpb: het Comité acht het weinig waarschijnlijk dat een dergelijk voorstel de eenstemmige goedkeuring van de lid-staten zal kunnen wegdragen.

2. Maatregelen met betrekking tot de tarieven, de grondslag en de stelsels van vennootschapsbelasting

2.1. Tarieven

Het Economisch en Sociaal Comité deelt het standpunt van de Commissie dat het niet opportuun is, een maximumtarief voor de vennootschapsbelasting vast te stellen en dat voorstellen tot hervorming van de lokale belastingen politiek niet haalbaar zijn.

Voorts heeft het Comité zijn twijfels over de vraag of het verantwoord is om met de lid-staten discussies te beginnen over het beginsel en het niveau van een minimumtarief.

Zoals de Commissie zelf opmerkt, komt de fiscale rivaliteit tussen de lid-staten niet alleen tot uiting in de belastingtarieven, maar ook in de belastinggrondslagen: daarom lijkt het niet haalbaar dat de discussie over een minimumtarief kan worden losgekoppeld van de discussie over harmonisatie van de voorschriften inzake de belastinggrondslag.

2.2. Grondslag van de belasting op ondernemingswinst

Het Economisch en Sociaal Comité wijst erop dat de vorige poging van de Commissie om de vennootschapsbelasting te harmoniseren, niet de unanieme instemming van de lid-staten heeft kunnen wegdragen, wat voor de Commissie aanleiding is geweest om het subsidiariteitsbeginsel naar voren te schuiven.

Daarom heeft het Comité zijn twijfels over het nut van het door de Commissie gesuggereerde uitvoerige debat over de wenselijkheid en mogelijkheid van een harmonisatie van de belastinggrondslag. Een ad hoc-maatregel waardoor de definitie van de belastbare winst gereleerd zou worden aan een minimumgrondslag, nl. de winst op basis van de boekresultaten, druist volgens het Comité ook tegen het subsidiariteitsbeginsel in.

Wel stemt het Comité in met het voornemen van de Commissie om een uitvoerig onderzoek te doen naar de aftrekbaarheid van door of voor naar het buitenland vertrokken werknemers aan buitenlandse pensioenfondsen betaalde bijdragen, aangezien deze problematiek niet alleen vanuit het gezichtspunt van de harmonisatie van de belastinggrondslag moet worden bekeken.

Het Comité is ook voor het voorstel van het comité-Ruding om kleine en middelgrote ondernemingen die niet de rechtsvorm hebben van kapitaalvennootschappen, het recht te geven te kiezen voor de vennootschapsbelasting: in dat verband stemt het in met de werkwijze van de Commissie. Ten aanzien van de belastingstimulansen deelt het tenslotte de voorkeur van de Commissie voor instrumenten van het type belastingkrediet boven bepalingen betreffende de belastinggrondslag.

2.3. Verband tussen de fiscale behandeling van aandeelhouders en de vennootschapsbelasting

Het Economisch en Sociaal Comité stemt in met de suggestie van de Commissie om op het niveau van de

Gemeenschap een debat te beginnen over de keuze van een gemeenschappelijk stelsel van vennootschapsbelasting.

De invoering, ten einde belastingvlucht tegen te gaan, van een bronheffing van 30% op andere dividendbetalingen dan die welke bedoeld zijn in de Richtlijn „Moeder-/dochtermaatschappijen” aan aandeelhouders waarvan de identiteit als ingezetene van een lidstaat niet kan worden vastgesteld, is weliswaar een loffelijk streven, maar stuit op de volgende ernstige bezwaren:

Deze regeling zou potentiële investeerders uit derde landen ervan kunnen weerhouden, zich in de Gemeenschap te vestigen en zou EG-ingezetenen ertoe kunnen aanzetten, buiten de Gemeenschap te investeren: juist dit dubbele risico heeft de lid-staten ertoe bewogen het richtlijnvoorstel tot invoering van een EG-bronheffing op rente af te wijzen.

Deze regeling zou, zoals de Commissie zelf ook te verstaan geeft, indruisen tegen de fiscale neutraliteit: financiering met vreemd vermogen zou bevoordeeld worden ten opzichte van financiering uit eigen vermogen, voorwaarde voor een duurzaam herstel van de investeringsactiviteit in de nationale volkshuishoudingen.

III. SLOTOPMERKINGEN

1. Het mandaat van het comité-Ruding was zeer ruim: het was gevraagd, een economische kwantificatie te geven van de gevolgen van de belastingheffing in vergelijking met andere factoren, en na te gaan in hoeverre deze gevolgen belangrijke distorsies kunnen veroorzaken die het functioneren van de interne markt hinderen.

Het comité-Ruding was ook gevraagd naar mogelijkheden om deze distorsies eventueel te verhelpen, rekening houdend met de invloed die andere beleidsterreinen — b.v. de Economische en Monetaire Unie — op de omvang van de distorsies zouden kunnen hebben.

2. Wegens tijdgebrek of wellicht uit bescheidenheid heeft het comité-Ruding zich bewust willen beperken tot de zuiver fiscale aspecten van de belastingheffing op vennootschappen.

Het Comité betreurt het dat het comité-Ruding daarmee de gelegenheid voorbij heeft laten gaan om grondig economisch inzicht te krijgen in de betekenis voor het voeren van economische politiek in de lid-staten van de belastingen op ondernemingen. Het comité-Ruding heeft geen poging gedaan om rol en economische betekenis van de vennootschapsbelasting uit te diepen, en dat is wellicht jammer.

3. Een vraag waarop het Comité graag een antwoord zou hebben gehad, is of het mogelijk is, een uniforme vennootschapsbelasting in te voeren die zowel zou gel-

den voor een lid-staat die zijn industrie moet bevorderen om een ontwikkelingsachterstand weg te werken als voor de meer geavanceerde lid-staten.

4. Het fiscale instrumentarium is traditioneel een belangrijk middel voor de lid-staten om in te grijpen en om stimulansen te geven; moet de lid-staten dit instrument nu worden ontnomen?

Het comité-Ruding heeft niet onder stoelen of banken gestoken dat het afkerig is van gebruikmaking van het fiscale instrumentarium. Het heeft zijn twijfels over de doeltreffendheid van fiscale steunverlening om de investeringsactiviteit te stimuleren en lijkt de voorkeur te geven aan rechtstreekse subsidiëring, hoewel het zichzelf soms tegenspreekt, b.v. wanneer het de fiscaliteit een rol van doorslaggevende betekenis toekent bij de lokalisering van investeringen.

Het standpunt van het comité-Ruding is echter begrijpelijk wanneer men bedenkt dat het merendeel van de leden ervan „fiscalisten” zijn, die — terecht — vrezen dat met de regels inzake de belastinggrondslag wordt gemanipuleerd.

Economisten hebben in het algemeen een minder restrictief gezichtsveld, maar iedereen is het eens over het grondbeginsel dat de steunverlening transparant moet zijn. Steun moet openbaar en voor iedereen bekend zijn.

Aan de andere kant mag evenmin uit het oog worden verloren dat de manoeuvreerruimte voor het voeren van nationale economische politiek aanzienlijk zal teruglopen wanneer de monetaire unie eenmaal een feit zal zijn. Wellicht is het daarom niet goed om de nog resterende middelen om conjunctuur en economische ontwikkeling te beïnvloeden, nog verder uit te hollen of zelfs geheel weg te nemen.

5. Het Economisch en Sociaal Comité betreurt het dat het comité-Ruding de problematiek in verband met de lasten die op het bedrijfsleven drukken niet in een wat breder verband heeft onderzocht, door hierbij b.v. ook de voorzieningen in verband met de pensioenen van werknemers te betrekken. Het doel van pensioenvoorzieningen is uiteraard sociaal, maar de modaliteiten hebben een niet onaanzienlijke invloed op de belastinggrondslag; het comité-Ruding heeft immers becijferd dat de belastingvrije voorzieningen van 27 % van het balanstotaal in Duitsland tot 6 % in Italië en in België kunnen gaan.

6. Het Comité heeft zich afgevraagd waarom het comité-Ruding niet is ingegaan op een aantal essentiële aspecten van het door de Commissie aan hem verstrekte mandaat.

Het comité-Ruding heeft het naast zijn zeer concrete harmoniseringsvoorstellen betreffende de winstbepalingsvoorschriften en de tarieven voor de vennootschapsbelasting niet raadzaam geacht om na te gaan wat de gevolgen van zijn voorstellen zouden zijn voor de belastingontvangsten van de lid-staten. Het door het

comité-Ruding aangevoerde excuus dat er onvoldoende betrouwbare statistische gegevens zijn om dit probleem te kunnen behandelen, is niet overtuigend, omdat statistische gegevens betreffende de belastingontvangsten waarschijnlijk de meest betrouwbare gegevens zijn waarover onderzoekers en economen kunnen beschikken.

Wat zouden de gevolgen van een substantiële verlaging van de vennootschapsbelasting zijn voor de andere belastingen, in het bijzonder voor de belasting op het inkomen van natuurlijke personen?

Had het comité-Ruding niet de gelegenheid om een algemeen econometrisch model uit te werken waaruit was gebleken welke lastenverschuivingen uit zijn voorstellen zouden voortvloeien?

7. Volgens het Economisch en Sociaal Comité zou de Commissie moeten onderzoeken of deze lacune kan worden opgevuld. De problematiek in verband met de belastingharmonisatie kan namelijk niet los worden gezien van de budgettaire gevolgen van de voorgestelde maatregelen alsook van de verschuivingen die daardoor zullen plaatsvinden van de ene belastingcategorie naar de andere.

8. Het Comité spreekt zijn bezorgdheid uit over het gebrek aan informatie over de gevolgen van een uniform vpb-tarief — als doelstelling op middellange termijn — voor de lokalisering van de investeringen. Er zijn redenen om aan te nemen dat een zo vergaande harmonisatie zeker niet zonder gevolgen zal blijven voor het functioneren van de economische unie, en de concentratie van de industriële bedrijvigheid rond de huidige kernen juist nog zal versterken, hetgeen nadelig zal uitvallen voor de perifere regio's en de gebieden met ontwikkelingsachterstand in de EG. Een dergelijke consequentie ligt inderdaad voor de hand, ook al omdat het comité-Ruding op basis van simulaties zelf tot de conclusie is gekomen dat de fiscale verschillen van invloed zijn op de lokalisering van investeringen.

Volgens het Economisch en Sociaal Comité zou nader moeten worden onderzocht of eenmaking van de belasting op ondernemingen niet kan leiden tot een soort „averechtse” distorsie, ten nadele van de zwakkeren en ten voordele van de sterken.

9. Het comité-Ruding is niet ontkomen aan enkele contradicties, waarop de Commissie wel moest reageren. Nadat het zich als pleitbezorger heeft opgeworpen voor het subsidiariteitsbeginsel en zich voor een harmonisatie heeft uitgesproken die gebaseerd is op het „noodzakelijke minimum om discriminatie en belangrijke distorsies weg te werken”, stelt het comité-Ruding uiteindelijk een gemeenschappelijk vpb-stelsel voor waarbij de winstbepalingsvoorschriften worden geharmoniseerd en de verschillen tussen de tarieven aanzienlijk worden teruggebracht.

Het subsidiariteitsbeginsel en de voorstellen van het comité-Ruding lopen wel erg ver uiteen wanneer het

comité-Ruding voorstelt om bij de vaststelling van het nominale tarief van de vennootschapsbelasting rekening te houden met plaatselijke belastingen, zodat het gecumuleerde tarief komt te liggen tussen 30 en 40 %.

10. Deze kritiek op het rapport-Ruding neemt niet weg dat het Economisch en Sociaal Comité grote bewondering heeft voor de kwaliteit van deze studie, die voor onderzoekers een referentiedocument zal blijven.

11. De Commissie heeft blijkens haar opmerkingen en aanbevelingen aan de Raad in het algemeen een genuanceerder en voorzichtiger standpunt ingenomen dan het comité-Ruding. Dat verheugt het Economisch en Sociaal Comité.

12. De moeilijkste problemen bij de verwezenlijking van de Economische en Monetaire Unie worden ongetwijfeld gevormd door de fiscaliteit. Het feit dat voor besluiten op Raadsniveau unanimiteit vereist is, zet een rem op de totstandkoming van de beoogde —

noodzakelijke — wetgeving, maar verhindert tegelijkertijd dat er tal van regelingen komen die nog niet voor alle lid-staten aanvaardbaar zijn.

Het Economisch en Sociaal Comité zou graag zien dat in dit verband gehandeld wordt naar het gezonde subsidiariteitsbeginsel en dat de nodige voorzichtigheid in acht wordt genomen ten aanzien van een last die uiteindelijk integraal door de belastingbetalende burger moet worden gedragen.

In dat verband meent het Comité er de aandacht op te moeten vestigen dat bij het streven naar eenmaking van de stelsels van vennootschapsbelasting en naar harmonisatie van de tarieven en de belastinggrondslag ook gelet moet worden op de consequenties hiervan voor de betrekkingen tussen de lid-staten en derde landen. Het bestaan van een geharmoniseerde vennootschapsbelasting valt wellicht niet te rijmen met bilaterale heronderhandelingen over de met andere landen gesloten verdragen.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over de wijziging van het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toerekening van de kosten van vervoersinfrastructuur aan zware vrachtwagens

(93/C 19/22)

De Raad heeft op 11 november 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 198 van het EEG-Verdrag, het Economisch en Sociaal Comité om advies te vragen over het voornoemde voorstel.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 25 november 1992) de heer Moreland tot algemeen rapporteur benoemd en het volgende advies uitgebracht, dat met grote meerderheid van stemmen (5 stemmen tegen, bij 2 onthoudingen) is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. In 1986 heeft de Commissie een document voorgelegd (COM(86) 750 def.) over de wegwerking van concurrentiedistorsies van fiscale aard in het goederenvervoer over de weg: studie van de motorrijtuigenbelastingen, brandstofaccijnzen en tolgelden. Het Comité⁽¹⁾ stemde in beginsel in met het door de Com-

missie beoogde doel m.b.t. toekomstige belasting op bedrijfsvoertuigen, o.m.:

- opheffing van concurrentiedistorsies binnen en tussen takken van vervoer;
- doorberekening van de algemene infrastructuurkosten aan de gebruiker;
- toereikende belastingopbrengsten voor de lid-staten;
- vrij verkeer van goederen en personen binnen de Gemeenschap;

⁽¹⁾ PB nr. C 232 van 31. 8. 1987, blz. 87.

- redelijke transito-overeenkomsten met niet-EG-landen.

In zijn met algemene stemmen goedgekeurde advies wees het Comité er o.m. op dat:

- uiterlijk in 1992 aan de concurrentiedistorsies een einde moet komen;
- in dit verband een overeenkomst over belasting-structuren dient te worden bereikt, waarbij op zijn minst de marginale kosten zijn gedekt;
- het heffen van belastingen overeenkomstig het territorialiteitsbeginsel een redelijke oplossing zou zijn voor de lange termijn, maar dat zich praktische problemen voordoen;
- tolheffingen voor wegen (excl. bruggen, veerponten en tunnels) na afloop van de bestaande overeenkomsten dienen te worden afgeschaft;
- de gekozen oplossing er niet toe mag leiden dat de belastingheffing nog ingewikkelder en de administratieve rompslomp nog groter worden.

1.2. Vervolgens heeft de Commissie in 1987 een eerste voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de toerekening van de kosten van vervoersinfrastructuur aan zware vrachtwagens [COM(87) 716 def.] voorgelegd. Het Comité schreef in zijn met meerderheid van stemmen goedgekeurde advies⁽¹⁾ dat:

- een dergelijk systeem op lange termijn dient te zijn afgestemd op de maatschappelijke kosten van alle takken van vervoer;
- hantering van het territorialiteitsbeginsel zou kunnen leiden tot harmonisering van de concurrentieverhoudingen en tot toerekening van de kosten van het gebruik van infrastructuur aan de feitelijke gebruiker, en dat dit beginsel uiteraard gelijktijdig dient te worden toegepast op het weg- en het railvervoer en het vervoer over de binnenwateren;
- het Comité wel met het territorialiteitsbeginsel instemt, maar dat zulks niet inhoudt dat het van de haalbaarheid daarvan overtuigd is.

1.3. In 1991 heeft de Commissie haar voorstel gewijzigd⁽²⁾. Het Comité was van mening⁽³⁾ dat een eenvoudige en stapsgewijze oplossing, gebaseerd op het beginsel dat met de infrastructuur samenhangende kosten worden gedekt, aanvaardbaar zou zijn wanneer de termijn van 1992 moet worden gehaald. Het herhaalde zijn instemming met het territorialiteitsbeginsel als „billijke grondslag voor belastingheffing” en als „uiteindelijk doel”. Het sprak ook de vrees uit dat kleinere bedrijfsvoertuigen te maken krijgen met belastingen en heffingen die buiten iedere proportie t.o.v. zwaardere voertuigen staan, en dat het voorstel ertoe zou kunnen leiden dat op nog meer wegen tol wordt geheven.

1.4. Met onderhavig voorstel heeft de Commissie haar voorstel opnieuw gewijzigd tegen de achtergrond van o.m. de besprekingen bij de Raad en het op 19 mei 1992 door het Hof van Justitie uitgesproken arrest in zaak C-195/90 Commissie vs. Duitsland. De Commissie wil vasthouden aan het territorialiteitsbeginsel, maar wil de minimumtarieven van de motorrijtuigenbelasting verlagen (Portugal en Griekenland wordt een verlaging met 50% toegestaan). Deze tarieven zullen elke twee jaar worden herzien. De eerder door de Commissie voorgestelde structuur van de motorrijtuigenbelasting heeft nu een optionele status gekregen en in een later stadium moet over een verstrekkende harmonisering worden nagedacht.

Tevens bevat het gewijzigde voorstel een nieuwe bepaling waarbij elke lid-staat wordt toegestaan „gebruiksrechten” te heffen op uit de lid-staten afkomstige bedrijfsvoertuigen van meer dan 12 t die van zijn snelwegennet gebruik maken.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Het Comité heeft al vaker gewezen op het belang van overeenstemming over dit onderwerp gezien de afschaffing van de concurrentiedistorsies in de interne markt. Helaas heeft de Raad tot dusverre geen overeenstemming bereikt en het ziet er niet naar uit dat 1 januari 1993 als termijn zal worden gehaald: inmiddels wordt 1 januari 1994 voorgesteld.

2.2. Wel stelt het Comité vast dat de Commissie impliciet een eenvoudiger, stapsgewijze aanpak heeft aanvaard: dit zal overeenstemming in de Raad gemakkelijker maken. Het vindt evenals de Commissie dat zulks een politieke oplossing vereist. Zijns inziens dient het voorzitterschap in deze spoedeisende aangelegenheid het voortouw te nemen.

2.3. De voorgestelde bepalingen zijn slechts een stap in de richting van de belastingharmonisatie die nodig is om de concurrentiedistorsies op te heffen. Door de lid-staten de mogelijkheid te geven hun eigen belastingmaatregelen m.b.t. EG-voertuigen te treffen, zou de invoering van een EG-stelsel voor de toerekening van infrastructuurkosten niet bespoedigd worden.

2.4. Het Comité vestigt de aandacht nog eens op zijn standpunt in het advies van 1991 over tolwegen.

2.5. Gezien de uitspraak van het Hof van Justitie in zaak C-195/90 en de mogelijkheid dat er discriminatie ontstaat (bijv. bij tolheffing en gebruiksrechten), moet het voorstel aan een zorgvuldig juridisch onderzoek worden onderworpen om ervoor te zorgen dat aan alle voorwaarden van artikel 75 wordt voldaan en dat artikel 76 niet wordt geschonden. Op grond van dit artikel is het immers tot de verwezenlijking van het in artikel 75, lid 1 sub c) bedoelde gemeenschappelijk vervoerbeleid verboden, nieuwe fiscale bepalingen vast te stellen t.a.v. niet-nationale vervoerondernemers.

⁽¹⁾ PB nr. C 208 van 8. 8. 1988, blz. 29.

⁽²⁾ PB nr. C 75 van 20. 3. 1991, blz. 1.

⁽³⁾ PB nr. C 159 van 17. 6. 1991, blz. 18.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. *Nieuwe zevende overweging*

3.1.1. Het is verheugend dat de Commissie zich aansluit bij het al eerder door het Comité ingenomen standpunt dat brandstofaccijnzen een bijzonder geschikt middel zijn om uitvoering te geven aan het territorialiteitsbeginsel.

3.2. *Nieuwe achtste overweging*

3.2.1. Tot voldoening van het Comité wordt erkend dat zich kosten als gevolg van milieuverontreiniging voordoen.

3.3. *Nieuwe dertiende overweging*

3.3.1. Het Comité stemt met deze wijziging in, maar denkt wel dat het ideaal van een uniform concept voor de toerekening van infrastructuur- en externe kosten nog ver in het verschiet ligt.

3.4. *Oude achtste overweging*

3.4.1. Het Comité gaat ervan uit dat deze overweging geschrapt is, omdat de Raad niet zo maar zal accepteren dat de Commissie gaat onderhandelen. Toch moet het duidelijk zijn dat de wegenbelasting in derde landen een rol speelt.

3.5. *Artikel 2*

3.5.1. Autosnelweg — waarschijnlijk moet aan alle drie voorwaarden worden voldaan?

Tolgeld: Het is administratief gezien eenvoudiger als de tol niet precies op basis van de afgelegde afstand wordt berekend.

3.5.2. Gebruiksrechten: Het zou verhelderend zijn geweest indien de Commissie enkele voorbeelden had genoemd.

3.6. *Artikel 2, lid 2*

3.6.1. Deze bepaling mag niet worden gebruikt om voertuigen die eigendom zijn van de overheid, te bevoordelen ten opzichte van concurrenten uit de particuliere sector. Ook mag zij niet discriminerend zijn voor lokale openbare diensten die aan de particuliere sector zijn uitbesteed.

3.7. *Artikel 3, lid 2*

3.7.1. Het Comité stelt met voldoening vast dat de Commissie zijn voorstel tot wijziging heeft overgenomen.

3.8. *Artikel 4*

3.8.1. Het Comité vraagt zich af wat dit artikel precies inhoudt. Zo worden geen duidelijke uitspraken gedaan over „rekeningrijden” en kosten in verband met milieuverontreiniging (zie vorig advies).

3.8.2. Het is verheugend dat de Commissie het voorstel van het Comité, een onderscheid te maken tussen tolgelden enz. en parkeergelden, heeft overgenomen.

3.9. *Artikel 5, lid 1, sub b)*

3.9.1. Het Comité blijft bij zijn standpunt uit de vorige twee adviezen en vindt de formulering nog steeds te onduidelijk.

3.10. *Nieuw artikel 5, lid 1, sub d)*

3.10.1. Deze bepaling lijkt te stringent.

3.11. *Nieuw artikel 5, lid 2*

3.11.1. Indien tolgelden mogen worden geheven, is deze bepaling beslist te beperkt. De lid-staten zouden ook toestemming moeten krijgen om tol te gaan heffen op bruggen of bijv. een systeem van „rekeningrijden” in te voeren.

3.12. *Nieuw artikel 8, lid 3*

3.12.1. Twee jaar is wellicht te kort. In ieder geval zou het verslag ook aan het Europees Parlement en het Economisch en Sociaal Comité moeten worden toegestuurd. Dezen zouden moeten worden geraadpleegd over alle voorstellen tot wijziging van de tarieven.

3.13. *Nieuw artikel 9*

3.13.1. Het Comité is ingenomen met deze nieuwe versie van het artikel. Het verslag en de voorstellen zouden aan het Europees Parlement en het Economisch en Sociaal Comité moeten worden toegestuurd.

3.14. *Nieuw artikel 10 (oud art. 11)*

3.14.1. Uitgaande van het subsidiariteitsbeginsel lijkt dit op het eerste gezicht een aantrekkelijke regeling. Toch blijft het Comité bij zijn oude standpunt (van 1991).

3.14.2. Toepassing van het territorialiteitsbeginsel betekent logisch gezien dat er geen discriminatie mag bestaan tussen de maatregelen die de lid-staten nemen. Daarom moeten óf alle lid-staten tot terugbetaling overgaan óf geen enkele.

4. Verdere opmerkingen

4.1. Het evaluatieformulier bevat enkele alarmerende uitspraken. De Commissie zegt hierin namelijk het volgende: „De uitvoering van deze richtlijn zal waarschijnlijk tot een verhoging van de vervoerkosten leiden, met name voor de perifere landen van de Gemeenschap” en „Hogere vervoerkosten zullen waarschijnlijk, met name voor de zwakkere en kleinere bedrijven in perifere

landen, nadelige gevolgen hebben voor hun concurrentievermogen”.

4.2. Dit kan nauwelijks bevorderlijk zijn voor de „samenhang”. Commissie en Raad moeten daarom bijzondere aandacht besteden aan maatregelen waarmee de gevolgen voor perifere regio's kunnen worden opgevangen.

Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over de betrekkingen van de EG met de Midden- en Oosteuropese landen — Bulgarije en Roemenië

(93/C 19/23)

Het Economisch en Sociaal Comité heeft op 30 juni 1992 overeenkomstig de bepalingen van artikel 20, derde alinea, van het Reglement van Orde besloten, een advies uit te brengen over de betrekkingen van de EG met de Midden- en Oosteuropese landen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor externe betrekkingen, handels- en ontwikkelingsbeleid, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 5 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Petersen.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 25 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met grote meerderheid van stemmen en 2 stemmen tegen is goedgekeurd.

Samenvatting

Het begin 1990 door de Commissie voorgelegde ontwerp van associatie-overeenkomst omvat behalve de geleidelijke totstandbrenging van een vrijhandelszone, de invoering van vrij verkeer van werknemers, de liberalisering van het vrije verkeer van diensten, de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke voorschriften en de intensivering van de samenwerking op economisch, sociaal en financieel gebied, ook de institutionalisering van de politieke dialoog en de samenwerking op cultureel gebied (par. 1.8).

Deze preferentiële overeenkomsten, die in verband met het feit dat de politieke dialoog erbij wordt betrokken, Europese overeenkomsten worden genoemd, kunnen in principe voor onbepaalde tijd met alle landen in Oost-Europa worden gesloten. Voor het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) en Georgië moeten de

associatie- en samenwerkingsovereenkomsten van de EG uiteraard in een specifieke vorm worden gegoten. Een beslissende voorwaarde voor het sluiten van de Europese overeenkomsten is evenwel dat het politieke, maatschappelijke en economische omschakelingsproces in de geassocieerde Staten resultaten oplevert en dat het „point of no return” voor democratie en markteconomie reeds bereikt is. Het Comité heeft er bij de Commissie herhaaldelijk op aangedrongen, in ieder afzonderlijk geval de op gang gebrachte politieke en economische hervormingsprocessen onder de loep te nemen en pas daarna met doelgerichte gesprekken over associatie te beginnen (par. 1.9).

In zijn advies over de Europese overeenkomsten met de Visegrad-landen (Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije) heeft het Economisch en Sociaal Comité het concept van associatie van de Europese Gemeenschap uitvoerig behandeld en positief bevonden. Het Comité

neemt met grote voldoening kennis van het feit dat de Commissie nu ook associatiegesprekken met Bulgarije en Roemenië heeft aangeknoopt. Doel van deze onderhandelingen is het sluiten van Europese overeenkomsten die qua strekking globaal overeenkomen met de overeenkomsten die op 16 december 1991 met Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije zijn gesloten. De kritische opmerkingen van het Comité over deze laatste overeenkomsten en de aanvullende aanbevelingen gelden — voor zover dit te overzien is — in ongewijzigde vorm ook voor de onderhavige ontwerp-overeenkomsten met Bulgarije en Roemenië (par. 2.1 en 2.2).

Met grote instemming sluit het Comité zich aan bij de verklaring van de verdragsluitende partijen dat de politieke en de economische vrijheid, die het eigenlijke fundament van de associatie vormen, dienen te worden versterkt. Zeer positief is ook het voornemen, gezamenlijk aan de totstandbrenging van een nieuwe staatsinrichting en een nieuwe economische orde op basis van het principe van de rechtsstaat en de eerbiediging van de mensenrechten en rechten van minderheden verder te werken, een meerpartijenstelsel met vrije en democratische (geheime) verkiezingen tot stand te brengen en sneller voor liberalisering van de economie volgens de principes van de markteconomie te zorgen (par. 2.3).

Het Comité heeft bij herhaling benadrukt dat onder de huidige culturele en maatschappelijke omstandigheden in Europa een economische ruimte zonder een sociale ruimte onvoorstelbaar is. Daarom dringt het Comité er opnieuw bij de Raad op aan, in de preambule van Europese overeenkomsten ook op de sociale dimensie van de Europese integratie te wijzen en het in december 1989 door het staatshoofd en de regeringsleiders van de Gemeenschap — zij het niet met algemene stemmen — goedgekeurde Gemeenschapshandvest van de sociale grondrechten van de werkenden te noemen. Bovendien heeft het Comité met bezorgdheid vastgesteld dat het verdedigen van de principes van de „sociale rechtvaardigheid” — dat in de Europese overeenkomsten met Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije nog de „grondslag van de associatie” werd genoemd — nu in de preambule van de nieuwe overeenkomsten geen plaats meer krijgt (par. 2.4).

Met betrekking tot de in de preambule genoemde mogelijkheid van toetreding mag niet worden vergeten dat toekomstige uitbreidingen onder sterk gewijzigde omstandigheden zullen plaatsvinden: de interne markt, de Economische en Monetaire Unie, het buitenlands en veiligheidsbeleid en het „acquis communautaire” zijn zaken die aanzienlijke eisen aan potentiële lid-staten stellen, eisen die niet alle kandidaten binnen een kort tijdsbestek kunnen vervullen. Daarom zou de Commissie zo snel mogelijk in een consistent concept m.b.t. de toetreding van nieuwe lid-staten formules en opties moeten onderzoeken en uitwerken (par. 2.5).

Reeds in zijn advies over de Europese overeenkomsten met de Visegrad-landen heeft het Comité de verdragsluitende partijen opgeroepen, de sociaal-economische kringen bij de politieke dialoog te betrekken. Het stelt

daarom voor, in de Europese overeenkomsten te bepalen dat de Associatieraad ervoor zorgt dat de sociaal-economische kringen gedurende de eerste fase van de overgangperiode bij de politieke dialoog worden betrokken. Vanaf de tweede fase zal deze dialoog in het kader van een Raadgevend Associatiecomité van de sociaal-economische kringen plaatsvinden. Deze samenwerking vormt onderdeel van een brede dialoog waarbij de economische en sociale kringen van de Europese Gemeenschap en van de Midden- en Oosteuropese landen zijn betrokken (par. 2.7 en 2.8).

Het Comité acht het een goede zaak dat de eerbiediging van democratische principes en van de mensenrechten, evenals de naleving van markteconomische principes wezenlijke elementen van de associatie zijn, maar beveelt tegelijkertijd aan, ook de eerbiediging van de sociale grondrechten en van de rechten van minderheden tot „wezenlijk element van de associatie” te verklaren. Deze regeling heeft tot gevolg dat adequate maatregelen kunnen worden genomen als deze verplichtingen niet worden nagekomen (par. 2.9).

Het Comité stemt in met de asymmetrische aanpak op het vlak van het vrije verkeer van goederen, aangezien deze de geassocieerde staten houvast biedt bij het moeilijke overschakelingsproces. Gezien de dramatische achteruitgang van het nationaal produkt in deze landen zou de Gemeenschap moeite moeten doen om in het geval van industrieproducten de periode van zes jaar die is vastgesteld voor de volledige afschaffing van EG-douanerechten, in te korten en de noodzakelijke opening van de markten sneller te doen verlopen. Overeenkomstig de bepalingen van artikel 110 van het EEG-Verdrag — ook hieraan moet van tijd tot tijd worden herinnerd — is de Europese Gemeenschap uitdrukkelijk verplicht, zich in het gemeenschappelijk belang voor een liberaal handelsbeleid in te zetten. Deze plicht wordt volgens het Comité maar al te vaak „vergeten” (par. 2.12).

Met betrekking tot de gevoelige sectoren — textiel-, EGKS- en landbouwprodukten — wijst het Comité opnieuw op de desbetreffende bepalingen van de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel (GATT) en op de materiële voorwaarden voor de totstandbrenging van vrijhandelszones. In de eerste plaats gaat het om de cruciale bepaling dat in de bilaterale handel (tussen de verdragspartners) douanerechten en andere beperkende handelsvoorschriften (in beide richtingen) voor „vrijwel de gehele handel” moeten worden afgeschaft. Gezien het conformiteitsbeginsel van de GATT zullen alle sectoren — ook de landbouw — op den duur hun markten moeten openstellen (par. 2.15).

Om de situatie op de landbouwmarkt van de Gemeenschap door een te grote invoer van bijzonder gevoelige produkten niet nog problematischer te maken, herhaalt het Comité zijn voorstel om een groot deel van de landbouwoverschotten in Bulgarije en Roemenië tegen harde valuta naar Oosteuropese buurlanden uit te voeren. Tegelijkertijd zou het landbouw- en industrie-potentieel van de partnerlanden ook op de produktie

van landbouwprodukten voor industriële en energie-doeleinden moeten worden gericht (par. 2.27-2.29).

Als bijzonder belangrijk beschouwt het Comité de geplande consultatieprocedures voor alle gevallen van dumping. Het Comité verwacht dat de GATT-codes in hun geheel zullen worden overgenomen. Dat de partnerstaten van meet af aan worden aangeduid als landen met een functionerende markteconomie, is om politieke redenen aanvaardbaar. Voor de Commissie zal het in de praktijk gezien de komende jaren niet eenvoudig zijn, een billijke vergelijking — in de zin van de anti-dumpingverordening van de Gemeenschap — tussen de exportprijs en de „normale waarde” van produkten op te stellen (par. 2.32).

Een belangrijke voorwaarde om onder de vrijhandels-regeling te vallen, is het concrete bewijs van de oorsprong van een goed. Het Comité heeft bij herhaling steun verleend aan de dringende wens van de Oost-europese verdragspartners tot multilaterale cumulatie. De Commissie heeft aan dit verlangen geen gehoor gegeven, zodat de in de interim-overeenkomsten met de Visegrad-landen vastgelegde (en uiterst restrictieve) regels van oorsprong nu een aanzienlijke belemmering voor de intensivering van het handelsverkeer blijken. Aangezien alleen een uniform instrumentarium voor het vaststellen van de oorsprong zinvol kan zijn voor de sterkere arbeidsverdeling in Europa, stelt het Comité voor, de momenteel geldende regels van de EG/Europese Vrijhandelsassociatie (EVA) van oorsprong of de komende EER-regelingen, én — bij wijze van alternatief — percentages als criterium in alle Europese overeenkomsten met de landen van Midden- en Oost-Europa over te nemen („paneuropese” cumulatie) (par. 2.33-2.35).

Het Comité spreekt zijn voldoening uit over de bereikte akkoorden inzake het vrije verkeer van werknemers, maar mist nog steeds afspraken over illegaal in de Gemeenschap verblijvende werknemers uit de Oost-europese partnerstaten. Verder uit het Comité opnieuw zijn teleurstelling over het feit dat de Commissie niet in staat is — zelfs niet in een opmerking in een protocol — te wijzen op het feit dat de manoeuvreerruimte op het gebied van het vrije verkeer van werknemers op middellange termijn vrij beperkt is. Volgens het Comité is het de hoogste tijd om grondiger na te denken over het complexe vraagstuk van het vrije verkeer van werknemers tussen de Europese Gemeenschap en de geassocieerde partners, en in het kader van een coherent immigratiebeleid mogelijke oplossingen uit te werken die ook op lange termijn resultaat opleveren en niet vandaag de dag hoge verwachtingen wekken en morgen al voor bittere teleurstellingen zorgen (par. 2.37-2.39).

Het Comité is verheugd over de afspraak dat alle door Bulgarije en Roemenië verleende overheidssteun aan het EEG-Verdrag zal worden getoetst. Bovendien zouden de EG-instrumenten voor de controle op subsidies in de overeenkomsten moeten worden opgenomen, om de concurrentie op doeltreffende wijze tegen distorsies als

gevolg van overheidssubsidies in de Gemeenschap en de geassocieerde landen te beschermen (par. 2.25 en 2.47).

De aanpassing van de wetsvoorschriften van Bulgarije en Roemenië aan het EG-recht is een belangrijke voorwaarde voor de economische (en sociale) integratie van beide landen in de Europese Gemeenschap. Het Comité betreurt evenwel dat er geen prioriteiten zijn vastgelegd. De ondernemingen in de betrokken landen hebben dringend behoefte aan een duidelijk afgebakende bewegingsruimte en meer organisatiemogelijkheden om hun concurrentievermogen te versterken, aan de toenemende druk van internationale concerns flexibel het hoofd te kunnen bieden en blijvende werkgelegenheid te creëren (par. 2.48-2.50).

Wat de economische samenwerking betreft, had het Comité het veel zinnvoller geacht, in eerste instantie alleen maar een aantal zwaartepunten aan te wijzen, waarmee zou worden aangegeven op welke gebieden prioritair maatregelen moeten worden genomen. Het Comité denkt daarbij in eerste instantie aan beleidsterreinen als infrastructuur, scholing en opleiding of kern-energie (par. 2.53).

De verdragsluitende partijen moeten bij hun financiële samenwerking steeds nauw overleg plegen over de beschikbare middelen. Dit betekent dat er permanent toezicht moet zijn op alle aan Bulgarije en Roemenië verleende steun en op het gebruik hiervan, dat één en ander in de Associatiecommissie op elkaar moet worden afgestemd en dat gezamenlijk onderzoek moet worden gedaan naar de efficiency van het gebruik van de middelen. De Associatieraad zou regelmatig op de hoogte moeten worden gesteld van de resultaten van deze werkzaamheden (par. 2.62).

1. Inleiding

1.1. Reeds 20 jaar geleden bekrachtigden het staatshoofd en de regeringsleiders van de lid-staten van de Europese Gemeenschap hun wil om vanaf 1 januari 1973 ten aanzien van de landen in Oost-Europa een gemeenschappelijk handelsbeleid te voeren; de lid-staten gaven blijk van hun voornemen om ten opzichte van deze landen naar samenwerking op basis van wederkerigheid te streven. 1 Januari 1973 was een belangrijke datum, daar de lid-staten vanaf dit tijdstip geen bilaterale handelsovereenkomsten met de landen in Midden- en Oost-Europa meer mochten voorbereiden of ondertekenen. Toen eind 1974 dan ook de vóór 1973 gesloten bilaterale handelsovereenkomsten ten einde liepen, stelde de Europese Gemeenschap de leden van de Raad voor Wederzijdse Economische Bijstand (RWEB) voor, bilaterale handelsovereenkomsten met de Gemeenschap te sluiten. Met uitzondering van Roemenië reageerde geen van de RWEB-Statens onmiddellijk. Daarentegen kwam de RWEB begin 1976 met een ontwerp voor een kaderovereenkomst tussen de Raad voor wederzijdse economische bijstand en de Europese Gemeenschap over de principes van de onderlinge betrek-

kingen. Daarop legde de Commissie van de EG een document op tafel, waarin al duidelijk het door de Gemeenschap gevoerde beleid van de parallelle aanpak te herkennen valt: om betere voorwaarden voor de uitbreiding van het goederen- en dienstenverkeer te creëren, wordt het sluiten van bilaterale handelsovereenkomsten tussen de Gemeenschap en de afzonderlijke leden van de Raad voor Wederzijdse Economische Bijstand gestimuleerd. Verder was het de bedoeling dat tussen de twee organisaties een „werkrelatie” werd aangeknoopt om algemene onderwerpen te behandelen.

1.2. De Europese Gemeenschap kon bij haar plannen zeker zijn van de steun van de kleinere Midden- en Oosteuropese landen, die via bilaterale overeenkomsten met de Gemeenschap de kans kregen, op het terrein van de buitenlandse handel — zowel in politiek als in economisch opzicht — althans gedeeltelijk onder de dominerende Sovjetrussische invloed uit te komen. Roemenië was echter het enige land dat van deze kans gebruik kon maken. Eind 1980 ondertekende de Gemeenschap twee overeenkomsten waarmee Roemenië niet alleen voor een groot aantal produkten betere toegang tot de gemeenschappelijke markt kreeg, maar waarbij tevens een gemengd comité werd opgericht dat permanent toezicht moest houden op de ontwikkeling van de handel en de tenuitvoerlegging van de bestaande overeenkomsten.

1.3. Er zijn tal van verklaringen waarom Roemenië als enig land met de Europese Gemeenschap in zee durfde te gaan. Het staat vast dat deze Roemeense stap de grenzen van de door de Sovjetunie toegekende manoeuvreerruimte niet overschreed. Ook is het een feit dat Roemenië — om historische en politieke redenen — in de gemeenschap van Oosteuropese Staten keer op keer een eigen (bijzondere) rol speelde. Reeds halverwege 1958 werden de Sovjettroepen teruggetrokken; het communistische terreurregime, dat vast in het zadel zat, zorgde ervoor dat Roemenië een van de trouwste „broederlanden” van de Sovjetunie werd. Dit was ook één van de redenen waarom Roemenië in de tweede helft van de jaren '60 in naam van het socialisme tijdelijk liberaliseringsmaatregelen kon invoeren die andere leden van de RWEB niet ten deel vielen (H. Vastag, G. Mandics en M. Engelmann, *Temeswar, Symbol der Freiheit*. Wien/München 1992). Hierbij ging het zowel om veelvuldige contacten met westerse regeringen als om aantoonbare liberaliseringstendensen in de Roemeense economie. Uit oogpunt van de buitenlandse politiek mag het feit niet worden onderschat dat de toenmalige regering in Boekarest besloot, zich niet in de onderdrukking van de Praagse Lente te mengen. De tijdelijke liberaliseringsmaatregelen — vermoedelijk eveneens een politieke zet ten opzichte van het westerse buitenland — werden door het Westen onmiddellijk gehonoreerd. Als enige Europese RWEB-Staat werd Roemenië reeds in 1972 lid van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank; bovendien werd het land reeds begin 1974 opgenomen in de lijst van ontwikkelingslanden die onder het stelsel van algemene tariefpreferenties (SAP) van de EEG vallen.

1.4. Aangezien de handelsovereenkomst van 1980 relatief beperkt was, vatte de Gemeenschap midden jaren '80 het plan op, het deel van de overeenkomst dat betrekking had op de handel, uit te breiden door b.v. Roemeense landbouwprodukten betere toegang tot de gemeenschappelijke markt te verschaffen en de samenwerking op het gebied van industrie en wetenschap te intensiveren. De onderhandelingen begonnen in 1987, maar moesten in april 1989 worden opgeschort. Inmiddels werden in Roemenië de mensenrechten op grote schaal geschonden en was de Securitate het „instrument van de politieke almacht” van dictator Ceausescu geworden. Ook de uit de handelsovereenkomst van 1980 voortvloeiende verplichtingen werden niet meer nagekomen. Ten slotte besloot de Gemeenschap op 20 december 1989 — onder de indruk van de bloedige moordpartij in Timisoara — de sluiting van de nieuwe handelsovereenkomst voorlopig uit te stellen. Slechts twee dagen later opende de omverwerping van de Ceausescu-dictatuur voor de Roemenen de deur naar de vrijheid. De diplomatieke betrekkingen met de Gemeenschap werden eind maart 1990 hervat. De Raad machtigde de Commissie te onderhandelen over een handels- en samenwerkingsovereenkomst, die reeds op 22 oktober 1990 kon worden ondertekend. Nieuwe schendingen van de mensenrechten leidden er evenwel toe dat het Europees Parlement zijn fiat met vertraging gaf, zodat de overeenkomst pas op 1 mei 1991 van kracht werd.

1.5. Als mijlpaal voor de reeds lang noodzakelijk geworden normalisering van de betrekkingen met andere RWEB-Staten — en daarmee ook met Bulgarije — geldt de ondertekening van de „gemeenschappelijke verklaring” over het aanknopen van officiële betrekkingen tussen de Europese Gemeenschap en de Raad voor Wederzijdse Economische Bijstand. Hierin verplichtten de twee verdragsluitende partijen zich ertoe, de samenwerking op de terreinen waarop zij bevoegd zijn, te ontwikkelen voor zover dit in het belang van beide partijen is. De herhaaldelijk door de RWEB geuite eis, een overkoepelende EG-RWEB-instantie in het leven te roepen, was daarmee definitief van de baan. Iedere RWEB-Staat beslist zelf over het aanknopen van diplomatieke betrekkingen en handelsbesprekingen met de Gemeenschap. De Europese Raad sprak tijdens de Top op Rhodos (december 1988) zijn voldoening uit over de bereidheid van de Europese lid-staten van de RWEB om de betrekkingen met de Europese Gemeenschap verder te ontwikkelen, en bekrachtigde zijn bereidheid om de economische betrekkingen met deze landen en de economische samenwerking met inachtneming van de specifieke situatie in elk van deze landen te stimuleren, zodat alle mogelijkheden in het voordeel van beide partijen kunnen worden benut.

1.6. Slechts enkele weken na de ondertekening van de gemeenschappelijke verklaring knoopte de Europese Gemeenschap diplomatieke betrekkingen aan met zes van de Europese RWEB-leden. Op 24 september 1990 kon met Bulgarije een overeenkomst inzake handel en commerciële en economische samenwerking met een looptijd van tien jaar worden ondertekend, die op 1 november 1990 in werking trad. Bovendien werd Bul-

garije per 1 januari 1991 in het stelsel van algemene tariefpreferenties opgenomen; de voor invoerprodukten uit dit land geldende kwantitatieve beperkingen werden daarbij afgeschaft of tijdelijk buiten werking gesteld.

1.7. Volgens het Comité zijn diplomatieke betrekkingen en overeenkomsten inzake handel en samenwerking onontbeerlijke elementen in het politieke en economische integratieproces. Zij versterken de dialoog tussen Staten en verdiepen de Europese Politieke Samenwerking. Met deze overeenkomsten heeft de Gemeenschap een instrument in handen waarmee zij de oostelijke buurlanden meer kan bieden dan de talrijke mogelijkheden voor hulp op korte termijn: zo kan zij er op middellange termijn toe bijdragen dat het proces van verandering en vernieuwing dat nu op gang is gebracht, economisch wordt ondersteund.

1.8. Het staat buiten kijf dat de overeenkomsten van de eerste generatie tegelijkertijd de weg vrijmaken voor de volgende stap in het Europese integratieproces, waarmee de samenwerking met de Midden- en Oosteuropese landen op een kwalitatief hoger niveau kan worden gebracht. Concreet gaat het om de overgang van samenwerking naar associatie. Het begin 1990 door de Commissie voorgelegde ontwerp van associatie-overeenkomst omvat behalve de geleidelijke totstandbrenging van een vrijhandelszone, de invoering van vrij verkeer van werknemers en de intensivering van de samenwerking op economisch, sociaal en financieel gebied, ook de institutionalisering van de politieke dialoog en de samenwerking op cultureel gebied.

1.9. Deze (preferentiële) overeenkomsten, die in verband met het feit dat de politieke dialoog erbij wordt betrokken, Europese overeenkomsten worden genoemd, kunnen in principe voor onbeperkte tijd met alle landen in Oost-Europa worden gesloten. Voor het GOS en Georgië moeten de associatie- en samenwerkingsovereenkomsten van de EG uiteraard in een specifieke vorm worden gegoten. Een beslissende voorwaarde voor de Europese Overeenkomsten is evenwel dat het politieke, maatschappelijke en economische omschakelingsproces in de geassocieerde Staten resultaten oplevert en dat het „point of no return” voor democratie en markteconomie reeds bereikt is. Het Comité heeft er bij de Commissie herhaaldelijk op aangedrongen, in ieder afzonderlijk geval de op gang gebrachte politieke en economische hervormingsprocessen onder de loep te nemen en pas daarna met doelgerichte gesprekken over associatie te beginnen. Ook gaat het Comité ervan uit dat het bij de Oosteuropese onderhandelingspartners om stabiele, democratisch gekozen regeringen gaat.

2. De Europese overeenkomsten met Bulgarije en Roemenië

2.1. In zijn advies over de Europese overeenkomsten met de Visegrad-landen heeft het Economisch en Sociaal Comité het concept van associatie van de Europese Gemeenschap uitvoerig behandeld en positief bevon-

den, omdat dit zich ertoe leent, de ontwikkeling van de politieke, economische en maatschappelijke betrekkingen met de buurlanden in het Oosten te steunen en te stimuleren⁽¹⁾. Alleen met een actief associatiebeleid kunnen de economische en sociale ongelijkheden tussen de Gemeenschap en de verdragspartners geleidelijk worden gladgestreken. Deze taak wordt inmiddels steeds dringender, want de morele energie van de burgers in Oost-Europa die de democratische ommezwaai eerst aandreef, heeft in het post-communistische bestaan onder snelle slijtage te lijden gehad als gevolg van de halfslachtige hervormingen, de ineenstorting van de buitenlandse handel, het krimpen van de economie, hoge inflatiepercentages en groeiende werkloosheid [K. Körber in: Nach dem Sozialismus. Wie geht es weiter mit den neuen Demokratien in Europa? (Protokoll des 93. Bergedorfer Gesprächskreises zu Fragen der freien industriellen Gesellschaft). Berlin, 13./14. Juli 1991]. Voor de Europese Gemeenschap is hier een bijzondere taak weggelegd; zij moet de landen die naar hervormingen streven, een betrouwbaar perspectief bieden en moet deze staten ervan overtuigen dat zij niet aan de zijlijn blijven staan.

2.2. Het Comité neemt met voldoening kennis van het feit dat de Commissie in mei van dit jaar associatiegesprekken met Bulgarije en Roemenië heeft aangeknoopt. Doel van deze onderhandelingen is het sluiten van Europese overeenkomsten die, qua strekking globaal overeenkomen met de overeenkomsten die op 16 december 1991 met Polen, Hongarije en Tsjecho-Slowakije zijn gesloten. De kritische opmerkingen van het Comité over deze laatste overeenkomsten en de aanvullende aanbevelingen gelden — voor zover dit te overzien is — in ongewijzigde vorm ook voor de onderhavige ontwerp-overeenkomsten met Bulgarije en Roemenië. Aangezien tot het van kracht worden van de eigenlijke overeenkomsten, de bepalingen inzake handel en commerciële vraagstukken al eerder in werking treden door middel van een interim-overeenkomst, zal het Comité te zijner tijd op de met dergelijke interim-overeenkomsten opgedane ervaringen ingaan.

Preamble

2.3. Met grote instemming sluit het Comité zich aan bij de verklaring van de verdragsluitende partijen dat de politieke en de economische vrijheid, die het eigenlijke fundament van de associatie vormen, dienen te worden versterkt. Zeer positief is het voornemen, gezamenlijk aan de totstandbrenging van een nieuwe staatsinrichting en een nieuwe economische orde op basis van het principe van de rechtsstaat en de eerbiediging van de mensenrechten en rechten van minderheden verder te werken, een meerpartijenstelsel met vrije en democratische (geheime) verkiezingen tot stand te brengen en sneller voor liberalisering van de economie volgens de principes van de markteconomie te zorgen. Bijzondere aandacht verdient de ondubbelzinnige verklaring van de verdragsluitende partijen inzake de verplichtingen van de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa

⁽¹⁾ PB nr. C 339 van 31. 12. 1991, blz. 12.

(CVSE), met name de volledige tenuitvoerlegging van de principes en bepalingen van de slotakte van Helsinki, de slotdocumenten van de vervolgconferenties van Wenen en Madrid, het Handvest van Parijs voor een nieuw Europa en het Europese Energiehandvest.

2.4. Het Comité heeft bij herhaling benadrukt dat onder de huidige culturele en maatschappelijke omstandigheden in Europa een economische ruimte zonder een sociale ruimte onvoorstelbaar is. Daarom dringt het Comité er opnieuw bij de Raad op aan, in de preambule van Europese overeenkomsten ook op de sociale dimensie van de Europese integratie te wijzen en het in december 1989 door het staatshoofd en de regeringsleiders van de Gemeenschap — zij het niet met algemene stemmen — goedgekeurde Gemeenschapshandvest van de sociale grondrechten van de werkenden te noemen. Wat is het nut — zo vraagt het Comité zich af — van de bloemrijke bewoordingen in het Protocol betreffende de sociale politiek in het Verdrag betreffende de Europese Unie en de verklaring van 11 lid-staten dat zij „wensen voort te gaan op de weg die is ingeslagen met het Sociaal Handvest”, als het Gemeenschapshandvest van de sociale grondrechten al niet eens in de preambule van Europese overeenkomsten mag worden vermeld? Bovendien heeft het Comité met bezorgdheid vastgesteld dat het verdedigen van de principes van de „sociale rechtvaardigheid” — die in de Europese overeenkomsten met Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije nog de „grondslag van de associatie” werd genoemd — nu in de preambule van de nieuwe overeenkomsten geen plaats meer krijgt. Men kan zich afvragen of in de Europese Gemeenschap inmiddels die raadgevers meer invloed hebben gekregen die zich er al lang aan storen dat de economische stelsels in het Westen concessies aan maatschappelijke processen moeten doen: opbouw van sociale voorzieningen, hulp aan armen, openbare dienstverlening, samenwerking met de vakbonden, streven naar een rechtvaardige verdeling van het inkomen en verantwoordelijkheid (via het economisch, het financieel en het sociaal beleid) van de overheid voor het functioneren van het economisch stelsel als geheel (J.K. Galbraith, *Ein Rezept namens Kapitalismus*. In: *Die Zeit*, nr. 44 — 26 oktober 1990) door het vaststellen van doelmatige en betrouwbare randvoorwaarden. Op dit punt lijkt de Raad een en ander te moeten verduidelijken, niet in de laatste plaats tegen de achtergrond van de vaststelling van de Europese Raad (eind juni 1991), dat de sociale dimensie in verband met de Politieke Unie en de Economische en Monetaire Unie moet worden versterkt [rapport van de Commissie „Europa en de uitbreidingsproblematiek” (bijlage bij de conclusies van de Europese Raad van 26 en 27 juni 1992)].

2.5. Op dit moment streven Bulgarije en Roemenië — net als eerder de Visegrad-landen — naar het lidmaatschap van de Europese Gemeenschap. Het Comité steunt het verlangen van de oostelijke verdragspartners om de mogelijkheid van toetreding in de preambule van de Europese overeenkomsten te vermelden. Tegelijkertijd deelt het Comité de opvatting van Raad en Commissie dat de Europese overeenkomsten „met hun dynamische en evolutieve structuur” moeten worden gebruikt

om de banden met deze staten nauwer aan te halen en een later lidmaatschap systematisch voor te bereiden. Daarbij mag niet worden vergeten dat toekomstige uitbreidingen — aldus de Commissie in haar rapport „Europa en de uitbreidingsproblematiek” — onder sterk gewijzigde omstandigheden zullen plaatsvinden: de interne markt, de Economische en Monetaire Unie, het buitenlands en veiligheidsbeleid en het „acquis communautaire” zijn zaken die aanzienlijke eisen aan potentiële lid-staten stellen, eisen die niet alle kandidaten binnen een kort tijdsbestek kunnen vervullen. Daarom zou de Commissie zo snel mogelijk in een consistent concept m.b.t. de toetreding van nieuwe lid-staten formules en opties moeten onderzoeken en uitwerken die op het bestaande samenstel van Europese organisaties voortbouwen en een Europese politieke ruimte creëren.

Politieke dialoog

2.6. De Europese overeenkomsten vormen het institutionele kader voor een politieke dialoog, die de toenadering tussen de Europese Gemeenschap en de geassocieerde partners moet begeleiden en verankeren. Hiermee wordt een forum geboden voor het uitwisselen van gedachten over dringende bilaterale en multilaterale problemen, en worden een nieuwe solidariteit en nieuwe vormen van samenwerking tussen de verdragspartners tot stand gebracht. Op ministerieel niveau vindt de politieke dialoog in de Associatieraad plaats, op parlementair niveau wordt de dialoog in de Parlementaire Associatiecommissie gevoerd.

2.7. Het Comité heeft de politieke dialoog steeds als koersbepalend element in het Europese integratieproces beschouwd. Bij de huidige uitbreiding van de Europese en multilaterale samenwerking, en de steeds complexer wordende politieke en economische processen, spelen wederzijdse informatie en raadpleging een essentiële rol, zowel op politiek als op maatschappelijk vlak. Reeds in zijn advies over de Europese overeenkomsten met Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije heeft het Comité de verdragsluitende partijen opgeroepen, de sociaal-economische kringen bij de politieke dialoog te betrekken. Deze kringen vormen onontbeerlijke schakels in een pluralistische samenleving en zijn pijlers onder de sociale en politieke cultuur in Europa. Hoe intensiever de maatschappelijke kringen onderling in gesprek zijn, hoe vruchtbaarder hun medewerking aan de politieke dialoog.

2.8. Daarom stelt het Comité voor, aan de Europese overeenkomsten onder titel I „Politieke dialoog” twee als volgt luidende nieuwe artikelen toe te voegen:

„Artikel ...

Gedurende de eerste fase van de overgangsperiode zorgt de Associatieraad ervoor dat de sociaal-economische kringen bij de politieke dialoog worden betrokken. Vanaf de tweede fase dient deze dialoog in het kader van een Raadgevend Associatiecomité van de sociaal-economische kringen plaats te vinden.

Artikel ...

Protocol nr. 1 heeft betrekking op de samenwerking van de sociaal-economische kringen." (Protocol nr. 1 inzake de samenwerking van de economische en sociale kringen. De verdragsluitende partijen komen overeen dat deze samenwerking onderdeel vormt van een brede dialoog waarbij de economische en sociale kringen van de Europese Gemeenschap en van de Midden- en Oosteuropese landen zijn betrokken).

Algemene principes

2.9. Voor het eerst is in de overeenkomsten de bepaling opgenomen dat de eerbiediging van democratische principes en van de mensenrechten, die in de slotakte van Helsinki en het Handvest van Parijs voor een nieuw Europa zijn vastgelegd, evenals de naleving van markt-economische principes wezenlijke elementen van de associatie zijn. Deze regeling heeft tot gevolg dat adequate maatregelen kunnen worden genomen als deze verplichtingen niet worden nagekomen. Het Comité betreurt dat de aanvankelijk geplande bepaling waarbij de landen zich op artikel 60 van het Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht konden beroepen, is komen te vervallen. Verder beveelt het Comité aan, ook de eerbiediging van de sociale grondrechten tot „element van de associatie” te verklaren. Hetzelfde geldt voor de rechten van minderheden, die voor het Comité eveneens een onontbeerlijk en wezenlijk element van de associatie vormen. Per slot van rekening gaat het bij minderheden — dit mag niet worden vergeten — om mensen, en niet om afvalprodukten van een toevallige kronkel van de geschiedenis. [F. Elbe in: Zwischen Integration und nationaler Eigenständigkeit: wie findet Europa zusammen? (Protokoll des 96. Bergedorfer Gesprächskreises zu Fragen der freien industriellen Gesellschaft). Tallinn, 30/31 mei 1992.] Het Comité gaat er overigens van uit dat de nieuwe regeling — die is afgeleid uit de recente ervaringen met Joegoslavië — ook voor toekomstige Europese overeenkomsten geldt.

2.10. Als enigszins problematisch beschouwt het Comité de passage in de overeenkomst waarin wordt gezegd dat de Associatieraad in de 12 maanden vóór afloop van de eerste fase bijeenkomt om zich — op basis van de intussen opgedane ervaring — te beraden over de overgang naar de tweede fase en over eventuele wijzigingen van de geldende uitvoeringsbepalingen. Op zich heeft dit de volledige instemming van het Comité, maar de passage is te algemeen gehouden en zou bij grensoverschrijdende samenwerking tussen ondernemingen eventueel tot belemmeringen kunnen leiden. Zo zouden beslissingen over noodzakelijke investeringen kunnen worden uitgesteld en pas dan worden getroffen als op langere termijn betrouwbare macro-economische randvoorwaarden zijn vastgelegd.

Vrij verkeer van goederen

2.11. Het doel dat op het gebied van het handelsbeleid wordt nagestreefd, is de stapsgewijze totstandbre-

nging van een vrijhandelszone binnen een tijdsbestek van maximaal tien jaar. De Europese Gemeenschap zal — net als bij de Visegrad-Staten — de vrije handel vroeger invoeren dan de geassocieerde Oosteuropese landen. Met betrekking tot industrieproducten is het de bedoeling dat de Gemeenschap van haar kant de douanerechten en kwantitatieve beperkingen in de loop van een periode van zes jaar afschaft. Bijzondere regelingen gelden ook in dit geval voor textiel-, EGKS- en landbouwprodukten. Bulgarije en Roemenië zullen voor het liberaliseringsproces wellicht de volledige overgangsperiode van tien jaar nodig hebben. Indien de macro-economische situatie en de ontwikkelingen in de desbetreffende bedrijfstak zulks toelaten, zullen de douanerechten in het handelsverkeer met de Gemeenschap eerder worden verlaagd dan is overeengekomen.

2.12. Het Comité stemt in met de asymmetrische aanpak, aangezien deze de geassocieerde Staten houvast biedt bij het moeizame overschakelingsproces. Gezien de dramatische achteruitgang van het nationaal produkt in deze landen zou de Gemeenschap moeite moeten doen om in het geval van industrieproducten de periode van zes jaar die voor de volledige afschaffing van de EG-douanerechten is vastgesteld, in te korten en de noodzakelijke opening van de markten sneller te doen verlopen. Overeenkomstig de bepalingen van artikel 110 van het EEG-Verdrag — ook hieraan moet van tijd tot tijd worden herinnerd — is de Europese Gemeenschap uitdrukkelijk verplicht, zich in het gemeenschappelijk belang voor een liberaal handelsbeleid in te zetten. Deze plicht wordt volgens het Comité maar al te vaak „vergeten”, en waar dit gebeurt, blijven de noodzakelijke structuurwijzigingen uit en verliest de Gemeenschap op politiek vlak aan geloofwaardigheid.

2.13. Bulgarije en Roemenië kunnen tijdelijk afwijkingen in de vorm van hogere douanerechten invoeren voor jonge industrieën en voor bedrijfstakken die zich in een fase van herstructurering bevinden of met andere moeilijkheden — b.v. ernstige sociale problemen — te kampen hebben. Het Comité stemt met deze regeling in, maar vindt wel dat de uitzondering (gezien de zeer elastische formulering) niet de regel mag worden. De Associatieraad dient er overigens op toe te zien dat de termijn van vijf jaar in ieder afzonderlijk geval strikt wordt aangehouden en dat alle afwijkingen ten laatste aan het eind van de overgangsperiode worden opgeheven.

2.14. Het Comité pleit er eens te meer voor dat de Oosteuropese partners wordt verzocht, binnen een bepaalde periode de gecombineerde nomenclatuur voor de definitie van goederen volledig over te nemen, teneinde met name voor een vlot verkeer van goederen te zorgen. Verder moeten de instanties op het gebied van douane en buitenlandse handel in de geassocieerde landen worden aangepast. De Gemeenschap zou spoedig de beloofde technische hulp moeten bieden, maar daarnaast ook gebruik moeten maken van de ruime ervaring van handelsorganisaties en -ondernemingen in de EG en deze om hun actieve medewerking moeten vragen.

2.15. Voor de gevoelige sectoren — textiel-, EGKS- en landbouwprodukten — zijn in aanvullende protocollen bijzondere regelingen getroffen, waarvan de inhoud bij de voorbereiding van dit advies nog niet voldoende bekend was. Er kan van worden uitgegaan dat de afspraken ten dele vergelijkbaar zijn met de desbetreffende regelingen in de Europese overeenkomsten met Polen, Hongarije en Tsjecho-Slowakije. In dit verband wijst het Comité opnieuw op de desbetreffende GATT-bepalingen en op de materiële voorwaarden voor de totstandbrenging van vrijhandelszones. In de eerste plaats gaat het om de cruciale bepaling dat in de bilaterale handel (tussen de verdragspartners) douanerechten en andere beperkende handelsvoorschriften (in beide richtingen) voor „vrijwel de gehele handel” (zie artikel XXIV 8b GATT) moeten worden afgeschaft. Gezien het conformiteitsbeginsel van de GATT zullen alle sectoren — ook de landbouw — op den duur hun markten moeten openstellen.

2.16. De douanerechten van de Gemeenschap in de handel met textielprodukten worden analoog met de regeling in de overige Europese overeenkomsten geleidelijk opgeheven, zodat zeven jaar na het van kracht worden van de preferentiële overeenkomsten volledige vrijdom van douanerechten bestaat. Bulgarije en Roemenië zullen de douanerechten volgens een nog vast te stellen tijdschema in de loop van de tienjarige overgangsfase afschaffen. Er is een bijzondere beschermingsclausule opgenomen, waarin rekening kan worden gehouden met de overgangsregelingen voor textiel- en kledingprodukten waarover in de Uruguay-ronde van de GATT momenteel nog wordt onderhandeld.

2.17. Het Comité vestigt de aandacht van de Commissie nadrukkelijk op het feit dat de tot nog toe voor Bulgarije en Roemenië geldende algemene tariefpreferenties vóór het inwerkingtreden van de interim-overeenkomsten met deze landen met inachtneming van de voorgeschreven termijnen buiten werking moeten worden gesteld. Er dient evenwel op te worden toegezien dat de afschaffing van de tariefpreferenties de twee landen niet met terugwerkende kracht in een ongunstigere positie plaatst, zoals bij de Visegrad-landen is gebeurd. Het Comité zou het als een handelspolitieke curiositeit beschouwen wanneer — om maar een voorbeeld te geven — de Bulgaarse en de Roemeense textiel- en kledinguitvoer naar de Gemeenschap in plaats van de vrijdom van douanerechten die zij nu genieten, onderworpen worden aan de overeengekomen geleidelijke afschaffing van douanerechten. Voor beide landen betekent dit een onmiskenbare belemmering van de uitvoer, die niet bepaald overeenkomt met het veelgeroemde beleid van de Gemeenschap inzake opening van de markten. Ook zou een dergelijke stap niet aansluiten bij de oorspronkelijke toezegging van de Commissie dat de sluiting van Europese overeenkomsten ten opzichte van de huidige situatie in geen geval van verslechtering zal inhouden.

2.18. Het is een goede zaak dat de passieve veredeling van geweven kledingprodukten met het van kracht worden van het deel van de overeenkomst dat betrekking

heeft op de handel, vrij van douanerechten zal zijn. Te bekritisieren valt evenwel dat alleen het passieve veredelingsverkeer waarvoor quota's gelden, volgens de interpretatie van de Commissie in aanmerking komt voor vrijstelling. Het passieve veredelingsverkeer van geliberaliseerde kledingsprodukten is daarentegen aan de geleidelijke afschaffing van invoerrechten onderworpen. De ongelijke behandeling van produkten met en zonder quota's is volgens het Comité nauwelijks te rechtvaardigen. Het zou juist geweest zijn om de vrijdom van invoerrechten reeds bij het van kracht worden van de textielprotocollen tot alle in het passieve veredelingsverkeer vervaardigde geweven kledingprodukten uit te breiden.

2.19. De liberalisering van EGKS-produkten wordt in een tweede aanvullend protocol geregeld.

2.20. Ten aanzien van staalprodukten willen de verdragspartners eveneens stapsgewijs tewerk gaan. De Gemeenschap zal de invoerrechten waarschijnlijk binnen vijf jaar volledig afschaffen. De twee geassocieerde partners hebben daarvoor de overgangsfase van tien jaar nodig, waarbij de tijdschema's voor de afschaffing van douanerechten zijn aangepast aan de gevoeligheid van de EGKS-staalprodukten. De invoercontingenten voor EGKS-staalprodukten en maatregelen met een vergelijkbare werking worden — net als volgens de overeenkomsten met Polen, Hongarije en Tsjecho-Slowakije — aan beide kanten bij het van kracht worden van de staalprotocollen afgeschaft. Een open concept — aldus de Commissie in haar document over het industriebeleid — vereist evenwel dat alle handelspartners zich aan de spelregels houden, aangezien de economie van de Gemeenschap door de steeds grotere opening van de markten steeds gevoeliger wordt voor inbreuken op de regels.

2.21. Gezien de productiecapaciteit voor ruwe staal van de twee Oosteuropese partners — Roemenië beschikt over een capaciteit van 15 miljoen ton per jaar, de Bulgaarse capaciteit ligt bij 5 miljoen ton per jaar — steunt het Comité het voornemen van de Commissie om er tijdens de onderhandelingen bij de verdragspartners op aan te dringen dat de staaluitvoer naar de Gemeenschap zich op een harmonische wijze ontwikkelt en niet tot een ernstige verstoring van de communautaire markt mag leiden. De staalindustrie in de Oosteuropese landen gaat gebukt onder aanzienlijke afzetproblemen door het verdwijnen van de binnenlandse en Oosteuropese markten. Om die reden zal deze bedrijfstak uit alle macht proberen de verliezen door verhoogde uitvoer — met name naar de Gemeenschap — te compenseren.

2.22. Het afschaffen van bestaande nationale kwantitatieve beperkingen op het moment dat de interim-overeenkomsten in werking treden, heeft in het geval van Tsjecho-Slowakije en Polen reeds tot voelbare verstoring van de communautaire markt geleid: zo heeft Tsjecho-Slowakije in de eerste maanden van 1992 zijn uitvoer van EGKS-produkten van gewalst staal naar

Duitsland in vergelijking met het jaar daarvoor meer dan verdubbeld, terwijl de Poolse uitvoer met ca 90 % toenam. Uit het oogpunt van de communautaire staalindustrie konden deze groeipercentages alleen worden bereikt via zeer lage prijzen, die gemiddeld bijna 25 % onder de marktprijs lagen. Bij sommige staalprodukten nam de uitvoer naar de Gemeenschap zo sterk toe dat de EG-Commissie zich op aandringen van Frankrijk, Italië en Duitsland gedwongen zag, beschermende maatregelen te nemen tegen de invoer van warm gewalste coils, koudgewalst plaatstaal en walsdraad uit Tsjecho-Slowakije⁽¹⁾. Intussen heeft de communautaire staalindustrie op meer beschermende maatregelen aangedrongen.

2.23. Om te voorkomen dat de staalmarkt na de associatie van Bulgarije en Roemenië opnieuw ernstig wordt verstoord, heeft de communautaire staalindustrie — hierbij gesteund door de Spaanse regering — voorgesteld, gedurende een bepaalde overgangstijd de staaluitvoer van beide landen naar de Gemeenschap tot het gebruikelijke handelsvolume te beperken. Als overgangperiode geldt het tijdsbestek waarin de Bulgaarse en de Roemeense staalindustrie overheidssubsidies voor herstructurering ontvangen. Na afloop van het herstructureringsproces, de privatisering van staalbedrijven en de invoering van een van het EGKS-recht afgeleid subsidieverbod zouden de markten dan volledig worden geopend. De Europese Gemeenschap wekt — althans tot nog toe — niet de indruk op dit voorstel te willen ingaan. In plaats daarvan wordt eraan gedacht, met Bulgarije en Roemenië een „clausule ter bescherming van de staalsector” uit te werken, die zolang van kracht blijft tot de ondernemingen in de ijzer- en staalsector van de twee landen geen overheidssubsidies voor herstructurering meer ontvangen. Met deze bepaling moet ervoor worden gezorgd dat de verdragspartners rekening houden met de bijzondere gevoeligheid van de staalmarkt in de Gemeenschap. Het Comité ondersteunt het voorstel van de Commissie, omdat dit beter aansluit bij de multilaterale verplichtingen van de Gemeenschap dan een eventuele per verdrag geregelde zelfbeperking. Hierbij wordt er evenwel van uitgegaan dat de Commissie bij inbreuken op de overeengekomen mededingingsvoorschriften en de daaruit voortvloeiende ernstige verstoringen van de markten onmiddellijk geëigende contingenteringen kan vaststellen en deze kan toepassen.

2.24. In de sector steenkool is aan de kant van de Gemeenschap een snellere afschaffing van de douanerechten gepland dan in de staalsector. Zo is het de bedoeling, de stapsgewijze afschaffing van de douanerechten reeds vier jaar na het van kracht worden van de overeenkomsten volledig af te ronden. Bij de Oosteuropese verdragspartners wordt deze doelstelling aan het eind van de overgangperiode bereikt. Kwantitatieve invoerbeperkingen wil de Gemeenschap in principe binnen een jaar afschaffen. Voor bepaalde produkten en regio's zijn evenwel afwijkingen met een looptijd van vier jaar gepland. De Oosteuropese ver-

dragspartners zullen hun kwantitatieve beperkingen ook weer pas aan het einde van de overgangperiode van tien jaar hebben afgeschaft.

2.25. Als bijzonder belangrijk beschouwt het Comité de gemeenschappelijke protocolvoorschriften voor EGKS-produkten, die in de overeenkomsten met Bulgarije en Roemenië vergelijkbare verplichtingen bevatten als in de overeenkomsten met de Visegrad-landen. Het gaat het Comité vooral om de overheidssubsidies, die — omdat zij de handel tussen de Gemeenschap en de geassocieerde staten beïnvloeden — als niet te verenigen met het „naar behoren functioneren” van de overeenkomsten worden beschouwd. Het Comité dringt er bij de Commissie op aan, ook in de Associatieraad gebruik te maken van alle beschikbare instrumenten om de concurrentie tegen distorsies als gevolg van overheidssubsidies in de Gemeenschap en de geassocieerde landen op doeltreffende wijze te beschermen.

2.26. De handel in be- en verwerkte landbouwprodukten die niet in bijlage II bij het EEG-Verdrag worden genoemd, wordt in een derde aanvullend protocol geregeld. Deze afspraken — waarover bij het voorbereiden van het advies nog niet voldoende bekend was — bevatten bepalingen over de vermindering van invoerrechten en heffingen met gelijke werking, evenals regelingen inzake kwantitatieve beperkingen. Ten aanzien van de handel in landbouwprodukten, met name goederen van hoofdstuk 1 t/m 24 van de gecombineerde nomenclatuur en het douanetarief van de geassocieerde landen, worden op basis van wederkerigheid evenwichtige concessies gedaan, zij het uitsluitend voor produkten waarin in de afgelopen jaren „een regelmatig en omvangrijk” handelsverkeer heeft plaatsgevonden.

2.27. Bulgarije en Roemenië beschikken op het gebied van landbouw over een aanzienlijk productiepotentieel, dat nog zeer sterk uitgebreid kan worden zodra de hervormingen ook in de landbouw ten uitvoer worden gelegd. De twee landen zullen alles op alles zetten om de uitvoer van landbouwprodukten naar de Gemeenschap aanzienlijk op te voeren, ook bij produkten waarvoor marktordeningen van de EG gelden. Het Comité is het met de Commissie eens dat in de Associatieraad voor ieder produkt voortdurend zou moeten worden nagegaan of er op basis van wederkerigheid mogelijkheden zijn voor verdere concessies. Bij deze concessies moet worden uitgegaan van de gevoeligheid van de produkten, de voorschriften van het gemeenschappelijk landbouwbeleid, de betekenis van de landbouw voor de geassocieerde landen en mogelijke resultaten van de GATT/Uruguay-ronde. De ernstige problemen op de landbouwmarkt van de Gemeenschap, die al jarenlang door structurele overschotten wordt gekenmerkt, zullen — ondanks de in mei 1992 overeengekomen gefaseerde hervorming — voorlopig nauwelijks kunnen worden opgelost. Het zou daarom een uitermate slechte zaak zijn als de situatie op de landbouwmarkt van de Gemeenschap door een te grote invoer van bijzonder gevoelige produkten nog problematischer zou worden. Niet alleen t.a.v. de invoerquota's voor rund- en schapevlees bestaan er — althans

(1) PB nr. L 238 van 21. 8. 1992, blz. 26.

op het moment dat dit advies werd voorbereid — meningsverschillen tussen de verdragsluitende partijen; ook het vaststellen van preferentiële contingenten voor bv. pruimen, kersen, wijn en tabak veroorzaakt naar verluidt aanzienlijke problemen.

2.28. Tegen de achtergrond van deze gespannen situatie herhaalt het Comité zijn voorstel uit het advies over de Europese overeenkomsten met Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije om een groot deel van de landbouwoverschotten tegen harde valuta naar Oosteuropese buurlanden uit te voeren. In deze landen — en zeer zeker in het GOS — zal de komende tijd grote behoefte aan invoer van landbouwprodukten bestaan. De Gemeenschap, en wellicht ook de Groep van 24 zouden in hun hulpprogramma's voor Bulgarije en Roemenië gericht financiële middelen voor dit doel beschikbaar moeten stellen. Deze financiële bijstand aan de twee verdragspartners zou een looptijd van verscheidene jaren moeten hebben; hiermee zou tegelijkertijd doeltreffende steun worden geboden aan het proces van economische omschakeling in Bulgarije en Roemenië.

2.29. Reeds meer dan twee jaar geleden wees het Comité erop dat de economische en sociale omwentelingen in Midden- en Oost-Europa ook in zekere mate op de landbouwmarkten van de Gemeenschap zullen doorwerken. Daarom zou de Commissie — aldus het Comité in zijn toenmalige advies — binnenkort met gerichte voorstellen moeten komen om de agrarische en industriële capaciteit van deze landen „niet alleen op de traditionele productie van levensmiddelen, maar ook op de productie van landbouwprodukten voor industriële en energetische doeleinden te richten”⁽¹⁾. Volgens het Comité bieden de Europese overeenkomsten adequate mogelijkheden om ook dergelijke plannen in de geassocieerde landen met succes ten uitvoer te leggen.

2.30. Verder acht het Comité het nog steeds zinvol, ter stabilisering van de landbouwproductie en ter verbetering van het milieu op het platteland, met de geassocieerde partners in de Associatieraad over een braakleggings- en extensiveringsprogramma te gaan praten, dat — naar gelang van de financiële mogelijkheden — eveneens door de Gemeenschap zou moeten worden gestimuleerd. Bij braaklegging zou het vooral om sterk vervuilde gronden moeten gaan, die niet langer als landbouwareaal kunnen worden gebruikt omdat zij niet meer geschikt zijn voor de productie van levensmiddelen.

2.31. Om de totstandbrenging van de vrijhandelszone te vergemakkelijken, bevatten de Europese overeenkomsten een aantal flankerende maatregelen, die voor het gehele handelsverkeer gelden, voor zover in de gemeenschappelijke bepalingen of in de aanvullende protocollen 1 t/m 3 niets anders is vastgelegd. Hierbij gaat het vooral om standstill-afspraken, consultaties in het geval van dumping, ontsnappingsclausules, overheidsmonopolies, non-discriminatie en geschillenbe-

slechting. In een aanvullend protocol wordt toegelicht welke regels van oorsprong van preferentiële aard zullen zijn, in een ander protocol gaat het om de bijzondere voorschriften voor de handel van de geassocieerde landen met Spanje en Portugal. Het Comité ziet dit pakket maatregelen met grote voldoening, omdat het vooral gedurende de overgangperiode ertoe zal bijdragen, problemen in het handelsverkeer tussen de Gemeenschap en de twee geassocieerde landen op te lossen.

2.32. Als bijzonder belangrijk beschouwt het Comité de geplande consultatieprocedures voor alle gevallen van dumping. Het Comité verwacht dat de GATT-codes (anti-dumping/subsidies) in hun geheel zullen worden overgenomen. Tegelijkertijd zouden de partners op een daartoe geëigende plaats in de overeenkomsten moeten toezeggen dat zij zich — afgezien van de overeengekomen afwijkingen — onvoorwaardelijk aan de subsidievoorschriften van de Gemeenschap zullen houden. Dat de partnerstaten van meet af aan worden aangeduid als landen met een functionerende markteconomie — alhoewel niet duidelijk is dat dit ook inderdaad het geval is — is om politieke redenen aanvaardbaar en moet ook worden gezien als stimulans om het op de totstandbrenging van een markteconomie gerichte hervormingsproces vlotter te doen verlopen. Voor de Commissie zal het in de praktijk gezien de komende jaren niet eenvoudig zijn, een billijke vergelijking — in de zin van de anti-dumpingverordening van de Gemeenschap — tussen de exportprijs en de „normale waarde” van produkten op te stellen.

2.33. Een belangrijke voorwaarde om onder de vrijhandelsregeling te vallen, is het concrete bewijs van de oorsprong van een goed (het bewijs dat het goed een preferente status heeft). Het Comité heeft in zijn advies over de Europese overeenkomsten met Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije steun verleend aan de dringende wens van de Oosteuropese verdragspartners tot multilaterale cumulatie. De Commissie heeft aan dit verlangen geen gehoor gegeven, zodat de in de interim-overeenkomsten vastgelegde (en uiterst restrictieve) regels van oorsprong nu een aanzienlijke belemmering voor de intensivering van het handelsverkeer blijken. De tegemoetkoming van de Europese Gemeenschap waardoor de Visegrad-landen bij het van kracht worden van het handelsgedeelte van de Europese overeenkomsten voor vrijwel alle industrieprodukten een tolvrije toegang tot de markten van de twaalf lid-staten krijgen, verliest hierdoor aanzienlijk aan betekenis.

2.34. Alhoewel het protocol over de preferentiële regels van oorsprong in de Europese overeenkomsten met Bulgarije en Roemenië nog niet beschikbaar is, blijkt uit aanvullende documenten dat de Commissie dezelfde restrictieve regels van oorsprong wil vaststellen die ook in de overige Europese overeenkomsten zijn aan te treffen. Zolang evenwel bij de veredeling van goederen diagonale cumulatie tussen alle partnerstaten bij de Europese overeenkomsten niet mogelijk is, kan veredeling zonder verlies van de al verworven oorsprong in niet meer dan twee landen worden doorgevoerd. Een dusdanig restrictieve bepaling is niet in de

⁽¹⁾ PB nr. C 124 van 21. 5. 1990, blz. 13.

EG-EVA-vrijhandelsovereenkomsten te vinden, en sluit ook niet aan bij de in de EER-Overeenkomst vastgelegde regels van oorsprong. Deze nieuwe regels van oorsprong — die volgens plan vanaf 1 januari 1993 van kracht worden — zijn op sommige punten nog liberaler dan de momenteel geldende regels van oorsprong van de EG-EVA, die in protocol nr. 3 van de vrijhandels-overeenkomsten zijn neergelegd.

2.35. Het is het Comité in het geheel niet duidelijk wat de beweegredenen voor deze houding van de Commissie zijn. Ook de Commissie zou moeten weten dat alleen een uniform instrumentarium voor het vaststellen van de oorsprong zinvol kan zijn voor de arbeidsverdeling in Europa, waarin ook de Oosteuropese partners een vaste plaats moeten hebben. Daarom stelt het Comité voor, de momenteel geldende EG/EVA-regels van oorsprong of liever nog de komende EER-regelingen, én — bij wijze van alternatief — percentages als criterium in alle Europese overeenkomsten met de landen van Midden- en Oost-Europa over te nemen („paneuropese” cumulatie).

Vrij verkeer van werknemers, vestigingsvrijheid en vrij verkeer van diensten

2.36. Tot de fundamentele vrijheden van de Europese eenwording behoren naast het vrije verkeer van goederen ook het vrije verkeer van werknemers, de vestigingsvrijheid en het vrije verkeer van diensten. Deze vrijheden vervullen een economische sleutelrol en hebben daarnaast een grote symbolische waarde.

2.37. Bij het vrije verkeer van werknemers hebben de verdragspartners in de eerste plaats de integratie op het oog van de op het grondgebied van de andere verdragspartner rechtmatig werkende personen en hun aldaar legaal verblijvende gezinsleden. Verder is het de bedoeling, de sociale-zekerheidsregelingen m.b.t. deze groep van personen te coördineren. Bestaande faciliteiten die de lid-staten in het kader van bilaterale overeenkomsten toekennen, dienen voor zover mogelijk te worden verbeterd en uitgebreid. Het Comité spreekt zijn voldoening uit over de bereikte akkoorden, maar mist nog steeds afspraken over illegaal in de Gemeenschap verblijvende werknemers uit de Oosteuropese partnerstaten.

2.38. Het Comité heeft zich reeds in verscheidene adviezen beziggehouden met de immigratie uit derde landen⁽¹⁾, en geëist dat legaal de Gemeenschap binnengekomen inwoners deel moeten kunnen uitmaken van het „Europa van de burgers”. In dit verband moet worden gewaarborgd dat de communautaire rechten en plichten die betrekking hebben op verblijf, werk en mobiliteit, ook voor deze groep van personen onbeperkt gelden. Verder heeft het Comité er bij de lid-staten en de Commissie op aangedrongen, zo spoedig mogelijk de rechtsvoorschriften evenals de instrumenten en

maatregelen voor sociale integratie van immigranten in EG-verband te harmoniseren. Ook zou (eindelijk) moeten vastgelegd onder welke voorwaarden immigranten uit derde landen zich, net als EG-burgers, vrij binnen de Gemeenschap mogen bewegen. Alleen op deze manier is het volgens het Comité mogelijk, discriminatie tegen te gaan, het functioneren van de interne markt te bevorderen, en de beoogde uniforme EG-arbeidsmarkt tot stand te brengen.

2.39. De Associatieraad zal tijdens de tweede fase van de overgangperiode (eventueel eerder) nagaan welke andere mogelijkheden er zijn om het (grensoverschrijdende) vrije verkeer van werknemers te verbeteren, waarbij de economische en sociale omstandigheden in de partnerstaten evenzeer in aanmerking worden genomen als de werkgelegenheidssituatie in de Gemeenschap. Het Comité uit opnieuw zijn teleurstelling over het feit dat de EG-Commissie niet in staat is — zelfs niet in een opmerking in een protocol — te wijzen op het feit dat de manoeuvreerruimte op het gebied van het vrije verkeer van werknemers op middellange termijn vrij beperkt is. In de eerste plaats heeft de arbeidsmarkt in de Gemeenschap voorlopig nauwelijks behoefte aan meer arbeidskrachten uit andere staten (het werkloosheidscijfer in de Gemeenschap zal de komende jaren nauwelijks teruglopen); ten tweede zijn de immigratiemogelijkheden voor werkzoekenden als gevolg van concessies in bestaande overeenkomsten (Turkije) nu al beperkt. Bovendien mag niet worden vergeten dat de bekritiseerde passage in alle overeenkomsten terug te vinden is. Zij komt voor in de Europese overeenkomsten met Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije, wordt nu opgenomen in de overeenkomsten met Bulgarije en Roemenië en zal — om redenen van gelijke behandeling — ongetwijfeld ook in toekomstige Europese overeenkomsten terug te vinden zijn. Aangezien als gevolg van de hervormingen in de Oosteuropese partnerlanden (aanzienlijke aantallen) werknemers werkloos zullen worden, zal de druk op de arbeidsmarkt in de Gemeenschap op middellange termijn sterk toenemen. Aan welke werkzoekenden uit welke partnerlanden zal de Gemeenschap dan prioriteit verlenen? Ook een quotering levert hiervoor geen bevredigende oplossing. Als quota's voor afzonderlijke groepen (of landen) worden vastgesteld, waarbij de één wordt binnengelaten en de ander wordt afgewezen, worden in principe gelijke situaties ongelijk behandeld. Gelijke behandeling van gelijke situaties is evenwel de grondslag van de rechtsstaat en van het recht op een rechterlijke beslissing (H. Afheldt, Europa vor dem Ansturm der Armen. In: *Süddeutsche Zeitung*, nr. 234 van 10/11 oktober 1992). Volgens het Comité is het de hoogste tijd om grondiger na te denken over het complexe vraagstuk van het vrije verkeer van werknemers tussen de Europese Gemeenschap en de geassocieerde partners, en in het kader van een coherent immigratiebeleid mogelijke oplossingen uit te werken die ook op lange termijn resultaat opleveren en niet vandaag de dag hoge verwachtingen wekken en morgen al voor bittere teleurstellingen zorgen.

2.40. Wat de vestigingsvrijheid betreft, willen de lid-staten reeds bij het van kracht worden van de Europese

⁽¹⁾ PB nr. C 343 van 24. 12. 1984; PB nr. C 188 van 29. 7. 1985; PB nr. C 149 van 17. 6. 1992; PB nr. C 339 van 31. 12. 1991 en PB nr. C 40 van 17. 2. 1992.

overeenkomsten voor de vestiging van ondernemingen en burgers van de geassocieerde landen dezelfde voorwaarden bieden als hun eigen ondernemingen en burgers. Ook Bulgarije en Roemenië zullen deze stap met een zetten, behalve voor bepaalde bedrijfstakken waarin gelijke behandeling op zijn laatst aan het eind van de overgangperiode van tien jaar wordt ingevoerd. Bij structurele aanpassingsproblemen of andere ernstige moeilijkheden (ook op sociaal vlak) in afzonderlijke bedrijfstakken kunnen de Oosteuropese partners bijzondere regelingen treffen. Deze moeten evenwel twee jaar na het einde van de eerste fase worden afgeschaft. Er zijn tevens bijzondere maatregelen gepland voor het geval dat ondernemingen in een bepaalde sector of bedrijfstak op de eigen markt met „drastische” verliezen van marktaandeel te maken krijgen.

2.41. Het Comité is het in principe met deze afspraken eens. De vestigingsvrijheid zal de overgang naar een markteconomie stimuleren en in de geassocieerde Staten een moderne en concurrerende economie helpen opbouwen. Het Comité heeft ook begrip voor tijdelijke beschermende maatregelen in uitzonderlijke situaties. Dat een „drastisch” verlies van nationale marktaandeel reeds de bescherming van de eigen ondernemingen rechtvaardigt, is evenwel niet goed te verdedigen. Met een dergelijk beleid wordt het concurrentievermogen van de eigen industrie niet verbeterd en wordt de noodzakelijke structurele aanpassing slechts vertraagd en tot een naar alle waarschijnlijkheid niet eenvoudiger toekomst uitgesteld, en krijgt daardoor alleen maar scherpere kanten. Het Comité stelt voor, deze passage met de verdragspartijen nog eens door te nemen en in het vervolg concreter te formuleren; met name de „relevante” marktvariabelen en de definitie van marktaandeel zouden ondubbelzinnig vastgelegd moeten worden.

2.42. Wat het verkeer van diensten betreft, is het Comité voorstander van de geplande (stapsgewijze en wederzijdse) liberalisering. In het licht van het internationaal groeiende belang van de dienstenmarkten zijn liberaliseringsmaatregelen op dit gebied van de allergrootste betekenis. Het Comité acht het een positieve zaak dat de verdragspartijen voornemens zijn, de resultaten van de Uruguay-ronde van de GATT, die naar een multilateraal raamwerk van principes en regels voor de handel in diensten streeft, te zijner tijd in de Europese overeenkomsten over te nemen.

2.43. Voor grensoverschrijdende vervoersdiensten gelden bijzondere bepalingen: in het internationale zeeverkeer geldt het principe van onbelemmerde toegang tot de markt. Uit de gedragscode van de Verenigde Naties inzake lijnvaartconferenties voortvloeiende rechten en plichten blijven onaangetast. De wederzijdse toegang tot de markten voor luchtvervoer en vervoer over land zullen in vervoersovereenkomsten worden geregeld, die na het van kracht worden van de Europese overeenkomsten tussen de partnerlanden worden gesloten. Bovendien willen Bulgarije en Roemenië hun wetsvoorschriften inzake luchtvervoer en vervoer over land, incl. de bestuursrechtelijke, technische en overige bepa-

lingen, gedurende de overgangperiode grotendeels aanpassen aan de desbetreffende voorschriften van de Gemeenschap.

Verkeer van kapitaal, mededinging en aanpassing van de wetsvoorschriften

2.44. Er kan — volgens het advies van het Comité over de overeenkomsten met de Visegrad-landen — slechts dan ten volle geprofiteerd worden van de uit vestigingsplaats en specialisatie voortvloeiende voordelen van een geliberaliseerd verkeer van goederen en diensten wanneer tegelijkertijd het grensoverschrijdend verkeer van kapitaal is vrijgemaakt. Door het vrije kapitaalverkeer worden gunstige voorwaarden geschapen voor monetaire samenwerking en worden de inspanningen op het gebied van de stabiliteitspolitiek versterkt. Het Comité steunt alle overeenkomsten waardoor het vrije verkeer van kapitaal tussen de Gemeenschap en de geassocieerde partners in Oost-Europa wordt uitgebreid. Positief is dat de verdragsluitende partijen zich ertoe verplichten, meteen bij de inwerkingtreding van de overeenkomsten te zorgen voor een vrij verkeer van kapitaal bij rechtstreekse investeringen, de liquidatie hiervan en het terugvloeien van eventuele winsten. Tevens zouden tijdens de eerste vijfjarenfase van de overeenkomsten de voorwaarden moeten worden geschapen voor een stapsgewijze overname van de EG-wetsvoorschriften inzake het vrije kapitaalverkeer. Aan het einde van deze fase zal de Associatieraad zich buigen over de mogelijkheid van volledige overname van de desbetreffende EG-voorschriften door de geassocieerde landen.

2.45. De bepalingen in de overeenkomsten inzake mededinging, overheidsopdrachten en overheidssubsidies komen overeen met de regelingen die zijn neergelegd in de Europese overeenkomsten met Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije. Er wordt ook een beschermende clausule opgenomen voor het geval dat problemen op de betalingsbalans optreden. Het Comité is het in beginsel eens met de gesloten overeenkomsten. Mededinging is de hoeksteen van de interne markt — zonder mededinging zouden de voordelen hiervan niet gewaarborgd kunnen worden en zou het Europese integratieproces ernstige leemtes vertonen. De verdragspartners in Oost-Europa zouden hun nationale mededingingsregels van meet af aan zo nauw mogelijk bij het mededingingsrecht van de Gemeenschap moeten laten aansluiten. Het Comité vraagt zich overigens af of echt wel drie jaar (na inwerkingtreding van de overeenkomsten) nodig zijn om de uitvoeringsbepalingen voor de mededingingsregels vast te leggen.

2.46. Het Comité constateert met voldoening dat de verdragsluitende partijen met zoveel woorden streven naar opening van de markten voor overheidsopdrachten op basis van non-discriminatie en wederkerigheid, met name in het licht van de desbetreffende GATT-voorschriften. De liberalisering van de markten voor overheidsopdrachten op alle gebieden vormt een wezenlijk element van het interne-marktprogramma en is van

groot belang voor het industriebeleid. De Europese volkshuishoudingen zullen — aldus de Commissie en het Comité bij verschillende gelegenheden — alleen maar naar elkaar toegroeien indien er ook bij openbare aanbestedingen voldoende een eind wordt gemaakt aan de nog steeds bestaande tendens bij de autoriteiten om de voorkeur aan „nationale kampioenen” te geven.

2.47. Het Comité is uiterst verheugd over de afspraak dat tijdens de eerste fase van de overgangperiode alle in Bulgarije en Roemenië verleende overheidssteun aan artikel 92.3 a), van het EEG-Verdrag zal worden getoetst. Het zou wenselijk zijn geweest indien daarnaast in de Europese overeenkomsten ook de controle op overheidssteun overeenkomstig artikel 93 van het EEG-Verdrag zou zijn vastgelegd. De geplande jaarlijkse verslaglegging over de totale omvang en de verdeling van de overheidssteun is volgens het Comité ontoereikend. De Associatieraad zou in staat moeten zijn om het gehele EG-instrumentarium voor controle op overheidssteun — zoals ook elders benadrukt — op doeltreffende wijze in te zetten met betrekking tot de geassocieerde landen.

2.48. De verdragsluitende partijen erkennen dat de aanpassing van de wetsvoorschriften van Bulgarije en Roemenië aan het EG-recht een belangrijke voorwaarde voor de economische (en sociale) integratie van beide landen in de Europese Gemeenschap vormt. De ondernemingen in de betrokken landen hebben dringend behoefte aan een duidelijk afgebakende bewegingsruimte en meer organisatiemogelijkheden om hun concurrentievermogen te versterken, aan de toenemende druk van internationale concerns flexibel het hoofd te kunnen bieden en blijvende werkgelegenheid te creëren, aldus het Comité in zijn advies over het Europese industriebeleid⁽¹⁾.

2.49. De aanpassing van de wetsvoorschriften is — op dit punt is het Comité het geheel met de Commissie eens — een enorm zware taak; het gaat hier om een groot aantal voorschriften die slechts geleidelijk kunnen worden aangepast: douanerecht, vennootschapsrecht, bankrecht, financiële verslaglegging en vennootschapsbelasting, intellectuele eigendom, bescherming van werknemers op de werkplek, financiële diensten, mededingingsregels, volksgezondheid, bescherming van het leven van mensen, dieren en planten, consumentenbescherming, indirecte belastingen, technische voorschriften en normen, wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen inzake nucleaire techniek, vervoer en milieu. De twee Oosteuropese verdragspartners hebben reeds verklaard hun wetgeving stapsgewijs aan het EG-recht te zullen aanpassen.

2.50. Het Comité betreurt dat ook hier geen prioriteiten zijn vastgelegd. Het tweefasenconcept geldt ook voor de aanpassing van de wetsvoorschriften, maar er is niet concreet vastgelegd welke voorschriften in de eerste fase moeten worden aangepast en bij welke wetsvoorschriften de aanpassing aan het EG-recht de gehele

tienjarige overgangperiode in beslag zal nemen. Volgens het Comité zouden Bulgarije en Roemenië reeds in de eerste fase het milieurecht, evenals het recht inzake mededinging en subsidies van de Gemeenschap moeten overnemen. Tevens zouden de wettelijke en bestuursrechtelijke voorschriften inzake nucleaire techniek vlot moeten worden aangepast en zouden de veiligheidsvoorschriften van Euratom onmiddellijk moeten worden ingevoerd. Voorts moeten beslist maatregelen worden genomen ter bescherming van de werknemers op de werkplek en ten aanzien van een aantal richtlijnen inzake consumentenbescherming (b.v. produktaansprakelijkheid). De Gemeenschap heeft in de overeenkomsten laten vastleggen dat zij de twee geassocieerde landen technische steun bij de aanpassing van het recht zal bieden, zodat het eigenlijk mogelijk zou moeten zijn de prioritaire aanpassingsmaatregelen op doeltreffende wijze en grotendeels gedurende de eerste fase door te voeren.

Economische samenwerking

2.51. De Europese Gemeenschap en Bulgarije en Roemenië zijn voornemens hun economische samenwerking op brede leest te schoeien en te verdiepen. Het is de bedoeling dat deze samenwerking veel verder gaat dan de terreinen die reeds onder de handels- en samenwerkingsovereenkomsten vallen, en ook tot de sociale ontwikkeling van de geassocieerde landen bijdraagt. De nadruk ligt op maatregelen die de onderlinge samenwerking tussen de Midden- en Oosteuropese landen ten behoeve van een harmonische ontwikkeling in deze regio bevorderen. Het einddoel van de gemeenschappelijke activiteiten is het steunen van het proces van economische ontwikkeling in Bulgarije en Roemenië en het vergemakkelijken van de opnemings in de internationale arbeidsverdeling.

2.52. Evenals in de overeenkomsten met de Visegrad-landen worden in de ontwerp-overeenkomsten met Bulgarije en Roemenië tal van gebieden genoemd waarop beide partijen de samenwerking willen intensiveren en de ontwikkeling sneller willen doen verlopen: naast industriële samenwerking en bevordering en bescherming van investeringen gaat het hierbij om industriënormen en conformiteitscontroles, economische en technische samenwerking, beroepsopleiding, landbouw en agro-industrie, energie en nucleaire veiligheid, milieu, vervoer, telecommunicatie, banken en verzekeringen, monetair beleid, witwassen van geld, regionale ontwikkeling, sociale samenwerking, toerisme, kleine en middelgrote ondernemingen, douane, statistiek, verdovende middelen en openbaar bestuur. Alle gebieden van de samenwerking zijn nog eens ingedeeld in actieterranen waarop concrete activiteiten op touw zullen worden gezet.

2.53. De indrukwekkende grote variëteit van de genoemde gebieden waarop activiteiten zullen worden ontplooid, verdient de steun van het Comité. Wel vraagt het zich — net als in het geval van de Visegrad-landen — ten eerste af of het mogelijk zal zijn binnen afzien-

⁽¹⁾ PB nr. C 40 van 17. 2. 1992, blz. 31.

bare tijd gezamenlijke activiteiten op al deze gebieden te ontplooiën. De indruk bestaat dat de EG-organen over onvoldoende personeel en financiële middelen beschikken om al deze gebieden op bevredigende manier te bestrijken. Ook mag niet worden vergeten dat thans met vijf Oosteuropese partnerlanden is besloten op een dergelijke brede basis tot samenwerking over te gaan. Het Comité had het veel zinvoller geacht, in eerste instantie alleen maar een aantal zwaartepunten aan te wijzen, waarmee zou worden aangegeven op welke gebieden prioritair maatregelen moeten worden genomen. Het Comité denkt daarbij in het bijzonder aan het concretiseren van „kostbare” prioritaire maatregelen met een grensoverschrijdende dimensie, waartoe de Gemeenschap en de geassocieerde partnerlanden dan wel ondernemingen in de EG-lid-staten de aanzet zouden moeten geven. Volgens het Comité moeten in eerste instantie op beleidsterreinen als infrastructuur, scholing en opleiding of kernenergie maatregelen worden genomen.

2.54. Om de structurele aanpassingen met succes te kunnen doorvoeren, dienen doelmatige openbare infrastructuur te worden geschapen en uitgebouwd. Er moet worden gezorgd voor een investeringsbeleid dat voldoet aan de gestegen kwalitatieve eisen, evenals aan de vereisten van een concurrerende en marktgerichte economie. Dit betekent dat de investeringen in infrastructuurvoorzieningen in Bulgarije en Roemenië nu in een Europese dimensie moeten worden gezien en beoordeeld.

2.55. Het tweede prioritair zwaartepunt voor gezamenlijke activiteiten van de verdragspartners zou bij scholing en opleiding moeten liggen; kwalificatie van de werkenden speelt in het hervormingsproces, bij de heroriëntering van de economie, immers een doorslaggevende rol. Het ontbreekt vooral aan kennis en ervaring omtrent het functioneren van de markteconomie; dit geldt ook voor de omgang met moderne productie-, informatie- en communicatietechnieken. Deficiënten bestaan evenwel ook algemene vaardigheden: aan zelfstandigheid, eigen initiatief en creativiteit was in een centraal geleide economie namelijk geen behoefte.

2.56. Een derde zwaartepunt is de verhoging van de veiligheid van kerncentrales. Vooral Sovjetrussische drukwaterreactoren van de eerste generatie (type WWER 440/230) vertonen op het vlak van de veiligheid zeer grote gebreken, en er wordt al lang aangedrongen op de sluiting hiervan. In het Bulgaarse Kosloduj staan vier van dergelijke reactorblokken, waarvan de Bulgaarse overheid er in 1991 twee heeft gesloten. Uit verscheidene storingen die zich de afgelopen maanden hebben voorgedaan, blijkt evenwel dat er nog steeds aanzienlijke veiligheidsrisico's in Kosloduj zijn en dat er dringend maatregelen moeten worden genomen om de veiligheid van de centrale te verbeteren. Het Comité acht het een goede zaak dat de Groep van 24 inmiddels haar goedkeuring heeft gehecht aan het tijdens de Top van München opgestelde multilaterale programma ter verbetering van de veiligheid van kerncentrales in Oost-Europa, en toegezegd heeft, het programma vlot ten

uitvoer te zullen leggen. Daarnaast dient de EG-Commissie haar eigen, via het Phare-programma gefinancierde projecten consequent uit te voeren, om de resultaten van dit onderzoek zo spoedig mogelijk voor moderniseringsmaatregelen in Oost-Europa te kunnen gebruiken.

2.57. In dit verband zij gewezen op de toezegging van de verdragsluitende partijen dat zij de samenwerking op milieugebied zullen ontwikkelen en versterken. Het Comité acht het een zeer goed voornemen dat bij alle (economische) maatregelen van meet af aan in alle opzichten rekening zal worden gehouden met het milieu. Milieubeleid — aldus het Comité in verschillende adviezen — moet preventief en in samenwerking worden gevoerd, en moet bij andere beleidsmaatregelen [b.v. op het terrein van regionaal of over onderzoek en ontwikkelingsbeleid (O&O)] aansluiten. Milieubeleid in de zin van echt Europees beleid betekent een grensoverschrijdende uitdaging, die niet door ieder land afzonderlijk kan worden aangeaan.

2.58. Tot de milieuterreinen die prioritair voor samenwerking in aanmerking komen, behoren o.m. de waterhuishouding en de bewaking van de waterkwaliteit, met name bij rivieren die door meerdere landen lopen. Daarom zal aan de Europese overeenkomst met Bulgarije een protocol worden toegevoegd dat concrete afspraken over de bescherming en de kwaliteit van oppervlaktewater (Donau, Nestos, Strimon, Evros, Zwarte Zee) bevat. Het Comité is van mening dat er dringend een systeem voor de bewaking van en de controle op kwantiteit en kwaliteit van grensoverschrijdende rivieren moet worden uitgewerkt en dat dit in het aanvullend protocol bij de overeenkomst met Bulgarije moet worden opgenomen. In het kader van dit systeem moeten maatregelen worden gepland om:

- de vervuiling van de grensoverschrijdende rivieren en zeeën te verminderen,
- bij overstromingen en vervuiling van gevaarlijke afmetingen op tijd waarschuwingen uit te laten gaan,
- de door stromingsverschillen veroorzaakte bodemerosie aan te pakken,
- te werken aan een zinvol en billijk gebruik van watervoorraden, en
- voor de bescherming van flora en fauna in het mondingsgebied van de grensoverschrijdende stromen en in het aangrenzende gebied te zorgen.

De verdragsluitende partijen zouden in het kader van de financiële samenwerking bruikbare oplossingen moeten aandragen voor de financiering van de noodzakelijke maatregelen.

Financiële samenwerking

2.59. De structurele aanpassing in de twee geassocieerde landen en de totstandbrenging van een concurrerende economie kunnen niet zonder effectieve

steun van buiten worden verwezenlijkt. Alle landen in Midden- en Oost-Europa zijn aangewezen op financiële middelen in harde valuta, en de behoefte aan financiële steun is sinds het begin van de economische hervormingen steeds verder toegenomen.

2.60. De qua tijd beperkte financiële steun van de Gemeenschap bestaat uit een combinatie van leningen en niet terug te betalen subsidies. Uit de ontwerp-overeenkomsten blijkt dat het Phare-programma in het raam van de financiële samenwerking tot eind 1992 zal worden voortgezet. Daarna zullen — over meerdere jaren gespreid — in het kader van de operatie „Phare” dan wel via een nieuw financieringsinstrument steun van de Gemeenschap en leningen van de Europese Investeringsbank (EIB) worden verstrekt.

2.61. Het Comité stemt in met de aanpak van de Gemeenschap en deelt de opvatting dat EG-hulp alleen op basis van een meerjarenplan zinvol is. Het tijdsbestek zou — althans in de beginfase — een periode van drie tot vier jaar niet mogen overschrijden en naadloos moeten worden ingepast in de eerste fase van de overgangperiode van de Europese overeenkomsten. Bij de macro-economische leningen van de EIB wordt uitgegaan van de vastgestelde behoefte, de vastgelegde prioriteiten, de „absorptie-capaciteit” van de economie, het vermogen van de geassocieerde landen om schulden af te lossen en de vooruitgang die Bulgarije en Roemenië bij de omvorming tot een markteconomie boeken.

2.62. De verdragsluitende partijen moeten absoluut nauw overleg plegen over de beschikbare middelen. Dit betekent dat de EG-steun (incl. bilaterale steun) gecoördineerd wordt met financiële steun die door andere landen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) dan wel internationale financiële instellingen (Internationaal Monetair Fonds, Wereldbank en Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling) aan Bulgarije en Roemenië wordt verleend. Voorts zou het noodzakelijk zijn, de financiële steunmaatregelen permanent in het oog te houden en in de Associatiecommissie op elkaar af te stemmen en onderzoek te doen naar de efficiency van het gebruik van de middelen. De Associatieraad zou regelmatig op de hoogte moeten worden gesteld van de resultaten van deze werkzaamheden.

Institutionele, algemene en slotbepalingen

2.63. In het licht van de politieke dialoog heeft het Comité er bij de verdragsluitende partijen op aangedrongen, naast de Associatieraad en de parlementaire Associatiecommissie te zijner tijd een adviserend Associatiecomité op te richten. Dit zou betekenen dat ook de institutionele bepalingen in de ontwerp-overeenkomsten (Titel IX) op twee punten zouden moeten worden aangevuld. Ten eerste zou aan artikel 108 (Bulgarije)/artikel 111 (Roemenië), dat betrekking heeft op de oprichting van buitengewone commissies of werkgroepen

door de Associatieraad, een derde, als volgt luidende paragraaf moeten worden toegevoegd:

„Artikel 108 (lid 3)/Artikel 111 (lid 3)

Tijdens de eerste overgangsfase (art. 7) van de overeenkomst organiseert het Economisch en Sociaal Comité van de Europese Gemeenschappen onder verantwoordelijkheid van de Associatieraad de dialoog en de samenwerking tussen de sociaal-economische kringen van de Europese Gemeenschap en Bulgarije/Roemenië. Te dien einde zullen op gezette tijden bijeenkomsten worden gehouden.”

Daarnaast dient aan titel X een bijkomend artikel te worden toegevoegd waarin de samenstelling van het adviserend Associatiecomité en diens taken nader worden toegelicht. Volgens het Economisch en Sociaal Comité zou dit artikel als volgt moeten luiden:

„Artikel ....

Met ingang van de tweede overgangsfase (art. 7) van de overeenkomst wordt een adviserend Associatiecomité van de sociaal-economische kringen van de Europese Gemeenschap en van Bulgarije/Roemenië opgericht. Dit comité bestaat uit een evenredig aantal leden uit het Economisch en Sociaal Comité van de Europese Gemeenschappen en vertegenwoordigers van de sociaal-economische organisaties van Bulgarije/Roemenië.

Doel van het adviserende Associatiecomité is, de dialoog en de samenwerking tussen de sociaal-economische groepen van de Europese Gemeenschap en van Bulgarije/Roemenië te bevorderen.

In het kader van deze samenwerking worden fundamentele vraagstukken van de deelname van Bulgarije/Roemenië aan het Europese integratieproces, de opbouw van een nieuwe staats- en economische orde in Bulgarije/Roemenië, evenals andere aspecten van de samenwerking in het kader van de Europese overeenkomsten behandeld.

Het adviserend Associatiecomité stelt zijn huishoudelijk reglement vast en legt zijn standpunten in de vorm van rapporten en adviezen vast.”

2.64. Uit recente informatie van de EG-Commissie blijkt dat de verdragsluitende partijen welwillend staan tegenover de voorstellen van het Comité om de sociaal-economische kringen bij de politieke dialoog te betrekken. In een gemeenschappelijke verklaring zijn Roemenië en de Europese Gemeenschap overeengekomen dat de Associatieraad zich overeenkomstig de bepalingen van artikel 111 van de overeenkomst zal buigen over de oprichting van een uit leden van het Economisch en Sociaal Comité van de Europese Gemeenschap en vertegenwoordigers van de sociaal-economische organisaties van Roemenië bestaand overlegorgaan. Eventueel zal dezelfde passage in de Europese overeenkomst met Bulgarije worden opgenomen. Het Comité spreekt zijn voldoening uit over deze gemeenschappelijke verklaring, die het als een eerste stap in de goede richting beschouwt. Overigens gaat het Comité ervan uit dat

dergelijke afspraken ook met Polen, Hongarije en Tsjecho-Slowakije worden gemaakt en dat deze aan de drie Europese overeenkomsten worden toegevoegd.

2.65. De Europese overeenkomsten dienen door de parlementen van de deelnemende landen te worden geratificeerd. Dit houdt in dat zij met een zekere vertraging van kracht worden. Om de handelsbetrekkingen desalniettemin permanent verder te ontwikkelen, hebben de Europese Gemeenschap en de Visegrad-landen zogenaamde „Interim-overeenkomsten over handel en handelsvraagstukken” gesloten. Dergelijke overeenkomsten zullen ook met Bulgarije en Roemenië worden gesloten en kunnen reeds in het voorjaar van 1993 in werking treden. Het Comité acht deze weg juist en noodzakelijk. De Commissie zou er evenwel in de toekomst ook bij de lid-staten op moeten aandringen dat de handel tussen de Gemeenschap en de geassocieerde landen niet door technische mankementen — zoals bij de interim-overeenkomsten met de Visegrad-landen — onnodig wordt bemoeilijkt. Ter illustratie worden hier drie voorbeelden van dergelijke mankementen genoemd:

- De interim-overeenkomsten met Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije werden feitelijk op 1 maart 1992 van kracht, maar de desbetreffende verdrags teksten werden pas op 30 april 1992 in het Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen bekend gemaakt. In de tussentijd konden de meeste ingevoerde goederen slechts tegen borgstelling ingeklaard worden;
- toen het handelsgedeelte van de Europese overeenkomsten in werking trad, waren de afzonderlijke fasen van de verlaging van de douanetarieven weliswaar geregeld, maar was niet bekend van welke grondslag moest worden uitgegaan. Ook de ambassades van de Visegrad-landen konden hierover geen betrouwbare informatie verstrekken;
- deze situatie werd nog bemoeilijkt doordat de met de inklaring van de goederen belaste douanebeambten ten dele veel te weinig kennis van zaken hadden, aangezien er niet genoeg tijd voor adequate scholing was.

Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

*De Voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité*

Susanne TIEMANN

Advies inzake het XXIIe Verslag over het mededingingsbeleid

(93/C 19/24)

De Commissie heeft op 30 april 1992 besloten, overeenkomstig artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité om advies te vragen inzake het XXIIe verslag over het mededingingsbeleid.

De Afdeling voor industrie, handel, ambacht en diensten, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 6 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Mourgues.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 25 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

0. Structuur van het advies

0.1. Tijdens het inleidende debat in het Comité is gebleken dat in zeer veel bredere zin op het mededingingsbeleid dient te worden ingegaan:

- enerzijds werd de overtuiging bevestigd dat er beslist een sterke samenhang tussen het mededingingsbeleid en het industriebeleid van de EG dient te bestaan;
- anderzijds werd ingegaan op de gevolgen van de politieke en economische aardverschuivingen die zich niet alleen in de wereld maar ook en vooral op het Europese vasteland voltrekken, en de invloed hiervan op de handelsovereenkomsten en het handelsverkeer zelf.

0.2. Daarom werd het nodig geacht, het advies in twee delen uiteen te laten vallen:

- a) het advies over het XXIIe verslag;
- b) een reeks ideeën over de mogelijke plaats van het mededingingsbeleid in het algemene beleid van de Gemeenschap.

A. ADVIES OVER HET XXIIe VERSLAG**1. Algemeen**

1.1. Het Comité stelt tot zijn genoegen vast dat de Commissie altijd zegt de zin van de door het Comité uitgebrachte adviezen en met name zijn advies inzake het Twintigste verslag over het mededingingsbeleid in te zien. Het is dan ook te betreuren dat zijn voorstellen slechts ten dele zijn overgenomen. De Commissie zegt evenwel (XXIIe Verslag, 4.I. 2.2), zich grotendeels bij de belangrijkste door het Comité aan de orde gestelde punten te kunnen aansluiten.

1.1.1. Het Comité stelt met voldoening vast dat de Commissie in haar jaarverslag bijzondere aandacht aan consumentenbelangen heeft besteed, en zou het een goede zaak vinden als zij op de ingeslagen weg voortgaat.

1.1.2. Prijzenswaardige verbeteringen zijn de opzet en de duidelijke betoogtrant van het nieuwe verslag, de betere leesbaarheid — welke de doorzichtigheid ten goede komen —, alsmede het feit dat het vóór het eind van het tweede kwartaal van het lopende jaar is verschenen. Wel vindt het Comité dat de indeling van het verslag nog in zoverre voor verbetering vatbaar is dat zowel de technische als de juridische aspecten van de uitgevoerde analyses steeds moeten worden belicht.

1.1.3. Dank zij dit advies kan de Commissie tijdens de voorbereiding van haar volgende jaarverslag over de inzichten van de vertegenwoordigers van de door de Verdragen geïnstitutionaliseerde politieke, sociale en beroepskringen beschikken.

1.2. Een belangwekkende vaststelling is dat de Commissie, in navolging van een aanbeveling in het vorige advies van het Comité⁽¹⁾, in het XXIIe Verslag een grondigere analyse heeft uitgevoerd van het EG-beleid en van de concrete toepassing van de mededingingsregels in het vooruitzicht van de voltooiing van de interne markt, op een tijdstip waarop ook de eerste effecten van de Verordening betreffende de controle op concentraties worden geanalyseerd. Zo wordt het mededingingsbeleid „van steeds groter belang in het kader van de totstandbrenging van de Economische en Monetaire Unie (EMU) en van de voltooiing van de interne markt”⁽²⁾.

1.2.1. Tegen deze achtergrond moeten de nieuwe artikelen 130 en 130 A t/m P van het Verdrag van Maastricht worden gezien, die hiermee gemakkelijker kunnen worden uitgevoerd.

1.3. Controle op concentratiebewegingen

1.3.1. Het vestigen of versterken van een machtspositie is soms een negatieve reactie op het door de voltooiing van de interne markt op gang gebrachte openingsproces. Deze gedragingen moeten worden tegengegaan door de gelijktijdige toepassing van artikel 86 EEG-Verdrag en van Verordening (EEG) nr. 4064/89 betreffende de controle op concentraties. Het Comité stelt belang in de resultaten van deze controle, waarvan

⁽¹⁾ PB nr. C 49 van 24. 2. 1992.

⁽²⁾ XXIIe Verslag, inleiding, blz. 1.

in het XXIIe Verslag een overzicht wordt gegeven na één volledig jaar waarin de Verordening werd toegepast. In het bijzonder moeten de bevordering van machtsposities en van potentiële concurrentie en het beleid inzake concentraties berusten op een objectieve evaluatie van de feiten en op een realistische prognose van de effecten op de concurrentie. In dit verband is het Comité van oordeel dat de Commissie bij deze controle in geen geval in beleidsdaden mag vervallen die op een beperking van het marktmechanisme neerkomen.

1.3.2. De drempel waarboven concentratiebewegingen gecontroleerd worden, bedraagt 5 miljard ecu, hetgeen aanleiding tot heel wat twijfel blijft geven. Deze drempel is noch uit economisch oogpunt, noch uit het oogpunt van concurrentie te rechtvaardigen. Het Comité dringt er bij de Commissie op aan, in het XXIIe verslag een balans op te maken van zowel de drempel en de verlaging hiervan, als van bepaalde controles van structurele aard.

1.3.3. Het Comité neemt kennis van de rechtsmiddelen die derden, met name werknemers, in handen worden gegeven door artikel 18.4 van Verordening (EEG) nr. 4064/89 betreffende de controle op concentraties. Wel wijst het erop dat deze middelen slechts kunnen worden aangewend voor zover de vertegenwoordigers van de werknemers van werkgeverszijde tijdig de vereiste informatie ontvangen.

1.4. Nu de in het Witboek voor de voltooiing van de interne markt aangekondigde maatregelen voor een belangrijk gedeelte onderdeel zijn geworden van de EG-wetgeving van de Gemeenschap en met de omzetting hiervan in nationale wetten een begin is gemaakt, is het nog belangrijker geworden dat concurrentiedistorsies tussen de lid-staten worden weggewerkt. Dit vergt een grotere waakzaamheid tegenover het gedrag van economische subjecten, maar vooral ook van instellingen en politici, om te voorkomen dat nationale, regionale en lokale steunregelingen in het leven worden geroepen die de goede werking van de interne markt in de weg zouden kunnen staan. Het Comité hoopt in dit verband dat de afstemming van de nationale wetgevingen op de EG-wetgeving in een sneller tempo gaat verlopen.

2. Toepassing van het mededingingsbeleid in de gereglementeerde sectoren

2.1. In gereglementeerde sectoren worden, algemeen gezegd, openbare diensten verleend die in alle omstandigheden toegankelijk moeten zijn voor en ter beschikking moeten staan van alle gebruikers/burgers. Van een feitelijk monopolie kan worden gesproken als de betrokkene daarbij de exclusieve beschikking heeft over een vervoers- of een distributienet. De enige manier om ook in die sectoren ondernemingen met elkaar te laten concurreren, is die netwerken op bepaalde voorwaarden voor andere dienstverleners open te stellen.

2.2. Deze mogelijkheid biedt zich aan voor ondernemingen in de lucht- en de zeevaart, het wegvervoer en de binnenvaart, alsook voor telecommunicatie-, televi-

sie- en bancaire netwerken. Het mededingingsbeleid moet evenwel attent blijven op de gevolgen van bepaalde vormen van deregulering waardoor het ontstaan van consortia wordt bevorderd welke maar al te graag tarieven aanbieden die aanvankelijk bij de kostprijs achterblijven. Dit gedrag kan leiden tot faillissementen met dramatische sociale gevolgen bij hun concurrenten.

2.2.1. Basiscriterium voor de beoordeling van gezonde concurrentie moet zijn dat de verkoopprijs ten minste gelijk is aan de kostprijs van een goed of een dienst.

2.3. Is een monopolie voor het gebruik van netwerken onvermijdelijk (railvervoer, distributie van energie — elektriciteit, gas —, drinkwater, zuiveringsinstallaties, huisvuilverwerking), dan is dit in handen van een openbaar nutsbedrijf met ofwel een publiekrechtelijke, ofwel een particuliere status, dan wel in handen van een bedrijf dat voor een beperkte duur een concessie heeft ontvangen.

2.3.1. In deze gevallen betaalt de consument een door de concessieverlener goedgekeurd tarief, waarvan de hoogte soms naar gelang van de gebruikerscategorie wordt berekend (groot- of kleinverbruiker, leeftijdsgroep, sociale motieven, tijdsgebonden gebruik van de dienst, enz.).

2.3.2. In deze sectoren zal het moeilijk zijn de mededingingsvoorschriften toe te passen. Misbruik van machtspositie kan echter worden voorkomen door bepaalde beginselen in acht te nemen:

- a) de tarieven dienen op volledig doorzichtige wijze tot stand te komen aan de hand van de financiële balans en door toepassing van een uniform systeem van analytische boekhouding;
- b) de concessieverlener dient de concessiehouder te compenseren voor tariefverlagingen die uit hoofde van een sociaal beleid worden verleend;
- c) concessies mogen slechts voor een bepaalde duur worden verleend en voor verlengingen dient altijd de procedure van openbare aanbesteding te worden gevolgd;
- d) concessieverleners dienen de EG-richtlijnen inzake overheidsopdrachten strikt in acht te nemen.

2.3.3. De suggesties van het Comité moeten worden gezien in samenhang met de uitvoering van artikel 90.2 van het Verdrag en in overeenstemming met de daaruit voortvloeiende jurisprudentie. Het XXIIe Verslag laat in dit opzicht aan duidelijkheid niets te wensen over (deel twee, II.9 en II.10).

2.4. Met name in de vervoerssector ontvangen openbare nutsbedrijven dikwijls overheidssteun. Het Comité stelt belang in de invoering van contracten voor openbare dienstverlening per 1 juli 1992 en zou gaarne zien dat in de komende jaarverslagen op de gevolgen hiervan wordt ingegaan. Voorts zou het begrip „transeuropese netwerken van Europees belang” moeten aansluiten bij het toekomstig evenwicht van de interne markt. Een

ieder dient er op zijn bevoegdheidssterrein — Gemeenschap, nationale staat, regio — op gecoördineerde wijze voor te zorgen dat de aanpassing van aan ondernemingen toegekende bijzondere of exclusieve rechten in overeenstemming met het EEG-Verdrag en het Unieverdrag verloopt.

2.5. Het onderzoek naar bepaalde monopolies, met name die welke actief zijn op het terrein van zowel de productie als het vervoer en de distributie van energie, dient overeenkomstig het bepaalde in artikel 37 van het Verdrag met aandacht te worden uitgevoerd. Het Comité is bereid, de voor de uitvoering hiervan in te dienen richtlijnvoorstellen te behandelen.

3. Industriepolitiek — steunmaatregelen en mededingingsbeleid

3.1. *Raakvlakken tussen het industrie- en het mededingingsbeleid*

3.1.1. De hoofdlijnen van een industriepolitiek op EG-niveau werden in 1990 vastgelegd. Het mededingingsbeleid neemt hierin zowel intern als extern een uiterst belangrijke plaats in. De meest geschikte rechtsgrondslagen voor het te voeren beleid blijven de artikelen 85.3 en 90 t/m 94 van het Verdrag, alsook de Verordening betreffende de controle op concentraties.

3.1.2. In dit verband herinnert het Comité aan zijn op 27 november 1991 uitgebrachte advies over de mededeling van de Commissie inzake „Industriebeleid in een door concurrentie gekenmerkte open context” en met name aan zijn uitspraak: „Te hoge drempels in een vroege fase zullen een voor alle lid-staten uniform uitgevoerd mededingingsbeleid — althans in de kern — bemoeilijken of zelfs geheel onmogelijk maken.”⁽¹⁾

3.2. *Generieke vrijstellingen*

3.2.1. Nu de interne markt voor de deur staat, dient aan specialisatie- en franchising-overeenkomsten intensieve aandacht te worden besteed. Een onderzoek naar distributie en verkoop van auto's — dat zou moeten worden gevolgd door een onderzoek naar distributie en verkoop van onderdelen — heeft goed laten zien hoe sterk de prijzen tussen de lid-staten variëren. In de periode tussen nu en het tijdstip waarop de Commissie besluit Verordening (EEG) nr. 123/85 te herzien (na 30 juni 1995), dient van de gelegenheid gebruik te worden gemaakt om omstandigheden en voorwaarden van deze herziening in hun totaliteit nader te onderzoeken tegen de achtergrond van de ervaringen die dan inmiddels met de interne markt zijn opgedaan, en van het onmisbare overleg tussen de Commissie en de betrokken beroepskringen en de consumenten.

3.2.2. Onderzoeks- en ontwikkelingsovereenkomsten, alsook samenwerkingsverbanden voor de afzet

van producten vormen een hoofdbestanddeel van het industriebeleid. Voor zover zij worden gekoppeld aan specialisatie-/distributie-overeenkomsten, zal een wijziging in de bestaande voorschriften de bedrijvigheid in de industrie en de concurrentiepositie van de Gemeenschap in de wereld ten goede komen. In dit verband deelt het Comité de opvatting van de Commissie dat „het streven naar convergentie tussen particuliere belangen en algemeen communautair belang centraal staat in heel het mededingingsbeleid” (1.III.§3.2), en stemt het in met de ontwerp-verordeningen van de Commissie⁽²⁾. Ten aanzien van de ontwerp-Verordening inzake generieke vrijstelling voor overeenkomsten in de verzekeringsector pleit het Comité voor een restrictieve houding, waarbij afspraken over de uit concurrentie-oogpunt buitengewoon gevoelige premiehoogten worden verboden. Het verwijst hiervoor naar zijn op 25 november 1992 uitgebrachte vervolgadvisie.⁽³⁾

3.2.3. Het spreekt vanzelf dat de uitvoering van de verordeningen betreffende octrooilicenties en know-how-licenties gelijk moet oplopen.

3.3. *Steunmaatregelen van de overheid*

3.3.1. Het Comité vraagt de Commissie met klem erop te blijven hameren dat overheidssteun in overeenstemming met de mededingingsvoorschriften doorzichtig, tijdelijk en degressief moet zijn. Overheidssteun moet ook verenigbaar met de nagestreefde economische en sociale samenhang zijn. Het Comité neemt met belangstelling kennis van het door de Commissie uitgegeven derde verslag over steunmaatregelen van de overheid.

3.3.2. De Commissie beschikt over structuurfondsen, met name het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling (EFRO), die in het kader met van de prioritair nagestreefde economische en sociale samenhang het dynamische instrument bij uitstek moeten vormen voor het verlenen van overheidssteun t.b.v. regio's met een ontwikkelingsachterstand. Het Comité deelt in dit opzicht de mening van de Commissie dat het uitdelen van omvangrijke steun aan niet in aanmerking komende regio's moet worden beperkt. Het lijkt een goede zaak steunmaatregelen via de Gemeenschap te laten lopen en deze aan investeringspercentages en maxima te binden.

3.3.3. Het Comité merkt op dat de in het Verdrag van Maastricht vastgelegde voorschriften voor deelneming aan de Economische en Monetaire Unie zullen resulteren in een geringere speelruimte voor staatsschuld en overheidstekort. Overheidsuitgaven mogen de lopende inkomsten nauwelijks nog overschrijden, overeenkomstig de gulden financieringsregel, zodat concurrentiedis-torsies in de EG sterk zouden worden teruggedrongen.

3.3.4. Ten aanzien van de vast te leggen voorwaarden voor toekenning van steun aan het midden- en kleinbedrijf, incl. het midden- en kleinbedrijf (MKB),

⁽¹⁾ Advies over industriebeleid in een door concurrentie gekenmerkte open context, PB nr. C 40 van 17. 2. 1992, par. 3.2.2.

⁽²⁾ Ontwerp-verordeningen in PB nr. C 207 van 14. 8. 1992.

⁽³⁾ Zie volgend advies in dit Publikatieblad.

stemt het Comité in met het voorstel voor positieve stimuleringsmaatregelen en de uitvaardiging van de regeling voor steun van geringe omvang (max. 50 000 ecu gedurende 3 jaar — zie 3.I.-A.§1.8) ⁽¹⁾.

4. De internationale dimensie van concurrentie

4.1. Internationale economische integratie, die grotendeels het resultaat moet zijn van uitbreiding van vrijhandel op wereldschaal, is wenselijk en creëert een gunstig klimaat voor fusies van transnationale en zelfs transcontinentale ondernemingen, alhoewel deze het risico van concurrentiebeperkend gedrag kunnen inhouden.

4.2. De door de Gemeenschap ontwikkelde activiteiten, gevoerde onderhandelingen en gesloten overeenkomsten om tegen dergelijke risico's op te treden, worden door het Comité onderschreven. Met name moet worden gedacht aan de Europese Economische Ruimte, de associatie-overeenkomsten met landen in Midden- en Oost-Europa en de contacten met de betrokken Japanse autoriteiten. Het spreekt voor zich dat bij deze onderhandelingen de bepalingen van het Verdrag in acht dienen te worden genomen. Hetzelfde geldt voor de gesloten overeenkomsten (bv. bezwaren van sommige lid-staten tegen de overeenkomst tussen de Commissie en de kartelinstanties van de Verenigde Staten).

4.3. GATT

4.3.1. De algemene overeenkomst over tarieven en handel (GATT), die na de tweede wereldoorlog is gesloten om de ingestorte internationale handel weer te helpen opbouwen, heeft ertoe bijgedragen dat de klassieke douanemuren sneller konden worden afgebroken. Tal van landen met een herstellende of een wankelende economie hebben deze marginaal geworden klassieke douanemuren echter door andere doeltreffende maatregelen als deviezencontrole, contingententeringen, enz., vervangen.

4.3.2. Dit achterhoedegevecht heeft tot gevolg gehad en heeft nog steeds tot gevolg dat bilaterale of multilaterale handelsovereenkomsten weer in de belangstelling komen, waarvan het toenemend aantal volledig in strijd is met de geest waarin de onderhandelaars destijds de GATT-overeenkomst hebben ondertekend.

4.3.3. In het huidige tijdsbestek stuiten de onderhandelingen bij ontbreken van een evenwicht t.a.v. heffingen en restituties op steunregelingen t.b.v. landbouwprodukten en op moeilijkheden die zich voordoen bij het vinden van een evenwicht tussen de kostprijs van produkten en de abnormaal lage prijzen op de wereldmarkt.

4.3.4. Deze opmerkingen over de GATT geven aan hoe moeilijk het is om in de wereld een gezonde concurrentie tot stand te brengen. Zijnerzijds spreekt het

Comité de wens uit dat de onderhandelaars van de Uruguay-Ronde hun inspanningen voortzetten. De vraag is echter of met een bijgewerkte nauwkeurige vaststelling van het internationaal mededingingsbeleid de overeenkomsten hun universele karakter kan worden teruggegeven. In het tweede gedeelte van dit advies wordt overigens een bijzondere maatregel dienaangaande aanbevolen (zie hieronder B, 9.1 t/m 9.3).

4.3.5. Tot slot zijn als gevolg van de ineenstorting van de centraal geleide volkshuishoudingen in Europa en het einde van de verdeling van het Europese vasteland tussen markteconomie en geleide economie ontegenzeggelijk overgangsmaatregelen nodig (zie hieronder B, 10.1 t/m 10.5); in de huidige situatie zou een volledig vrije concurrentie het sociale evenwicht immers in aanzienlijke mate verstoren.

4.3.6. Deze argumenten zijn voor het Comité aanleiding om de wens uit te spreken dat de onderhandelaars van de Uruguay-Ronde op initiatief van de Commissie uitgaan van het beginsel dat een tussen de EG en de andere GATT-partijen te coördineren beleid van economische en sociale samenhang wordt gevoerd.

4.4. Anti-dumpingmaatregelen

4.4.1. Deze activiteiten mogen echter in geen geval tot gevolg hebben dat de Gemeenschap bestaande instrumenten voor de bestrijding van duidelijke gevallen van dumping opgeeft. Daarom zou een vergelijkend onderzoek naar handelswaarde en prijzen van produkten het opsporen van dumpingpraktijken aanzienlijk vergemakkelijken. Het analyseren van statistieken van de buitenlandse handel van de Gemeenschap en de lidstaten zou het werkinstrument hiervoor kunnen zijn.

4.4.2. Het zou tevens gewenst zijn een onderzoek in te stellen naar de relaties die tussen een onderneming uit een derde land en een in de lid-staat gevestigde dochter kunnen bestaan. Het komt nog wel eens voor dat deze banden gemakkelijk leiden tot hogere of lagere facturen afhankelijk van de strategie van de groep, waarvan het particuliere belang wel eens haaks kan staan op het algemeen belang.

4.4.3. Als ervan wordt uitgegaan dat anti-dumpingmaatregelen bij de doelstellingen van het mededingingsbeleid aansluiten, dan dient ook voor de onderlinge samenhang van deze maatregelen te worden gezorgd. Het gelijktijdig nemen van maatregelen tegen oneerlijke concurrentie dient door de Commissie bekend te worden gemaakt, om voor volledige doorzichtigheid te zorgen.

4.4.4. Als onderdeel van deze maatregelen dient te worden geeist dat de regelgeving voor de uitvoering van anti-dumpingmaatregelen wordt toegepast. Met name dient hierbij te worden gedacht aan vergelijking tussen de prijs van een goed bij invoer in de EG en de normale kostprijs hiervan.

⁽¹⁾ PB nr. C 213 van 19. 8. 1992.

5. Bijzondere opmerkingen

5.1. Het Comité stemt in met het standpunt van de Commissie dat een op interventie gericht sectorbeleid doorgaans geen zoden aan de dijk zet. Wel is de vraag of de in artikel 93.2 bedoelde procedures in hun doeltreffendheid niet worden beperkt als gevolg van versplintering van deze steunmaatregelen en de vele vormen die zij kunnen aannemen (zie XXIIe Verslag, 3.I.A.§5).

5.2. T.a.v. de steun aan de scheepsbouw lijkt het met nadruk verkondigde doel, nl. met behulp van bilaterale overeenkomsten met de verschillende lid-staten waar schepen worden gebouwd, de steunmaatregelen afbouwen, op het eerste gezicht moeilijk haalbaar. Bovendien heeft de scheepsbouw te maken met navigatie- en veiligheidseisen die steeds meer geld kosten.

5.3. *Het uitgeverijbedrijf*

5.3.1. Wat de prijzen van boeken betreft, moet de vraag worden gesteld of prijsconcurrentie moet worden tegengegaan.

5.3.2. Een dergelijke inbreuk op de mededingingsvoorschriften, die tot prijscontrole zou leiden, zou alleen kunnen worden verantwoord als er voor het uitgeverijbedrijf gegronde redenen voor kunnen worden aangevoerd. De producten van deze bedrijfstak voegen een zekere culturele waarde aan de eigenlijke handelswaarde toe.

5.3.3. Elke visie op deze problematiek moet zorgvuldig worden nagegaan en van tevoren worden besproken met de uitgevers en de distributie, maar ook met de consumenten.

5.3.4. Tot dusverre stellen de consumenten zich terughoudend op nu het Franse experiment geen enkel effect schijnt te hebben gehad op het uitgeven of op de distributie van boeken, terwijl de enige consequentie schijnt te zijn geweest dat de lezers hogere prijzen moeten betalen. Bijgevolg dient de Commissie het verdere verloop van deze situatie in de gaten te houden.

5.4. *De landbouw*

5.4.1. In de landbouw levert vrije concurrentie tussen producenten grote moeilijkheden op zowel binnen een lid-staat als tussen de lid-staten [gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB)] en mondiaal (zie par. 4.3.3 over de GATT). In de huidige situatie dient daarom een verschil te worden gemaakt tussen de onder het GLB vallende produktiesector en de overige sectoren, incl. de verwerkende agro-industrie, die de mededingingsvoorschriften wel in acht moet nemen. Het kan overigens voorkomen dat producentengroeperingen en concentraties in de distributie situaties creëren die met bepaalde concentratievormen in de industrie vergelijkbaar zijn. Het Comité verzoekt de Commissie aandacht aan deze groeperingen te besteden en hierover in haar komende verslagen een visie uit te spreken.

5.4.2. Overigens wordt met het ontwikkelingsprogramma voor het platteland en de steun t.b.v. maatregelen ter bescherming van milieu en landschappen een nieuw element naast de GLB-parameters ingevoerd. Met dit specifieke beleid wordt beoogd de lopende hervormingen vlotter te doen verlopen. Het Comité hoopt dat deze nieuwe maatregelen in de jaarverslagen over het mededingingsbeleid worden gevolgd.

6. Bevoegdheid van de nationale rechter inzake mededingingsrecht

6.1. De artikelen 85 (lid 1 en 2) en 86 en het hiervan afgeleide recht hebben een rechtstreekse uitwerking. Bijgevolg zijn de nationale rechters bevoegd om dit recht toe te passen. In geval van twijfel kunnen zij overigens te allen tijde een zaak voor een prejudiciële beslissing aan het Gerecht van Eerste Aanleg van de EG voorleggen om interpretatieverschillen te vermijden.

6.2. De Commissie is de enige instantie die, waar nodig, artikel 85.3 mag toepassen. Volgens de verslagen van de Commissie lijken de mogelijkheden ingeval een litigieuze overeenkomst voor een ontheffingsbesluit in aanmerking zou komen, aanvechtbaar indien de nationale rechter de waarschijnlijkheid zou moeten beoordelen dat de Commissie zich positief over een ontheffing uitsprekt en deze toestaat.

6.3. Voorts is het moeilijk voorstelbaar dat een nationale rechter een overheidsinstantie ondervraagt, en wel helemaal als het om een EG-instelling gaat. In deze omstandigheden kan niet geheel worden uitgesloten dat de nationale rechters in hun uitspraken niet geheel coherent zijn. Een probleem is ook dat de kosten van rechtszaken uiteen kunnen lopen. Deze opmerking kan worden gevoegd bij de reeks minpunten die het gevolg zijn van het ontbreken van een gemeenschappelijke geschillenregeling in het EEG-Verdrag. Het Comité kijkt met belangstelling naar het door de Commissie aangekondigde document uit.

7. Beoordelingsbevoegdheid van de Commissie

7.1. Hetzelfde geldt voor de bevoegdheid van de Commissie tot beoordeling van de gevolgen van overheidsfinanciering voor de concurrentie binnen de Gemeenschap indien geldstromen gaan naar ondernemingen in bedrijfstakken waar al overcapaciteit bestaat (XXIIe Verslag, 3.II.§4).

7.2. Voor zover nationale wetgevingen inzake mededinging coherent zijn met het Verdrag, zijn de interventiedrempels voor controle op concentraties en de regeling voor steun van geringe omvang aan het MKB daarentegen maatregelen die zich lenen voor toepassing van het subsidiariteitsbeginsel. Het is dan aan de burgers, de consumenten en hun organisaties om bezwaar aan te tekenen tegen bepalingen die eventueel in strijd met de vrije concurrentie zijn.⁽¹⁾

⁽¹⁾ PB nr. C 213 van 19. 8. 1992.

B. IDEEËN OVER DE NIEUWE CONCURRENTIE-OMSTANDIGHEDEN

8. Algemeen

8.1. De politieke en economische aardverschuivingen die zich in de wereld en in het bijzonder in Europa voltrekken, zouden voor landen of groepen van landen aanleiding kunnen zijn om onderling samenwerkings-overeenkomsten van allerlei aard af te sluiten. Deze overeenkomsten zullen zeer waarschijnlijk gevolgen hebben voor de wijze van uitvoering van het mededingingsbeleid van de Gemeenschap. Gezien de belangen die hierbij op het spel staan, acht het Comité het gewenst een aantal mogelijkheden te vermelden:

8.2. Het Comité merkt in de eerste plaats op dat voor koper en consument de keuze traditioneel uitgaat naar het produkt dat uit het oogpunt van kwaliteit en prijs het beste wordt geacht. Dit op zich gezonde gedrag houdt risico's in bepaalde omstandigheden in, nl. wanneer de economie vooral op wereldvlak niet in evenwicht is. Daarom zou de mening kunnen postvatten dat bepaalde beperkingen aan een volledig vrije concurrentie moeten worden gesteld.

8.3. Er zullen gewichtige, strategische beleidskeuzen moeten worden gemaakt in het vlak van evenwicht en internationale solidariteit. De te verwachten beleidskeuzes zal grotendeels met de ratificatie en de inwerkingtreding van het Verdrag van Maastricht samenhangen. Nagedacht zal moeten worden over de vraag hoe mededingingsbeleid, en met name de ontheffingen, op één noemer te brengen zijn met het streven naar een beter concurrentievermogen en samenwerking, zowel wat onderzoek en ontwikkeling betreft, als waar het gaat om kwaliteit van de produktie, milieubescherming en het garanderen van een redelijk inkomen. Bij dit alles staat een ordelijke ontwikkeling in het kader van een internationale arbeidsherverdeling op de voorgrond.

8.4. De belangrijkste verschuivingen kunnen in twee rubrieken worden ingedeeld:

- de ontwikkelingslanden en het gebruik van hun hulpbronnen;
- de handelsbetrekkingen met de voormalige Comecon-landen.

9. Middelen en mogelijkheden van ontwikkelingslanden

9.1. Stabilisering van het landbouwinkomen en regulering van de markten voor grondstoffen en basisprodukten, waarvan de verkoop het leeuwedeel van de inkomsten van ontwikkelingslanden oplevert, moeten worden gezien als middel bij uitstek om de volkshuishoudingen van deze landen drijvende te houden, hun sociale vooruitgang te bevorderen en de emigratie-

stromen naar landen met een hoger BNP binnen de perken te houden.

9.2. Een dergelijke inkomensstabilisering mag echter niet tot gevolg hebben dat meer goederen en diensten worden geproduceerd dan de markt, over het geheel genomen, aankan. Dit beleid dient echter wel vergezeld te gaan van stimulansen om de teelten te diversifiëren, in het kader van regionale samenwerking ten behoeve van de economische ontwikkeling van de ontwikkelingslanden.

9.3. Behalve als normale beloning voor werken moet de aldus betaalde prijs ook worden beschouwd als middel voor ontwikkelingslanden om de aankoop van goederen waaraan zij zoveel behoefte hebben, te kunnen financieren.

10. Import uit de vroegere Comecon

10.1. De gelijktijdige pogingen in de Oosteuropese landen om op een markteconomie over te schakelen en de muntkoersen door aanzienlijke devaluaties weer in evenwicht te brengen, leiden tot scheeftrekking van de prijsverhoudingen tussen de Europese Economische Ruimte en de vroegere Comecon-landen, waar een mededingingsbeleid nog maar nauwelijks van start is gegaan.

10.2. Produkten kunnen tegen zeer veel lagere dan de op de wereldmarkt geldende prijzen door deze landen worden geëxporteerd dank zij abnormaal lage loonkosten, overheidssteun en belachelijk lage energiekosten. Deze exporten maken de enorme offers van de volkeren in de betrokken landen nog zwaarder, en zijn bovendien schadelijk voor het economisch evenwicht van de EG en de landen van de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA) en verergeren de arbeidsmarktsituatie als gevolg van vervalste concurrentie met de kenmerken en de gevolgen van oneerlijke concurrentie.

10.3. Niettemin is ondersteuning van de volkshuishoudingen van bedoelde landen onmisbaar en heeft de Europese Unie de plicht hieraan een substantiële bijdrage te leveren om deze landen de mogelijkheid te bieden op een democratisch regime en op een sociale markteconomie over te schakelen (zie initiatiefadvies van het Comité van 23 september 1992 over de toekomstige uitbreiding van de EG — CES 1039/92).

10.4. In deze situatie beveelt het Comité aan, voor een langdurige overgangperiode economische maatregelen uit te werken waarmee zowel wordt voldaan aan de behoefte van de EG om haar economie en sociale samenhang te beschermen, als aan de behoefte om de economie van de vroegere Comecon-landen op gang te helpen. De met Midden- en Oosteuropese landen gesloten associatie-overeenkomsten, waarin de mededinging op de leest van de EG-beginselen is geschoeid, zijn al een eerste stap en voor uitbreiding vatbaar.

10.5. Bij de onderhandelingen over associatie-overeenkomsten dient zowel wat het naleven van de bepalingen als wat de omstandigheden van het opstellen hiervan betreft, met deze gedachten rekening te worden gehouden.

C. ALGEMENE CONCLUSIE

Uit het onderhavige advies over het XXIIe Verslag moge duidelijk blijken dat ook in de toekomst zeer veel aandacht dient te worden besteed aan de ontwikkeling van het mededingingsbeleid en de uitvoering hiervan in de praktijk.

Dit advies wordt uitgebracht in een specifieke context van politieke, economische en sociale verschuivingen in de wereld. Het Comité wil de factoren onderstrepen die de beperkingen van de mededinging aanduiden. Dit zijn voornamelijk:

- geregementeerde sectoren (§ 2.3.1 t/m 2.3.3);
- bijzondere en exclusieve rechten (§ 2.1 t/m 2.4);
- generieke vrijstellingen, een van de centrale instrumenten van de industriepolitiek (§ 3.2.1 t/m 3.2.3);
- het in aanmerking komen voor steunmaatregelen (§ 3.3.1 en 3.3.2);
- landbouwproducten (§ 4.3.3 en 5.4.1);
- GATT-onderhandelingen (§ 4.3.4);
- economische opleving van de ontwikkelingslanden (9.1 t/m 9.1.3);
- betrekkingen met de vroegere Comecon-landen (§ 10.1 t/m 10.5).

Uit deze opsomming komen de moeilijkheden naar voren die nog moeten worden overwonnen om zowel in de Europese Gemeenschap als in de wereld een gezonde en doeltreffend werkende concurrentie in te voeren.

Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over het Ontwerp van een verordening van de Commissie betreffende de toepassing van artikel 85.3 van het Verdrag op bepaalde groepen van overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen in de verzekeringssector⁽¹⁾

(93/C 19/25)

Het Economisch en Sociaal Comité heeft op 22 september 1992 besloten, overeenkomstig artikel 20, derde alinea, van zijn Reglement van Orde, een advies op te stellen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor industrie, handel, ambacht en diensten, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 6 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Mourgues.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 25 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

Het Comité stemt met de ontwerp-verordening in, maar plaatst hierbij wel de volgende kanttekeningen.

1. Inleiding

1.1. Op 31 mei 1991 heeft de Raad de Commissie met Verordening (EEG) nr. 1534/91⁽²⁾ (die berust op art. 87.2b van het EEG-Verdrag) gemachtigd om artikel 85.3 van het EEG-Verdrag op bepaalde groepen van overeenkomsten in de verzekeringssector toe te passen.

1.1.1. De ontwerp-verordening van de Commissie inzake generieke vrijstelling van deze overeenkomsten is in Publikatieblad C 207 van 14 augustus 1992 bekendgemaakt om reacties van de sociaal-economische kringen te verkrijgen.

1.2. Het Comité stelt vast dat zijn advies over de machtigingsverordening⁽³⁾ grotendeels is opgevolgd en dat de Commissie ook in haar ontwerp van vrijstellingsverordening hiermee rekening heeft gehouden. Niettemin beijvert het Comité zich om de Commissie op de hoogte te stellen van de veranderingen die het gaarne in de eindversie van de vrijstellingsverordening opgenomen zou willen zien.

1.3. Door zich op gezette tijden met het mededingingsbeleid bezig te houden en met name door ieder jaar advies over de verslagen van de Commissie dienaangaande uit te brengen⁽⁴⁾, kan het Comité het eens zijn met het argument van de Commissie dat deze door de behandeling van individuele gevallen voldoende ervaring met deze materie heeft opgedaan. Zodoende zouden bepaalde overeenkomsten tussen verzekeringsmaatschappijen in aanmerking kunnen komen voor de toepassing van artikel 85.3.

1.4. De ontwerp-verordening heeft betrekking op overeenkomsten aangaande samenwerking bij het vaststellen van gemeenschappelijke risicopremietarieven die op collectief opgestelde statistieken of op het aantal schadegevallen berusten, standaardpolisvoorwaarden, het gemeenschappelijk verzekeren van bepaalde standaardrisico's en het onderzoek en de goedkeuring van veiligheidsvoorzieningen.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Het Comité ziet in dat de Commissie moeite doet om vóór 31 december 1992 een verordening vast te stellen waarmee op de verzekeringssector artikel 85.3 van het Verdrag kan worden toegepast en deze ondernemingen bij de voltooiing van de interne markt gemakkelijker kunnen opereren.

2.2. Wel moet ervoor worden gezorgd dat de voorgestelde tekst gezien de mogelijke gevaren van risicopremietarieven voor de concurrentie geen veranderingen ten koste van de verzekeringsnemer ondergaat.

2.3. Het Comité constateert dat de Commissie de verzekeringsnemers (bedrijven en individuele consumenten) tegen het gevaar van tegen concurrentie indruisend gedrag en onrechtmatige clausules (artt. 2, 3 en 4) wil beschermen. Het Comité meent uit artikel 2 a) te mogen opmaken dat bij de berekening van nettopremies uitsluitend van de combinatie van gegevens uit het verleden wordt uitgegaan. Het zou goed zijn, dit in de tekst nog duidelijker te laten uitkomen. Voorts zou in de Franse versie van artikel 4 het werkwoord „concentrer” door „concerter” (onderling afstemmen) moeten worden vervangen.

2.4. Het Comité stemt in met de beperkingen die t.a.v. de standaardpolisvoorwaarden zouden gelden (artt. 6 en 7), met dien verstande dat artikel 6.2 niet tot uniforme premietarieven mag leiden.

⁽¹⁾ PB nr. C 207 van 14. 8. 1992.

⁽²⁾ PB nr. L 143 van 7. 6. 1991, blz. 1.

⁽³⁾ PB nr. C 182 van 23. 7. 1990, blz. 27.

⁽⁴⁾ Zie voorgaand advies van dit Publikatieblad.

2.5. Het Comité stemt tevens in met de bepalingen t.a.v. gemeenschappelijke verzekering van bepaalde risico's (artt. 11, 12 en 13). Door de omschrijving van toelaatbare clausules kunnen de verzekeringsnemers worden beschermd en kan het ontstaan van machtsposities die het risico van misbruik kunnen inhouden, worden voorkomen.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. Hoe zeer de consument ook door de bepalingen inzake standaardpolisvoorwaarden moge worden beschermd, het Comité zou gaarne zien dat ook wordt bepaald dat de verzekeringsnemer in geen geval kan worden verplicht tot het aanvaarden van niet overeengekomen clausules, met name wanneer contracten worden gewijzigd of aangevuld.

3.2. Verzekeringsmaatschappijen weigeren overigens soms bepaalde risico's te verzekeren, ook als hier een verhoogde premie tegenover staat. Deze houding hangt wellicht samen met een zekere rechtsonzekerheid bij verplichte verzekeringen. Niettemin dient weigering schriftelijk te worden gemotiveerd. Deze voorwaarde dient door de verordening in de standaardcontracten verplicht te worden gesteld.

3.3. Het Comité herinnert er voorts aan dat bij samenwerking op het gebied van onderzoek en goedkeuring van veiligheidsvoorzieningen de regelgeving van de overheid in acht dient te worden genomen en dat deze samenwerking geen achteruitgang t.o.v. deze voorstellen mag betekenen.

4. Conclusies

4.1. Door de ontwerp-verordening wordt de waarborg geboden dat verzekeringsmaatschappijen producten en diensten aanbieden die in overeenstemming zijn met de economische en maatschappelijke vereisten, en dat de voorwaarden aanvaardbaar voor de consument zijn.

4.2. Het Comité dringt er bij de Commissie op aan, in een later stadium regels uit te vaardigen waardoor voor een snellere afwikkeling van schadegevallen wordt gezorgd, waarbij eventueel kan worden gedacht aan compensatie-overeenkomsten tussen verscheidene betrokken verzekeringsmaatschappijen.

4.3. De Commissie zou zich ook bezig moeten houden met de problematiek van verzekeringen m.b.t. gesloten leningen, b.v. bij de aankoop van onroerend goed.

Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector bananen ⁽¹⁾

(93/C 19/26)

De Raad heeft op 24 augustus 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor landbouw en visserij, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 3 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Ovide Etienne.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 25 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met 80 stemmen vóór en 43 stemmen tegen, bij 14 onthoudingen is goedgekeurd.

1. Inhoud van het Commissiedocument

1.1. Met het oog op de voltooiing van de interne markt op 1 januari 1993 moet ook de interne markt voor de sector bananen tot stand worden gebracht, en dus een gemeenschappelijke invoerregeling worden vastgesteld.

1.2. Daarom dient de Commissie bij de Raad een voorstel in voor een gemeenschappelijke marktordening (GMO) voor de bananensector, waarin wordt voorzien in prijsondersteuning via interne maatregelen en invoermaatregelen.

1.3. Interne maatregelen

1.3.1. De GMO strekt zich uit over een periode van tien jaar en geldt zowel voor verse bananen als voor verwerkte produkten op basis van bananen.

1.3.2. Voor de markt bestemde bananen en verwerkte produkten moeten aan de vastgestelde handels- en kwaliteitsnormen voldoen.

1.3.3. Ten einde het aanbod beter te kunnen beheersen, maar ook om beter te kunnen inspelen op de vraag en om overleg mogelijk te maken, worden telersverenigingen opgericht en overlegprocedures vastgesteld.

1.3.4. De prijzen worden met behulp van een invoerregeling ondersteund.

1.3.5. Daarnaast kan extra steun worden verleend tot maximalisering van de opbrengst van telers die aan een kwaliteitsbeleid zijn onderworpen en aan de normen voldoen.

1.4. Interne regeling

1.4.1. De Commissie heeft getracht een regeling vast te stellen waarmee:

— de communautaire produktie wordt ondersteund;

— voor de consument redelijke prijzen gelden;

— de overeenkomsten van Lomé in acht worden genomen;

— invoer uit derde landen mogelijk is;

— de in het kader van de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel (GATT) aangegane verbintenissen worden nagekomen.

1.4.2. Met het Commissievoorstel wordt beoogd de verschillende kanalen voor toelevering van bananen aan de Gemeenschap open te houden.

1.5. Algemene bepalingen

1.5.1. Voor het beheer van de GMO worden twee organen in het leven geroepen:

a) een Comité van Beheer, bestaande uit vertegenwoordigers van de lid-staten en voorgezeten door de Commissie;

b) een Comité ad hoc, bestaande uit vertegenwoordigers van de verschillende beroepsgroeperingen in de bananensector.

1.6. Betrekkingen met de Staten in Afrika, het Caribische gebied en de Stille Oceaan (ACS-landen).

1.6.1. Door de totstandbrenging van een GMO voor bananen en een communautaire regeling inzake de toegang van dit produkt en de hieraan toegekende voordelen, zal de positie van de ACS-landen ten aanzien van de Overeenkomst van Lomé, en met name van Protocol nr. 5, veranderen.

1.6.2. In dat protocol is bepaald dat de ACS-landen ten aanzien van de toegang tot hun traditionele afzetmarkten voor bananen niet minder gunstig mogen worden behandeld dan voorheen.

1.6.3. In het Commissievoorstel voor een verordening is voorzien in een steunregeling voor de uitvoering

⁽¹⁾ PB nr. C 232 van 10. 9. 1992, blz. 3.

van een kwaliteitsverbeteringsprogramma, alsmede in een regeling voor compenserende steun aan de telers in de ACS-landen.

1.7. *Betrekkingen met de bananenproducerende landen in Latijns Amerika*

1.7.1. De Commissie meent dat haar voorstellen van de gemeenschappelijke marktordening (GMO) de traditionele toelevering van bananen uit deze landen aan de EG niet in gevaar zullen brengen.

1.7.2. Daarnaast stelt zij voor, de samenwerking tussen de Gemeenschap en de Latijnsamerikaanse landen te intensiveren door oprichting van een diversifiëerings- en ontwikkelingsfonds ten behoeve van deze landen.

1.8. *GATT-onderhandelingen*

1.8.1. De Commissie wijst erop dat haar GMO-voorstel impliceert dat overeenkomstig artikel XXV, lid 5, van de GATT-Overeenkomst aan de verdragsluitende partijen moet worden gevraagd de communautaire invoerregeling goed te keuren.

1.8.2. De GMO zal pas gelden als zij in overeenstemming met de GATT-overeenkomst wordt geacht en als afwijking is goedgekeurd.

1.9. Op grond van het bovenstaande:

- a) stelt de Commissie de Raad voor, het voorstel houdende een gemeenschappelijke marktordening in de bananensector goed te keuren;
- b) deelt de Commissie de Raad mee dat zo spoedig mogelijk met de ACS-landen overleg zal worden gepleegd;
- c) beveelt de Commissie de Raad aan, haar te machtigen de GATT-besprekingen te voeren.

2. *Algemene opmerkingen*

2.1. Het Comité vindt dat de Commissie met haar bij de Raad ingediende voorstellen goed werk heeft verricht.

2.2. Gezien het economische belang van de bananenhandel en de bananenconsumptie in Europa wordt met het Commissiedocument in een belangrijke leemte voorzien.

2.3. Daarnaast is het Comité ingenomen met het feit dat de Commissievoorstellen inhoudelijk in grote lijnen aansluiten bij het informatief rapport „De communautaire bananenmarkt in de aanloop naar 1993”, dat de Afdeling voor landbouw en visserij van het Comité op 9 december 1991 heeft opgesteld⁽¹⁾.

2.4. Het Comité hoopt dat de door de Commissie voorgestelde regeling doeltreffend zal functioneren. De regeling berust hoofdzakelijk op de volgende vijf pijlers:

- a) contingentering van de bananeninvoer uit derde landen, verdeeld in een in GATT-verband te consolideren basiscontingent van 2 miljoen ton en een autonoom extra contingent (art. 17);
- b) een partnerschapsregeling voor 30 % van het volume van de twee contingenten, ten einde de afzet van communautaire en ACS-bananen mogelijk te maken (art. 17);
- c) een regeling voor compenserende steun aan telers in EG- en ACS-landen voor eventueel inkomensverlies;
- d) een regeling voor structuursteun ten behoeve van de modernisering van het productie-apparaat (art. 10); het Comité zou graag zien dat deze regeling wordt opgenomen in een specifiek programma voor de ontwikkeling van de bananensector in de EG- en ACS-landen;
- e) een vrijwaringsclausule waarin is voorzien in passende maatregelen aan de buitengrenzen van de Gemeenschap in geval van gevaar of dreiging.

2.5. Het Comité wil echter wel wijzen op een aantal aspecten die de tenuitvoerlegging van de GMO kunnen hinderen of vertragen.

2.6. Deze aspecten betreffen met name:

- het verlenen van een afwijking uit hoofde van artikel XXV, lid 5, van de GATT-overeenkomst;
- het geconsolideerde contingent in verhouding tot de ontwikkeling van de marktvraag;
- de telersverenigingen;
- de vaststelling van de gemiddelde EG-prijs;
- het begrip „marktdeelnemer”.

3. *Bijzondere opmerkingen*

Met de volgende opmerkingen wil het Comité dat essentiële aspecten van het Commissievoorstel worden verduidelijkt of verbeterd.

3.1. Ten aanzien van de punten 45 en 46 van de Toelichting bij het Commissievoorstel rijzen er twee problemen:

- een juridisch probleem, en
- een politiek probleem.

3.2. Het juridische probleem ligt in het feit dat een tweederde meerderheid vereist is om uit hoofde van artikel XXV, lid 5, van de GATT-overeenkomst een afwijking te verkrijgen, waardoor ook de steun van andere dan de verdragsluitende partijen nodig is. Daartoe moeten parallelle onderhandelingen worden gevoerd die compensaties impliceren.

⁽¹⁾ Doc. CES 1012/91 fin.

3.3. Het politieke probleem vloeit hieruit voort. In het document-Dunkel (bijlage 3, deel 1, par. 1) staat dat beoogd wordt een einde te maken aan de kwantitatieve beperkingen die gehandhaafd worden vanwege afwijkingen die in het verleden door de GATT zijn verleend. Daarom lijkt het voor de Gemeenschap moeilijk om voor bananen een afwijking te verkrijgen.

3.4. Ten aanzien van de globale contingentering van de invoer van bananen uit derde landen sluit het Comité niet uit dat een controleregeling wordt ingevoerd die wordt aangevuld met een mechanisme ter bescherming van de communautaire productie bij verstoring van de interne markt.

3.5. Wordt er in de GATT een (onaantastbaar) geconsolideerd contingent verkregen, dan bestaat het gevaar dat de EG- en ACS-bananen ten gunste van de dollarbananen uit de markt worden geprijsd als om bepaalde redenen de vraag daalt tot een peil dat lager is dan het extra contingent.

3.6. In het Comité ad hoc lijkt een probleem te zullen ontstaan ten aanzien van het evenwicht tussen vertegenwoordigers van telers enerzijds en die van verwerkende industrie, handel, distributie en consumenten anderzijds.

3.7. Voorts moet nauwkeurig worden aangegeven op welke basis de gemiddelde EG-prijs voor bananen wordt vastgesteld, zodat hierover geen onduidelijkheid kan ontstaan.

3.8. Het begrip „marktaandeelner” (artt. 18 en 19) is vaag. Daarom moet een lijst worden opgesteld waaruit blijkt wie tot de marktaandeelners wordt gerekend.

3.9. Het Comité betreurt ten eerste dat de verordening voor ACS-bananen nog niet is bekendgemaakt; zij dringt er daarom bij de Commissie op aan, deze onverwijld te publiceren.

3.10. In artikel 15 wordt de ACS-invoer berekend op basis van de invoer in 1990 (toen verscheidene ACS-landen door een orkaan werden getroffen), terwijl in artikel 12 de EG-productie wordt berekend op een veel hogere basis. Beide hoeveelheden moeten op dezelfde grondslag worden berekend, bij voorkeur aan de hand van de gemiddelde jaarlijkse verkoop in de EG in de laatste drie jaar.

3.11. De totale „traditionele ACS-invoer” moet worden opgesplitst naar de hoeveelheid bananen die iedere leverancier in het basisjaar of in de basisjaren heeft geleverd, net zoals voor de EG-productie in artikel 12 is gebeurd. Anders bestaat nl. het gevaar dat de potentieel efficiëntere telers op het vasteland de ACS-quota geleidelijk naar zich toe zullen trekken, ten koste van de minder bevoorrechte telers op de eilanden.

4. Conclusie

4.1. Er moet nauwlettend in de gaten worden gehouden hoe met name de Raad op de Commissievoorstellen zal reageren.

4.2. Wordt er vertraging opgelopen, dan komt de voltooiing van de interne markt op 1 januari 1993 in gevaar. Daarom is het zaak, de werkzaamheden binnen de GATT snel af te ronden.

4.2.1. Indien de GMO voor bananen niet op 1 januari 1993 in werking kan treden, zou de Commissie doeltreffende overgangsmaatregelen moeten vaststellen, zodat de invoering van de GMO niet ten koste gaat van de EG- en ACS-producenten.

4.3. De Commissie moet, zonder dat de goedkeuring van het voorstel vertraging oploopt, de nodige preciseringen aanbrengen, met name wat de garantie betreft dat de consumentenprijzen globaal gezien op het huidige peil blijven.

4.4. Al met al stemt het Comité met de inhoud van de Commissievoorstellen in. Wel wenst het voorbehoud te maken ten aanzien van bepaalde kwesties waarover het nog niet is geraadpleegd. Het gaat daarbij met name om de voorgestelde structuurmaatregelen en compenserende steun ten behoeve van de telers in de ACS-landen.

4.5. Het Comité beveelt met name aan dat:

- a) het inkomen van de communautaire producenten duurzaam wordt gewaarborgd (toekenning van compenserende steun en compensatie voor inkomensverlies bij rooiing), waarbij rekening moet worden gehouden met de specifieke teeltomstandigheden (hoge kosten, enz.);
- b) het basiscontingent zo wordt vastgesteld dat hierbij de communautaire productie en de traditionele ACS-invoer worden beschermd.

Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

BIJLAGE

bij het advies van het Economisch en Sociaal Comité

De volgende wijzigingsvoorstellen, die overeenkomstig artikel 40 van het Reglement van Orde werden ingediend, zijn tijdens de discussie verworpen:

De tekst van het Afdelingsadvies in zijn geheel te vervangen door de volgende tekst. Daarbij moet worden aangetekend dat de inhoud van het eerste hoofdstuk op hoofdlijnen hetzelfde is als de tekst van het Afdelingsadvies. De voorgestelde wijzigingen van hoofdstuk I hebben vnl. betrekking op een meer systematische groepering om zo tot een meer logische gedachtengang te komen bij de opbouw van het advies.

„1. Inhoud van het Commissiedocument

1.1. Met het oog op de voltooiing van de interne markt op 1 januari 1993 moet ook de interne markt voor de sector bananen tot stand worden gebracht en met name een gemeenschappelijke invoerregeling worden vastgesteld.

1.2. Daartoe heeft de Commissie bij de Raad een voorstel ingediend voor een verordening houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector bananen.

1.3. Uit de toelichting van de Commissie blijkt, dat het doel van het Commissievoorstel is om bij de totstandkoming van de interne markt een voor de hele Gemeenschap geldende regeling voor de bananensector tot stand te brengen. Deze gemeenschappelijke regeling moet ook in de plaats komen van de tot nu toe uiteenlopende regelingen in de lid-staten. Uit de toelichting blijkt tevens, dat de Commissie daarbij de volgende randvoorwaarden in acht wil nemen:

- noodzaak van behoud van de bananenteelt in de EEG;
- honorering van de akkoorden van Lomé;
- handhaving van de GATT-afspraken;
- handhaving van de invoer uit derde landen;
- een redelijk prijsniveau voor consumenten.

1.4. De nu voor de bananensector voorgestelde regeling berust op de volgende pijlers:

- a) contingentering van de bananeninvoer uit derde landen, verdeeld in een in GATT-verband te consolideren basiscontingent van 2 miljoen ton en een autonoom extra contingent (art. 17);
- b) een partnerschapsregeling voor 30 % van het volume van de twee bovengenoemde contingenten, ten einde de afzet van communautaire bananen en de traditionele ACS-invoer te bevorderen;
- c) een regeling voor compenserende steun aan telers in EG-landen voor eventueel inkomensverlies; in afwijking van de in het kader van het herziene landbouwbeleid gekozen systeem van een toeslag per hectare, wordt voor de bananensector een systeem geïntroduceerd van subsidiëring van opbrengstverschillen tussen de EG-bananen en de importbananen;
- d) een regeling voor structuursteun ten behoeve van de modernisering van het produktie-apparaat (art. 10);
- e) een vrijwaringsclausule waarbij is voorzien in passende maatregelen aan de buitengrenzen van de Gemeenschap in geval van ernstige verstoring van de markten;
- f) er zullen kwaliteitsnormen voor bananen worden opgesteld;
- g) ten einde het aanbod van communautaire bananen beter te beheersen worden telersverenigingen in het leven geroepen alsmede samenwerkingsverbanden voor het opstellen van gemeenschappelijke programma's. In artikel 8 wordt terzake nog bepaald dat de daarvoor vast te stellen bepalingen met name de mogelijkheid zullen bevatten om de in dit kader vast te stellen regels verbindend te verklaren ook voor niet-aangesloten;
- h) financiële steun van de EG voor de uitvoering van bovenstaande instrumenten t.b.v. de eerder geformuleerde doelstelling.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Het Comité heeft kennis genomen van het voorstel van de Commissie en zou daarover de volgende opmerkingen willen maken.

2.2. Het Comité is van oordeel dat met het oog op de totstandkoming van de interne markt in de sector bananen een nieuwe beleidsaanpak noodzakelijk is. Voor de verschillende voor deze sector geldende regelingen in de lid-staten, die variëren van een vrije invoer, een bepaald percentage ad valorem, een systeem van contingentering tot een preferentieel systeem voor EG-bananen, zal een gemeenschappelijke regeling moeten worden gevonden.

2.3. Het Comité vraagt zich echter af of, voor een oplossing van de in deze sector gerezen problemen, gegrepen moet worden naar een zo vergaande marktordening als nu door de Commissie wordt voorgesteld.

2.4. Het aandeel van de EG-productie van bananen bedraagt ongeveer 18 % t.o.v. de huidige consumptie in de Gemeenschap. Dit aandeel stijgt tot 35 %, wanneer daaraan het aanbod uit de traditionele ACS-landen wordt toegevoegd. Het overgrote gedeelte van de bananenmarkt, ongeveer twee derde, wordt verzorgd door export uit derde landen.

2.5. Het Comité kan er mee instemmen dat voor de EG-producenten van bananen programma's worden ontwikkeld voor de verbetering van de produktiestructuur en ook, dat een voor allen aanvaardbare weg wordt gezocht voor een passende toepassing van het in de EEG-landbouwpolitiek aanvaarde beginsel van de communautaire preferentie.

2.6. Het Comité vestigt de aandacht eveneens op de verplichtingen die de Gemeenschap ook met betrekking tot bananen is aangegaan tegenover de ACS-landen in het kader van de Conventie van Lomé (Art. 1, protocol 5).

2.7. Het nu voor bananen voorgestelde systeem voor een marktordening echter, waarin naast een rigide systeem van contingentering een ingewikkeld systeem voor marktbeheersing in het leven wordt geroepen, past in het geheel niet in de nieuwe aanpak van het landbouwbeleid, waarin naast de verruiming van de marktwerking ook aandacht moet bestaan voor de openheid naar derde landen.

2.8. Het relatieve aandeel van het EEG-aanbod op de bananenmarkt in de Gemeenschap rechtvaardigt in het geheel niet deze markt voor het hele EEG-gebied op deze wijze te stroomlijnen. In een onlangs door de Wereldbank gepubliceerd rapport van twee medewerkers van de Wereldbank is gewezen op de nadelige gevolgen die uitvoerig van de bepalingen van deze verordening voor de onderscheiden betrokkenen zal hebben. Met name wordt ook gewezen op de nadelige gevolgen voor de consumptieprijzen. Naast een niet onaanzienlijke verhoging van de prijzen (60-100 %) wordt een consumptiedaling verwacht in de landen waar de markt vrij is en waar de consumptie 30-50 % hoger ligt dan in de landen waar de markt meer gereguleerd is.

2.9. Het voorgestelde systeem van contingentering staat, naar de mening van het Comité, haaks op de algemene tendens tot grotere openheid in de wereldhandel, zoals nu in de GATT-onderhandelingen wordt nagestreefd. Niet verwacht mag worden dat de ook door de Commissie noodzakelijk geachte toestemming van de GATT voor het voorstel zal worden verkregen.

2.10. Het voorgestelde partnerschapssysteem voor 30 % van het totale toegestane contingent is niet alleen in strijd met de bepalingen van het EG-Verdrag — met name de artikelen 39 t/m 43 en de artikelen over de mededinging — maar druist ook in tegen algemeen recht en wel het koppelingsverbod. Het Hof van Justitie heeft een dergelijke koppelingsregeling reeds afgewezen (verplichting magere melkpoeder in diervoeding te mengen).

2.11. Het Comité zou de aandacht willen vragen voor het mededingingsaspect van het voorstel. De voorstellen met betrekking tot het vormen van producentengroeperingen en andere samenwerkingsverbanden bedoeld om tot een concentratie van het aanbod te komen dienen te worden getoetst aan de mededingingsbepalingen van het EEG-Verdrag. Het aanmoedigen tot gelegitimeerd kartelgedrag is niet in overeenstemming met de letter en de geest van het EEG-Verdrag.

2.12. Het Comité is van oordeel dat er een betere oplossing voor het probleem in de bananensector te vinden is dan nu door de Commissie wordt voorgesteld. Dat zou kunnen bestaan in een voor de hele Gemeenschap toe te passen ad valoremrecht voor de import van bananen uit derde landen, dat aanvankelijk zou kunnen worden gebaseerd op het reeds voor een aantal lid-staten toegepast invoerrecht van 20 % en dat na een periode van vijf jaar in het licht van de dan bestaande situatie opnieuw zou moeten worden bezien. Aangenomen mag nl. worden dat de positieve effecten van de structuursteen voor de EEG-productiegebieden dan voldoende zichtbaar zijn geworden. De ACS-landen zouden van een dergelijke importheffing moeten worden vrijgesteld.

Een dergelijke regeling zou tezamen met de steun voor verbetering van de produktiestructuur voor de EEG-producenten ook afdoende recht doen aan de toepassing van het beginsel van de communautaire preferentie. Maar het zou bovendien voorkomen dat er nieuwe problemen worden geschapen voor het GATT-overleg en het zou tenslotte het voorzieningsniveau op een voor consumenten aanvaardbaar prijsniveau veilig stellen.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. Artikel 2 — Kwaliteitsnormen

Alhoewel op zich genomen het instellen van kwaliteitsnormen moet worden toegejuicht, vraagt het Comité zich af, welke criteria daarvoor zullen gelden. Gezien de heterogeniteit van het aanbod zal het evenwel zeer moeilijk zo niet uitgesloten zijn om dusdanig kwaliteitscriteria voor bananen vast te stellen dat dit bijdraagt tot een verbetering van het kwaliteitsniveau van de bananen zoals die aan de consument worden aangeboden. Aan kwaliteitsnormen die in feite slechts handelsnormen zijn heeft de consument allerminst behoefte.

3.2. Artikel 8 — Beperking van de mededinging

De vraag moet worden gesteld, of beperkingen van de mededinging als in lid 2 van dit artikel voorgesteld niet in strijd zijn met de bepalingen terzake van het EEG-Verdrag.

3.3. Artikel 17 — De contingentering

Het voorgestelde basiscontingent van 2 mln. ton is aanzienlijk lager dan het huidige consumptieniveau. De daarbinnen aangebrachte koppeling met de verkoop van Gemeenschaps- dan wel ACS-bananen zal naar verwachting tot veel problemen leiden. Het systeem van invoercertificaten zal een eigen leven gaan leiden en in ieder geval tot een autonome kostenstijging leiden.

4. Op grond van het voorgaande dringt het Comité er ten zeerste bij de Commissie op aan het voorstel voor een marktordening in de bananensector in zijn huidige vorm terug te nemen en een gewijzigd voorstel in te dienen waarbij ook met de in dit advies gedane suggesties rekening wordt gehouden."

Motivering

Tegen het voorstel van de Commissie om voor de bananensector op basis van de landbouwartikelen 42 en 43 van het EEG-Verdrag nu, in 1992, een zware gemeenschappelijke marktordening „oude stijl” tot stand te brengen zijn vele bedenkingen in te brengen. Sommige van deze bedenkingen zijn ook in het advies van de Afdeling terug te vinden, maar de Afdeling trekt daaruit de verkeerde conclusie dat het voorstel van de Commissie moet worden ondersteund. De hoofdpunten van bezwaar tegen het voorstel zijn:

Het Commissievoorstel past in het geheel niet in de nieuwe aanpak van het landbouwbeleid, waar gezien de ervaringen van de afgelopen decennia besloten is om het landbouwbeleid meer marktgericht te ontwikkelen. Voor de bescherming van een relatief kleine productie wordt de hele Gemeenschap opgezadeld met een marktordening waardoor productie en afzet in een zeer nauw keurslijf van voorschriften worden gedrongen en waarbij een regeling voor het handelsverkeer met derde landen wordt geïntroduceerd waar naast een zeer restrictieve contingentering certificaten worden ingevoerd voor de garantie van de afzet van EEG-bananen.

Het voorstel van de Commissie is strijdig met de geldende bepalingen van de GATT en het is niet gewenst om bij het huidige streven om tot een verdere liberalisatie van de wereldhandel te komen, EG-voorstellen in te dienen die in feite een versterking van het protectionisme inhouden.

De consensus, die inhoudt dat er voor de bananensector i.v.m. de interne markt een gemeenschappelijke aanpak zal moeten worden gevonden, moet in het belang van de bananenproducenten in de EG maar ook in het belang van de hele Gemeenschap op een andere wijze inhoud worden gegeven als nu door de Commissie wordt voorgesteld. Bescherming van de EG-bananenproductie als wordt voorgesteld, is op lange termijn niet in het belang van de betreffende bananenproducenten. Voor de hele EG heeft het voorstel van de Commissie tot gevolg dat de prijzen voor bananen nagenoeg verdubbeld worden. Alle partijen zijn veel meer gebaat bij een regeling waardoor toepassing van een invoerrecht een zekere voorkeur wordt gegeven aan de eigen productie (communautaire preferentie), een voordeel waarvan ook de ACS-landen zouden moeten kunnen profiteren. Over de hoogte van dit invoerrecht zou onderhandeld kunnen worden.

Het heeft geen zin om daarnaast de binnenmarkt verder te belasten met vergaande bureaucratische regelingen die het functioneren van een markteconomie alleen maar kunnen schaden.

Uitslag van de stemming

Stemmen vóór: 35, stemmen tegen: 93, onthoudingen: 12.

Na paragraaf 3.7 een als volgt luidende nieuwe paragraaf in te voegen:

„De compenserende steun (art. 12) moet tijdelijk zijn en trapsgewijs worden afgebouwd, net zoals de steun die in een parallel voorstel voor ACS-bananen wordt voorgesteld. Verder moet er een gedetailleerd plan worden uitgewerkt om ervoor te zorgen dat EG- en ACS-telers kunnen concurreren zonder dat daarvoor tot in lengte van dagen produktiesteun nodig is.”

Motivering

Het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) wordt geleidelijk aan hervormd om de produktiesteun te verminderen. Dit voorstel is hiermee in tegenspraak, omdat hierin een nieuwe GLB-regeling wordt voorgesteld waarin steun gekoppeld wordt aan de geproduceerde hoeveelheid. Het gaat erom dat EG-telers zodanig worden geholpen dat zij op de lange duur zonder steun kunnen concurreren en op eigen benen kunnen staan.

Nadat het Afdelingsadvies was opgesteld, is het voorstel voor ACS-bananen bekendgemaakt. Daarin wordt voorgesteld steun te verlenen voor ACS-bananen, maar dan wel op een degressieve basis. In het belang van de Gemeenschap in haar geheel lijkt dit redelijk, maar het zou toch alleen maar billijk zijn indien de steun voor de communautaire bananenproductie op dezelfde grondslag wordt verleend.

Uitslag van de stemming

Stemmen vóór: 40, stemmen tegen: 68, onthoudingen: 7.

Een als volgt luidende nieuwe paragraaf 3.11 toe te voegen:

„Compenserende steun mag alleen worden verleend aan telersverenigingen of, in voorkomend geval, aan individuele telers die niet méér afzetten dan een vooraf vastgestelde hoeveelheid, bij voorkeur hun verkoopgemiddelde over de laatste drie jaar.”

Motivering

Om de kosten van het GLB in de hand te houden en de belangen van de producenten van EG-, ACS- en dollarbananen met elkaar in overeenstemming te brengen, dient de EG-afzet te worden gestabiliseerd. Hoewel compenserende steun alleen zal gelden voor gecontingenteerde hoeveelheden, kan het door de relatief hoge winst hierop economisch aantrekkelijk worden om extra hoeveelheden te verkopen tegen de veel lagere prijzen die op de EG-markten zullen gelden.

Uitslag van de stemming

Stemmen vóór: 36, stemmen tegen: 77, onthoudingen: 9.

Advies over het voorstel voor een besluit van de Raad betreffende aanvullende financiering van het derde kaderprogramma van communautaire werkzaamheden op het gebied van onderzoek en technologische ontwikkeling (1990-1994) ⁽¹⁾

(93/C 19/27)

De Raad heeft op 18 augustus 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 130 Q, lid 1, van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

In verband met de door de Raad vastgestelde tijdslimiet heeft het Economisch en Sociaal Comité besloten, de heer Roseingrave als algemeen rapporteur met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden te belasten.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 25 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Bij Besluit van de Raad is op 23 april 1990 het derde kaderprogramma van communautaire werkzaamheden op het gebied van onderzoek en technologische ontwikkeling vastgesteld ⁽²⁾. Het Comité had zich op 15 november 1989 over het ontwerp-besluit uitgesproken ⁽³⁾.

1.2. Overeenkomstig artikel 130 I van het EEG-Verdrag omvat het kaderprogramma alle werkzaamheden die de Gemeenschap ter aanvulling van nationale maatregelen verricht teneinde de in artikel 130 F van dit Verdrag genoemde doelstellingen op het gebied van onderzoek en technologische ontwikkeling te verwezenlijken.

1.3. In het kaderprogramma zijn de wetenschappelijke en technische doelstellingen opgenomen voor de periode die het programma bestrijkt, „worden hun respectieve prioriteiten bepaald en de grote lijnen van de beoogde acties aangegeven, wordt het noodzakelijk geachte bedrag vermeld alsmede de wijze van financiële deelneming van de Gemeenschap in het gehele programma en de verdeling van dit bedrag over de verschillende overwogen acties” (art. 130 I, lid 1, van het EEG-Verdrag).

1.4. Het derde kaderprogramma telt zes communautaire acties op het gebied van onderzoek en technologische ontwikkeling. Deze worden nauwkeurig beschreven in de bijlagen I en II bij het Besluit van de Raad en omvatten vijftien specifieke programma's.

1.5. Het kaderprogramma wordt in hoofdzaak door middel van deze specifieke programma's uitgevoerd. „In elk specifiek programma worden de wijze van tenuitvoerlegging ervan, de looptijd en de noodzakelijk geachte middelen aangegeven”, overeenkomstig artikel 130 K van het Verdrag.

1.6. Naast deze zes acties is er nog een gecentraliseerde actie betreffende verspreiding en exploitatie van de uit de specifieke programma's voor onderzoek en technologische ontwikkeling (O & TO) van de Gemeenschap voortvloeiende kennis, waarover de Raad op 29 april 1992 een Beschikking heeft vastgesteld ⁽⁴⁾.

1.7. In het Besluit van de Raad van 23 april 1990 wordt het noodzakelijk geachte bedrag voor de financiële deelneming van de Gemeenschap in het derde kaderprogramma op 5 700 miljoen ecu geraamd. Hiervan wordt 2 500 miljoen ecu uitgetrokken voor de jaren 1990 t/m 1992 en 3 200 miljoen ecu voor 1993 en 1994. Krachtens artikel 1, lid 4, van dit Besluit is laatstgenoemd bedrag bestemd voor de financiering van acties waarmee in het tijdvak 1990-1992 een begin is gemaakt.

1.8. Met de vaststelling van een nieuw kaderprogramma voor de periode 1990-1994, gestoeld op het tweede kaderprogramma (1987-1991), heeft de Raad het in het ESC-advies met instemming begroete beginsel van „glijdende” programmering van communautaire maatregelen op het gebied van O & TO overgenomen.

1.8.1. Zo werd voor de nodige continuïteit in de uitvoering van de onderzoekswerkzaamheden gezorgd, en werd het mogelijk de prioriteiten op dit gebied in het licht van actuele onderzoeksresultaten en veranderende behoeften bij te stellen.

1.9. Volgens dit beginsel moest de financiering van het derde kaderprogramma in 1993 en 1994 worden afgebouwd, omdat voor de periode 1993-1997 een vierde kaderprogramma zou worden vastgesteld.

2. Motivering van het Commissievoorstel

2.1. Bovengenoemd plan is op losse schroeven komen te staan. Dat komt onder meer doordat de Gemeenschap geen nieuw financieel kader voor de periode 1993-1994 heeft vastgesteld, de besluitvormingsprocedure op

⁽¹⁾ PB nr. C 225 van 1. 9. 1992, blz. 9.

⁽²⁾ PB nr. L 117 van 8. 5. 1990, blz. 28.

⁽³⁾ PB nr. C 56 van 7. 3. 1990, blz. 34.

⁽⁴⁾ PB nr. L 141 van 23. 5. 1992, blz. 1.

het gebied van onderzoek traag verloopt en er onzekerheden bestaan omtrent de procedure die voor de goedkeuring van het vierde kaderprogramma moet worden gevolgd.

2.2. In de op 9 april 1992 gedateerde mededeling van de Commissie „Het onderzoek na Maastricht: een balans, een strategie” [doc. SEC(92) 682 def.] wordt onderzocht en onderstreept welke gevaren zich kunnen voordoen als voor de communautaire O & TO-maatregelen in 1993 en 1994 minder geld beschikbaar wordt gesteld en de continuïteit van de onderzoeksactiviteiten daardoor in het gedrang komt.

2.3. Op basis van een onderzoek betreffende de in het derde kaderprogramma gemaakte vorderingen enerzijds, en een evaluatie van alle specifieke programma's van het tweede kaderprogramma (1987-1991) anderzijds, stelde de Commissie daarom voor, de totale hoeveelheid financiële middelen voor het derde kaderprogramma te verhogen en de aanvullende middelen over verschillende specifieke programma's te herverdelen.

2.4. Met bovengenoemde mededeling van de Commissie in het achterhoofd heeft de Onderzoeksraad tijdens zijn vergadering van 29 april 1992 de Commissie verzocht, „zo snel mogelijk voorstellen bij de Raad in te dienen inzake het vierde kaderprogramma. Hierbij dient rekening te worden gehouden met de evaluatie van het tweede kaderprogramma, met de noodzaak om de continuïteit van de onderzoeksactiviteiten te waarborgen en met de beraadslagingen van de Raad.”

2.5. De Commissie past in het onderhavige voorstel voor een besluit voor het eerst artikel 130 I, lid 2, van het Verdrag toe, waarin het volgende is bepaald: „Het kaderprogramma kan naar gelang van de ontwikkeling van de situatie worden aangepast of aangevuld”. In een enig artikel in het ontwerp-besluit stelt de Commissie namelijk voor, de financiële bijdrage aan het derde kaderprogramma op te trekken tot 1.600 miljoen ecu en dit bedrag over de verschillende beoogde acties te verdelen zoals in de bijlage bij het ontwerp-besluit is aangegeven.

2.6. Op 12 oktober 1992 heeft de Onderzoeksraad vergaderd. De Raad:

„— kwam (...) overeen dat in beginsel een bepaalde financiële aanvulling ten behoeve van het derde kaderprogramma opportuun kan zijn, ten einde de continuïteit van de communautaire activiteiten van onderzoek en ontwikkeling (O & O) te waarborgen, op voorwaarde dat de financiële vooruitzichten voor 1993-1997 worden omschreven;

— beklemtoonde dat het van belang is de continuïteit in het kader van de doelstellingen van het derde kaderprogramma en zijn specifieke programma's te handhaven;

— stelde vast dat het bestaande proportionele evenwicht tussen de verschillende in het kaderprogramma vastgestelde activiteiten zoveel mogelijk moet worden weerspiegeld en kwam overeen dat vóór de zitting van december nader moet worden onderzocht welke de programma's van bijzondere waarde zijn die met specifieke financieringsproblemen worden geconfronteerd.”

(zie mededeling aan de pers 9036/92 — Presse 173).

3. Algemene opmerkingen

3.1. Het Comité heeft er al vaker op gewezen dat de goedkeuring en de tenuitvoerlegging van het kaderprogramma naar zijn oordeel nogal wat tijd in beslag nemen en dat onderbrekingen in de uitvoering van de specifieke O & TO-programma's schadelijk voor de communautaire onderzoeksactiviteit in haar geheel kunnen zijn. Het heeft ook al eerder opgemerkt dat onderzoeksactiviteiten geen vruchten zullen afwerpen als er geen zekerheid en continuïteit wordt geboden.

3.2. In zijn op 3 juli 1991 opgestelde advies⁽¹⁾ over het voorstel voor een besluit van de Raad houdende aanpassing van het tweede kaderprogramma van communautaire werkzaamheden op het gebied van onderzoek en technologische ontwikkeling, stelt het Comité dat het nooit te garanderen is dat een situatie die bedoeld voorstel juist beoogde te voorkomen — d.w.z. vertraging in de vaststelling van de specifieke programma's ter uitvoering van het derde kaderprogramma en onvoldoende middelen voor het tweede kaderprogramma (1987-1991) — zich in de toekomst niet opnieuw voordoet. Daarom dient het jaarlijks noodzakelijk geachte bedrag voor de uitvoering van de specifieke programma's groot genoeg te zijn.

3.3. De vertraging bij de goedkeuring van het derde kaderprogramma en de specifieke programma's heeft in belangrijke mate bijgedragen tot het ontstaan van een situatie waarin aanvullende financiering noodzakelijk is, zoals thans het geval is. Het derde kaderprogramma werd pas in april 1990 goedgekeurd en daarna volgde in laag tempo de vaststelling van de specifieke programma's. Voor het specifieke programma betreffende menselijk kapitaal en mobiliteit werd zelfs pas in maart 1992 het groene licht gegeven.

3.4. Met de inwerkingtreding van het Verdrag betreffende de Europese Unie zal er een nieuwe wetgevingsprocedure op het gebied van O & TO gaan gelden. Waarschijnlijk zal deze helaas tot vergelijkbare vertragingen bij de goedkeuring en tenuitvoerlegging van het vierde kaderprogramma leiden.

3.5. Het Comité had gehoopt dat de invoering van het beginsel van „glijdende programmering” zou bijdra-

⁽¹⁾ PB nr. C 269 van 14. 10. 1991, blz. 24.

gen tot de zo belangrijke continuïteit en tot een snellere goedkeuring en uitvoering van de specifieke onderzoeksprogramma's.

3.6. Het stelt evenwel tot zijn spijt vast dat dit beginsel zeer traag vorm heeft gekregen. Niettemin verneemt het met voldoening dat het beginsel, zoals de Commissie opmerkt, „een aantal belangrijke voordelen heeft opgeleverd”. Het zou over deze „belangrijke voordelen” graag meer informatie krijgen.

3.7. Het Comité benadrukt dat de behoefte aan aanvullende financiering ook in belangrijke mate is veroorzaakt door het besluit van de Raad om voor het derde kaderprogramma niet de door de Commissie voorgestelde 7 700 miljoen ecu, maar 5 700 miljoen ecu uit te trekken. Het Comité had zich achter het voorstel van de Commissie geschaard.

4. Beoordeling van het Commissievoorstel

4.1. Het Comité stemt in met de versterking van de bestaande O & TO-activiteiten binnen het derde kaderprogramma en adviseert de Raad het Commissievoorstel over aanvullende financiering goed te keuren.

4.2. Deze goedkeuring is in overeenstemming met de standpunten die het Comité eerder naar voren heeft gebracht, met name in zijn advies over het Commissievoorstel betreffende het derde kaderprogramma (zie voetnoot 3, blz. 106). Het Comité wil echter wel enkele kanttekeningen plaatsen bij de keuze van de Commissie om de financiële middelen voor de specifieke programma's, met het oog op de verwezenlijking van de overeengekomen doelen van elk afzonderlijk programma, niet lineair, maar met uiteenlopende intensiteit te verhogen (zie de bijlage bij dit advies).

4.2.1. Het Comité is het ermee eens dat er voor (1) metingen en proeven en (2) menselijk kapitaal en mobiliteit geen aanvullende financiering wordt voorgesteld, omdat, zoals de Commissie opmerkt, de tenuitvoerlegging van deze specifieke programma's nog maar net op gang is gekomen.

4.2.2. Ook gaat het Comité ermee akkoord dat geen aanvullende financiering wordt voorgesteld voor het specifieke programma betreffende biomedisch en gezondheidsonderzoek. De selectieprocedure na de eerste oproep tot het indienen van voorstellen (oktober 1991) is immers nog niet afgerond.

4.2.3. Het specifieke programma op het gebied van biowetenschappen en biotechnologie ten behoeve van de ontwikkelingslanden lijkt nog in een beginstadium te verkeren. De Commissie verwacht echter dat de sterke stijging van het aantal voorstellen dat rechtstreeks van wetenschappers in de ontwikkelingslanden afkomstig is, druk op de ketel zal zetten.

4.2.3.1. De Commissie stelt dat er in het kader van de „bevorderende, begeleidende en controlerende acties” (APAS) ook nog 45 miljoen ecu per jaar beschikbaar is voor andere activiteiten op dit onderzoeksgebied. Gezien de omvang van dit gebied zou dit bedrag naar het oordeel van het Comité wel eens ontoereikend kunnen zijn.

4.2.3.2. Volgens het Comité zou de Commissie er daarom goed aan doen te overwegen aanvullende financiering voor te stellen. Zelfs een verhoudingsgewijs gering extra bedrag kan van vitaal belang zijn om de continuïteit van dit uitdagende programma te handhaven en de vaart erin te houden. Anders kan het gebeuren dat het programma, voordat het vierde kaderprogramma wordt goedgekeurd en uitgevoerd, door een tekort aan middelen wordt getroffen.

4.2.3.3. Zo'n tekort zou zeer ernstige gevolgen hebben voor de wetenschappers in de ontwikkelingslanden.

4.2.4. Het Comité wil iets dergelijks aanbevelen ten aanzien van het programma voor mariene wetenschappen en technologieën, waarvoor in het Commissievoorstel in het geheel geen aanvullende middelen worden uitgetrokken. Dit valt niet te rijmen met de opmerking van de Commissie dat na de twee eerdere uitnodigingen tot het indienen van voorstellen „slechts 37% van de goede en uitstekende voorstellen kon worden gefinancierd” (punt 19 van de toelichting).

4.2.5. Het voorstel om een relatief hoog bedrag beschikbaar te stellen voor aanvullende financiering van energieonderzoek, met name ten behoeve van programma's voor niet-nucleaire energie, komt overeen met de opvattingen die het Comité in een aantal adviezen heeft verwoord.

4.2.6. Ook de voorgestelde verhoging van middelen voor het milieuprogramma kan de goedkeuring van het Comité wegdragen.

5. Aanvullende opmerkingen

5.1. De Commissie zegt bij het indienen van haar voorstellen niet alleen rekening te houden met de bij de verschillende onderzoeksactiviteiten gemaakte vorderingen, maar ook met een aantal strategische richtsnoeren waarmee de basis voor haar toekomstige O & TO-activiteiten moet worden gelegd. Deze strategische richtsnoeren zullen namelijk ten grondslag liggen aan het voorstel voor een vierde kaderprogramma (periode 1994-1998), dat de Commissie begin 1993 wil indienen.

5.2. De Commissie gaat er kennelijk van uit dat haar in paragraaf 2.2 genoemde mededeling „Het onderzoek na Maastricht: een balans, een strategie” al formeel deel uitmaakt van het Gemeenschapsbeleid. Het Comité acht dit voorbarig.

5.3. Het Comité wil erop attenderen dat het onderhavige voorstel er niet toe zou mogen leiden dat het door

het Comité positief beoordeelde evenwicht tussen de verschillende soorten acties van het derde kaderprogramma wezenlijke veranderingen ondergaat.

5.3.1. Het Comité staat daarom achter het tijdens de Onderzoeksraad van 12 oktober 1992 tot het voorzitterschap gerichte verzoek „te streven naar overeenstemming over een verdeling die beter is afgestemd op bedoeld evenwicht en tegelijkertijd terdege rekening houdt

met gebieden die bijzondere financieringsbehoeften hebben” (zie Mededeling aan de pers 9036/92 — Presse 173).

5.4. Het feit dat het Comité akkoord gaat met dit Commissievoorstel, betekent nog niet dat het ook instemt met de beleidslijnen of zelfs de inhoud van het volgende kaderprogramma. Dit is nog niet aan de orde.

Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

De Voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

BIJLAGE I

bij het advies van het Economisch en Sociaal Comité

Kaderprogramma van communautaire werkzaamheden op het gebied van onderzoek
en technologische ontwikkeling (1990-1994)Verdeling van de noodzakelijk geachte bedragen voor de tenuitvoerlegging
van de verschillende beoogde acties

(bedragen in miljoen ecu)

	1	2	Totaal	3
I. ACTIVERENDE TECHNOLOGIEËN				
1. Informatie- en communicatietechnologieën	2 221	625	2 846	28
— Informatietechnologie	1 352	430	1 782	32
— Communicatietechnologie	489	77	566	16
— Ontwikkeling van telematicasystemen van algemeen belang	380	118	498	31
2. Industriële en materiaaltechnologie	888	281	1 169	32
— Industriële en materiaaltechnologie	748	281	1 029	38
— Metingen en proeven	140	0	140	0
II. BEHEER VAN DE NATUURLIJKE HULPBRONNEN				
3. Milieu	518	136	654	26
— Milieu	414	136	550	33
— Mariene wetenschappen en tech- nologieën	104	0	104	0
4. Biowetenschappen en biotechnologie	741	148	889	20
— Biotechnologie	164	55	219	33
— Landbouwkundig en agro-industrieel onderzoek	333	93	426	30
— Biomedisch onderzoek en gezondheid	133	0	133	0
— Biowetenschappen en biotechnologie ten behoeve van de ontwikkelingslanden	111	0	111	0
5. Energie	814	410	1 224	50
— Niet-nucleaire energiebronnen	157	180	337	115
— Veiligheid van kernsplijting	199	60	259	30
— Beheerste thermonucleaire kernversmelting	458	170	628	37
III. GEBRUIK VAN DE INTELLECTUELE HULPBRONNEN				
6. Menselijk kapitaal en mobiliteit	518	0	518	0
— Menselijk kapitaal en mobiliteit				
Totaal	5 700	1 600	7 300	28

(1) Besluit 90/221/Euratom, EEG van 23. 4. 1990, PB nr. L 117 van 18. 5. 1990, blz. 28.

(2) Voorgestelde aanvullende financiering.

(3) Procentuele toename.

BIJLAGE II

bij het advies van het Economisch en Sociaal Comité

Het volgende, overeenkomstig het Reglement van Orde ingediende wijzigingsvoorstel met betrekking tot het ontwerp-advies, is tijdens de discussie verworpen.

Op blz. 6 de volgende paragraaf in te voegen:

„4.2.7. Het Comité dringt er bij de Commissie op aan dat de verdeling van de financiële steun sterker lineair en minder selectief moet zijn en dat de afwijking van de ideale gemiddelde lineaire verdeling in de orde van 15 % moet zijn. Dit geldt echter niet voor activiteiten binnen het derde kaderprogramma die zo kort geleden op gang zijn gekomen dat er nog maar weinig kosten zijn gemaakt, zoals voor „metingen en proeven” en „menselijk kapitaal en mobiliteit” het geval is.”

Motivering

De door de Commissie voorgestelde verdeling is zeer selectief, hetgeen tot juridische problemen leidt bij de toewijzing van de middelen, met name wanneer de lid-staten het niet met elkaar eens zijn.

Uitslag van de stemming

Stemmen vóór: 26, stemmen tegen: 29, onthoudingen: 8.

Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de bescherming van de consument bij op afstand gesloten overeenkomsten⁽¹⁾

(93/C 19/28)

De Raad heeft op 10 juni 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 100 A van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor milieu, volksgezondheid en consumentenvraagstukken, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 4 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Bonvicini.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat zonder stemmen tegen, bij 5 onthoudingen, is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Het onderhavige Commissievoorstel vormt een onderdeel van het consumentenbeleid van de Gemeenschap en is het resultaat van langdurig overleg met de betrokken consumenten- en beroepsorganisaties (Consumentenadviesraad en Comité voor handel en distributie).

1.2. Aansluitend op die besprekingen stelt de Commissie nu een kaderrichtlijn voor waarin minimumvoorschriften voor consumentenbescherming zijn vastgelegd. In een bij die kaderrichtlijn behorende aanbeveling⁽²⁾ wordt de beroepsorganisaties geadviseerd, ge-

dragscodes op te stellen en daarin de minimumvoorschriften aangaande een aantal specifieke punten te verwerken.

1.3. Het betreft hier een tussenoplossing, waarbij de beslissing inzake het al dan niet regelen van gevoelig liggende vraagstukken (betreffende het doen van aanbiedingen om overeenkomsten aan te gaan en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de consument, verkoopbevorderende systemen en technieken, financiële garanties, het recht op nietigverklaring en op de terugbetaling van eventuele voorschotten) aan de beroepsorganisaties wordt gelaten, terwijl tegelijkertijd wel een raamwerk in het leven wordt geroepen dat voor de bescherming van de consument als referentiekader dient.

⁽¹⁾ PB nr. C 156 van 23. 6. 1992, blz. 14.

⁽²⁾ PB nr. L 156 van 10. 6. 1992.

2. Sectorale kenmerken

2.1. In haar memorie van toelichting geeft de Commissie een nauwkeurige analyse van de vooral in een aantal lid-staten (de Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk) in omvang toegenomen sector van de verkoop op afstand en laat zij de sinds 1987 uitgevaardigde wettelijke regelingen de revue passeren.

2.2. Hoewel de sector van de verkoop op afstand nog maar betrekkelijk kort bestaat, neemt deze een hoge vlucht als gevolg van het gebruik van nieuwe communicatietechnieken en heeft deze eigen kenmerken die niet kunnen worden gelijkgesteld met die van meer traditionele — op zich ook al een grote omzet vertegenwoordigende — vormen van verkoop op afstand, zoals huis-aan-huis- en postorderverkoop.

2.3. Door gebruik te maken van de nieuwe flexibele communicatietechnieken, kunnen ook kleine en middelgrote bedrijven — die geen dochterbedrijven in het buitenland hebben — zich via minder omwegen tot consumenten in andere lid-staten wenden en hun een ruimer assortiment produkten aanbieden.

2.4. Dat deze sector nu al omvangrijk is, staat dus buiten kijf. De verwachting is bovendien dat met het toenemende gebruik van elektronische kooptechnieken de snelle groei ervan zal aanhouden, te meer daar talloze bedrijven (goederen en dienstverlening) de mogelijkheid hebben om van die technieken gebruik te maken.

3. Algemene opmerkingen

3.1. Niet alleen de bescherming behoevende consument heeft baat bij een regeling waardoor zijn/haar vertrouwen in het systeem van verkoop op afstand wordt versterkt, maar ook de in deze sector werkzame bedrijven zelf winnen daarbij: de geloofwaardigheid van hun aanbiedingen zal hierdoor immers toenemen, hetgeen de weg opent voor verdere uitbreiding van de klantenkring.

3.2. Verkoop op afstand is bovendien een sector die er bij uitstek voor geschikt is om zich dankzij de nieuwe communicatietechnieken verder transnationaal te ontwikkelen. Dit betekent dat de Europese consument een ruimere produktkeuze wordt geboden, maar ook dat voor een optimale bescherming van de consument moet worden gezorgd. De huidige versnippering in de wetgevingen staat haaks op de goede werking van de interne markt; de keuze van artikel 100 A als rechtsgrondslag voor het onderhavige Commissievoorstel is dan ook gerechtvaardigd.

3.3. Harmonisatie in EG-verband van de in de lid-staten uitgevaardigde voorschriften voor de bescherming van de consument is meer dan ooit gewenst: de bestaande nationale regelingen bieden namelijk geen oplossing voor alle problemen waarvoor een over een

transnationale transactie onderhandelende consument kan komen te staan. Het in de richtlijn vast te leggen „minimale” karakter van de voorgestane harmonisatie moet de verst gevorderde nationale beschermingsvoorschriften onverlet laten.

3.4. Een van de meest gevoelige vraagstukken in dit verband betreft de financiële garantie waarvoor in de lid-staten uiteenlopende regelingen zijn getroffen: dat gaat van een geheel of gedeeltelijk verbod om van de consument voorschotten te verlangen (zoals in België, Portugal en Nederland) tot de instelling van garantiefondsen waaraan de bedrijven binnen een bedrijfstak bijdragen betalen naar rato van de in de pers verschenen advertenties (zoals in het Verenigd Koninkrijk). Ook zijn garantieregelingen denkbaar in de vorm van verzekeringen, geblokkeerde rekeningen of aan beide partijen bescherming biedende boetebedingen.

3.5. De hierboven bedoelde sancties moeten steeds worden gekoppeld aan een geblokkeerd bedrag waarbij gedacht kan worden aan een gedeeltelijke verlaging of procentuele (het percentage moet worden afgesproken) verhoging van dat bedrag al naar gelang de gelaedeerde partij de koper of de verkoper is.

3.6. De slotsom is dat het wellicht de voorkeur verdient om deze problematiek nog met behulp van vrijwillige gedragscodes aan te pakken zolang de bestaande verschillen in gebruiken en tradities een hinderpaal blijven vormen bij de bepaling van het meeste geschikte instrument dat hiervoor in EG-verband zou kunnen worden aangewend, maar dat los daarvan erop moet worden toegezien dat het beginsel van financiële zekerheid voor beide partijen onder alle omstandigheden in acht worden genomen.

3.7. In het licht van het voorgaande acht het Comité een richtlijn waarin minimumvoorschriften voor consumentenbescherming zijn vastgelegd, het meest geschikte instrument. Wel zou in de „overwegingen” bij die richtlijn in beginsel moeten worden verwezen naar bepaalde in de aanbeveling vervatte ideeën. Daarbij wordt met name gedacht aan het beginsel dat de consument moet worden beschermd tegen de financiële risico's bij niet-naleving van overeenkomsten en tegen frauduleuze praktijken die niet alleen de consument zelf, maar ook de hele sector schade berokkenen.

3.8. Aangezien de richtlijn bovendien wordt gekoppeld aan een aanbeveling betreffende gedragscodes, moet in samenwerking met de consumentenorganisaties de garantie worden geboden dat de consument over de inhoud van die door beroepsorganisaties opgestelde codes naar behoren wordt geïnformeerd.

3.9. Het in artikel 11 geregelde herroepingsrecht betreft het aan consumenten onvoorwaardelijk toegekende recht om op afstand gesloten overeenkomsten binnen de bedenktijd te herroepen; na het verstrijken van die bedenktijd ontstaat de daarvan te onderscheiden moge-

lijkheid om de overeenkomst alsnog op te zeggen wanneer kan worden vastgesteld dat de betrokken overeenkomst op onderdelen niet wordt nageleefd of dat frauduleuze praktijken plaatsvinden.

3.10. Uiteraard zijn in het geval van frauduleuze praktijken de wetgevingen inzake oneerlijke handelspraktijken en bedrieglijke reclame van kracht. De verplichting tot het geven van betrouwbare informatie geldt voor de identiteit van het aangeboden goed (als het een roerend goed is), voor de werkelijke oorsprong, herkomst, kwaliteit of hoeveelheid van het goed die met de opgegeven of overeengekomen kenmerken van het goed in overeenstemming moeten zijn, voor de kwaliteit c.q. zuiverheid van de in de handel gebrachte goederen in het geval van levensmiddelen, alsmede voor alle benamingen, merken of kentekenen van of op het goed die de consument op generlei wijze over oorsprong, herkomst of kwaliteit van een produkt of een dienst mogen misleiden.

3.11. In het kader van de gedragscodes kunnen specifieke problemen met aangeboden produkten en diensten, maar ook met de diverse verkoopstechnieken worden opgelost.

4. Bijzondere opmerkingen

4.1. In artikel 2 (definities) moet duidelijk worden aangegeven dat „overeenkomsten” in de zin van deze richtlijn altijd worden gesloten op grond van een al dan niet van een reclameboodschap vergezeld gaand „aanbod”. Niet bedoeld worden dus overeenkomsten/contracten die „op aanvraag” worden gesloten, of die, anders gezegd, worden gesloten omdat een individuele consument — zoals vooral in de kleinhandel de gebruikelijke gang van zaken is — de wens uit dat hem of haar goederen of diensten worden verschaft.

4.2. In datzelfde artikel zou de „consument” moeten worden omschreven als iemand die handelt op persoonlijke titel of „... voor een gebruik dat als niet-bedrijfs- of-beroepsmatig kan worden beschouwd”.

4.3. De in artikel 4 geregelde „eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van de consument” is met name van groot belang voor ouderen en minderjarigen, die vaak het slachtoffer zijn van onrechtmatige vormen van „aanbiedingen”. De consument die de wens daartoe heeft geuit, moet van ongewenste „aanbiedingen” verschoond blijven. Daarbij kan worden uitgegaan van de in een aantal lid-staten al opgedane ervaringen met

bijvoorbeeld het instellen van „goedkeuring vooraf” of van „uitdrukkelijke weigering” („Mail Preference Service” in het Verenigd Koninkrijk of „Stop Publicité” in Frankrijk).

4.4. In de opsomming die in artikel 6 wordt gegeven van gegevens die de consument bij een aanbod tot het aangaan van een overeenkomst moeten worden verstrekt, zouden ook de inlichtingen moeten worden genoemd i.v.m. het mogelijke bestaan van financiële garanties en vooral van een beding voor het geval dat de overeenkomst niet of te laat wordt nagekomen.

4.5. De bepaling in artikel 8, lid 3: „Uitblijven van een antwoord geldt niet als toestemming” is erg belangrijk in de strijd tegen allerlei vormen van misbruik. De impact ervan zou echter nog kunnen worden vergroot door aanduidingen in tegengestelde zin (nl. dat het uitblijven van een antwoord als toestemming wordt beschouwd) nietig te verklaren.

4.6. In de opsomming van de inlichtingen die krachtens artikel 10 bij de uitvoering van de overeenkomst moeten worden verschaft, moeten de garantievoorwaarden uitdrukkelijk worden vermeld. Daarnaast zouden bedoelde inlichtingen moeten worden verstrekt in een taal die voor de koper volkomen begrijpelijk is. De hiervoor in het richtlijnvoorstel opgenomen bepaling dat de consument deze „in de bij het aanbod gebruikte taal” moet ontvangen, biedt in dat opzicht wellicht onvoldoende bescherming.

4.7. Het Comité stelt vast dat de in artikel 11 voor herroeping voorgestelde termijn van tenminste zeven kalenderdagen korter is dan de bedenktijd die in de Bondsrepubliek Duitsland en het Verenigd Koninkrijk gangbaar is, terwijl dat de landen zijn waar verkoop op afstand al het langst bestaat en op de grootste schaal plaatsvindt. De nationale wetgevingen zouden moeten voortbouwen op ervaringen die in de verst gevorderde landen zijn opgedaan. Bovendien is harmonisatie gewenst van de manier waarop de dagen worden geteld (dus van de vraag of feestdagen al dan niet moeten worden meegerekend).

4.8. Het Comité juicht het toe dat aan beroeps- en/of consumentenorganisaties overeenkomstig de nationale voorschriften het recht wordt toegekend om een rechtsvordering in te stellen (art. 13, lid 2) en dat de bescherming van de consument wordt verzekerd door het dwingende karakter van de bepalingen van de voorgestelde richtlijn (art. 14: De consument kan van de aldus aan hem of haar toegekende rechten „geen afstand doen”).

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over de sociaal-economische organisaties in de landen van Midden- en Oost-Europa: overlegstructuren

(93/C 19/29)

In een brief van 2 juni 1992 heeft mevrouw Papandreou het Economisch en Sociaal Comité namens de Commissie verzocht een advies op te stellen over de sociaal-economische organisaties in de landen van Midden- en Oost-Europa: overlegstructuren.

De Afdeling voor externe betrekkingen, handels- en ontwikkelingsbeleid, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 5 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Masucci, co-rapporteur de heer Pompen.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 25 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Het Comité heeft begin 1992 — via een brief van zijn voorzitter — bij de Commissie de in paragraaf 4.9 van zijn vervolgadvis van 26 september 1991 over „De betrekkingen van de Europese Gemeenschap met de Midden- en Oosteuropese landen” gedane suggestie in herinnering gebracht om „... binnen het institutionele kader ook een Raadgevend Comité, samengesteld uit leden van het Economisch en Sociaal Comité en leden van soortgelijke groeperingen in de geassocieerde landen, in het leven te roepen”.

1.1.1. In antwoord daarop heeft de Commissie — in brieven van de commissarissen Andriessen en Papandreou — aangegeven dat zij „met belangstelling” van die suggestie kennis heeft genomen (brief van commissaris Andriessen van 26 juni 1992) en instemt met het voorstel om een raadgevend orgaan in het leven te roepen, waaraan dan officieel vorm moet worden gegeven in de overeenkomsten waarover in de toekomst moet worden onderhandeld (brief van commissaris Papandreou van 23 juni 1992). Bedoeld raadgevend orgaan moet, evenals het Economisch en Sociaal Comité van de Europese Gemeenschappen, representatief zijn voor alle sociaal-economische organisaties.

1.2. Bovendien heeft de Commissie het Comité verzocht tegen het najaar een advies uit te brengen over de mogelijkheden om te komen tot beter gestructureerde betrekkingen tussen vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers (brief van commissaris Papandreou van 2 juni 1992).

1.3. Om zich met kennis van zaken van zijn taak te kunnen kwijten, heeft het Comité:

a) in grote lijnen de maatschappelijke en economische situatie in de verschillende onderzochte landen geschetst. Het is daarbij o.m. uitgegaan van de antwoorden van de sociale partners en de vertegenwoordigers van de beroepsorganisaties in de betrokken landen op de hun door het Comité voorgelegde vragenlijst. De analyse van de situatie is opgenomen in het bij dit advies gevoegde rapport;

b) een twee dagen durende hoorzitting georganiseerd met vertegenwoordigers van de sociale partners en belangengroepen in Bulgarije, Tsjecho-Slowakije, Polen, Roemenië en Hongarije.

1.4. Deze op 29 en 30 september 1992 in het gebouw van het Comité gehouden hoorzitting is bijgewoond door ongeveer 35 vertegenwoordigers van sociale en beroepsorganisaties van de hierboven genoemde vijf landen, de diplomatieke vertegenwoordigers van die landen en vertegenwoordigers van talrijke Europese en internationale organisaties.

1.5. Aan de deelnemers van de hoorzitting is antwoord gevraagd op een aantal precieze vragen die relevant zijn voor het advies van het Comité. Bovendien kon met behulp van die antwoorden een situatieschets worden gegeven die zo dicht mogelijk bij de realiteit ligt.

2. Algemene opmerkingen

2.1. De als bijlage bij dit advies gevoegde analyse — waarvoor is uitgegaan van de beschikbare gegevens en de reacties van de maatschappelijke en beroepsorganisaties op de hun toegezonden vragenlijst, en de op 29 en 30 september 1992 gehouden hoorzitting met de sociale partners in de landen van Midden- en Oost-Europa — bevestigen een aantal redenen tot bezorgdheid omtrent de overgang van de Midden- en Oosteuropese landen naar een markteconomie en de sociale gevolgen hiervan, alsook de onzekerheid over het samenlevingsmodel waaraan vorm moet worden gegeven. Dit proces verloopt echter verschillend naar gelang van het land. Het is dan ook moeilijk daaruit conclusies te trekken die precies gelden voor elk van de betrokken landen apart.

2.2. De schokbehandelingen en de zeer korte tijd waarin een markteconomie moet worden opgebouwd, hebben een recessie op gang gebracht, die de door de terugkeer naar de democratie gewekte verwachtingen zwaar op de proef heeft gesteld. Beide elementen zijn bovendien weinig realistisch gebleken, omdat de hervor-

ming in werkelijkheid heel wat tijd in beslag zal nemen en er maar weinig mogelijkheden zijn om de zwaarwegende sociale gevolgen op te vangen. Deze visie mag echter niet worden verward met de opvattingen van leidende politieke en economische groepen — voormalige leden van de communistische partij of directeuren van staatsbedrijven — die vanuit andere motieven de economische hervormingen in de weg staan en de onvrede onder de bevolking orkestreren. De overgang van een plan- naar een markteconomie is veel moeilijker gebleken en heeft veel meer tijd in beslag genomen dan was voorspeld. Thans is een kritieke fase bereikt: het BIP daalt, de landbouw- en de industriële produktie gaan achteruit, de handelsbalans verslechtert, de consumentenprijzen rijzen de pan uit, de reële lonen en de levensstandaard dalen, de bruto buitenlandse schuld en de werkloosheid schieten de hoogte in.

2.3. De privatisering van de staatsondernemingen en het daaruit voortvloeiende herstructureringsproces staan nog in de kinderschoenen, terwijl de rechtsgrondslag voor sleutelementen van de markteconomie, zoals eigendom, handel en arbeidsverhoudingen, nog ontoereikend is.

2.4. Uit de vergaarde analyse-gegevens is gebleken dat aan de sociale dimensie niet het belang wordt gehecht dat het toekomt: de economische herstructurering krijgt voorrang. Ook beschouwen de regeringen van de betrokken landen gestructureerde betrekkingen tussen werkgevers en werknemers en samenwerking tussen de sociale partners als een mogelijke belemmering van een snel verloop van de economische hervormingen.

2.4.1. De Gemeenschap heeft die opvattingen in de Europa-akkoorden niet tegengesproken, en men kan zich niet aan de indruk onttrekken dat de van haar uitgaande politieke en economische aantrekkingskracht niet gepaard gaat met een even grote belangstelling voor haar maatschappijvorm en institutioneel bestel waarmee de sociale dimensie onlosmakelijk is verbonden.

2.5. In titel VI van de associatie-overeenkomsten, die over economische samenwerking gaat, komen tal van onderwerpen — zoals industrie, landbouw, scholing, milieu, regionale ontwikkeling, midden- en kleinbedrijf (MKB) en sociale aangelegenheden — aan de orde. De sociale dimensie komt echter nauwelijks uit de verf en blijft beperkt tot zaken als vrij verkeer van werkenden en opleiding en scholing. Er is ook geen sprake van een „sociale clausule” waarin uitdrukkelijk wordt verwezen naar de verdragen van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO), met name nr. 87 over het verenigingsrecht, en nr. 98 over het recht op collectieve onderhandelingen.

2.5.1. Hoewel wordt vermeld dat er verschillen tussen de Gemeenschap en de landen van Midden- en Oost-Europa bestaan, wordt de sociale convergentie niet in één adem met economische samenwerking als doel genoemd. Met geen woord wordt gerept van het Gemeenschapshandvest van sociale grondrechten van

de werkenden, noch van vakbonden, werkgeversorganisaties, of de betrekkingen tussen werkgevers en werknemers.

2.5.2. Wel wordt als een van de doelstellingen van de overeenkomsten het streven naar economische integratie van de landen van Midden- en Oost-Europa tot behoud van vrede en stabiliteit vermeld, en wordt zelfs het uitzicht op een politieke unie geboden.

2.5.3. De voornaamste pijlers van dat integratieproces zijn: pluralistische democratie, de rechtsstaat, de rechten van de mens, fundamentele vrijheden, de markteconomie en sociale rechtvaardigheid.

2.5.4. Bovendien wordt in de conclusies van de Top van Lissabon (bijeenkomst van de Europese Raad van 26 en 27 juni 11.) het volgende verklaard: „De samenwerking zal stelselmatig worden toegespitst op bijstand aan deze landen bij de voorbereiding van hun toetreding tot de Unie, welke zij nastreven.”

2.5.5. Er wordt echter weinig aandacht geschonken aan een belangrijke passage van het in Lissabon aan de Europese Raad voorgelegde verslag van de Commissie over de criteria en voorwaarden voor de toetreding van nieuwe landen tot de Gemeenschap. In dat verslag wijst de Commissie er namelijk op dat de associatie-overeenkomsten met de Midden- en Oosteuropese landen te zijner tijd alvast op twee essentiële punten — de sociale en regionale dimensie — moeten worden bijgesteld om de weg te effenen voor de in het vooruitzicht gestelde toetreding tot de EG, ook al gaat het hier om een doelstelling op langere termijn.

2.6. Eveneens met het oog op de toekomstige toetreding tot de EG moeten de overeenkomsten met Polen, Tsjecho-Slowakije en Hongarije op een aantal door de Commissie genoemde terreinen — en tevens t.a.v. bepaalde aspecten van het handelsbeleid — worden aangepast. Bij de uitwerking van de overeenkomsten met Bulgarije en Roemenië moet van meet af aan met een en ander rekening worden gehouden.

2.6.1. Daarom komt het Comité met een aantal suggesties met betrekking tot de tenuitvoerlegging van deze overeenkomsten en de steunprogramma's, inschakeling van sociaal-economische organisaties bij de democratisering van maatschappij en economie, en de invoering van een modern stelsel van arbeidsverhoudingen (een *conditio sine qua non* in een sociale markteconomie).

3. **Inspraak en raadpleging van sociaal-economische organisaties**

3.1. Bij de tenuitvoerlegging van de Europa-akkoorden en de diverse steunprogramma's (Phare, Tempus) hebben de sociale partners noch in de betrokken landen, noch in de Gemeenschap enige informatie gekregen, laat staan dat zij actief bij de zaak zijn betrokken; hierin moet verandering komen. Het Comité heeft daarvoor in het vervolgadvies van 26 september 1991 al de oprich-

ting voorgesteld van een Raadgevend Comité „samen-gesteld uit leden van het Economisch en Sociaal Comité en leden van soortgelijke groeperingen in de geassocieerde landen”. De taak van dat comité werd als volgt omschreven: „Dit comité zou door de Associatierraad geraadpleegd moeten worden over economische en sociale vraagstukken die in de Europese Overeenkomsten zijn opgenomen en die van gemeenschappelijk belang zijn. Tegelijkertijd zou dit comité recht van initiatief moeten krijgen zodat de leden ervan ook op eigen initiatief advies kunnen uitbrengen over dringende vraagstukken i.v.m. de economische en sociale ontwikkeling van de Europese integratie, en constructieve voorstellen kunnen uitwerken.” Tijdens de op 29 en 30 september 1992 gehouden hoorzitting hebben de sociale partners en de vertegenwoordigers van de belangengroepen in de landen van Midden- en Oost-Europa zich eensgezind achter dit denkbeeld geschaard. Bedoeld comité kan zich alleen goed van zijn taak kwijten als de leden ervan autonome, vrije en democratische organisaties vertegenwoordigen, m.a.w. als die organisaties aan de daarvoor door de IAO gehanteerde maatstaven beantwoorden.

3.1.1. Het Comité wijst derhalve nogmaals op de noodzaak om op korte termijn dit Raadgevend Comité op te richten en daarvoor een goede financiële regeling te treffen zodat het behoorlijk kan functioneren.

3.1.2. De mogelijke taken van dit orgaan zijn:

- informatie ontvangen en advies uitbrengen over de werking en de toepassing van de Europa-akkoorden;
- informatie verschaffen over het verloop van de sociale dialoog en van de raadplegingsprocedures in de afzonderlijke lid-staten van de Gemeenschap en in EG-verband;
- ervaring uitwisselen en op verzoek deskundige hulp bieden (die hulp kan worden geboden door leden van het comité of door leden van de in het comité vertegenwoordigde belangengroepen);
- van buiten het comité deskundigen aantrekken wanneer de desbetreffende vakkennis in het comité ontbreekt;
- op verzoek problemen onderzoeken die in het algemeen onder de taakomschrijving van het comité vallen.

3.1.3. Er is geen enkele reden om een dergelijk gemengd comité voor de raadpleging van de sociale partners niet al meteen in Titel IX op te nemen bij de organen die de tenuitvoerlegging van de associatie-overeenkomsten met Bulgarije en Roemenië in goede banen moeten leiden. Wat de overeenkomsten met Polen, Tsjecho-Slowakije en Hongarije betreft, kan een en ander voorlopig worden geregeld via artikel 107 (Polen en Tsjecho-Slowakije) en artikel 109 (Hongarije) van de bestaande overeenkomsten, in afwachting van onderhandelingen met het oog op herziening ervan. Om de informatiestroom tussen de communautaire instellingen en de sociaal-economische kringen te verbeteren, zou

het ook zeer nuttig zijn, sociaal-economische attachés bij de Commissievertegenwoordiging in de betrokken landen te benoemen.

3.1.4. Bij eventuele toekomstige associatie-overeenkomsten kan op dezelfde manier te werk worden gegaan.

3.1.5. Voorwaarde voor een goede werking van een dergelijk comité is uiteraard dat de vertegenwoordigers van de sociaal-economische organisaties van de Midden- en Oosteuropese landen geïnformeerd, geraadpleegd en bij de besluitvorming betrokken worden. Een en ander kan rechtstreeks gebeuren, in het kader van het bestaande driepartijenoverleg, of in nieuw op te richten organen die advies moeten uitbrengen over de uitvoering van de associatie-overeenkomsten en de steunprogramma's.

3.1.6. Wegens de specifieke problemen waarmee de verschillende landen van Midden- en Oost-Europa te kampen hebben, moeten tevoren intensieve bilaterale contacten worden gelegd.

3.1.7. Het Comité verbindt zich er dan ook toe om in zijn Afdelingen op eigen initiatief en steeds binnen het vakgebied van de betrokken Afdeling onderwerpen in behandeling te nemen die van gemeenschappelijk belang zijn voor de landen van de Gemeenschap en die van Midden- en Oost-Europa. Zo kan een concrete basis worden gelegd voor een dialoog tussen de sociale partners van beide zijden. Die dialoog dient plaats te vinden tijdens hierna nog te organiseren bijeenkomsten en in het gemengd comité voor de raadpleging van de sociale partners, voor de oprichting waarvan in dit advies wordt gepleit.

3.2. De laatste jaren hebben diverse internationale instellingen en organisaties — o.m. de IAO en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) — sterk gepleit voor een driepartijen-aanpak en voor het inschakelen van de sociale partners van de betrokken landen vanaf de allereerste stadia van het economische hervormingsproces.

3.2.1. In een gezamenlijke verklaring van april 1992 over Oost-Europa zijn het Internationaal Verbond van vrije vakverenigingen (IVVV) en het Internationaal Bureau voor besmettelijke veeziekten (IOE) tot dezelfde conclusie gekomen. Aangezien de betrokken landen reeds zijn overgegaan tot ratificatie van een groot aantal verdragen van de IAO, waarvan de toepassing nu door het herstructureringsbeleid in gevaar wordt gebracht, pleit het Comité ervoor dat ook het IAO-Verdrag 144 betreffende het driepartijenoverleg wordt geratificeerd en dat de geest ervan hoe dan ook wordt nageleefd.

3.2.2. Het Comité wijst er nogmaals op hoe belangrijk het is dat de sociale partners worden geraadpleegd en bij de besluitvorming worden betrokken. Het benadrukt daarbij wel dat kant-en-klare modellen niet bestaan en dat elk betrokken land zelf vorm en inhoud moet geven aan de sociale dialoog en de overlegprocedures.

3.2.3. Het voormalige communistische regime heeft niet alleen de vakbonden een oneigenlijke rol toebedeeld, maar ook — door alle aspecten van economie en samenleving onder gecentraliseerde controle te houden — de tevoren bestaande maatschappelijke structuur — die in het Westen zoveel rijke en zelfstandige uitingsvormen kent — vernietigd, of de ontwikkeling van die structuur verhinderd.

3.2.4. Terwijl hier en daar organisaties — zoals werkgevers- en werknemersorganisaties — inzicht trachten te krijgen in hun rol en functie, ontstaan elders categorale organisaties die vaak evenwel nog niet voldoende ontwikkeld zijn.

3.2.5. De bedoeling van het democratiseringsproces is dan ook, op den duur die maatschappelijke structuur weer op te bouwen. Dat verklaart de noodzaak van nu al opgezette of later op te richten organisaties die opkomen voor de belangen van de voornaamste groeperingen in de samenleving (consumenten, milieubeweging, coöperaties, ambachtslieden, landbouwers, enz.).

3.2.6. Het is derhalve belangrijk dat naast de traditionele sociale partners ook deze belangengroeperingen formeel zijn vertegenwoordigd.

3.2.7. Dat is ook de drijfveer van het Comité om te pleiten voor de instelling van sociaal-economische raden zoals er nagenoeg in alle lid-staten van de Gemeenschap werkzaam zijn.

3.2.8. Benadrukt dient echter ook te worden dat driepartijenoverleg en raadplegingsprocedures in de landen van Midden- en Oost-Europa, evenmin als in onze landen, het antwoord zijn op alle sociale spanningen.

3.2.9. De eerste ontwikkelingen bewijzen opnieuw en beter wat eigenlijk al bekend was, nl. dat een dergelijk samenlevingsmodel alleen naar behoren functioneert als het kan steunen op maatschappelijke krachten die onafhankelijk, gemakkelijk te identificeren en gestructureerd zijn en die zich in vrijheid hebben kunnen ontwikkelen.

4. Een stelsel van goed gestructureerde arbeidsverhoudingen

4.1. Tegen die achtergrond wordt duidelijk hoe fundamenteel de ontwikkeling van betrekkingen tussen autonome sociale partners is voor het behoud van de rol en de verantwoordelijkheden van de overheidsinstanties.

4.1.1. Vakbonden en werkgeversorganisaties moeten zich opmaken om de moeilijke overgang van een plan naar een markteconomie tegemoet te treden als onafhankelijke organisaties die in staat zijn inzicht te krijgen in alle aspecten van een complexer economisch en maatschappelijk bestel.

4.2. De moeilijkheden waarmee de nieuwe vakbonden in deze overgangsfase te kampen hebben, zijn zeer groot: zij moeten de heersende onverschilligheid en het huidige wantrouwen overwinnen en een oplossing vinden voor het gebrek aan actieve deelname van de kant van de werknemers; bovendien moeten zij hun werkzaamheden verrichten onder bijzonder alarmerende economische omstandigheden, zijn hun vertegenwoordigers in bepaalde opzichten onervaren en maken onderhandelingen nauwelijks deel uit van de vakbondscultuur.

4.3. Nog moeilijker is het, bij de onderhandelende partijen de werkgevers te identificeren. Het maar kleine aantal organisaties die particuliere ondernemers vertegenwoordigt, wordt geflankeerd door het veel grotere aantal organisaties van ondernemers van staatswege. Het ontbreken van een echte ondernemerscultuur en van ervaring, en de geringe mogelijkheden om zelfstandig besluiten te nemen, zijn problemen waarvoor de ondernemersklasse — in de particuliere én in de overheidssector — een oplossing zal moeten vinden.

4.4. Het streven naar een modern stelsel van onderhandelingen op nationaal vlak (tussen beroepsgroepen en bedrijfstakken) en op bedrijfsniveau — dat volstrekt noodzakelijk is indien men wil komen tot een rationeel en efficiënt kader voor de arbeidsverhoudingen en een op een sociale consensus berustende arbeidsmarkt — vormt dan ook een op zich staand proces dat zich binnen de overgangsfase voltrekt.

4.5. Om dat doel te bereiken, is een wettelijk kader onontbeerlijk, maar op zich niet voldoende. Een conditio sine qua non is het verwezenlijken van een hoge mate van autonomie. Daartoe moeten de betrokken organisaties interne democratie kennen, moet het lidmaatschap ervan volstrekt vrijwillig zijn, en moeten zij in brede zin en daadwerkelijk representatief zijn. Onmiddellijk daarna is het van belang dat een goed inzicht bestaat in de kenmerken van een markteconomie en de problemen die daarin spelen. Speciaal dienen in dit verband te worden vermeld:

- het beleid dat gericht is op privatisering en herstructurering van bedrijven;
- de grondbeginselen van C.A.O.-onderhandelingen, de technische aspecten daarvan en de manier waarop werknemers vertegenwoordigd moeten zijn;
- de organisatie van de arbeidsmarkt en het voeren van een actief werkgelegenheidsbeleid;
- onderwijs en beroepsopleiding;
- de milieuproblematiek, alsmede de veiligheid en gezondheid van werknemers op de werkplek;
- sociale bescherming en voorzieningen.

4.6. Reeds speelt de IAO dank zij haar opleidingsprogramma een belangrijke ondersteunende rol voor de vakbeweging en de werkgeversorganisaties in Midden-

en Oost-Europa. Hetzelfde geldt voor de activiteiten van het IVVV, het Wereldverbond van de arbeid (WVA), de Adviescommissie van de vakbonden bij de OESO (TUAC), het Europees Verbond van Vakverenigingen (EVV) en de bij het EVV aangesloten nationale vakverenigingen. Ook de werkgeversorganisaties op internationaal [IOE, adviescommissie van handel en industrie bij de OESO (BIAC), Unie van de Industriefederaties der Europese Gemeenschap (UNICE) en UEAPME] en nationaal vlak wisselen informatie uit teneinde hiermee steun te verlenen aan de nieuwe werkgeversorganisaties. Het Comité is van oordeel dat in de associatie-overeenkomsten de sociale dimensie een vast onderdeel moet vormen, waarbij gericht gedacht moet

worden aan de ontwikkeling van betrekkingen tussen werkgevers en werknemers als volstrekt noodzakelijk voor de markteconomie. Een en ander moet worden gestructureerd rond de in paragraaf 4.5 opgesomde thema's.

4.6.1. Het Comité benadrukt in dit verband zijn instemming met het door het EVV aan het Europees Parlement gerichte verzoek om in hoofdstuk 4000 van de EG-begroting een nieuwe begrotingslijn te creëren voor de bevordering van de sociale dialoog in de landen van Midden- en Oost-Europa. Het daarvoor uitgetrokken bedrag van 500 000 ecu zou door de Europese sociale partners gemeenschappelijk moeten worden beheerd.

Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over het structuurbeleid van de Gemeenschap — Balans en perspectieven

(93/C 19/30)

Het Bureau van het Economisch en Sociaal Comité heeft op 28 april 1992 besloten overeenkomstig artikel 20 (derde alinea) van het Reglement van Orde een advies op te stellen over de Mededeling van de Commissie „Het structuurbeleid van de Gemeenschap — Balans en perspectieven”.

De Afdeling voor regionale ontwikkeling, ruimtelijke ordening en urbanisme, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 13 oktober 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Christie.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 24 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. De Commissie geeft in deze Mededeling een overzicht van de resultaten die het structuurbeleid van de Gemeenschap sinds de invoering van de nieuwe structuurfondsenregeling in 1989 heeft opgeleverd. Deze „tussentijdse balans” vormt een aanvulling op het „Jaarlijks verslag over de uitvoering van de hervorming van de structuurfondsen” van 1990 [doc. COM(91) 400 def.], waarover het Comité onlangs advies heeft uitgebracht⁽¹⁾. Het bevat een uitvoerige evaluatie van de resultaten die de structuurfondsenregeling tot nog toe in de diverse steunontvangende regio's heeft opgeleverd.

1.2. Deze Mededeling vormt een integrerend deel van het zgn. „Pakket-Delors II”, d.w.z. de voorstellen met betrekking tot de financiering van het EG-beleid in de eerstvolgende vijf jaar, waarover het Comité eveneens advies heeft uitgebracht⁽²⁾.

1.3. Het Comité heeft besloten een vervolgadvisie op te stellen om zijn standpunt ten aanzien van de richtsnoeren van de Commissie voor de verdere hervorming van de structuurfondsenregeling naar voren te brengen.

⁽¹⁾ PB nr. C 106 van 27. 4. 1992, blz. 20.

⁽²⁾ PB nr. C 169 van 6. 7. 1992, blz. 34.

2. Uitgangspunten voor de verdere hervorming van de structuurfondsen

2.1. De Commissie belicht in haar Mededeling enkele belangrijke aspecten van de structuurfondsen-problematiek. Uitgaande van de resultaten van deze evaluatie kan de structuurfondsenregeling later worden bijgestuurd.

2.2. Verschillen en structurele handicaps

2.2.1. Ondanks het gunstige economische klimaat aan het eind van de jaren '80 is er maar weinig verbetering gekomen in de ontwikkelingsverschillen tussen de diverse regio's. In 1989 — het laatste jaar waarover statistische gegevens beschikbaar zijn en tevens het jaar waarin de nieuwe structuurfondsenregeling in werking is getreden — lag het inkomen per hoofd van de bevolking in de tien rijkste regio's nog meer dan driemaal zo hoog als in de tien armste regio's.

2.2.2. Op het gebied van de werkloosheid zijn de verschillen nog groter dan op het vlak van de inkomens, hoewel de algemene verbetering van de economische situatie na 1986 de verschillen in werkloosheidscijfers enigszins heeft verkleind. Opvallend is de omvang van de jeugdwerkloosheid, met name in achtergebleven regio's, waar in april 1990 32,3 % van de jongeren geen werk had. Verontrustend is ook dat de helft van het totale aantal werklozen al meer dan een jaar geen werk heeft; het zal niet eenvoudig zijn om deze mensen weer aan een baan te helpen, met alle gevolgen van dien voor de verdere ontwikkeling van de werkgelegenheidssituatie.

2.2.3. De regionale ontwikkelingsverschillen blijken nauw samen te hangen met de situatie op terreinen die bepalend zijn voor het regionale concurrentievermogen: economische basisinfrastructuur (vervoer, telecommunicatie, energie, enz.), kapitaalvoorraad en Onderzoek en Technologische Ontwikkeling (O & TO)-potentieel. De regionale verschillen qua inkomen en werkgelegenheid vormen een afspiegeling van de regionale verschillen op elk van deze drie terreinen.

2.3. Effect van het nationale en het communautaire beleid

2.3.1. Volgens de Commissie heeft de steunverlening via de structuurfondsen daadwerkelijk bijgedragen tot het versterken van de economische en sociale samenhang van de Gemeenschap. Het effect is volgens haar vooral merkbaar in lid-staten die steun ontvangen uit hoofde van doelstelling 1. Dankzij de structuurfondsen zullen deze landen, volgens prognoses van de Commissie, in de periode 1983-1993 hogere groeipercentages halen dan de Gemeenschap als geheel. Verwacht wordt dat het effect op de economische groei het grootst zal zijn in Portugal en Griekenland (resp. 0,7 % en 0,5 % per jaar), terwijl het effect in de overige landen en regio's binnen doelstelling 1 op ongeveer 0,3 % per jaar wordt geraamd. Volgens de Commissie zal de

steunverlening via de structuurfondsen in de periode 1989-1993 zowat 500 000 nieuwe arbeidsplaatsen opleveren.

2.3.2. In „doelstelling 2-regio's” is het effect van de structuurfondsen volgens de Commissie moeilijk met concreet cijfermateriaal aan te tonen. Toch is het volgens haar duidelijk dat de steunverlening ook daar een hefboomeffect teweeg heeft gebracht. In dit soort regio's wordt de EG-steun vooral gebruikt voor het scheppen van arbeidsplaatsen en het stimuleren van produktieve investeringen; de basisinfrastructuur krijgt in deze regio's minder aandacht omdat die er over het geheel genomen al goed ontwikkeld is. In een aantal van deze regio's worden volgens de Commissie ook aanzienlijke inspanningen geleverd op het vlak van de verspreiding van technologische innovaties; dit is voor de herstructurering van de industrie en de ontwikkeling van het eigen groeipotentieel van deze regio's uitermate belangrijk.

2.3.3. De steunverlening uit hoofde van de doelstellingen 3 en 4 blijkt weliswaar niet nutteloos te zijn geweest, maar op het vlak van de langdurige werkloosheid en de jeugdwerkloosheid wegen de steunmaatregelen van de Gemeenschap niet op tegen die van de lid-staten.

2.3.4. Dankzij de steunmaatregelen in het kader van doelstelling 5 a is men er volgens de Commissie in geslaagd het wegtrekken van de plattelandsbevolking tegen te gaan, het plattelandsmilieau te beschermen en het ontwikkelingsniveau van het platteland te verhogen. Het grootste deel van de toegekende steun is naar landbouwers met een laag inkomen of een klein bedrijf gegaan.

2.3.5. De steunverlening uit hoofde van doelstelling 5 b is pas in de loop van 1990 van start gegaan. Voor een evaluatie van het sociaal-economische effect van deze maatregelen is het dan ook nog te vroeg. Uit de eerste ervaringen is evenwel al gebleken dat de maatregelen goed op de bestaande behoeften zijn toegesneden en ongetwijfeld een positief effect zullen hebben op de ontwikkeling van het eigen potentieel van plattelandsgebieden.

2.3.6. Er is nog geen onderzoek verricht naar het effect van de steunverlening via de communautaire bestekken ten behoeve van de visserijsector.

2.3.7. De Commissie is van oordeel dat de nieuwe structuurfondsenregeling de gehele Gemeenschap ten goede komt. Men heeft berekend dat van elke 100 ecu die in Portugal worden geïnvesteerd 46 ecu in de vorm van exportopbrengsten naar de andere lid-staten terugvloeien. Men kan dan ook stellen dat de steunverlening via de structuurfondsen — in combinatie met andere maatregelen zoals b.v. de liberalisering van de markt voor overheidsopdrachten en het openstellen van andere markten — de economische bedrijvigheid in de gehele Gemeenschap aanzienlijk zal stimuleren.

2.4. Tenuitvoerlegging van het structuurbeleid

2.4.1. Volgens de Commissie is het in sommige gevallen wel gelukt de steunverlening op een geïntegreerde manier aan te pakken, maar is men er daarentegen niet in geslaagd een synergie-effect teweeg te brengen. De Commissie schrijft dit toe aan twee factoren, nl. enerzijds de manier waarop de verdeling van de bevoegdheden tussen nationale en EG-instanties is geregeld en anderzijds het feit dat de termijnen voor het goedkeuren van de maatregelen te kort zijn.

2.4.2. De integratie tussen de leningen van de Europese Investeringsbank (EIB) en de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) enerzijds en de steunmaatregelen in het kader van de nieuwe structuurfondsenregeling anderzijds laat nog enigszins te wensen over. Verder is het voor een maximaal effect noodzakelijk dat de Gemeenschap de toekenning van leningen en subsidies steeds koppelt aan de voorwaarde dat de grondbeginselen van het structuurbeleid — concentratie, partnerschap en planning — in acht worden genomen.

2.4.3. Het partnerschap-beginsel is een belangrijke vernieuwing in het structuurbeleid van de Gemeenschap en heeft geleid tot een aanzienlijke mate van decentralisatie bij de tenuitvoerlegging van het communautaire steunbeleid. De sociale partners worden echter nog steeds te weinig bij de planning van en het toezicht op de steunverlening betrokken.

2.4.4. De steunverleningsprocedures zijn nog steeds te ingewikkeld.

2.4.5. De communautaire bijdrage in de steunverlening aan „doelstelling 1-regio's” ligt nog steeds beneden het toegestane plafond (75 % van de totale kosten). Daardoor ondervinden sommige lid-staten moeilijkheden met de financiering van hun aandeel in de steunmaatregelen. Ook bij sommige andere doelstellingen liggen de gemiddelde percentages beneden de vastgelegde maxima.

2.5. Conclusies van de Commissie m.b.t. de verdere hervorming van de structuurfondsen

2.5.1. De Commissie is zich ervan bewust dat de voltooiing van de interne markt de concurrentiedruk op de achtergebleven regio's nog zal doen toenemen. Daarom moet de EG-steun volgens haar voornamelijk naar dit soort regio's blijven gaan, hoewel ook de nodige aanpassingen zullen moeten worden doorgevoerd om de herstructurering van de industrie vlotter te doen verlopen, het concurrentievermogen te verbeteren, het migratieprobleem op te lossen en de ontwikkeling van plattelandsgebieden te bevorderen. Als de achtergebleven regio's hun ontwikkelingsachterstand ten opzichte van de rijkere regio's willen inhalen, zullen zij zich minder op „low tech”-activiteiten moeten richten (ook al zijn deze vanuit het oogpunt van de loonkosten zeer interessant) en moeten trachten hun aandeel in de

„high tech”-bedrijvigheid te vergroten (omdat dit soort activiteiten vanuit het oogpunt van de toegevoegde waarde interessanter is).

2.5.1.1. Om de doeltreffendheid van de steunverlening te vergroten, zou meer flexibiliteit aan de dag moeten worden gelegd. Bovendien zou het partnerschap-beginsel verder moeten worden aangescherpt en zouden de procedures moeten worden vereenvoudigd. De Commissie pleit voor een verruiming van de steunverlening van de Gemeenschap door de hoogte van de steun sterker te differentiëren en een belangrijkere plaats in te ruimen voor communautaire initiatieven.

2.5.2. Ter illustratie van de omvang van de ontwikkelingsachterstand in achtergebleven regio's geeft de Commissie het volgende concrete voorbeeld: als een achtergebleven regio haar bruto binnenlands product (BBP) per hoofd met 20 %-punten wil verhogen — b.v. van 50 % tot 70 % van het EG-gemiddelde — moeten de groeipercentages op jaarbasis er 20 jaar lang 1,75 % of 15 jaar lang 2,25 % hoger liggen dan in de Gemeenschap als geheel; dit betekent dat de regio in kwestie bij een jaarlijkse groei van 3 % voor de Gemeenschap als geheel gedurende 15 jaar een groeipercentage van 5,25 % of gedurende 20 jaar een percentage van 4,75 % zou moeten halen.

2.5.3. Er is in de Gemeenschap nog lang geen sprake van gelijke kansen. Achtergebleven regio's beschikken nog niet over het nodige (technologische en andere) kapitaal om onder gelijke voorwaarden met de rijkere regio's te kunnen concurreren. In „doelstelling 1-regio's” zijn dan ook extra investeringen nodig op de volgende terreinen:

- vervoersinfrastructuur,
- telecommunicatie-infrastructuur,
- energie-infrastructuur.

2.5.4. Hoewel de aanpassingen in het kader van het streven naar meer convergentie [met het oog op de totstandkoming van de Economische en Monetaire Unie (EMU)] vooral in achtergebleven regio's hard zullen aankomen, zal dit aanpassingsproces de macro-economische situatie en de economische groei in de betrokken regio's ten goede komen. Door het verlies van de wisselkoers als economisch beleidsinstrument zal dit proces echter niet van een leien dakje lopen. Daarom is het zaak de flexibiliteit van de markten in de betrokken regio's te verbeteren, zodat het aanpassingsproces vlotter kan verlopen.

2.5.5. Achtergebleven regio's zullen ook nadeel ondervinden van de geleidelijke harmonisatie van de sociale en milieuvorschriften binnen de Gemeenschap, omdat hun concurrentievermogen ten dele een gevolg was van lagere sociale en milieunormen. Zij zullen hun produktiviteit aanzienlijk moeten opvoeren om de nadelen van strengere voorschriften te compenseren.

2.5.6. Ook de voortschrijdende liberalisering van het handelsverkeer met Oost-Europa, de landen in het Middellandse-Zeegebied en de ontwikkelingslanden zal voor vele achtergebleven regio's de nodige problemen opleveren, daar veel van die regio's voor hun inkomen en werkgelegenheid nog steeds sterk afhankelijk zijn van sectoren met lage loonkosten.

2.5.7. In het licht van al deze ontwikkelingen stelt de Commissie voor om meer flexibiliteit aan de dag te leggen bij de tenuitvoerlegging van de structuurfondsenregeling en om deze regeling op de volgende punten te wijzigen (zonder evenwel te tornen aan de algemene beginselen waarvan bij de hervorming in 1988 is uitgegaan):

- Er moet volgens de Commissie een „grotere en aanhoudende inspanning” worden geleverd om de ontwikkeling van „doelstelling 1-regio's” te stimuleren.
- De Commissie zou gaarne over meer speelruimte beschikken bij het selecteren van „doelstelling 2-regio's”. Zo is zij van oordeel dat naast de traditionele criteria (werkloosheid en werkgelegenheid in de industrie) ook nog andere factoren in aanmerking zouden moeten worden genomen, zoals b.v. de verwachte gevolgen van veranderingen binnen de industriële sector en ontwikkelingen in de productiesystemen.
- Gelet op het nieuwe artikel 123 moeten volgens haar de doelstellingen 3 en 4 worden aangepast. Zo zal voortaan een grotere inspanning moeten worden geleverd om de opleidingssystemen bij te sturen en de werknemers in staat te stellen zich aan de veranderingen binnen de industriële sector aan te passen.
- Bij de steunverlening ten behoeve van plattelandsgebieden wil de Commissie voortaan uitgaan van een aantal prioriteiten, nl. diversifiëring van de plattelandseconomie, intensivering van de steunverlening op grond van doelstelling 5 b, invoering van plannings- en partnerschapsmethoden bij de steunverlening in het kader van doelstelling 5 a en intensivering van de inspanningen ter bevordering van plaatselijke initiatieven.
- Het verdient volgens haar overweging ook voor visserijregio's een specifieke doelstelling in te voeren (doelstelling 6).
- Zij is van oordeel dat de regels en procedures op een aantal punten zouden moeten worden bijgesteld: het partnerschapbeginsel moet worden bijgeschaafd, de besluitvorming moet worden vereenvoudigd, er moet meer worden geëvalueerd, het toepassingsgebied van de steunregeling moet worden uitgebreid, de hoogte van de steun moet sterker worden gedifferentieerd en er moet een belangrijkere plaats worden ingeruimd voor de communautaire initiatieven. Zij doet ook een aantal concrete suggesties om deze doelstellingen te kunnen verwezenlijken.

2.5.8. Ten slotte vestigt de Commissie er de aandacht op dat het streven naar convergentie en het streven naar cohesie hand in hand dienen te gaan. Convergentie is een noodzakelijke voorwaarde voor duurzame economische groei in de Gemeenschap als geheel en is dus ook bepalend voor de ontwikkelingskansen van achtergebleven regio's. Anderzijds leidt het streven naar cohesie tot het soort structurele veranderingen dat absoluut noodzakelijk is om in achtergebleven regio's een dynamisch economisch bestel te kunnen opbouwen en er op die manier de economische groei te kunnen stimuleren; uiteindelijk is het streven naar cohesie dus bevorderlijk voor de convergentie. Het nieuwe Cohesiefonds heeft op dit vlak een cruciale rol te spelen.

3. Algemene opmerkingen

3.1. *Partnerschap en subsidiariteit*

3.1.1. Toen na de hervorming van de structuurfondsen concrete uitvoeringsbepalingen werden uitgewerkt, werd sterk de nadruk gelegd op het streven naar een grotere mate van participatie op lokaal en regionaal niveau. Deze doelstelling is echter maar ten dele verwezenlijkt.

3.1.2. Het Comité is van oordeel dat heel wat meer aandacht moet worden geschonken aan de manier waarop het structuurbeleid ten uitvoer wordt gelegd. Het sluit zich volledig aan bij de aanbeveling van de Commissie om de regionale en lokale instanties een grotere rol toe te bedelen bij de voorbereiding van de plannen en om ook de sociale partners nauwer bij de programmeringsprocedures te betrekken. Toen de hervorming van 1988 werd opgezet, was het vooral de bedoeling om de steunverlening via de structuurfondsen volledig toe te snijden op de specifieke problemen in de te steunen regio's, uitgaande van een aantal op Gemeenschapsniveau vastgelegde algemene prioriteiten. Dit moest een belangrijke stap voorwaarts betekenen, maar in de praktijk heeft deze aanpak niet het verwachte effect gesorteerd doordat de „lokale partners” te weinig bij de zaak werden betrokken. Om de economische ontwikkeling van een regio daadwerkelijk te kunnen stimuleren, moet men zeer goed op de hoogte zijn van het ontwikkelingspotentieel waarover de regio in kwestie beschikt. De daarvoor noodzakelijke specifieke informatie is op nationaal niveau echter doorgaans niet voorhanden. Daar komt nog bij dat een betrekkelijk flexibel beleid moet worden gevoerd om snel op onvoorziene omstandigheden te kunnen inspelen. Ook dit pleit voor verregaande autonomie van de lokale instanties bij het uitwerken en tenuitvoerleggen van het beleid. De sociale partners hebben daarbij een cruciale rol te spelen, omdat zij ongetwijfeld beter dan wie ook beseffen wat de specifieke economische behoeften van hun regio zijn en op welke manier de ontwikkeling van hun regio het beste kan worden aangepakt.

3.1.3. Het Comité is van oordeel dat de inschakeling van vertegenwoordigers van de plaatselijke sociaal-eco-

nomische kringen bij de tenuitvoerlegging van het structuurbeleid anders zou moeten worden aangepakt. Momenteel varieert de aanpak naar gelang van de lid-staat. Daarom zouden de verordeningen moeten worden aangepast en aangevuld met de bepaling dat de regionale en lokale instanties, incl. de sociale partners, bij het uitwerken van de operationele programma's dienen te worden betrokken. Zo zouden de regionale en lokale instanties het recht moeten krijgen om gelijktijdig met de nationale overheid formeel over alle desbetreffende voorstellen geraadpleegd te worden. Zij zouden ook in het kader van de uitvoering van de communautaire bestekken en de daarin opgenomen programma's regionale akkoorden moeten kunnen sluiten. Volgens het Comité is dit het enige middel om ervoor te zorgen dat het subsidiariteitsbeginsel volledig in acht wordt genomen. Bovendien is er zo meer kans dat het structuurbeleid de gewenste resultaten oplevert.

3.1.4. Regionale akkoorden van de sociale partners in het kader van de uitvoering van de communautaire bestekken zouden een goed middel zijn om de sociale partners actief bij de tenuitvoerlegging van het structuurbeleid te betrekken. In dit verband vindt het Comité het positief dat de Commissie de nodige middelen wil uittrekken om de plaatselijke kringen te helpen bij het voorbereiden van hun economische ontwikkelingsplannen.

3.1.5. Het Comité stemt in met het voorstel van de Commissie om de procedure te vereenvoudigen, maar vreest dat dit weleens tot een ondoeltreffend gebruik van de beschikbare middelen zou kunnen leiden. Daarom dringt het erop aan dat de Europese Rekenkamer, in samenwerking met de Rekenkamers van de lid-staten, nauwlettend op het gebruik van het geld van de structuurfondsen toeziet.

3.2. Doelstelling 1

3.2.1. De economische groei in „doelstelling 1-regio's” dient een zelfvoedend proces te zijn. Daarom moeten de steunmaatregelen in dit soort regio's steeds op de determinanten van de economische groei gericht blijven. Dit betekent in concreto dat de vakbekwaamheid van de plaatselijke beroepsbevolking moet worden verbeterd, dat moet worden gesleuteld aan de infrastructuur (temeer daar veel van deze regio's helemaal aan de periferie van de Gemeenschap liggen), dat de achtergebleven regio's moeten worden geholpen bij het zoeken naar economische activiteiten met een hoge toegevoegde waarde en, wanneer die eenmaal zijn gevonden, bij het opzetten van een eigen productiesysteem, en dat op alle niveaus partnerschap-procedures moeten worden ingevoerd.

3.2.2. Verder is het zaak dat de Commissie terdege rekening houdt met het feit dat vele probleemregio's aan de periferie van de Gemeenschap liggen, vooral omdat de economische bedrijvigheid zich waarschijnlijk steeds meer in het centrum van de Gemeenschap zal gaan concentreren.

3.2.3. Het Comité is van oordeel dat bij de berekening van het gemiddelde BBP ook rekening moet worden gehouden met de vijf nieuwe Duitse Länder. Dit zou echter tot een daling van het EG-gemiddelde leiden, waardoor sommige regio's niet meer voor steun in aanmerking zouden komen. Daarom dringt het Comité erop aan dat de nodige flexibiliteit aan de dag wordt gelegd ten aanzien van regio's die momenteel steun ontvangen omdat hun BBP per hoofd minder dan 75 % van het EG-gemiddelde bedraagt. Het Comité vindt dat deze regio's hun recht op steun niet mogen verliezen als hun positie ten opzichte van het EG-gemiddelde alleen is verbeterd door het feit dat bij de berekening van dat gemiddelde ook met de vijf nieuwe Länder rekening is gehouden.

3.2.4. Volgens het Comité zou een strikte toepassing van de in het kader van doelstelling 1 gehanteerde selectiecriteria op langere termijn weleens negatieve gevolgen kunnen hebben. In sommige regio's is het inkomen per hoofd in de loop van de voorbije vijf jaar boven de 75 %-limiet komen te liggen, maar het is niet zeker dat dit zo zal blijven wanneer deze regio's het zonder steun zullen moeten stellen. Het Comité pleit dan ook voor een zekere flexibiliteit ten aanzien van dit soort regio's ten einde deze voormalige „doelstelling 1-regio's” in staat te stellen het bereikte hogere ontwikkelingsniveau te handhaven. Een dergelijke flexibiliteit is z.i. ook vereist waar het gaat om regio's waarvan het BBP per hoofd aanvankelijk boven de 75 %-drempel lag, maar op een gegeven moment beneden dit niveau is komen te liggen. Het Comité dringt erop aan dat een speciale steunregeling wordt ingevoerd voor regio's waar het inkomen per hoofd meer dan 75 % maar minder dan 80 % van het EG-gemiddelde bedraagt en het werkloosheidspercentage boven het EG-gemiddelde ligt.

3.2.5. Ten slotte wijst het Comité er nog op dat het in het „pakket-Delors II” voorgestelde budget voor de steunverlening aan „doelstelling 1-regio's” zijn volledige goedkeuring kan wegdragen.

3.3. Doelstelling 2

3.3.1. Het Comité sluit zich aan bij het voorstel van de Commissie om het aantal selectiecriteria in het kader van doelstelling 2 uit te breiden. De twee voorgestelde nieuwe criteria, nl. de „verwachte gevolgen van industriële veranderingsprocessen” en de „ontwikkelingen in de productiesystemen”, zijn z.i. goed gekozen omdat zij meer op de toekomst zijn gericht. Het Comité vindt het van het grootste belang dat de Gemeenschap al bij het zich aandienen van de eerste problemen met structurele steun voor de dag komt en daar niet mee wacht totdat de situatie zo ernstig is geworden dat de problemen niet meer te verhelpen zijn. Een en ander mag er echter niet toe leiden dat het concentratiebeginsel wordt losgelaten en dat de continuïteit van de steunverlening aan de huidige „doelstelling 2-regio's” in het gedrang komt.

3.3.2. Het Comité vindt de huidige geldigheidsduur van communautaire bestekken in het kader van doelstelling 2 te kort om een behoorlijke planning te kunnen opstellen en de geplande maatregelen op een bevredigende manier ten uitvoer te kunnen leggen. Het zou liever zien dat de geldigheidsduur van twee op vijf jaar wordt gebracht omdat zulks een betere planning en tenuitvoerlegging van de steunmaatregelen mogelijk zou maken. Overigens zij erop gewezen dat ook in het kader van de doelstellingen 1 en 5 b dergelijke termijnen gelden.

3.3.3. Ten slotte geeft het Comité nogmaals uiting aan zijn tevredenheid over het feit dat de toename van het budget ten behoeve van „doelstelling 2-regio's” procentueel gezien overeenkomt met die welke in het kader van het „pakket-Delors II” voor doelstelling 1-regio's is voorgesteld (het Cohesiefonds buiten beschouwing gelaten).

3.4. Doelstellingen 3 en 4

3.4.1. Het Comité vindt het goed dat de Commissie de beroepsopleidings- en herscholingsmogelijkheden wil verbeteren om de werknemers beter te helpen zich aan de industriële veranderingsprocessen en de ontwikkeling van de produktiesystemen aan te passen. De factor „menselijk kapitaal” is immers van essentieel belang voor het internationale concurrentievermogen van de Europese industrie. Het is dan ook absoluut noodzakelijk dat meer geld wordt uitgetrokken om de kwaliteit — en met name de vakbekwaamheid — van het menselijk potentieel in de lid-staten te verbeteren en op een hoger niveau te tillen.

3.4.2. Het Comité dringt erop aan dat dit aspect van de sociale dialoog meer aandacht krijgt op sectoraal niveau en dat bij de opleidingsovereenkomsten, met name op sectorniveau, rekening wordt gehouden met de regionale dimensie.

3.4.3. Daar er in de afgelopen tien jaar in de Gemeenschap heel wat langdurig werklozen zijn bijgekomen, is het zaak dat de Gemeenschap voldoende geld blijft uittrekken om de lid-staten te helpen bij het bestrijden van dit probleem. Wel is het Comité van oordeel dat de lid-staten daarbij zelf altijd het voortouw dienen te nemen.

3.5. Doelstelling 5 b

3.5.1. Het Comité is het ermee eens dat een grotere inspanning moet worden geleverd om de economie van plattelandsgebieden te diversifiëren. Daarbij is echter de nodige omzichtigheid geboden. Plattelandsgebieden kunnen slechts overleven als zij industrie, landbouw en toerisme op een oordeelkundige manier weten te combineren. Bovendien hebben zij elk hun eigen culturele waarden, sociale gebruiken en ontwikkelingsdoelstellingen. Bij het uitstippelen van een plattelandsbeleid moet rekening worden gehouden met de doelstellingen en mogelijkheden van iedere regio.

3.5.2. Het Comité vindt dat zou moeten worden nagegaan of men er niet goed aan zou doen het geografische toepassingsgebied van doelstelling 5 b zodanig te verruimen dat alle perifere plattelandsgebieden onder de bepalingen van artikel 11 van de „kaderverordening” vallen.

3.5.3. De Commissie dient na te gaan op welke manier de plaatselijke instanties en kringen actief bij het uitwerken van programma's ten behoeve van „doelstelling 5 b-regio's” kunnen worden betrokken. Selectieve emigratie is een van de grootste hinderpalen die de economische ontwikkeling van plattelandsgebieden in de weg staan. Er moeten maatregelen worden genomen om het wegtrekken van jonge en hooggekwalificeerde arbeidskrachten tegen te gaan, omdat zulks de kansen op het op gang komen van een zelfvoedend groeiproces aanzienlijk verkleint. Dit doel kan echter alleen worden bereikt als de plaatselijke instanties en kringen nauwer bij de economische planning in hun regio worden betrokken.

3.5.4. Ook de gebrekkige vervoersinfrastructuur vormt een belangrijke hinderpaal voor de economische ontwikkeling van plattelandsgebieden. Daarom moet de Gemeenschap de nodige middelen blijven uittrekken om de weg-, rail-, lucht- en zeeverbindingen tussen „doelstelling 5 b-regio's” en de rest van de Gemeenschap te verbeteren.

3.6. Doelstelling 6

3.6.1. Het Comité vindt dat het voorstel voor het opnemen van een zesde doelstelling in de nieuwe structuurfondsenregeling, nl. het bevorderen van de herstructurering van visserijregio's, niet met voldoende argumenten wordt gestaafd. Het is zich er weliswaar van bewust dat sterk van de visserijsector afhankelijke gebieden met aanzienlijke problemen te kampen hebben, maar vreest dat het opnemen van een zesde doelstelling in de structuurfondsenregeling nadelige gevolgen gaat hebben voor het budget dat voor de andere doelstellingen beschikbaar is. Het vindt een „communautair initiatief” een geschikter middel om dit soort regio's te helpen.

4. Bijzondere opmerkingen

4.1. Algemeen

4.1.1. Het Comité is van mening dat de in 1988 vastgelegde doelstellingen goed zijn gekozen en dat de structuurfondsenregeling bijgevolg na 1994 min of meer in haar huidige vorm moet worden verlengd. Bovendien is het van oordeel dat, gelet op de ogenschijnlijk positieve resultaten van het structuurbeleid, het structuurfondsenbudget voor de komende vijf jaar overeenkomstig de desbetreffende voorstellen in het kader van het „pakket-Delors II” moet worden opgetrokken, daar zich in die periode wellicht een aantal veranderingen

zullen voordoen die de bestaande ontwikkelingsverschillen tussen de regio's nog eerder zullen vergroten dan verkleinen. Als het structuurfondsenbudget niet wordt opgetrokken, zou het wel eens kunnen dat de tot dusverre bereikte resultaten en de daarmee samenhangende (geringe) verbetering van de economische en sociale cohesie weer op de helling komen te staan. Daarom dringt het Comité er nogmaals op aan dat het staatshoofd en de regeringsleiders van de Gemeenschap de voorstellen in het kader van het 'pakket-Delors II' met betrekking tot de financiering van het structuurbeleid — zoals deze oorspronkelijk zijn geformuleerd — binnen de gestelde termijn goedkeuren.

4.2. *Macro-economisch beleid*

4.2.1. De Commissie schenkt in haar Mededeling helaas maar weinig aandacht aan de gevolgen die de invoering van economische maatregelen ter vergroting van de convergentie in sommige lid-staten — met name de armere lid-staten en die met een aanzienlijke overheidsschuld — met zich mee kan brengen voor de economische en sociale samenhang. Het Comité betreurt dat de Commissie nog steeds geen onderzoek heeft gedaan naar het effect van de diverse beleidsonderdelen op de cohesie binnen de Gemeenschap. Het Comité heeft daar in het verleden al om verzocht⁽¹⁾ en dringt erop aan dat de Commissie in haar volgende verslagen over het effect van het structuurbeleid, en met name in het verslag en het in Maastricht goedgekeurde Protocol betreffende de economische en sociale samenhang, ook een uitvoerig commentaar op de gevolgen van beleidswijzigingen voor de „structuurfondsenregio's" opneemt.

4.2.2. De Commissie zou haar standpunt ten aanzien van het macro-economische klimaat in de Gemeenschap duidelijker uiteen moeten zetten. De sociaal-economische vooruitzichten voor de onder een prioritaire doelstelling vallende regio's zouden heel wat gunstiger zijn als de Gemeenschap voor een periode van aanhoudende economische groei zou staan. Er is met grote nadruk op gewezen dat het structuurbeleid van de Gemeenschap de nodige voorwaarden moet scheppen om de onder een prioritaire doelstelling vallende regio's qua economisch ontwikkelingspotentieel dezelfde kansen te bieden als de meer ontwikkelde gebieden. Bij een geringe economische bedrijvigheid zal het beschikbare ontwikkelingspotentieel in achtergebleven gebieden echter onbenut blijven. Om in de meest achterop geraakte regio's de nodige investeringen te kunnen aantrekken of een autonoom ontwikkelingsproces op gang te kunnen brengen is het absoluut noodzakelijk dat over de gehele Gemeenschap een gunstig macro-economisch klimaat heerst.

4.2.3. Uit de recente monetaire perikelen blijkt duidelijk dat een grotere mate van reële economische convergentie van essentieel belang is om de reeds geboekte vooruitgang op de weg naar de Monetaire Unie te kunnen handhaven. Het is dus zaak dat de lid-staten

nauwer met elkaar samenwerken en hun economisch beleid beter op elkaar afstemmen dan tot nog toe het geval is. Reële economische convergentie — en dus vooruitgang op de weg naar de Monetaire Unie — is gemakkelijker te verwezenlijken als alle lid-staten gezamenlijk hun strategie ter bevordering van de economische groei en de werkgelegenheid bijstellen.

4.3. *Convergentie en cohesie*

4.3.1. Volgens de Commissie is het, met het oog op de totstandbrenging van de Economische en Monetaire Unie, van het grootste belang dat in achtergebleven regio's een grotere mate van „convergentie" wordt bereikt. Terecht merkt de Commissie echter op dat het onaanvaardbaar zou zijn als dit streven naar grotere convergentie (op belasting- en begrotingsgebied) het toch al beperkte aanbod van voor de economische ontwikkeling essentiële openbare diensten en voorzieningen in achtergebleven regio's nog verder zou inkrimpen, omdat zulks het ontwikkelingsproces nog extra zou bemoeilijken.

4.3.2. Het Comité is de stellige overtuiging toegedaan dat de uit vaste wisselkoersen voortvloeiende problemen niet via een specifiek op lage lonen gericht beleid kunnen of mogen worden opgelost. Zolang het opleidingsniveau van de arbeidskrachten in armere regio's laag blijft, trekken relatief lage lonen in dergelijke gebieden alleen maar arbeidsintensieve bedrijven en diensten aan. Er zou dus wellicht meer werkgelegenheid in lage-lonensectoren worden gecreëerd, maar dit zou niet noodzakelijk een aanzienlijke vermindering van de ontwikkelingsverschillen tussen arme en rijke regio's met zich meebrengen. Van een zelfvoedend groeiproces kan in achtergebleven regio's alleen sprake zijn als deze gebieden erin slagen een redelijk aantal bedrijven en diensten aan te trekken die een hoge toegevoegde waarde opleveren. Deze conclusie ligt des te meer voor de hand omdat de „high tech"-bedrijven, waarvan de productie een hoge toegevoegde waarde heeft, in de centrale regio's van de Gemeenschap geconcentreerd zijn [zie doc. COM(92) 84 def., punt III.2 „Economische en Monetaire Unie"].

4.4. *Infrastructuur*

4.4.1. Momenteel gaat het leeuwedeel van de middelen voor het structuurbeleid van de Gemeenschap naar infrastructuurprogramma's. Het Comité is van oordeel dat de regionale steun ten behoeve van de meest achteropgeraakte regio's ook in de toekomst in de eerste plaats moet worden gebruikt om de infrastructuur verder uit te bouwen, omdat zulks in tal van perifere regio's een conditio sine qua non is om de economische ontwikkeling te kunnen stimuleren. Verbeteringen in de vervoersinfrastructuur zijn van essentieel belang voor de economische ontwikkeling omdat gebrekkige infrastructuurvoorzieningen nog steeds een aanzienlijke hinderpaal vormen voor particuliere investeringen.

(1) PB nr. C 98 van 21. 4. 1992, blz. 50.

4.4.2. Het Comité wijst er nogmaals op dat via de communautaire bestekken moet worden getracht én het menselijk potentieel én de infrastructuur én de particuliere investeringen in landbouw, industrie en dienstensector verder uit te bouwen, en dat daarbij een belangrijke rol is weggelegd voor de transeuropese netwerken⁽¹⁾.

4.5. *Differentiëring van de hoogte van de steun*

4.5.1. Het Comité gaat akkoord met het voorstel van de Commissie om de steunpercentages aan te passen aan de financiële draagkracht van de lid-staten. Het is echter geen voorstander van een nog sterkere concentratie van de thans beschikbare middelen of van de middelen die in het kader van het „pakket-Delors II” zijn voorgesteld, maar pleit voor een verhoging van het structuurfondsenbudget.

4.6. *Communautaire initiatieven*

4.6.1. Het Comité heeft er reeds op gewezen dat het principieel voorstander is van een verhoging van het budget voor communautaire initiatieven⁽²⁾. Het is evenwel van oordeel dat de Commissie haar voorstel om 15 % van het structuurfondsenbudget voor communautaire initiatieven te reserveren nog niet voldoende heeft gemotiveerd. Een dermate ingrijpende verandering t.o.v. de huidige gang van zaken moet nader worden toegelicht, temeer daar de Commissie elders in haar Mededeling verklaart dat het totaalbedrag van de steunaanvragen in het kader van de communautaire bestekken het structuurfondsenbudget ver te boven gaat en dat de steunpercentages moeten worden opgetrokken.

⁽¹⁾ PB nr. C 14 van 20. 1. 1992.

⁽²⁾ PB nr. C 98 van 21. 4. 1992.

4.6.2. Het Comité staat achter het voorstel om het aantal communautaire initiatieven te beperken ten einde méér middelen te kunnen uittrekken voor de verschillende initiatieven. Immers, er zijn inmiddels al zoveel communautaire initiatieven opgezet dat zowel de betrokkenen zelf als de Commissie veel tijd verliezen met het presenteren en evalueren van voorstellen. Niettemin biedt de huidige situatie ook voordelen: de geïnteresseerden kunnen uit de talrijke beschikbare programma's die combinatie kiezen die het best bij hun behoeften aansluit. Bovendien heeft de Commissie hiermee de mogelijkheid om, wanneer zich een specifiek probleem voordoet, het voorbeeld te geven en op die manier de lid-staten ertoe aan te zetten zelf de nodige initiatieven te ontplooiën. Als het aantal communautaire initiatieven wordt beperkt, is het gevaar niet denkbeeldig dat de Commissie over te weinig mogelijkheden beschikt om de problemen in sommige regio's aan te pakken.

4.7. *Steunpercentages*

4.7.1. De Commissie zou in het kader van deze evaluatie ook moeten nagaan of de maximum steunpercentages ten behoeve van „doelstelling 1-regio's” en „doelstelling 2-regio's” niet kunnen worden opgetrokken [zie doc. COM(92) 84 def., punt II.4.5 „Differentiëring van de hoogte van de bijstand”].

4.8. Het Comité dringt er bij de Raad, en met name bij het huidige Presidium, op aan onverwijld werk te maken van de goedkeuring van het gehele „pakket-Delors II”⁽³⁾.

⁽³⁾ PB nr. C 169 van 6. 7. 1992, blz. 34.

Gedaan te Brussel, 24 november 1992.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad inzake de toepassing van „Open Network Provision” (ONP) op spraaktelefonie⁽¹⁾

(93/C 19/31)

De Raad heeft op 15 september 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 100 A van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor vervoer en communicatie, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 18 november 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Green.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 25 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Dit voorstel blijkt een uitvloeisel van de eerder vastgestelde ONP-kaderrichtlijn (Richtlijn 387/90/EEG), waarin is bepaald dat voorstellen moeten worden ingediend voor ONP-richtlijnen met betrekking tot huurlijnen en spraaktelefonie alsmede voorstellen voor aanbevelingen inzake pakketgeschakelde diensten en het digitale netwerk voor geïntegreerde diensten (ISDN). De Raad heeft op 5 juni 1992 de richtlijn inzake huurlijnen en aanbevelingen vastgesteld.

1.2. Het thans te behandelen richtlijnvoorstel heeft betrekking op de onbelemmerde en geharmoniseerde toegang voor gebruikers — dat wil zeggen ook voor andere aanbieders van diensten — tot spraaktelefonie diensten volgens de gebruikelijke driedelige ONP-aanpak, nl.: interfaces, leverantie- en gebruiksvoorwaarden alsmede tariefbeginselen. Bovendien bevat dit voorstel eisen betreffende invoering van een aantal internationale diensten in EG-verband, waarvan tot dusver eigenaardig genoeg uitsluitend in nationaal verband gebruik kon worden gemaakt.

1.3. Dit voorstel staat in beginsel los van de te hanteren technologie en omvat bijgevolg zowel analoge als digitale diensten, waaronder ook voor spraaktelefonie gebruikte geïntegreerde diensten. In dit richtlijnvoorstel wordt niet gesproken van een bepaalde mate van liberalisering op het vlak van spraaktelefonie en wordt hierin evenmin van een dergelijke premisse uitgegaan. Vooral ten aanzien van het koppelen van verscheidene netwerken, dan wel de aansluiting van aanbieders van diensten met bijzondere behoeften op één netwerk, worden in dit voorstel algemene richtsnoeren gegeven met betrekking tot de toegang tot dergelijke te verwezenlijken koppelingen, die afwijken van de aansluiting waarover een gewone gebruiker kan beschikken.

1.4. Voorts wordt in dit voorstel op navenante wijze ingegaan op de onbelemmerde en geharmoniseerde toegang tot het eigenlijke gekoppelde openbare telecommunicatienetwerk als infrastructuurvoorziening waarvan gebruik kan worden gemaakt voor andere doelein-

den dan alleen spraaktelefonie. Ook in dit opzicht staat het voorstel los van de te hanteren technologie.

1.5. Tot slot bevat dit voorstel een bepaling dat er overal in de Gemeenschap voldoende openbare betaaltelefoons aanwezig moeten zijn, en wordt hierin een aanzet gegeven tot harmonisering van vooruitbetaalde telefoonkaarten, zodat deze telefoonkaarten overal in de Gemeenschap in openbare betaaltelefoons kunnen worden gebruikt.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Het lijkt geen twijfel dat de ONP-beginselen op het vlak van spraaktelefonie dringend moeten worden geïmplementeerd. In technisch opzicht vertonen de telefoondiensten en gekoppelde netwerken in de Gemeenschap op een aantal punten onderlinge verschillen, die veelal arbitrair zijn en door de traditie zijn bepaald; tevens vormen deze verschillen een aanzienlijke belemmering voor de gebruikers en voor de uitbreiding van zowel de markt voor terminals als de markt voor telecommunicatiediensten in de Gemeenschap.

2.2. Deze dienst heeft in de meeste lid-staten een openbare-nutsfunctie. In het kader van de ruimtelijke ordening op nationaal niveau moest ervoor gezorgd worden dat alle gebruikers bediend werden. Op grond daarvan zijn dikwijls de voorwaarden vastgesteld waaraan de gebruikers zich dienen te houden. Bij de vaststelling, uitvoering en interpretatie van een ONP-regeling zou van de effectieve kosten moeten worden uitgegaan. Vervolgens moet worden gekeken naar de reële vraag en tegelijkertijd naar de sociaal-economische haalbaarheid, de technische mogelijkheden en de installatie- en exploitatiekosten. Een eventuele overgang naar kostengerelateerde tarieven zou in ieder geval geleidelijk moeten verlopen. Daarnaast zouden degenen die weinig gebruik maken van het netwerk en alle andere gebruikers net als zakelijke abonnees aanspraak moeten kunnen maken op tariefverlagingen. Ook zouden maatregelen moeten worden genomen om te bevorderen dat huishoudens aangesloten worden die hiervoor anders niet in aanmerking zouden komen. De tarieven moeten zodanig zijn dat de openbare diensten zich financieel kunnen handhaven. Dit is nodig voor de instandhou-

⁽¹⁾ PB nr. 263 van 12. 10. 1992, blz. 20.

ding en uitbreiding van de bestaande netwerken en voor een gewaarborgde universele dienst.

2.3. Doel van de bepalingen van het voorstel is dan ook, deze situatie wat de spraaktelefonie en het gekoppelde netwerk zelf betreft te wijzigen. Derhalve dient het Comité met dit voorstel in te stemmen.

2.4. Als bepaald in de kaderrichtlijn biedt de toepassing van ONP op spraaktelefonie compensatie voor het bestaan van bijzondere of uitsluitende rechten. ONP moet de marktmechanismen vervangen wanneer het algemeen belang beperking ervan vergt. Indien de relatie tussen gebruikers en leveranciers bepaald wordt door de concurrentie op de markt, moeten voor alle concurrenten dezelfde regels gelden. Dit geldt met name wanneer ONP-regelingen bestaan. Gebruikers mogen van alle relevante telecommunicatiediensten een minimumkwaliteit verlangen. Bovendien is handhaving van een behoorlijk kwaliteitsniveau bij deze diensten bepalend voor omvang en kwaliteit van de totale telecommunicatie-infrastructuur.

2.5. De bepalingen inzake non-discriminatie in geval van gebruik van het netwerk door telecommunicatieorganisaties in verband met diensten die ook door andere organisaties kunnen worden aangeboden, zijn evenmin nauwelijks toereikend. Zolang er geen bepalingen zijn vastgesteld inzake toegang tot „co-location” van apparatuur — zie considerans nr. 17 — dient in plaats daarvan andere aanbieders van diensten op dezelfde technische en financiële voorwaarden toegang tot de abonneelijnen te worden geboden als de telecommunicatie-organisatie zelf, ongeacht het feit dat deze toegang wellicht extra kosten met zich meebrengt.

2.6. Overigens is het Comité van oordeel dat gestreefd dient te worden naar een zo groot mogelijke transparantie in de commerciële betrekkingen tussen aanbieders van diensten aan het grote publiek.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. In de artikelen van dit richtlijnvoorstel dient op alle relevante punten het beginsel van non-discriminatie

te worden vastgelegd, zowel op het gebied van financiën, techniek, service, diensten als ten aanzien van toegankelijkheid van informatie.

3.2. Artikel 10, lid 1

Voordat eventueel afwijkend wordt beschikt op een verzoek om een koppeling met netwerken van andere aanbieders van diensten tot stand te brengen, dient eerst overleg plaats te vinden met de nationale regelgevende instantie. In dit lid dient expliciet te worden bepaald dat verzoeker in de gelegenheid dient te worden gesteld, zijn verzoek voor de nationale regelgevende instantie uiteen te zetten, voordat een beslissing wordt genomen.

3.2.1. Ten einde er voor te zorgen dat de gekoppelde netwerken intact blijven en doeltreffend functioneren, dient het interconnectiepunt exact te worden aangegeven.

3.3. Artikel 16

Geadviseerd wordt, de Commissie te verzoeken een aanvang te maken met normalisatiewerkzaamheden betreffende de wijze van gebruik en de faciliteiten voor openbare telefooncellen, naast de reeds in paragraaf 1.5 genoemde normalisatiewerkzaamheden op het stuk van telefoonkaarten (art. 1), ten einde te komen tot een convergentie daarvan.

3.4. Artikel 25 — lid 4 — sub b)

Kennelijk is in bedoelde passage bepaald dat de regelgevende instanties van de EG-lid-staten dienen te worden gehoord in een kwestie die door de hierin genoemde werkgroep wordt behandeld. Het is beter dat de regelgevende instanties van EG-lid-staten die niet hierbij betrokken zijn, in dat geval niet worden gehoord, en deze passage dient zodanig te worden gewijzigd dat daarin duidelijk is bepaald dat uitsluitend de autoriteiten van de betrokken lid-staten samen met de klacht indienende partij en de desbetreffende telecommunicatie-organisaties worden gehoord.

Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

*De Voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité*

Susanne TIEMANN

BIJLAGE

bij het advies van het Economisch en Sociaal Comité

Het onderstaande voorstel tot wijziging van het advies van de Afdeling, dat overeenkomstig het Reglement van Orde werd ingediend, is tijdens de beraadslagingen verworpen:

Paragraaf 2.2

De laatste vier zinnen van paragraaf 2.2 (vanaf „Daarnaast”) door de volgende passage te vervangen:

„Daarnaast dient ervoor te worden gezorgd dat alle gebruikers voor dezelfde voordelen op het punt van kostenverlagingen in aanmerking komen als zakelijke abonnees. Ook zouden maatregelen moeten worden genomen om te bevorderen dat huishoudens aangesloten worden die hiervoor anders niet in aanmerking zouden komen. De tariefstructuur mag geen bedreiging van de financiële gezondheid van de openbare dienstverlening vormen. Dit is nodig voor de instandhouding en uitbreiding van de bestaande netwerken en voor een gewaarborgde universele dienst.”

Uitslag van de stemming

Stemmen vóór: 24, stemmen tegen: 42, onthoudingen: 21.

Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de voorwaarden voor het verlenen en het gebruik maken van vergunningen voor de prospectie, de exploratie en de winning van koolwaterstoffen⁽¹⁾

(93/C 19/32)

De Raad heeft op 26 mei 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van de artikelen 52 (lid 2), en 100 A van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor energie, nucleaire vraagstukken en onderzoek, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 30 oktober 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Sala.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 25 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat zonder stemmen tegen, bij 2 onthoudingen, is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. De huidige werksituatie

1.1.1. Met de koolwaterstoffenvoorraden in de Gemeenschap kan maar zeer ten dele in de totale eigen behoefte worden voorzien. Het interne produktieniveau neemt in het algemeen niet toe. Ook al zijn belangrijke nieuwe vondsten niet volledig uit te sluiten, de vooruitzichten hiervan zijn niet bepaald bemoedigend te noemen. Niettemin worden de verkennings- en opsporings-technieken en -instrumenten in technologisch opzicht

steeds beter, zodat de kans aanwezig is dat ook in al onderzochte en in marginale gebieden nog nieuwe voorkomens worden opgespoord.

1.1.2. Als gevolg van de grote behoefte aan technische kennis en middelen bij het zoeken naar koolwaterstoffen zal het aantal specialisten op dit gebied uiteraard beperkt zijn. Toch hebben enige industriële groepen zich vrij recent op de opsporingsmarkt begeven waarbij zij ook kunnen rekenen op de medewerking van enkele uiterst deskundige technici uit aanverwante bedrijfstakken. In elk geval zijn er maar weinig firma's direct en betrekkelijk weinig onderaannemers indirect op de markt werkzaam (technische onderaannemers).

⁽¹⁾ PB nr. C 139 van 2. 6. 1992, blz. 12.

1.2. *Algemene context van het richtlijnvoorstel*

1.2.1. Het Comité heeft op 27 maart 1984 besloten, de toenmalige Afdeling voor energie en nucleaire vraagstukken te belasten met het opstellen van een informatief rapport over koolwaterstoffenexploratie en -exploitatie in de Gemeenschap. Dit rapport is op 11 januari 1985 door de Afdeling goedgekeurd ⁽¹⁾. In de slotopmerkingen van dit rapport wordt onderstreept dat de Gemeenschap haar actieve beleid van behoedzame stimulering dient voort te zetten. Voorts wordt haar verzocht, maatregelen te nemen op het terrein van technologisch onderzoek m.b.t. verkenning en boortechnieken, en op het terrein van bevoorradingscontinuïteit (voorraadvorming en pijpleidingen voor aardgas).

1.2.2. De Raad heeft op 16 september 1986 een resolutie (Resolutie van de Raad betreffende nieuwe doelstellingen inzake het energiebeleid van de Gemeenschap voor 1995 en de convergentie van het beleid van de lidstaten ⁽²⁾) vastgesteld waarin voor het energiebeleid van de EG en de lidstaten als doel is vastgelegd een betere integratie van de interne markt voor energie, waarop de handel niet zou mogen worden belemmerd.

1.2.3. In 1989 heeft de Commissie voorgesteld om door een team externe adviseurs te laten nagaan, welke wettelijke belemmeringen de interne energiemarkt zowel upstream als downstream t.o.v. de koolwaterstoffenindustrie in de weg staan (contract XVII/7080/ETD/89-20). In het kort wordt in het rapport gewezen op de sterk uiteenlopende omstandigheden in deze sector, waarna wordt besloten met de aanbeveling dat de markt d.m.v. een richtlijn open moet worden gemaakt, zodat hierop geen discriminatie plaatsvindt en lidstaten de liberalisering in noodsituaties niet ongedaan kunnen maken. Tal van aanbevelingen uit dit rapport zijn in het onderhavige richtlijnvoorstel overgenomen.

1.3. *De stand van zaken in wet- en regelgeving van de Gemeenschap*

1.3.1. Voor het verlenen van toestemming (vergunningen, concessies) voor verkenning, opsporing en winning in bepaalde gebieden worden door de lidstaten vrij sterk uiteenlopende methoden gehanteerd, waarin verschillen qua algemene visie op wet- en regelgeving en qua vindplaatsen en produktiestructuur tot uiting komen. Zolang een EG-richtlijn voor deze materie uitblijft, kunnen de afzonderlijke lidstaten hun regels, met name in tijden van onrust en in noodsituaties, eenzijdig wijzigen.

1.3.2. Afgezien van de eerste voorbereidende verkenningswerkzaamheden, waarvoor meestal geen exclusief recht wordt toegekend, wordt voor de daarop volgende activiteiten, die tegenwoordig qua omvang en aard een industriële schaal hebben, wel een exclusieve vergunning van betrekkelijk lange duur verleend. In de vergun-

ning is voor de ontvanger de verplichting opgenomen om volgens een bepaald programma in een bepaald tijdsbestek een aantal werkzaamheden te verrichten die mede aan de hand van de specifieke kenmerken van het gebied tevoren door de overheid zijn vastgelegd.

1.3.3. In de regel zijn koolwaterstoffenvoorkomens het eigendom van de staat waar zij gesitueerd zijn. Over het algemeen genomen gaat de eigendomstitel geheel of gedeeltelijk over op degene die de vondst heeft gedaan en exploiteert, volgens voorwaarden die tevoren door de overheid zijn vastgelegd.

1.3.4. In grote lijnen komt de „vergunning” die wordt verleend aan de firma die zorgt voor de verkenning, de opsporing en de winning, op heel wat punten overeen met het rechtsinstrument dat in de meeste gevallen bekend is onder de term „concessie”: de uitvoerder verricht geheel voor eigen risico alle vereiste activiteiten, draagt hiervan de kosten en ontvangt een economische tegenprestatie door de mogelijke toekomstige exploitatie van zijn investeringen. Als gevolg van het grote aantal uiteenlopende nationale procedures voor het verstrekken van vergunningen kan het algemene begrip „concessie” echter niet in alle gevallen worden gehanteerd.

1.3.5. De bedoeling van het richtlijnvoorstel is, enkele in alle lidstaten toe te passen basiscriteria vast te leggen waarmee de wijze van verkrijging van vergunningen wordt opgelegd en doorzichtig gemaakt en discriminerende procedures en beperkingen onmogelijk worden gemaakt. Wel blijven de lidstaten vrij, hun eigen beleid inzake produktieplanning te voeren en zelf te bepalen hoe de opbrengst van de produktie tussen firma's en overheid wordt verdeeld.

1.4. *Verband tussen het onderhavige richtlijnvoorstel en Richtlijn 90/531/EEG ⁽³⁾ (procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten)*

1.4.1. In Richtlijn 90/531/EEG wordt bepaald dat firma's die een vergunning voor het opsporen van koolwaterstoffen hebben ontvangen (vrijwel altijd in alleenrecht in een bepaald gebied), zich dienen te houden aan doorzichtige en niet-discriminerende procedures waar het gaat om opdrachten inzake levering van goederen en uitvoering van werken (en verrichten van diensten).

1.4.2. De Commissie wil met artikel 13 van het richtlijnvoorstel enkele artikelen van Richtlijn 90/531/EEG in die zin wijzigen dat, wanneer de vergunning op niet-discriminerende en doorzichtige wijze is afgegeven, de firma minder strakke procedures dient te volgen voor haar keuze m.b.t. levering van goederen en uitvoering van werken (en verrichten van diensten).

1.5. *Rechtsgrondslagen van het richtlijnvoorstel*

1.5.1. Het hoofddoel dat de Commissie uiteindelijk met dit richtlijnvoorstel wil bereiken, is dat de begin-

⁽¹⁾ Doc. CES 834/84 fin.

⁽²⁾ PB nr. C 241 van 25. 9. 1986.

⁽³⁾ PB nr. L 297 van 29. 10. 1990.

selen van vrije concurrentie in de interne markt ook op de verkenning, de opsporing en de winning van koolwaterstoffen worden toegepast.

1.5.2. In het voorstel wordt ervan uitgegaan dat de belangstelling bij de in de betrokken sector werkzame bedrijven bevorderd wordt door de markt open te stellen, de vergunningsprocedures doorzichtig te maken en discriminatoire regelingen op te heffen. Dat zou weer leiden tot een — zij het naar verwachting vrij geringe — stijging van de koolwaterstoffenproductie in de Gemeenschap.

1.5.3. Met het oog op het voorgaande heeft de Commissie als rechtsgrondslag voor het onderhavige voorstel de artikelen 57 (lid 2) en 100 A gekozen (zie hiervoor punt 30 van de „Algemene toelichting” op het Commissievoorstel).

2. Algemene opmerkingen

2.1. *Openbaarmaking van aanbestedingen en voorstellen voor het toekennen van vergunningen*

2.1.1. Het Comité stemt in met de wenselijkheid van een algemene regeling voor het verlenen van „toestemming” voor de verkenning, de opsporing en de winning van delfstoffen. Aldus zouden procedures moeten worden gevolgd die berusten op mededinging, en gebieden toegewezen moeten worden zonder dat daaraan discriminatoire voorwaarden worden verbonden. De bedoeling is dat hierdoor de garantie wordt geboden dat óók in crisissituaties op het gehele grondgebied van de Gemeenschap dezelfde vaste uitvoeringsvoorwaarden worden gehanteerd.

2.1.2. Het Comité stemt ermee in dat in de regeling voor het verlenen van „toestemming” geen onnodige bepalingen mogen worden opgenomen. Bepalingen kunnen echter wel vanuit technisch of economisch oogpunt gerechtvaardigd of noodzakelijk zijn indien mocht blijken dat een rationelere exploitatie van de vondsten nodig is.

2.2. *Verwachte produktie in de Gemeenschap*

2.2.1. Het Comité neemt kennis van de opmerkingen van de Commissie in de „Algemene toelichting” op het richtlijnvoorstel volgens welke:

- de natuurlijke rijkdommen in de Gemeenschap beperkt zijn;
- het grootste gedeelte daarvan zich waarschijnlijk voornamelijk bevindt in gebieden waarvoor al vergunningen zijn verleend en die al worden geëxploiteerd;
- het onwaarschijnlijk wordt geacht dat in de gebieden waarvoor geen vergunningen zijn verleend, nog grote vondsten kunnen worden gedaan, behalve dan misschien op grote diepte in de zeebodem.

2.2.1.1. Deze vaststellingen komen overeen met de inhoud van het al in paragraaf 1.2.1 vermelde informatief rapport van het Comité over koolwaterstoffenexploratie en -exploitatie in de Gemeenschap.

2.2.2. Het Comité wijst op het belang en de draagwijdte van de nieuwe verkenning- en winningstechnieken, die ook in gebieden waarvoor al vergunningen zijn verleend, reden kunnen zijn om de winningsactiviteiten te vergroten.

2.2.2.1. Dankzij de nieuwe verkenningstechnieken — vooral de driedimensionele seismische technieken — is het nu niet moeilijk meer uiterst gedetailleerd en nauwgezet onderzoek te doen naar de bodemgesteldheid in gebieden die al worden verkend, maar ook in gebieden die in het verleden al werden onderzocht, maar dan met minder verfijnde methoden. Door toepassing van die technieken zullen dan wel geen grote vondsten meer worden gedaan, maar zij maken het wel mogelijk andere kleinere vindplaatsen te ontdekken die bij het eerste onderzoek aan de aandacht zijn ontsnapt.

2.2.2.2. Dankzij de nieuwe boortechneken kan nu op grotere diepte, in complexere bodems en in moeilijker gebieden worden geboord.

2.2.2.3. De technologische vooruitgang heeft bovendien nieuwe technieken opgeleverd voor de secundaire en tertiaire winning van koolwaterstoffen en het gebruik van lege winplaatsen als opslagruimten voor gasvormige koolwaterstoffen.

2.2.2.4. De komst van deze nieuwe technieken evenals de nieuwe gegevens die daarmee in de onderzoeksen winningsfase worden vergaard, brengen bijgevolg dikwijls met zich mee dat de oorspronkelijke opzet van programma's, zij het in geringe mate, moet worden aangepast. Zo komt het voor dat de betrokken partijen moeten overeenkomen dat de voor de vergunning bepaalde looptijd in een later stadium wordt veranderd. Voor deze in de praktijk al toegepaste werkwijze zou in de richtlijn een formele regeling moeten worden getroffen.

2.2.3. Het Comité is van mening dat ook aan naar verhouding kleine vondsten, voor zover de exploitatie daarvan economisch verantwoord is, strategisch belang moet worden toegekend in verband met de continuïteit van de bevoorrading en de noodzaak milieurisico's te verminderen.

2.2.4. Het Comité stemt ermee in dat de lid-staten soeverein moeten blijven over hun koolwaterstoffenvoorraden en het recht moeten behouden om die voorraden te beheren. Bovendien moeten zij verantwoordelijk blijven voor de naleving van milieu- en gezondheidsvoorschriften en de mogelijkheid hebben om bepaalde zaken te besluiten uit hoofde van de verdediging van hun grondgebied (zie hiervoor vooral art. 3).

2.3. *Looptijd en verlenging van vergunningen*

2.3.1. Het Comité stemt ermee in dat de looptijd van de nieuwe vergunningen lang genoeg moet zijn om de houder daarvan de stimulans van een rendabele exploitatie in het vooruitzicht te stellen (art. 5 b). Een te lange looptijd is echter ook niet gewenst. Het is hoe dan ook zaak dat de precieze duur van de looptijd van nieuwe vergunningen tegelijk met de uitschrijving van de aanbestedingen wordt aangekondigd.

2.3.1.1. Het Comité stemt eveneens in met de bepaling dat de mogelijkheid moet bestaan de looptijd van een vergunning met een bepaalde periode te verlengen, wanneer wegens onvoorziene omstandigheden bij de uitvoering van het overeengekomen programma vertraging wordt opgelopen (art. 5 b).

2.3.1.2. In veel gevallen kunnen de oorspronkelijk vastgelegde termijnen echter in het algemeen belang worden gewijzigd en aangepast, wanneer zich omstandigheden voordoen die op het tijdstip waarop de vergunning is afgegeven, in beginsel wel konden worden voorzien, maar niet konden worden becijferd en vastgesteld (zie de par. 2.2.2.1 t/m 2.2.2.4). Het Comité is van mening dat waarvoor al een groot deel van de opsporings- en boorprogramma's is uitgevoerd overeenkomstig contractbepalingen die bij het in werking treden van deze richtlijn op 1 januari 1993 (of een latere datum) reeds van kracht zijn, hun geldigheid dienen te behouden tot de datum van afloop. Wanneer vergunningen bij de wet zijn verleend zonder dat een vervaldatum is vastgesteld, moeten de procedures van artikel 8 van het richtlijnvoorstel worden gevolgd met inachtneming van de hierna voorgestelde wijzigingen.

2.3.1.3. Bedoeld wordt ook het geval waarin aan het oorspronkelijke programma onderdelen worden toegevoegd of hierin wijzigingen worden aangebracht waarvoor wegens de geringe omvang en/of om andere specifieke redenen geen nieuwe aanbestedingen behoeven te worden uitgeschreven en die dan in feite als het natuurlijke vervolg op het oorspronkelijke programma moeten worden beschouwd.

2.3.1.4. De voorgenomen richtlijn zou derhalve een bepaling moeten bevatten — vergelijkbaar met soortgelijke bepalingen in andere recente richtlijnen, zoals de richtlijnen inzake overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken en het verlenen van diensten —, waardoor het mogelijk wordt in bepaalde gevallen de oorspronkelijke termijnen met een korte periode te verlengen zonder dat daarvoor nieuwe aanbestedingen behoeven te worden uitgeschreven.

2.3.1.5. Voor deze gevallen zouden algemene maatstaven moeten worden vastgelegd en zou moeten worden bepaald in welke gevallen het uitschrijven van nieuwe aanbestedingen ongewenst is (omdat de aan het programma toegevoegde onderdelen van geringe omvang zijn en/of omdat dit alleen maar geld en/of veel tijd zou kosten).

2.3.2. Het Comité stemt ermee in dat winningsgebieden waarvoor een vergunning is verleend, nauwkeurig moeten worden afgebakend. Wordt in de buurt van een toegewezen gebied een vindplaats ontdekt waarvoor nog geen vergunning is afgegeven, dan zou volgens het Comité de concessiehouder die de vondst heeft gedaan, voorrang moet krijgen bij het uitgeven van een vergunning voor het naburige gebied, waarbij steeds het concurrentiebeginsel zou moeten gelden.

2.4. *Teruggave van niet-geëxploiteerde gebieden (art. 8)*

2.4.1. Als gevolg van verschillen in de nationale wetgevingen komt het voor dat winningsgebieden voor één enkele specifieke exploitant en voor onbepaalde tijd worden voorbestemd en dat deze bij wet wordt aangewezen of in ieder geval exclusieve rechten op het betrokken gebied verwerft zonder dat daaraan de normale aanbestedingsprocedure voorafgaat. Soms gaat het daarbij om bedrijven waarvan de overheid de meerderheid van de aandelen in handen heeft.

2.4.1.1. Het Comité stemt ermee in dat in die gevallen de delen van de vergunning die betrekking hebben op nog niet-geëxploiteerde delen van een gebied, in beginsel moeten worden herzien en dat voor de betrokken gebiedsdelen nieuwe aanbestedingen kunnen worden uitgeschreven. Voorwaarde is echter wel dat hierdoor de voortgang van de werkzaamheden in gebieden waar proefboringen worden verricht of koolwaterstoffen worden gewonnen, niet in gevaar wordt gebracht. Nieuwe aanbestedingen zijn nodig om het concurrentiebeginsel te laten werken en om de exploratie van koolwaterstoffen in EG-bodem op te voeren.

2.4.2. Door de wijze waarop niet-geëxploiteerde gebieden worden teruggegeven, moet de kans op geschillen zo klein mogelijk worden gehouden en mag de continuïteit van exploratie en produktie niet in gevaar worden gebracht. Aan de vergunninghouder moet met name de garantie worden geboden dat de werkzaamheden niet alleen in het al in produktie zijnde gebied kunnen worden voortgezet, maar ook in gebieden die volgens geologische gegevens waarover de vergunninghouder beschikt, een grote kans op spoedige vondsten bieden en waarvoor deze actieve boorprogramma's voor de korte en de middellange termijn toezegt.

2.4.2.1. Voor het geval in bestaande vergunningen geen termijnen zijn vastgelegd waarbinnen de verschillende stadia van het speurwerk moeten zijn afgerond, is in artikel 8 (lid 2) van het richtlijnvoorstel bepaald dat die gedeelten van een gebied moeten worden teruggegeven waar vijf jaar na het tijdstip waarop de vergunning is verleend, nog niet tot winning is overgegaan.

2.4.2.1.1. Het Comité meent dat deze bepaling in overeenstemming met het gestelde in paragraaf 2.4.2 zou kunnen worden afgezwakt.

2.4.2.2. Ingeval een vergunning bij wet is verleend, is in artikel 8 (lid 2) bepaald dat die gedeelten van een

gebied moeten worden teruggegeven die nog niet zijn geëxploreerd of waar de boringen niet binnen de voorgeschreven termijnen zijn begonnen. Deze bepaling biedt geen duidelijke oplossing voor de situatie waarin een wet nog steeds van kracht is zonder dat daarin termijnen zijn vastgelegd.

2.4.2.2.1. Voor die gevallen moet het begrip „geëxploreerde” gebieden worden gedefinieerd en worden bepaald hoe en binnen hoeveel tijd de bestaande vergunningen moeten worden teruggegeven. Ook hier zou als principe moeten gelden dat de houder van de vergunning de geëxploreerde gebieden behoudt wanneer er gegronde redenen voor bestaan dat nieuwe vondsten kunnen worden verwacht. Hieraan moet echter wel de voorwaarde worden verbonden dat de vergunninghouder vast toezegt binnen afzienbare tijd met boringen te zullen beginnen.

2.4.2.3. Uit het voorgaande wordt duidelijk dat de specifieke kenmerken van gebieden bekend moeten zijn voordat tot de teruggave ervan kan worden overgegaan; dat hierdoor juridisch geharrewar ontstaat, valt te verwachten. Ook de procedures voor onteigening van gebieden en/of de bepaling van de hoogte van de schade-loosstelling zouden aanleiding tot geschillen kunnen geven. Als ongewenst gevolg daarvan zouden spoorwerk en produktie in de betrokken gebieden vertraging kunnen oplopen. De wens van het Comité is dat er voorafgaand aan de teruggave van gebieden voldoende tijd wordt gegeven om de betrokken gebieden te kunnen analyseren en de verschillende standpunten tegen elkaar te kunnen afwegen. Zo kan worden voorkomen dat de inwerkingtreding van de richtlijn onmiddellijke rechtsgevolgen heeft, nl. een drastisch unilateraal ingrijpen in vergunningen die zich in een kritische situatie bevinden.

2.4.2.4. Volgens het Comité dienen de lid-staten en de belanghebbende houders van vergunningen derhalve in een redelijk kort tijdsbestek programma's uit te werken voor de teruggave van niet-geëxploiteerde delen van gebieden. Hierin moet worden geregeld dat gebiedsdelen waar al koolwaterstoffen worden gewonnen of met boringen begonnen is, in handen van de vergunninghouder blijven. Hetzelfde geldt voor gebiedsdelen waarvoor de vergunninghouder al over resultaten van bodemonderzoek beschikt waaruit kan worden afgeleid dat nieuwe vondsten zo goed als zeker zijn, voor zover deze zich ertoe verbindt binnen afzienbare tijd met boringen te zullen beginnen. Voor de overige gebiedsdelen moeten aanbestedingen worden uitgeschreven waaraan de feitelijke vergunninghouder uiteraard kan deelnemen.

2.4.2.5. Het Comité staat achter het beginsel dat de vergunninghouder een compensatie moet ontvangen voor de gebieden die opnieuw worden aanbesteed. Krachtens artikel 8 (lid 4) van het richtlijnvoorstel moet die compensatie overeenkomen met de in de nationale wetgeving en jurisprudentie vastgelegde compensatie zonder dat daaraan extra specifieke voorwaarden worden verbonden. Zo kunnen in bepaalde lid-staten noodeloze juridische problemen worden voorkomen.

2.4.2.6. De in paragraaf 2.4.2.4 bedoelde programma's moeten openbaar worden gemaakt en voor registratie en/of besluit aan de Gemeenschap worden voorgelegd.

2.4.3. Het Comité wijst er nogmaals op hoe belangrijk het is dat de richtlijn een bepaling bevat waarin wordt vastgelegd binnen welke termijnen en hoe niet-geëxploiteerde gebieden moeten worden teruggegeven. Die informatie zou zowel bij de uitschrijving van de aanbesteding als in de vergunningspapieren uitdrukkelijk moeten worden vermeld. Dat laatste is overigens al gebruikelijk.

2.4.4. Het algemene beginsel dat niet-geëxploiteerde gebieden moeten worden teruggegeven, wordt in verscheidene landen buiten de Gemeenschap al in tal van overeenkomsten en vergunningen toegepast. De manier waarop dat gebeurt, en de gebruikte rechtsinstrumenten verschillen naar gelang van de plaats.

2.4.4.1. Het Comité merkt op dat de voorgestelde richtlijn wegens de grote betekenis van de Gemeenschap voor landen buiten de Gemeenschap gevolgen zou kunnen hebben waarvan de draagwijdte niet kan worden voorspeld. Het adviseert dan ook om in de richtlijn instrumenten op te nemen zoals de hierboven beschreven teruggaveprogramma's die niet uitsluitend en alleen berusten op eenzijdig getroffen wettelijke regelingen.

2.5. *Regels voor het uitschrijven van aanbestedingen*

2.5.1. Het Comité stemt in met de regels voor de openbaarmaking en het verloop van de aanbestedingen en met de basiscriteria die bij het verlenen van vergunningen moeten worden gehanteerd.

2.5.2. Wanneer vergunningen door middel van niet-discriminatoire aanbestedingen worden toegekend, mogen aan de ontvanger van de vergunning niet dezelfde bijzondere verplichtingen worden opgelegd t.a.v. eigen opdrachten voor goederen, werken en diensten als aan openbare nutsbedrijven (water- en stroomvoorziening, openbaar vervoer), die op hun werkgebied exclusieve concessies ontvangen.

2.5.2.1. Het Comité is er voorstander van dat dit criterium in de richtlijn wordt opgenomen en dat dienovereenkomstig een aantal artikelen van Richtlijn 90/531/EEG worden gewijzigd of dat uitzonderingen daarop mogelijk worden gemaakt.

2.6. *Landen buiten de Gemeenschap*

2.6.1. Het onderhavige voorstel (art. 9) bevat een reeks bepalingen aangaande het recht op gelijke toegang tot verkennings-, opsporings- en winningsactiviteiten in de EG en in niet-EG-landen, en de wederkerigheid van dat recht.

2.6.1.1. Wanneer zich met derde landen op dit punt moeilijkheden voordoen, worden onderhandelingen ge-

start. Mochten die onderhandelingen mislukken, dan bestaat voor de Gemeenschap de mogelijkheid om de uit die landen afkomstige bedrijven de toegang tot aanbestedingen in die sector in de Gemeenschap te weigeren.

2.6.1.2. Het Comité stemt in met de grondgedachte achter deze regeling die de Raad naar eigen goeddunken strakker of minder strak kan toepassen. De kans dat nog niet in de Gemeenschap gevestigde ondernemingen omvangrijke verkennings- en opsporingsprojecten gaan opzetten in gebieden van de Gemeenschap waar EG-ondernemingen al zeer actief zijn, is echter zeker niet groot.

2.6.2. In ieder geval zullen niet-EG-landen die hun huidige wetgeving op dit gebied moeten wijzigen, daarvoor o.m. uitgaan van het onderhavige richtlijnvoorstel. Het Comité acht het raadzaam — zonder precies te kunnen aangeven welke onderdelen van het richtlijnvoorstel, naast de al naar voren gebrachte punten, problematisch kunnen zijn — dat artikel 2 (lid 2) opnieuw en algemener wordt geformuleerd, b.v. door de strekking hiervan in artikel 3 (lid 1) te verwerken.

2.7. Slotopmerkingen

2.7.1. Het Comité stemt in met de in het richtlijnvoorstel opgenomen maatregelen voor het openstellen van de markten en het vaststellen van op het concurrentiebeginsel berustende criteria voor het verlenen van vergunningen.

2.7.2. Dankzij die nieuwe criteria hoopt de Commissie een opleving van de markt en mogelijkserwijs een — zij het waarschijnlijk geringe — stijging van de productie te bewerkstelligen.

2.7.3. Het Comité stelt echter vast dat de Gemeenschap een groot gedeelte van de benodigde koolwaterstoffen moet invoeren uit derde landen. Bij een wets tekst die zo belangrijk is als het hier behandelde richtlijnvoorstel inzake de produktie van koolwaterstoffen, moet aandachtig worden nagegaan welke invloed hiervan uitgaat op de wetgevingen van naar de Gemeenschap uitvoerende landen.

2.7.4. De meest gevoelige aspecten van het onderhavige Commissievoorstel zijn in dit verband ten eerste: het beginsel van de wederkerigheid t.a.v. de voorwaarden voor toegang tot de markt (zie par. 2.6.1.2), en ten tweede: het beginsel dat nog niet-geëxploiteerde gebieden moeten worden teruggegeven waarvoor vergunningen zijn verleend op een formeel niet op het concurrentiebeginsel berustende wijze.

2.7.4.1. Met name het tweede beginsel baart het Comité zorgen: daarom is het gewenst voor de teruggave van gebieden het middel van de speciaal daarvoor opgestelde programma's aan te wenden in plaats van het eenzijdig ingrijpen via wetgeving.

2.7.5. Het Comité uit tot slot de wens dat het energiebeleid van de Gemeenschap — zowel intern als naar buiten toe — een steeds grotere mate van integratie kent. Daarom moet ervoor worden gezorgd dat de maatregelen, gericht op een geleidelijke openstelling van de verschillende sectoren die samen de energiemarkt van de Gemeenschap uitmaken, en de maatregelen die moeten leiden tot gestructureerde en harmonische betrekkingen met de producentenlanden, met elkaar stroken.

Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

De Voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité
Susanne TIEMANN

Advies over het voorstel voor een richtlijn van de Raad tot de beperking van kooldioxide-emissies door verbetering van de energie-efficiëntie (in het kader van het SAVE-programma voorgelegd voorstel) ⁽¹⁾

(93/C 19/33)

De Raad heeft op 16 juli 1992 besloten, overeenkomstig de bepalingen van de artikelen 130 S en 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité advies te vragen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor energie, nucleaire vraagstukken en onderzoek, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 30 oktober 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Flum.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 301e Zitting (vergadering van 25 november 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Op 26 juni 1992 heeft de Commissie een voorstel voor een richtlijn van de Raad ter beperking van kooldioxide-emissies door verbetering van de energie-efficiency (SAVE-programma) ⁽¹⁾ voorgelegd. Als gevolg van de weinig zuinige omgang met natuurlijke energiebronnen in niet name de industrielanden (de inputzijde van het economisch proces) en de daarmee rechtstreeks en indirect verbonden milieulasten (outputzijde van het economisch proces) groeit de behoefte aan een programma voor een efficiënter energiegebruik. Daarom is het richtlijnvoorstel van de Commissie in principe zeer welkom en vormt het een stap in de goede richting.

2. Inhoud van de richtlijn

2.1. Aangezien de prijzen op de wereldmarkten voor energie door een zeer groot aantal factoren worden bepaald en hierin geen potentiële energieschaarste tot uiting komt, schiet het marktmechanisme in zoverre tekort dat het niet in staat is, op de korte of middellange termijn via de prijzen een zuiniger gebruik van energiedragers te stimuleren. Daarom moet er een maatregelenpakket komen dat gericht is op een efficiënter energiegebruik en op vermindering van de CO₂-uitstoot, waarmee in belangrijke mate tot verlichting van de belasting van het milieu wordt bijgedragen.

2.2. Dit is het uitgangspunt van het richtlijnvoorstel van de Commissie dat in het kader van het SAVE-programma is voorgelegd. Het SAVE-programma is in 1991 van start gegaan en heeft een looptijd van vijf jaar. Doel van dit programma is, de lid-staten van de Gemeenschap steun te bieden bij het ontwikkelen en coördineren van eigen programma's voor een efficiënter energiegebruik. Het SAVE-programma ⁽²⁾ vormt een onderdeel van de energiebesparende maatregelen van de Gemeenschap.

3. Hoofdpunten van de richtlijn

3.1. Beoogd wordt het CO₂-niveau in de Gemeenschap te stabiliseren. Daartoe wordt — in overeenstemming met artikel 130 R van het Verdrag — in het uitgestippelde beleid voor een efficiënt energiegebruik het accent op een pakket van zeven maatregelen gelegd:

- energiecertificatie van gebouwen;
- facturering van de kosten van verwarming, klimaatregeling en warm tapwater op basis van het werkelijke verbruik;
- bevordering van de financiering door derden van energie-efficiënte investeringen in de openbare sector;
- thermische isolatie van nieuwe gebouwen;
- periodieke controle van verwarmingsketels;
- periodieke controle van voertuigen;
- energie-audits in ondernemingen.

3.2. Elektriciteitscentrales vallen niet onder het programma; hiervoor heeft de Gemeenschap afzonderlijke onderzoeks- en demonstratieprojecten opgezet.

4. Opmerkingen over de inleiding bij het richtlijnvoorstel

4.1. Over de inleiding van het Commissiedocument kan nog worden opgemerkt dat de uit energiegebruik afkomstige CO₂-uitstoot in de Bondsrepubliek Duitsland tussen 1987 (het jaar dat als basis voor de nationale beleidsmaatregelen is genomen) en 1991 met circa 9 % is gedaald. Daarentegen is de CO₂-uitstoot door het gebruik van minerale oliën en gas in dezelfde periode licht gestegen. Bij de in het richtlijnvoorstel genoemde overschakeling naar andere soorten van fossiele energiedragers is geen aandacht besteed aan vraagstukken als het veiligstellen van de voorziening, het aantal jaren dat de verschillende fossiele energiedragers nog beschikbaar

⁽¹⁾ PB nr. C 179 van 16. 7. 1992, blz. 8.

⁽²⁾ PB nr. L 307 van 8. 11. 1991.

zullen zijn, en een eventuele verschuiving van het CO₂-probleem naar een methaanprobleem. In de komende jaren zullen de uit het gebruik van steenkool afkomstige CO₂-emissies alleen al dankzij de genomen aanpassingsmaatregelen immers aanzienlijk afnemen. Eerste verslag van de Duitse enquêtecommissie „Bescherming van de aardatmosfeer”, Bundestag, Drucksache 12-2400 van 31 maart 1992.

4.2. De opmerking van de Commissie dat de verwachte toename van de CO₂-uitstoot van ten minste 12 % via tijdige en volledige tenuitvoerlegging van het SAVE-programma met naar schatting drie punten tot 9 % kan worden teruggebracht, zou moeten worden toegelicht.

4.3. Het is ook interessant te weten hoeveel een besparing van 3 % omgerekend op mondiaal niveau uitmaakt. In 1986 bedroeg de CO₂-uitstoot in de Gemeenschap — met inbegrip van de voormalige DDR — volgens het eindverslag van de enquêtecommissie „Bescherming van de aardatmosfeer” 3,187 miljard ton. Dit is 15,9 % van de uit energiegebruik afkomstige CO₂-uitstoot in de wereld, die 20,055 miljard ton bedraagt. Een besparing van 3 % op EG-niveau komt neer op 95,61 miljard ton, hetgeen vrij veel lijkt. In verhouding tot de mondiale uitstoot gaat het evenwel slechts om een percentage van 0,48.

4.4. Het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) is tot de conclusie gekomen dat een stabilisering van de concentratie van broeikasgassen op het niveau van 1990 een emissiereductie op wereldniveau vereist van ten minste 60 % kooldioxide, 75 tot 100 % volledig gehalogeneerde CFK's, 15 tot 20 % methaan en 70 tot 80 % distikstofoxide; tegen deze achtergrond lijkt 0,48 % onbeduidend. Dit percentage staat waarschijnlijk ook in geen enkele verhouding tot de hiermee gepaard gaande kosten voor economie en werkgelegenheid, waarover in het richtlijnvoorstel met geen woord wordt gesproken. Het voorstel maakt deel uit van een groot programma voor vermindering van de CO₂-uitstoot; de genoemde cijfers moeten dan ook tegen deze achtergrond worden gezien.

4.5. Het is een goede zaak dat met betrekking tot de omzetting van de richtlijn het subsidiariteitsprincipe wordt genoemd. Er dient evenwel op worden toegezien dat dit principe bij de tenuitvoerlegging van een EG-maatregel niet wordt uitgehouden.

5. Algemene opmerkingen

5.1. Het voorstel inzake beperking van CO₂-emissies via een efficiënter energiegebruik is in principe een goede zaak en wordt ook met voldoening ontvangen. Als bijzondere bijdrage tot het energie- en milieubeleid, en vooral ook als één van de uitgangspunten voor een gemeenschappelijke strategie voor energiebesparing is het voorstel zeer nuttig. Het maakt deel uit van een

uitgebreid pakket van communautaire energiemaatregelen, gericht op besparing van energie, bescherming van het milieu en behoud van de natuur.

5.2. De presentatie van het onderwerp als zodanig en van verschillende onderdelen van de richtlijn is op een aantal punten voor verbetering vatbaar. Het Comité wil met zijn suggesties en voorstellen ertoe bijdragen dat de richtlijn zo goed mogelijk in nationale voorschriften wordt omgezet.

5.3. Het richtlijnvoorstel heeft zeven hoofdpunten die de lid-staten in hun energiebesparingsbeleid in aanmerking moeten nemen en voor de tenuitvoerlegging waarvan zij zelf verantwoordelijk zijn. Een positief aspect is dat wel is vastgelegd wat de inhoud van de maatregelen moet zijn, maar niet op welke manier de lid-staten één en ander ten uitvoer moeten leggen.

5.4. Met betrekking tot de voorgestelde maatregelen zijn zowel door de Gemeenschap als door de lid-staten afzonderlijk al veel belangrijke stappen gezet. In een aantal lid-staten bestaan reeds strenge maatregelen, b.v. op het gebied van warmte-isolatie, controle van verwarmingsketels en periodieke controle van voertuigen met het oog op een optimaal energieverbruik en vermindering van schadelijke emissies.

5.5. Een belangrijk criterium bij de tenuitvoerlegging van de maatregelen is de stand van de techniek. Er moet voor worden gezorgd dat deze niet op het huidige niveau blijft staan, maar verder wordt ontwikkeld. Ook moet erop worden toegezien dat controle-inrichtingen en -methodes in de lid-staten onderling vergelijkbaar zijn.

5.6. Het Comité zou graag hebben gezien dat ook de ervaringen die met de onderzoeks- en demonstratieprojecten voor elektriciteitscentrales zijn opgedaan, de conclusies die hieruit kunnen worden getrokken en het effect van deze projecten op het verlichten van de belasting van het milieu in het richtlijnvoorstel zouden zijn verwerkt.

5.7. Uitwisseling van informatie tussen de lid-staten, zoals in het SAVE-programma reeds is gepland, is om redenen van efficiency van bijzonder groot belang.

5.8. De communautaire energievoorziening kan het niet zonder eigen energiebronnen stellen. De totstandkoming van een interne markt voor energie zal de afhankelijkheid van invoer uit derde landen niet verminderen. Met nieuwe technieken is een milieuvriendelijk gebruik van b.v. steenkool mogelijk. 90 % van de Duitse bruinkool- en steenkoolcentrales is aan de huidige stand van de techniek aangepast; de overige 10 % wordt vóór 1994 gesloten.

5.9. Er moet voor worden gezorgd dat het maatregelenpakket geen nadelige invloed op het concurrentie-

vermogen van ondernemingen uitoefent; daartoe moeten de verschillende maatregelen in alle lid-staten op hetzelfde niveau worden uitgevoerd.

5.10. De lid-staten hebben tegenover de Commissie een tweeledige informatieplicht:

- zij moeten de Commissie de tekst van de nationale wettelijke voorschriften meedelen na omzetting van de richtlijn in nationaal recht;
- zij moeten de Commissie om de twee jaar verslag uitbrengen over de resultaten van de tenuitvoerlegging van de richtlijn.

6. Bijzondere opmerkingen over de artikelen

6.1. Artikel 2 (*energiecertificatie van gebouwen*)

6.1.1. Het Comité acht de door de Commissie voorgestelde energiecertificatie in principe een goede zaak.

6.1.2. De geplande uitzonderingsbepalingen moeten zo stringent zijn dat misbruik is uitgesloten.

6.1.3. De voor openbare gebouwen geplande geleidelijke invoering van de energiecertificatie met ten minste 5 % per jaar wordt onaanvaardbaar geacht. Juist de overheid zou hier het goede voorbeeld moeten geven. Een bijzondere bonus is daarom ook ten opzichte van particuliere woningen en bedrijfsgebouwen niet op zijn plaats.

6.2. Artikel 3

6.2.1. Als de eigenaar niet tegelijkertijd ook de feitelijke gebruiker van het gebouw is, valt te verwachten dat investeringen ter besparing van energie op bepaalde hindernissen zullen stuiten.

6.2.2. Daarom moeten algemene voorwaarden worden gecreëerd om dergelijke hindernissen uit de weg te ruimen. Te denken valt b.v. aan belastingaftrek voor eigenaren en subsidie voor sociaal zwakkere huurders, die een huurverhoging als gevolg van doorberekening van de investeringskosten niet kunnen opbrengen.

6.2.3. Bij het vastleggen van energiekosten moet ook rekening worden gehouden met de ligging van de woning.

6.2.4. Het Comité gaat ervan uit dat de lid-staten rekening houden met de specifieke omstandigheden in ieder afzonderlijk gebouw en met de genoemde uitzonderingen.

6.3. Artikel 4

6.3.1. De geplande „third party financing” speelt bij de tenuitvoerlegging van deze richtlijn een grote rol. Het gebruik van dergelijke middelen moet volgens de

regels kunnen worden aangetoond. Verder moet ervoor worden gezorgd dat de bij financiering door derden gebruikelijke toewijzing van contracten aan algemene aannemers alleen wordt toegestaan als de kosten niet hoger uitvallen dan bij opsplitsing van een contract, en het MKB hiervan geen nadeel ondervindt. Het Comité wijst in dit verband ook op de richtlijn over het plaatsen van overheidsopdrachten⁽¹⁾.

6.4. Artikel 5

6.4.1. De lid-staten zouden ervaringen moeten uitwisselen om de maatregelen die zij inzake thermische isolatie van nieuwe gebouwen nemen, zo doeltreffend mogelijk te kunnen opzetten. Er zou moeten worden nagegaan of de Commissie hierbij door het vaststellen van technische normen en het (laten) verrichten van gericht onderzoek de lid-staten de helpende hand kan bieden. Ook zou van de reeds opgedane ervaring in de lid-staten gebruik moeten worden gemaakt.

6.4.2. De resultaten zouden ook moeten worden gebruikt voor de verbetering van de thermische isolatie van bestaande gebouwen. Volgens het Comité moet ervoor worden gezorgd dat voor thermische isolatie uitsluitend materialen worden gebruikt die geen gevaar voor de gezondheid opleveren.

6.5. Artikel 6 en 7

6.5.1. Bij de periodieke controle van verwarmingsketels en voertuigen met het oog op een optimaal energieverbruik en vermindering van schadelijke emissies moet naar strenge maatstaven worden gestreefd, zoals vandaag de dag reeds in verscheidene lid-staten zowel via specifieke wettelijke voorschriften als via EG-normen gebeurt.

6.5.2. De periodieke controles moeten van een hoog technisch niveau zijn en moeten in onderling vergelijkbare controle-inrichtingen en via vergelijkbare controle-methodes plaatsvinden, waarbij de voorschriften inzake uitstootbeperking worden nageleefd.

6.5.3. De Commissie zou moeten nagaan, welke mogelijkheden er zijn als de lid-staten deze richtlijn in ontoereikende mate in nationale wetgeving omzetten. Dit argument geldt in principe voor de hele richtlijn.

6.6. Artikel 8

6.6.1. Het streven van de Commissie om via energie-audits ook industriële bedrijven bij energiebesparingsmaatregelen te betrekken, acht het Comité een bijzonder goede zaak. Om ervoor te zorgen dat deze audits een uniforme opzet krijgen en onderling vergelijkbaar zijn, dient een door alle lid-staten toe te passen model te worden gecreëerd. Er zij op gewezen dat ook in de ontwerp-verordening over „milieu-audit” die momenteel in behandeling is, energie-audits zijn gepland⁽²⁾.

⁽¹⁾ PB nr. L 297 van 29. 10. 1992.

⁽²⁾ PB nr. C 76 van 27. 3. 1992.

6.7. Artikel 9 en 10

6.7.1. Het Comité stelt met voldoening vast dat pas na raadpleging van het Europees Parlement en het Economisch en Sociaal Comité conclusies worden getrokken uit het tweejaarlijkse verslag over de tenuitvoerlegging van de richtlijn.

6.7.2. Deze procedure zorgt ervoor dat de richtlijn steeds aan de actuele milieu-eisen kan worden aangepast.

6.7.3. Het Comité neemt met grote voldoening kennis van het voorstel van de Commissie om wijzigingen op de richtlijn d.m.v. een gekwalificeerde meerderheid te laten vaststellen.

6.8. Artikel 11 en 12

6.8.1. De richtlijn dient zo snel mogelijk te worden vastgesteld, aangezien het hierbij om een belangrijke maatregel ten behoeve van het milieu gaat.

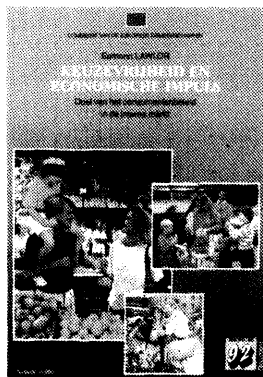
Gedaan te Brussel, 25 november 1992.

De Voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité
Susanne TIEMANN

**BUREAU VOOR OFFICIËLE PUBLIKATIES
DER EUROPESE GEMEENSCHAPPEN**
Luxemburg

☐ **Keuzevrijheid en economische impuls — Doel van het Europese consumentenbeleid in de interne markt**
Eammon Lawlor

Het doel van deze brochure bestaat er niet in een economische rechtvaardiging te geven van de rechten van de individu — dit zou trouwens overbodig zijn —, maar te onderstrepen dat deze rechten economische consequenties hebben.

83 blz. — 17,6 × 25 cm

ISBN 92-826-0155-2 — Catalogusnr. CB-56-89-869-NL-C

Prijs in Luxemburg (exclusief BTW): 8,00 ecu

ES, DA, DE, GR, EN, FR, IT, NL, PT

☐ **Naar een Europese financiële ruimte**

Liberalisatie van het kapitaalverkeer en financiële integratie in de Gemeenschap

De Lid-Staten van de Europese Gemeenschap hebben zich ten doel gesteld in 1992 een grote markt zonder belemmeringen aan de binnengrenzen tot stand te brengen. Die grote markt is niet denkbaar zonder een geïntegreerde financiële markt: kapitaal en financiële diensten moeten vrij kunnen circuleren.

321 blz. — 17,6 × 25 cm

ISBN 92-825-8193-4 — Catalogusnr. PP-88-004-NL-C

Prijs in Luxemburg (exclusief BTW): 16,00 ecu

ES, DA, DE, GR, EN, FR, IT, NL, PT

☐ **Een Europese sociale ruimte voor 1992**

Patrick Venturini

In deze brochure wordt een overzicht gegeven van de historische achtergrond van de sociale ruimte, de diverse aspecten daarvan en de wisselwerking daartussen: werkgelegenheid, vrij verkeer van personen en beroepsmobiliteit, economische en sociale samenhang, de arbeidsomgeving, vennootschapsrecht, sociale maatregelen ter ondersteuning van technologische veranderingen en de structuur van de arbeidsverhoudingen. Dit zijn de belangrijke aspecten van de „Europese sociale ruimte” in de dop.

1989 — 125 blz. — 17,6 × 25 cm

ISBN 92-826-0155-2 — Catalogusnr. CB-56-89-869-NL-C

Prijs in Luxemburg (exclusief BTW): 9,75 ecu

ES, DA, DE, GR, EN, FR, IT, NL, PT

BESTELBON TE VERSTUREN AAN:

Bureau voor officiële publikaties der Europese Gemeenschappen
2, rue Mercier, L-2985 Luxemburg

Gelieve mij de hierboven met ☒ aangegeven publikaties te sturen.

Naam: .....

Adres: .....

..... Tel.: .....

Datum: ..... Handtekening: .....

